

Jarmo Lyhty

KUN HISTORIAN SISÄLTÖJEN OSAAMINEN EI RIITÄ
Alakoulun historian oppikirjasarjat historian osaamisen arvioinnissa

Maisteritutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
16.11.2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Lyhty, Jarmo	
Työn nimi – Title KUN HISTORIAN SISÄLTÖJEN OSAAMINEN EI RIITÄ Alakoulun historian oppikirjasarjat historian osaamisen arvioinnissa	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Maisteritutkielma
Aika – Month and year 16.11.2018	Sivumäärä – Number of pages 68 + liitteet
Tiivistelmä – Abstract Tässä tutkielmassa tarkasteltiin alakoulun historian opetuksessa käytettävien kolmen oppikirjasarjan arviointiajattelua ja -välineitä. Niistä selvitettiin, antavatko oppikirjasarjat opettajalle välineitä monipuoliseen ja opetussuunnitelman mukaiseen arviointiin. Historialla kouluaineena on vahva perinne sisältökeskeisenä oppiaineena. Historian didaktiikassa on kuitenkin jo pidempään nähty tärkeänä harjaannuttaa oppilaita historian taidoissa, kuten lähteiden käsittelyssä ja syy-seuraussuhteiden ymmärtämisessä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa historian tavoitteet ovat juuri näitä taitoja. Opetussuunnitelma edellyttää arvioimaan tavoitteiden saavuttamista, ei vain sisältötiedon hallintaa. Oppikirjasarjojen opettajanoppaissa ja sähköisessä opetusaineistossa ilmenevää arviointiajattelua tarkasteltiin opetussuunnitelman perusteiden arviointilinjausten valossa sekä verrattiin niiden koetehtäviä kahteen kriteeristöön: historialle opetussuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin sekä Andersonin ja Krathwohlin tavoitetaksonomiaan. Kävi ilmi, että arviointia tarkastellaan melko kapea-alaisesti ja että se keskittyy paljon kokeisiin. Sisältötiedon arvioinnin perinne näytti olevan yhä vahvaa. Kirjasarjojen välillä on myös eroja. Etenkin kahden sarjan koetehtävissä oli paljon tehtäviä, joilla ei voinut arvioida minkään opetussuunnitelman tavoitteen mukaista osaamista, vaikka juuri tavoitteita pitäisi arvioida. Analyysin myötä nousi myös esiin tarve kehittää opetussuunnitelmaa. Pohdinnassa esitetään konkreettisia keinoja kehittää oppimateriaaleja ja etenkin niiden arviointisisältöjä.	
Asiasanat – Keywords historian oppiminen – historian didaktiikka – osaamisen arviointi – opetussuunnitelma – alakoulu - oppikirja	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

1. Johdanto.....	1
2. Tutkimuksen kontekstit	5
2.1. Historian opetuksen kehitys.....	5
2.1.1. <i>Historian taidot oppimisen kohteena</i>	8
2.2. Historia Opetussuunnitelman perusteissa – tavoitteet ja sisällöt	11
2.3. Arviointi koulussa	14
2.3.1. <i>Arviointi Opetussuunnitelman perusteissa – tapaus historia</i>	16
2.4. Tavoitetaksonomia ja sen suhde opetussuunnitelmaan.....	19
2.5. Oppikirjojen ja opettajanoppaiden rooli suomalaisessa kouluopetuksessa	22
3. Lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmät.....	25
3.1. Aineiston analyysi.....	25
3.1.1. <i>Koetehtävien luokittelu opetussuunnitelman perusteiden tavoitteisiin ja sisältöihin</i> ..	26
3.1.2. <i>Koetehtävien luokittelu tavoitetaksonomiaan</i>	28
3.2. Aineiston esittely.....	29
3.2.1 <i>Forum-kirjasarjan rakenne ja tausta</i>	29
3.1.2. <i>Mennyt-sarjan rakenne ja tausta</i>	30
3.1.3. <i>Ritari-sarjan rakenne ja tausta</i>	31
4 Opetussuunnitelmalla vaikeuksia päästä oppikirjoihin.....	32
4.1 Arviointitekstit, opetussuunnitelmatavoitteet ja historian taidot opettajanoppaissa	33
4.1.1 <i>Arviointitekstit Forumin opettajanoppaassa</i>	33
4.1.2 <i>Opetussuunnitelman tavoitteet ja historian taidot Forum-oppaissa</i>	34
4.1.3 <i>Arviointiteksti Mennyt-opettajanoppaissa</i>	36
4.1.4. <i>Opetussuunnitelman tavoitteet ja historian taidot Mennyt-oppaissa</i>	38
4.1.5. <i>Arviointiteksti Ritarin opettajanoppaassa</i>	39
4.1.6 <i>Opetussuunnitelman tavoitteet ja historian taidot Ritarin oppaissa</i>	40
4.2 Koetehtävät puntarissa	41
4.2.1 <i>Forumin koetehtävät suhteessa Opetussuunnitelman tavoitteisiin</i>	42
4.2.2 <i>Mennyt-sarjan koetehtävät suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin</i>	45
4.2.3 <i>Ritari-sarjan koetehtävät suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin</i>	46
4.2.4. <i>Forumin koetehtävät suhteessa tavoitetaksonomiaan</i>	48
4.2.5. <i>Mennyt-sarjan koetehtävät suhteessa tavoitetaksonomiaan</i>	50
4.2.6. <i>Ritarin koetehtävät suhteessa tavoitetaksonomiaan</i>	52
5 Pohdinta	54
5.1 Arvioinnin kapeus ja koekeskeisyys	54
5.2 Asiakirjaohjaus tihkuu opetusarkeen.....	57
5.3 Opetussuunnitelman tulisi olla toimivampi	58
5.4 Luotettavuus ja jatkotutkimusaiheet	60
5.5. Miten historian oppikirjasarjojen oppaita ja arviointia pitäisi kehittää.....	60
Lähteet	64
Kirjallisuus	64
Liitteet	i
Liite 1 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004: Historia	i
Liite 2: Andersonin ja Krathwohlin taksonomia tarkemmin	ii
Liite 3: Forum 5 ja 6 koetehtävät ja luokittelut.....	iii
Liite 4 Mennyt koetehtävät ja luokittelut	xiii
Liite 5 Ritari-sarjan koetehtävät ja luokittelut	xxi
Liite 6 Luvun 4 koontitaulukot yksittäisillä koekysymyksillä	xxxvii

1. Johdanto

Koulun historianopetukseen kietoutuvat niin tutkimus, historiakulttuuri kuin politiikka. Ei ole yhdentekevää, miten historiaa kouluissa opitaan ja opetetaan. Koulussa rakentuu historian tieto- ja taitopohja, joka muokkaa yksilön käsitystä historian tapahtumista sekä historiatiedon luonteesta. Historiatieteen tekijöiden näkökulmasta kouluopetuksen olisi suotavaa heijastaa tieteellistä ymmärrystä ja tutkimustuloksia sekä antaa kriittisen ajattelun valmiuksia. Poliitikoilla voi olla historian opetukseen kohdistuvia intressejä, onhan historiassa kyse myös identiteetistä, tunteista ja vallasta – ja monissa maissa historian opetus on herättänytkin vahvoja poliittisia intohimoja.¹ Historian opetuksen tutkimusta voi siten katsoa aina myös poliittisen historian tutkimuksena.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan historian opetusta arvioinnin ja oppikirjojen näkökulmasta. Aiheesta on vähän tutkimusta, mutta siihen kiteytyy oleellisia kysymyksiä niin historian taitojen oppimisesta, koulusta kuin koulutuspolitiikastakin. Valtio asettaa Suomessakin tavoitteet historian oppimiselle. Meillä historian opetukseen ei ole kohdistunut viime vuosina isoja jännitteitä - ainoastaan ehdotus lukion historian valinnaisuudesta on närästännyt.² Kun historian opetus ei ole avoimen politisoitunutta, opetukselle tavoitteet asettavaa opetussuunnitelmaa on tehty pedagogiikka edellä.³ Suomessa historian didaktikkojen ja opetussuunnitelman käsitykset tavoiteltavasta oppimisesta ovat tällä hetkellä lähellä toisiaan. Kuka ja miten määritteleeekin historian opetuksen viralliset tavoitteet ja kohdistuupa siihen enemmän tai vähemmän intressiristiriitoja, on edessä sama kysymys: missä määrin asetetut tavoitteet toteutuvat opetuksessa. On nimittäin huomattu, että opetussuunnitelmatekstit saattavat elää omaa elämäänsä, kouluarki omaansa.⁴ Koulututkimuksessa yksi peruskysymys on, miksi politiikka – kuten opetussuunnitelman tavoiteltu ohjausvaikutus – ei toteudu.⁵ Tätä voivat historian taitoperusteisuudesta kysyä niin pedagogit kuin poliitikot. Tässä tutkimuksessa tuota kysymystä katsotaan arvioinnin osalta.

---

¹ Mm. Taylor & McIntyre 2017; Nash, Crabtree & Dunn 1997

² Ahonen 2016; Veijola, Rautiainen, Mikkonen 2016.

³ Valtioneuvosto päättää eri oppiaineiden tuntimääristä. Opetushallitus hyväksyy Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet – näitä perusteita ovat tekemässä asiantuntijoista koostuvat työryhmät.

⁴ Mm. Rosenlund 2011; Virokannas 2013

⁵ Esim. Tyack & Cuban 1994. Toteutumattomuutta on tarkasteltu mm. (organisaatiotutkimuksen) mikropolitiikan käsitteen kautta, ks. Blase & Björk 2010.

Uusien Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden (POPS 2014) myötä arvioinnista on keskusteltu paljon. Arviointi on olennainen osa oppimista etenkin formaalissa koulutuksessa. Se ohjaa oppimista, mikä on sekä uhka että mahdollisuus opetussuunnitelmapolitiikan toteutumiseksi. Jos arviointi kohdistuu siihen, mitä on tarkoitus oppia ja ohjaa opiskelua tavoiteltuun suuntaan, se on onnistunutta; jos arviointi kuitenkin mittaa muuta kuin arvioinnin kohteeksi määritellyjä asioita, arviointi kääntyy tavoiteltua oppimista vastaan.⁶ Opetussuunnitelman perusteissa arviointitekstin osuus kasvoi, ja se sisälsi joitakin täsmennyksiä ja uudistuksia.⁷ Vaikka edellisinkin perusteet edellyttivät arvioimaan tavoitteiden saavuttamista eikä vain sisältöjen osaamista, linjaus on tuntunut kirkastuvan monille vasta uusien perusteiden tultua voimaan.⁸

Historian opetuksessa linjaus tavoitteiden arvioinnista tekee näkyväksi keskeisen jännitteen. Opetussuunnitelmassa asetut tavoitteet kuvaavat historian taitoja, mutta historian opetuksessa on vahva traditio sisältöjen oppimiselle. Sen lisäksi, että historian opetukseen liittyen on kamppailtu opetettavista sisällöistä, on historian didaktiikan parissa väännetty peistä siitä, pitäisikö opetuksessa keskittyä sisältöihin vai taitoihin. Nykyään tosin historian opetuksen tutkijat ovat pitkälti sitä mieltä, että oleellista on keskittyä taitoihin.⁹ Mutta siitä ei ole tullut opetuksen valtavirtaa.¹⁰ Julkisessa keskustelussa ja historiakulttuurissa korostuvat edelleen usein tietosisällöt.

Suomessa opetussuunnitelman perusteet siis periaatteessa ratkaisevat debatin historian opetuksen olemuksesta taitojen ja sisältötietojen välillä.¹¹ Koska ne tekevät sen niin hyvin kuin hallintoasiakirja voi, käytäntöön jää vielä liikkumatilaa. Ja käytäntö pitkälti määrittää, millaisiin historian taitoihin oppilaat kasvavat. Opetuskäytäntöjen tasolla opettajilla on paljon tilaa, koska Suomessa opettajilla on vahva autonomia, mikä näkyy muun muassa siinä, ettei käytetä valtakunnallisia osaamismittauksia tai oppikirjojen tarkastuksia. Samalla se on yksi syy sille, ettei opetussuunnitelman tavoitteiden mukainen opetus ja arviointi, historiassa taitoperusteinen opetus, ole tullut osaksi jokaisen työtä. Opettaja saattaa yhä arvioida oppilaan kokeiden keskiarvoilla – eivätkä kokeet välttämättä ole mitanneet tavoitteita.

⁶ Mm. Watkins ym. 2005; Tavoitteiden suhdetta arviointiin pohtivat mm. Ahvenisto ym. 2013.

⁷ Arviointiuudistuksista ks. Ouakrim-Soivio, 2016, 37-43. Kaikkiaan Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet (OPH, 2014), jatkossa POPS, on huomattavasti edellistä pidempi, mikä johtuu asioiden tarkemmasta kuvaamisesta ja rakenteen tuomasta toistosta.

⁸ POPS 2014, 47-60; POPS 2004, 259-268

⁹ Esim. Rantala & Ahonen 2015; Vejjola 2016, 8; Adamski 2014; Vääntinen 2009, 6-9

¹⁰ Ks. Rosenlund 2011; Virokannas 2013; Ouakrim-Soivio 2014; Rantala & Ahonen 2015, 114; Brauch 2017, 598-599.

¹¹ Ratkaisua toki ei ole tehty vain historian oppiaineeseen, tavoitteiden arviointi koskee yhtäläisesti kaikkia oppiaineita – mutta niissä kaikissa jännite sisältöjen ja taitojen suhteen ei ole ollut yhtä selkeää.

Kyse ei ole vain haluttomuudesta noudattaa poliittista ohjausta, vaan monista yksilön osaamisen ja koulukulttuurin tekijöistä, jotka pitävät opetuksen vanhoissa uomissa.

Yksi näistä koulukulttuurin tekijöistä ovat oppikirjat, joilla on iso rooli opetuksessa. Tiedetään, että opettajat nojautuvat opetuksessaan usein oppikirjaan ja sen tukimateriaaleihin.¹² Historian taitojen, joita opetussuunnitelmatavoitteet pitkälti ovat, opettamisessa ja arvioinnissa auttaisi oppiaineen luonteen ymmärtäminen. Omien kouluopintojen ja parin yliopisto-opintopisteen myötä vahvaa perehtyneisyyttä historiaan tiedonalana ei voine luokanopettajilta odottaa. Tämä lienee yksi syy turvautua oppikirjoihin. Oppikirjalla on tutkitusti iso rooli oppimiselle ja käsitysten muodostumisessa.¹³ Tutkimusta alakoulun historian opetuksesta ja oppimisesta Suomessa on vähän.¹⁴ Historian oppikirjoja on tutkittu yläkoulun ja lukion osalta, mutta alakoulun osalta ei juurikaan.¹⁵

Tällä tutkimuksella selvitetään, antavatko alakoulun historian oppikirjasarjat opettajalle välineitä monipuoliseen ja opetussuunnitelman mukaiseen arviointiin. Jos nimittäin asetettujen tavoitteiden mukaista opetusta pidetään oleellisena – mikä on toki enemmän hallinnollinen toive kuin kestävä tieteenfilosofinen lähtökohta – pitäisi oppikirjojen oheistuotteineen sitä tukea. Ja jos lähdetään opetusteoreettisesta toiveesta, että tavoitteet, opetus ja arviointi liittyisivät toisiinsa, oppimateriaalien arviointivälineiden kuten kokeiden tulisi liittyä tavoitteisiin. Kustantajien materiaalit eivät näytä opetusarkea, mutta niillä on iso rooli opetuksessa, kuten myöhemmin kuvataan. Sarjoissa ovat yleensä valmiit kokeet ja mahdollisesti opastusta sarjan materiaalien käyttöön osana opetusta. Niiden analyysi antaa tietoa historia opetuksen edellytyksistä. Tässä tutkimuksessa kirjasarjojen koekysymykset peilataan kahteen kriteeristöön, opetussuunnitelman tavoitteisiin sekä osaamistaksonomiaan, jonka avulla oppimisen tavoitteita ja arviointia voi luokitella kognitiivisten prosessien ja tiedon lajien kategorioihin. Tutkimustehtävä on purettu seuraaviksi tutkimuskysymyksiksi:

1) Millaiseen arviointiin alakoulun historian opettajanoppaat ohjaavat ja miten se suhteutuu Opetussuunnitelman perusteisiin (luku6)?

---

¹² Tämä on tilanne jokaisen oppiaineen suhteen. Luokanopettajalla ei ole syvällistä osaamisesta kaikissa oppiaineissa, mikä on yksi syy siihen, että oppikirjat määrittävät paljon opetusta. Tosin aineenopettajatkin opettavat oppikirjakeskeisesti. Ks. Ouakrim-Soivio 2014; Heinonen 2005, 227; Atjonen ym. 2008.

¹³ Mm. Paez, Bobowik & Liu 2017; Atjonen ym. 2008, 105-109

¹⁴ Tuoreemmista löytyvät Virta 2015; Rantala & Khawaja 2016; Rantala & Khawaja 2018

¹⁵ Väisänen 2005; Graduja: esim. Pohjola 2012; Alakoulun kirjoista: Tuikkala 2016

- 2) Miten oppikirjasarjojen arviointivälineiden mittaamat asiat sijoittuvat opetussuunnitelman perusteiden asettamiin tavoitteisiin ja sisältöihin?
- 3) Kuinka monipuolista osaamista oppikirjasarjojen arviointivälineet mittaavat eli miten ne sijoittuvat Andersonin ym. (2013) osaamistavoitteiden taksonomiaan¹⁶?

---

¹⁶ Anderson & Krathwol ym. (2013) 2001; Ouakrim-Soivio 2016b; Kärnä & Aksela 2013. Kyseessä on päivitetty Bloomin taksonomia. Bloomin taksonomia on klassikoksi kivunnut taksonomia jo 50-luvulta. Uuteen taksonomiaan viitataan usein Andersonin ja Krathwohlin taksonomiana.

2. Tutkimuksen kontekstit

Tässä luvussa avataan ensin historian opetuksen kehittymisen isoja linjoja, minkä jälkeen kuvataan opetussuunnitelman tekoa Suomessa ja sitä, mitä siinä määrätään historian opetuksesta. Koska tutkimuksen keskiössä on arviointi, kuvataan sitten arviointia koulussa yleisesti ja historian arviointia esimerkkinä opetussuunnitelman arviointilinjoista. Kun aineistona ovat opettajan opetusmateriaalit, kuvataan viimeisenä sitä, mitä tutkimusten pohjalta voidaan sanoa oppikirjojen merkityksestä opettajalle ja opetukselle. Näiden lukujen myötä lukijalla tulisi olla ymmärrys tämän tutkimuksen kontekstista.

2.1. Historian opetuksen kehitys

Historia on ollut kouluaineena Ruotsin valtakunnassa vuodesta 1649, silloin sitä opiskeltiin klassisten kielten kanssa ja ajatuksena oli välittää antiikin ihanteita ja sivistysperinteitä. 1700-luvulla historiaa ajateltiin käytännöllisempänä kuin klassista sivistystä, valistuksen hengessä hyödyksi kaupankäyntiin ja valtiolliseen toimintaan. 1800-luvulla historiaan oppialana vaikutti mm. kansallisromantiikka, ja Suomessa sen asema kouluaineena kehittyi, kun Suomellekin alettiin nähdä oma historia. Kansallisen eetoksen rakentamisen rinnalla historian opetuksen tavoitteissa näkyi luonteenkasvatuksen toive, mikä tuli mm. herbartilaisuudesta, ja oppivelvollisuuslain 1921 myötä kirkaampana toive kansalaiskasvatuksesta.¹⁷ Kouluhistorialle on siis ollut tyypillistä sisältökeskeisyys ja asennekasvatus. Tyypillistä opetukselle on ollut myös keskittyminen oman maan historiaan, koska opetuksen on haluttu palvelevan kansallisia tarpeita kuten yhtenäistä identiteettiä. Näiden lisäksi opetus on ollut opettajavetoista, kuten kouluopetus pitkään muutenkin.

Historian didaktiikka eli oppi sen opettamisesta on kuitenkin kulkenut sisällöistä taitojen ja historiatietoisuuden painotukseen, taustalla mm. muuttunut käsitys oppimisesta ja ajatus kriittisistä kansalaisista.¹⁸ Rantala ja Ahonen puhuvat kahdesta historianopetuksen traditiosta, joista jälkimmäinen keskittyy taitoihin.¹⁹ Väntinen kuvaa historianopetuksen malleja suuren perinteen ja vaihtoehtoisen tradition termein

---

¹⁷ Arola 2002

¹⁸ Arola 2002; Korpisaari 2004; Rantala & Ahonen 2015, 97-123, 140-141; Veijola 2016, 7-8; Väntinen 2009, 6-9

¹⁹ Rantala & Ahonen 2015, 101, 113

(Taulukko 1). Tiivistäen ensin mainitussa opettaja välittää oppilaalle valmiiksi tulkittu historian sisältötietoa, joka keskittyy kansalliseen historiaan. Vaihtoehtoiseksi kutsutussa traditiossa oppijan rooli on aktiivisempi, sisällöt monipuolisempia ja taitojen oppimiseenkin keskitytään.

Taulukko 1. Historian opettamisen erilaiset mallit (Vänttinen 2009, 59)		
	Suuri perinne	Vaihtoehtoinen traditio
Opettajan ja oppijan rooli	Opettajalla on aktiivinen tiedonvälittäjän rooli Oppilas on passiivinen tietojen vastaanottaja	Keskeistä on opettajan taito luoda oppilaille opetuksellisia haasteita Konstruktivistinen oppijan rooli Oppiminen on taitoja kehittävää
Oppimisen sisällöt	Kansallinen historia on korostetusti esillä Oppilas sitoutuu valmiiksi tulkittuun menneisyyden ymmärtämiseen	Sisällöt monipuolisesti maailmanhistoriaa ja eri kulttuuriryhmien historiaa Oppilaan omat päätelmät historiasta keskeisiä
Oppimisen tavoitteet	Historiassa on tärkeää sisältöjen osaaminen Oppiminen tuottaa kulttuuripääomaa ja yleissivistystä	Historian opetussuunnitelmalla on laajempi yhteys yleiseen kasvatukseen Historian kokonaisuuksien ymmärtäminen sisältöjen osaamista tärkeämpää

Historian opiskelussa sisältökeskeisyydestä ja tiettyjen sisältöjen ehdottomuudesta, sisältökaanonista, on tultu taitojen suuntaan kolmen ilmiön myötä. Ensinäkin oppimistutkimusten myötä käsitys oppimisesta ja tiedosta on muuttunut ensin idealistisesta herbartilaisuudesta behaviorismiin, josta konstruktivismiin. Toisekseen historian ja sen didaktiikan tutkimuskentällä itsessään on tapahtunut muutoksia – kuten siirtymä poliittisen historian keskeisyydestä mm. sosiaalhistorian teemoihin ja historiakulttuurin merkityksen tunnistaminen. Kolmanneksi taustavireeksi voisi nostaa sen, että tarve kansalaisten yhdenmukaistamiseen on vähentynyt yhteiskuntien demokratisoitumisen ja liberalisoitumisen myötä ja kriittisyys on alettu nähdä kansalaisille hyveenä.²⁰ Oppimiskäsityksen kehityksen ja historian alan oman kehityksen yhteyttä Korpisaari kuvaa seuraavasti: ”*Historiandidaktiikan kannalta konstruktivistisen oppimiskäsityksen läpimurto osui otolliseen hetkeen. Historiandidaktiikka oli samaan aikaan muuttumassa myös oman ainedidaktisen tutkimuksen kautta, sillä historianopetuksen yleistä tavoitteenasettelua oltiin uudistamassa historiakulttuurista ja historiatietoisuudesta tehtyjen tutkimusten osoittamaan suuntaan.*”²¹ Konstruktivistinen oppimiskäsitys tuli Suomessa historian opetukseen vuoden 1994 opetussuunnitelmassa. Historian taitojen katsotaan tulleen selkeästi peruskoulun opetussuunnitelmaan 2004.²²

²⁰ Ahonen 2016; Vänttinen 2009, 6-9; Korpisaari 2004; Arola 2002

²¹ Korpisaari 2004, 217

²² Korpisaari 2004, 218; Rantala & Ahonen 2015; Vänttinen 2009, 20

Taitojen painottumiselle historianopetukselle voidaan hahmottaa myös seuraavat vaikuttimet, jotka pohjaavat osin edellä mainittuihin ilmiöihin. Yksi on historian ja historian pedagogiikan sisältä tuleva angloamerikkalainen historian taitoja korostanut Englannissa toteutettu Schools council history project -työstä alkunsa saanut -suuntaus, jota varsinkin Englannissa toteutettiin jo 70- ja 80-luvulla.²³ Siinä tavoiteltiin historialle tyypillistä tiedonmuodostusta ja historiallista ajattelua. Siitä saatuja kokemuksia on hyödynnetty muissakin historian opetuksen kehittämishankkeissa. Jotkut näkevät amerikkalaisen ja englantilaisen suuntauksen erillisinä. Toisena selkeänä taustana on varsinkin Saksassa kehitelty historiatietoisuuden ajatus, joka korostaa identiteettiä ja jossa ajatellaan historian suuntautuvan niin menneeseen kuin tulevaan.²⁴ Taustalla tulisi nähdä myös laajempi keskustelu taidoista eli kompetensseista. Termejä taidot, kompetenssit ja tulevaisuustaidot käytetään keskustelussa, mikä nousee muuttuneesta oppimisen kehyksestä: kun tietoa on yhä enemmän ja sitä löytää helposti, pelkän tietämisen sijaan oleellisemmaksi hahmottuvat valmiudet käsitellä tietotulvaa.²⁵ Taitoajattelua on pohjistanut myös mainittu oppimiskäsityksen käänne konstruktivismiin; kun on tunnistettu, että ihminen rakentaa tietoa, ajatellaan hänen tarvitsevan siihen prosessointivälineet – opetuksessa pelkän muistettavan tiedon jakamista ei nähdä mielekkäänä.

Vaikka ajatus taidoista historian oppimisen keskiössä on vahvistunut, sisältökaanonin opetusta haikaillaan yhä. Ahonen näkee tässä kaksi ryhmää, yhteisiä kaikkien tuntemia viittauskohteita toivovat kulttuurikonservatiivit ja suurta kansallista kertomusta kaipaavat nationalistit. Näitä hän näkee enemmän poliitikoissa, mutta myös historioitsijoissa. Kaanonin kaipuu ja edistäminen ovat esimerkki historian opetuksen politiikasta. Jos kaanonista halutaan tosiasioille vieras tai ulossulkeva, on se osa historian politisoitunutta käyttöä. Ahosen mukaan niin tietoteoria kuin historian etiikka ajoivat sisältökaanonin ohi.²⁶ Niissä maissa, joissa sen perään haikaillaan, koulutuksen ideaali ei ehkä olekaan aktiivinen kansalainen, joka osaa suhtautua kriittisesti historiakulttuurin piirteisiin.

Historiasodat on voimakas mutta käytetty termi kuvaamaan debatteja, joita joissakin maissa on käyty siitä, millaista historiaa ja miten pitäisi opettaa. Niissä on kyse

---

²³ Esim. Seixas 2017, 594-595

²⁴ Esim. Seixas 2017

²⁵ Esimerkiksi uusimpia opetussuunnitelman perusteita valmistellut asiantuntijaraportti Perusopetus 2020 käsittelee näitä. Perusteiden yleiseen osaan tulivatkin laaja-alaisen osaamisen 7 aluetta, jotka nousevat tulevaisuustaidot-ajattelusta.

²⁶ Ahonen 2016

myös muusta kuin kouluhistorian tulkinnasta, mutta ne kietoutuvat usein kouluopetukseen, koska se nähdään välineeksi saavuttaa kaikki kansalaiset. Kamppailuihin syynä ovat olleet mm. kansallisen kertomuksen tulkinnat tai tarve sille ylipäättään ja vähemmistöjen rooli historiankirjoituksessa. Koska historianopetuksessa – ainakin teoriassa – on siirrytty pois sisältökaanonista kohti kriittisempää tarkastelua ja taitoja, on tämäkin herättänyt närää; onhan samalla täytynyt karsia niitä sisältöjä, joita on perinteisesti opetettu tai niihin otettu kriittinen näkökulma.²⁷ Suomessa ei viime aikoina ole historianopetuksesta juuri debatoitu lukuun ottamatta lukiouudistuksessa pohdittua historian opetuksen pakollisuutta. Iso kamppailu löytyy 1960-luvulta, kun historian opetusta syytettiin taantumuksellisuudesta ja oikeistolaisuudesta, valkoisten historian toistamisesta.²⁸

2.1.1. Historian taidot oppimisen kohteena

Tässä tutkimuksessa käytetään termiä historian taidot, millä tarkoitetaan kaikkia niitä historian opetuksen tulleita piirteitä, jotka ovat olleet suuntaamassa opetusta sisältötietojen muistamisesta laajempiin valmiuksiin. Tähän kehitykseen liittyvät ainakin termit historiatietoisuus, historian tekstitaidot, historiallinen ajattelu, historian taitopohjainen opetus ja historian taidot. Näitä yhdistää ajatus, ettei historian opetuksen tulisi keskittyä vain sisältöihin, vaikka on käsitteillä eronsakin – syntykontekstin ohella tai siitä johtuen historiatietoisuus keskittyy enemmän yksilön identiteettiin, historian tekstitaidot ja historiallinen ajattelu taitoihin kognitiivisesta näkökulmasta. Ne ovat myös vaikuttaneet toistensa kehittymiseen.²⁹ Koulutyön kannalta ei termien tarkka määrittely ole välttämätöntä, ne osoittavat kuitenkin samaan suuntaan. Kaikkiaan taitopohjainen historian opetus voidaan nähdä sekä historiallisen ajattelun että historiatietoisuuden pedagogisointina eli opetuskäytänteiksi saattamisena.³⁰ Historian taidot on valittu termiksi, koska se on ilmaisuna tiivis ja kuvaava sekä hahmottuu selkeäksi pariksi tietojen kanssa. Tässä luvussa kuvataan termien taustoja ja käyttöä.

Historiatietoisuus on laajalti käytetty käsite, jolla tarkoitetaan ihmisen kiinnostamista historiaan niin menneisyyteen katsoen kuin sen kautta tulevaisuutta

²⁷ Taylor & Macintyre 2017; Nash ym 1997

²⁸ Arola 2002, 20-21.

²⁹ Veijola 2016; Seixas 2017; Myös Rantala & Ahonen 2015

³⁰ Veijola 2016

peilaten. Sitä käytetään mm. suomalaisten suhdetta historiaan tutkittaessa.³¹ Termiä käytetään niin eurooppalaisessa kuin angloamerikkalaisessa keskustelussa, ja käsiteeroista huolimatta se nähdään molemmissa tärkeänä syynä opetukselle.³² Ajatuksena on, että ihmisellä on aina jonkinlainen historiatietoisuus ja koulun tavoitteena on kehittää sitä kohti kriittistä tietoisuutta. Historiatietoisuuden ajatusta on kehitelty varsinkin Saksassa. Ajatuksena teoreetikoilla on, että historiatietoisuus kehittyy suhteessa siihen, miten yhteiskunnassa historiasta ajatellaan. Historiatietoisuudesta ja sen pedagogiikasta on kirjoittanut varsinkin Rösen, joka näkee sen kehittyvän nelitasoisena prosessina: traditionaalinen, mallintava, kriittinen ja geneettinen, joista jälkimmäisiä opetuksella haluttaisiin saavuttaa.³³ Taitojen kannalta oleellinen ajatus Rösenillä on, että ihmiselle pitäisi tulla reflektiivinen suhde oman historiatietoisuuden syntyyn.

Saksassa historiatietoisuus on jaettu seuraaviksi taidoiksi: historian sisältötiedon osaaminen, kyky kysyä historiallisia kysymyksiä, taidot analysoida menneisyyden lähteitä, historiallinen orientaatio ja omassa identiteettityössä. Siellä taitoja ja niiden arviointia on pohdittu paljon.³⁴ Ruotsissa opetussuunnitelmaa tehtäessä historiatietoisuus on konkretisoitu kyvyksi käyttää tulkintaan historiallista viitekehystä, tarkastella, tulkita ja arvioida lähteitä historiallisen tiedon tuottamisessa, tarkastella omaa ja toisten historian käyttöä, ja tarkastella historiallisen tiedon organisointia, syntyä ja käyttöä.³⁵ Suomen opetussuunnitelmassa historiatietoisuus mainitaan, mutta se ei ole päätytynyt selkeästi tavoitteisiin.

Historiallisen ajattelun ja historian tekstitaitojen ajatus opetuksessa lähtee siitä, että historiatieteellä on tyypillinen tapa muodostaa tietoa ja että kouluopetuksen pitäisi heijastaa sitä. Koska lähteet ja niistä tehtävät tulkinnat ovat historiatieteen tiedonmuodostuksella oleellisia, olivat ja ovat ne sitä myös historian taitojen

---

³¹ Torsti 2012

³² Vántinen 2009, 16

³³ ”Myös Rösen (2004) on korostanut historiatietoisuuden moraalista ja yhteiskunnallista luonnetta. Hän näkee historiatietoisuuden kehityksen rakentuvan narratiivisena nelitasoisena prosessina. Traditionaalisella tasolla ihmisen identiteetin muuttumattomana perustana toimivat yhteisön menneisyys ja yhteiset tarinat. Ihminen valitsee omat roolimallinsa näiden perusteella. Traditio sanelee myös sen, millaiseksi yksilön velvollisuus ja moraalit muodostuvat. Mallintavalla tasolla tietoisuuden perustana toimivat muutos ja edistys. Tällä tasolla moraalit perustuu menneisyydestä omaksuttuihin ajattomiin sääntöihin. Kriittisellä tasolla historia muodostuu menneisyyden jatkuvaksi uudelleentulkinnaksi. Tällä tasolla lähteillä, todisteilla ja argumentoinnilla on keskeinen rooli historiallisen ajattelun perustana. Moraalit ei enää ole universaalia, vaan ihmisen suhde siihen on kriittistä. Geneettisellä tasolla historian merkitys on alati muuttuvaa. Geneettisellä tasolla oleva yksilö ymmärtää sosiaalisen elämän jatkumon kompleksisuuden ja hyväksyy erilaiset tulkinnat. Tällä tasolla historiatietoisuus on jatkuvasti muuttuvaa. (Rösen 2004.) Sekä Seixasin että Rösenin mukaan historiatietoisuus rakentuu suhteessa siihen tapaan, miten yhteiskunta suhtautuu historiaan. Historiatietoisuuden kehittyminen on kuitenkin reflektiivinen, yksilön omaan identiteettiin liittyvä prosessi, jota voidaan tukea (esim. Seixas 2004).” Veijola 2016, 11

³⁴ Kölbl & Konrad 2015; Adamski 2014

³⁵ Eliasson ym. 2015, 171–172

opetuksessa.³⁶ Tämän takia lähteiden rooli on keskeinen, kun historian opetusta on viety muistamisesta historiallisen ajattelun suuntaan. Didaktikkojen parissa on aika selkeä yksimielisyys siitä, että lähteiden käyttö opetuksessa on oleellista, mutta keskustelua käydään, mitä kaikkea lähteisiin painottuvassa opetuksessa voi oppia ja jääkö oppiminen puuhasteluksi lähteiden parissa vai johtaako se tilanteeseen, jossa opitaan sekä historian taitoja että tietoja. Historian taitoja luokitellaan eri tavoin.³⁷

Historian tekstitaidot ovat Rantalan ja van den Bergin mukaan "kykyä toimia historialliseen kontekstiin sidoksissa olevien dokumenttien kanssa, taitoa lukea (analysoida) menneisyyden toimijoiden tuottamia tekstejä ja tuottaa päteviä tulkintoja niiden käyttötarkoituksesta."³⁸ Duquet jakaa historiallisen ajattelun kahteen osaan, historialliseen perspektiiviin ja historialliseen metodiin ja konkretisoi niitä hieman lisää.³⁹

Seixas on kollegoineen Kanadassa kehitellyt historiallisen ajattelun mallin, jossa on kuusi aluetta: Historiallisen merkittävyyden tunnistaminen, primaarilähteiden käyttö, jatkuvuuden ja muutoksen tunnistaminen, syiden ja seurausten analysointi, historiallisen perspektiivin ottaminen (myös nimellä historiallinen empatia), historian eettisen ulottuvuuden ymmärtäminen. Hän tunnustaa mallin saaneen vaikutteita niin brittiläisten, saksalaisten kuin yhdysvaltalaisen taitoajattelujen pohjalta.⁴⁰ Näistä kuudesta alueesta Suomessa alakoulun opetussuunnitelman tavoitteissa ovat mukana selkeästi muut paitsi merkittävyyden tunnistaminen ja eettinen ulottuvuus.

Luokitteluja on siis useita. Eroja on siinäkin, onko kyseessä tutkijoiden tekemä vai opetussuunnitelman luokittelu. Yleensä luokitteluihin tavalla tai toisella ilmaistuna kuuluvat kuitenkin ainakin lähteet ja niiden tulkinta, historiallinen empatia eli historiallisen perspektiivin ottamisen taito, syiden ja seurausten hahmottaminen, muutoksen ja jatkuvuuden tunnistaminen, sekä ajan hahmottaminen eli kronologia.

Vaikka historian didaktiikan teorioissa on toisin, kouluopetus on usein vielä sisältökeskeistä eikä taitoja harjaannuttavaa.⁴¹ Yhtenä syynä taitoperusteisuuteen siirtymisen vaikeudelle pidetään oppikirjoja, jotka fokusoituvat sisältöön eivätkä niinkään opetussuunnitelman teoreettiseen viitekehykseen eli taitoihin.⁴² Tässä tutkimuksessa oppikirjasarjojen opettajanoppaista tarkastellaan, miten niiden

---

³⁶ Veijola 2016, 11-14

³⁷ Hyviä yleisesityksiä niin taidoista kuin eri perinteiden yhteyksistä ovat Seixas 2017 ja Veijola 2016.

³⁸ Rantala & van der Berg 2013

³⁹ Duquet 2015

⁴⁰ Seixas 2017; Seixas & Morton 2012

⁴¹ Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012; Ouakrim-Soivio 2014; Rosenlund 2011

⁴² Brauch 2017, 600

arviointiosuudet tukevat historian taitojen opetusta.

2.2. Historia Opetussuunnitelman perusteissa – tavoitteet ja sisällöt

Opetussuunnitelma antaa opetukselle kehyksen, jota vasten voidaan tarkastella myös sitä, toteutuuko opetus aiotusti. Tässä tutkimuksessa opetussuunnitelman arviointilinjaukset ovat toinen kriteeristö, johon kirjasarjojen arviointiaineistoa verrataan. Sen vuoksi tässä kuvataan opetussuunnitelman syntyä ja olemusta.

Suomessa Opetushallitus antaa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Ne on valmisteltu valtioneuvoston hyväksymän tuntijakoasetuksen perustalle. Opetussuunnitelma on poliittinen teksti, jolla valtiovalta pyrkii ohjaamaan koulujen toimintaa ja määrittämään kansalaisten saamia valmiuksia.⁴³ Opetussuunnitelmaan kohdistuu odotuksia monilta tahoilta, ja lopputulos voi olla ristiriitainen. Sitä kuvataan välillä toiveiden tynnyriksi.⁴⁴ Se on myös ajankuvaa, koska sillä pyritään vastaamaan esiin nousseisiin tarpeisiin. Suomessa peruskoululle on tehty opetussuunnitelma 1970, 1985, 1994, 2004 sekä 2014.⁴⁵ Vaikka sen valmistelussa käytetään asiantuntijoita, opetussuunnitelmaa ei lähteistetä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden avulla jokainen opetuksen järjestäjä, yleensä kunta, tekee vielä paikallisen opetussuunnitelman. Koska vuoden 1994 perusteet olivat hyvin väljät ohjaavuudessaan, toisin kuin vuosina 1985 ja 2004, on opetussuunnitelmien kehitystä kuvattu heiluriliikkeenä.⁴⁶

Opetussuunnitelman perusteilla halutaan taata oppilaiden yhdenvertaisuutta. Vuoden 1994 versio heijasti aikaansa siinä, että se syntyi vaiheessa, jossa normiohjausta oli laajemminkin haluttu purkaa ja päätöksentekoa tuoda paikallisemmaksi, ja niinpä koulut saivat siinä melko vapaat kädet tehdä paikallisen opetussuunnitelman. Kun se jätti kunnille paljon vapautta, vain osa kouluista tarttui mahdollisuuksiin kehittää toimintaansa ja eriarvoisuus koulujen välillä lisääntyi. Niinpä vuonna 1999 tiukennettiin ohjausta ja luotiin oppiaineisiin hyvän osaamisen kriteerit arvioinnin perustaksi. Käytäntö on säilynyt vuosiin 2004 ja 2014, jolloin opetussuunnitelman perusteissa ovat olleet hyvän osaamisen kriteerit

⁴³ Rokka 2011; Brauch 2017

⁴⁴ Salminen 2015, 66,70

⁴⁵ Peruskoulun ensimmäinen opetussuunnitelma julkaistiin kahtena osana: Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I : opetussuunnitelman perusteet (Komiteamietintö 1970: A 4) ja Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II : oppiaineiden opetussuunnitelmat (Komiteamietintö 1970: A 5).

⁴⁶ Esim. Rokka 2011, 306.

päättöarviointivaiheeseen sekä nivelkohtiin (2014-versiossa 6.luokan loppuun). Kun 1999 kriteerit olivat suositus, ovat ne myöhemmissä opetussuunnitelmalla olleet normi. POPS2014 on edeltäjäänsä tiukempi – tekstimäärä, ohjeistus ja normit ovat lisääntyneet – voikin olla, että heiluriliikepuhe vähenee.

Opetussuunnitelman perusteet määrittää sisällöt ja tavoitteet opetukselle (Ks. Taulukko 2 ja Kuvio 1). Sen ymmärtäminen, etteivät nämä ole sama asia, on keskeistä arvioinnin haasteiden ja historian opetuksen muutosten ymmärtämiselle. Opetussuunnitelman perusteet nimittäin edellyttävät arvioimaan tavoitteiden saavuttamista, ei sisältöjen osaamista.⁴⁷

Taulukko 2: Historian opetuksen tavoitteet luokille 4-6 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014).	
Opetuksen tavoite	Sisältö-alueet
Merkitys, arvot ja asenteet	
T1 ohjata oppilasta kiinnostumaan historiasta tiedonalana ja identiteettiä rakentavana oppiaineena	S1-S5
Tiedon hankkiminen menneisyydestä	
T2 johdattaa oppilasta tunnistamaan erilaisia historian lähteitä	S1-S5
T3 ohjata oppilasta havaitsemaan historiatiedon tulkinnallisuuden	S1-S5
Historian ilmiöiden ymmärtäminen	
T4 auttaa oppilasta ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia aikakausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä	S1-S5
T5 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja	S1-S5
T6 johdattaa oppilasta hahmottamaan erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille	S1-S5
T7 auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille	S1-S5
T8 harjaannuttaa oppilasta hahmottamaan jatkuvuuksia historiassa	S1-S5
Historiallisen tiedon käyttäminen	
T9 ohjata oppilasta esittämään muutoksille syitä	S1-S5
T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnot saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä	S1-S5
T11 ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa	S1-S5

Tavoitteet kuvaavat sitä, millaisia taitoja oppiaineeseen liittyen oppilaalla tulisi olla. Opetussuunnitelma tavoitteet on kirjoitettu opettajalle, opettajan siis pitäisi esimerkiksi *ohjata havaitsemaan, johdattaa tunnistamaan, auttaa ymmärtämään*. Tavoitteista johdetaan oppilaan osaamisen kuvaukset. Sisältöjen kohdalla puhutaan ”Keskeisistä sisältöalueista”, ja opetussuunnitelman perusteissa niitä ei ole kirjoitettu tarkoiksi luetteloiksi. Jotkut kunnat ovat paikallisissa opetussuunnitelmissaan saattaneet tarkentaa sisältöaluekuvauksia tarkemmiksi sisältöluetteloiksi.

⁴⁷ POPS 2014, 48

Historian tavoitteisiin liittyvät keskeiset sisältöalueet vuosiluokilla 4-6

Sisällöt valitaan siten, että ne tukevat tavoitteiden saavuttamista. Historian opiskelu on hyvä aloittaa perehtymällä historian tiedon luonteeseen oppilaan suvun tai lähiyhteisön menneisyyden avulla. Keskeisissä sisältöalueissa kiinnitetään huomio oman perheen, paikkakunnan ja lähialueen historiaan soveltuvissa kohdissa. Sisältöalueet voidaan käsitellä joko kronologisesti tai temaattisesti.

S1 Esihistoriallinen aika ja sivilisaation synty: Perehdytään ihmisen elämiseen pienissä populaatioissa ja metsästyskulttuuriin sekä maanviljelykulttuuriin murrukseen ja sivilisaation syntyyn.

S2 Vanha aika ja antiikin perintö: Paneudutaan demokratian orastukseen Kreikassa ja roomalaiseen yhteiskuntaan. Aikakautta tarkastellaan lisäksi Pohjolan asuttamisen näkökulmasta.

S3 Keskiaika: Perehdytään keskiaikaiseen maailmankuvaan sekä idän ja lännen kulttuurisiin yhtäläisyyksiin ja eroavaisuuksiin ja niiden vaikutuksiin eri ihmisryhmille. Käsitellään Suomen siirtyminen historialliseen aikaan ja Ruotsin yhteyteen.

S4 Uuden ajan murrosvaihe: Tutustutaan tieteessä, taiteessa ja ihmisten uskomuksissa tapahtuneisiin muutoksiin.

S5 Suomi osana Ruotsia: Tarkastellaan kehitystä Suomessa 1600–1700-luvulla.

Kuvio 1: Historian oppiaineen sisältöalueet Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014)

Tavoitteiden olemus opetussuunnitelmissa on muuttunut, mikä on hyvä tietää, kun tarkastelee oppimateriaalin suhdetta opetussuunnitelmaan ja tavoitteiden arviointia. POPS2004 ja POPS2014 kuvaavat erikseen tavoitteet ja sisällöt. Vuoden 1994 perusteissa on kohta ”Tavoitteet ja keskeiset sisällöt”, joka on nykyisiin verrattuna sisältöpainotteinen, sekä ”Opiskelun luonne ja opetuksen lähtökohtia”, jossa kuvatut asiat vaikuttavat enemmän nykyisiltä opetussuunnitelmatavoitteilta.⁴⁸ Tavoitteiden roolin voi katsoa vahvistuneen vielä lisää vuoden 2014 perusteissa; määrä on kasvanut ja hyvän osaamisen kriteerit on johdettu niistä suoraan.⁴⁹

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) kuvauksesta historian oppiaineen tehtävästä huomaa, että tekijät⁵⁰ ovat tunteneet historiatietoisuuden, historiallisen ajattelun ja historian taitojen keskeisyyden. Siinä historian opetuksen tehtävänä on ”kehittää oppilaiden historiatietoisuutta”, ”kannustaa omaksumaan vastuullisen kansalaisuuden periaatteet”, ”kehittää historian tekstitaitoja: taitoa lukea ja

⁴⁸ Historian Tavoitteissa ja keskeisissä sisällöissä on mm. kohdat: ”perehtyy kotimaan ja kotiseudun historiaan ja kulttuuriperinteeseen, jotta hänen kansallinen identiteettinsä vahvistuisi” sekä ”osaa hankkia ja käyttää historiallista ja yhteiskunnallista tietoa sekä käsitellä historiallisia ja ajankohtaisia ongelmia” ja ”perehtyy maailma, kuitenkin erityisesti Suomen naapurialueiden ja muun Euroopan, historiaan merkittäviksi muodostuneisiin tapahtumiin ja aikakausiin” Jälkimmäisessä on johdantovirke ”Historian ja yhteiskuntaopin opiskelujen järjestelyjen tavoitteena on, että niiden yhteydessä oppilas”, jonka alle on listattu asioita kuten ”kehittää ja kypsyttää ajantajuun ja historiatietoisuuttaan ja oppii suhteuttamaan oman aikansa ja itsensä jatkuvaan muutokseen” ja ”havaitsee ihmisen ja luonnon välisen suhteen merkityksen historian ja nykyhetken sekä tulevaisuuden peruskysymyksenä.”. POPS 1994

⁴⁹ Historiassa alakoulun tavoitteita on 11, kun niitä oli 2004 oli 5, hyvän osaamisen kriteerien määrä kasvoi seitsemästä kymmeneen.

⁵⁰ Opetussuunnitelman perusteiden historian oppiaineen osuuksia valmistelleen ryhmän kokoonpano löytyy Opetushallituksen sivuilta: <https://www.oph.fi/ops2016/tyoryhmat/historia> Siihen kuului yksi historian pedagogiikan professori, kaksi normaalkoulun ohjaavaa opettajaa, yksi luokanopettaja, yksi rehtori ja kolme ns. tavallisten koulujen historian aineenopettajaa.

analysoida menneisyyden toimijoiden tuottamia lähteitä sekä tehdä päteviä tulkintoja niiden tarkoituksesta ja merkityksestä.”, ”Oppilaita ohjataan ymmärtämään historiatiedon tulkinnallisuutta ja moniperspektiivisyyttä”, ”selittämään historiallisessa kehityksessä ilmenevää muutosta ja jatkuvuutta”, ”oivaltamaan toiminnan taustalla esiintyviä tekijöitä ja ihmisten motiiveja”.⁵¹ Oppiaineen yleisen tehtävän ajatukset on saatu sisällytettyä asetettuihin tavoitteisiin (taulukko 2) hyvin tekstitaitojen, tiedon hankkimisen ja analysoinnin osalta. Myös historian taidoille oleelliset kronologian ja syy-seuraussuhteiden hahmottaminen ovat tavoitteissa. Historiatietoisuus on jäänyt vähemmälle. Kaikkiaan historian taidot näkyvät selkeinä historian opetussuunnitelmatavoitteissa. Sisältöjen suhteen OPS jatkaa esihistoriasta uuden ajan alkuun -linjalla. Kuten tässä tutkimuksessa käy ilmi, tavoitteiden nousu selkeästi historian opetuksen keskiöön on haaste oppimateriaaleille – historian taitoja tulisi opettaa ja arvioida.

Opetussuunnitelma ei aina siirry käytäntöön. Syitä on monia. Tavoitteet ja kriteerit eivät ole aina yksiselitteisiä ohjenuoria opetukselle. Toisaalta, ei riitä, vaikka opetussuunnitelma olisi selkeäkin. Opettaja saattaa opettaa tavalla, johon hän on tottunut miettimättä paljoa opetussuunnitelmaa.⁵² Ja vaikka opettaja käyttäisi opetussuunnitelmaa opetuksensa ohjenuorana, sisällöt voivat ohjata enemmän kuin tavoitteet.⁵³ Opettaja saattaa myös ajatella sisällöt läpikäymällä tavoitteidenkin toteutuvan tai olettaa oppikirjan toteuttavan opetussuunnitelmaa – näiden oletusten ongelmista luvussa 2.5.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, millaisen perustan oppikirjasarjojen opettajan materiaalit antavat historian oppimisen arviointiin. Tämän vuoksi seuraavassa luvussa esitellään kouluarviointia yleisesti ja fokusoidaan sitten uusimman opetussuunnitelman arviointikäsitteisiin sekä historian arviointiin siinä.

2.3. Arviointi koulussa

Arviointi koulussa saatetaan ymmärtää arkipuheessa vain todistuksina ja kokeina. Kuitenkin arvioinnin lakisääteisenä⁵⁴ tehtävänä on ohjata opiskelua – ja oppilaan osaamista ja käsitystä itsestään ei ensisijaisesti ohjaa numeropalaute. Tuoreimmissa

⁵¹ POPS 2014, 257

⁵² Rosenlund 2011, 168; Hay & MacDonald 2008

⁵³ Vitikka 2010, 30, 35

⁵⁴ ”Oppilaan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään oppilaan edellytyksiä itsearviointiin. Oppilaan oppimista, työskentelyä ja käyttäytymistä tulee arvioida monipuolisesti.” (Perusopetuslaki 1998/628, §22)

opetussuunnitelman perusteissa korostetaan kaiken palautteen ja luokkavuorovaikutuksen merkitystä oppimista ohjaavana, arviointiin kuuluvana toimintana. Arviointiin kohdistuu erilaisia odotuksia ja sillä on erilaisia rooleja. Arvioinnin historia ja rooli koulunpidon isossa kehyksessä onkin syytä hahmottaa.

Arviointi on kehittynyt pitkän ajan saatossa ja aikanaan toimineitten muotojen, kuten kysymys-vastaus-mallin ja arvosanojen toimivuutta koulutuksen nykyvaatimuksiin voidaan kyseenalaistaa.⁵⁵ Koulutukselle on perinteisesti, koulutussosiologiassa, hahmotettu neljä tehtävää eli funktiota: kvalifointi, valikointi, varastointi ja integrointi. Näistä arviointi liittyy selkeimmin kahteen ensimmäiseen, joiden kautta tulevat näkyviksi myös arvioinnin erilaiset tehtävät. Kvalifointi on valmiuksien antamisesta, koululaisten osaamisen kehittämistä, ja sitä tukee kaikenlainen oppimista edistävä arviointi kuten palaute. Valikointi kuvaa koulun tehtävää laittaa oppilaat järjestykseen jatko-opintoja ja työelämää varten, jolloin arvioinnin on mahdollistettava osaamisen vertailu – mihin todistusnumerot ovat olleet helppo, joskin vähemmän validi⁵⁶ väline.

Arviointiin liittyvät termit summatiivinen ja formatiivinen arviointi, joista ensimmäinen on toteavaa, jälkimmäinen ohjaavaa. Summatiivista arviointia ovat todistukset ja perinteiset, numeroilla arvioitavat ja osaamisen kuvaukseksi teetettävä kokeet. Koulun funktioista summatiivinen arviointi palvelee ennen kaikkea valikointia. Formatiivista arviointia ovat erilaiset arviointitoimet, joilla edistetään oppimista mutta joilla ei tavoitella osaamista summaavia kuvauksia. Näitä ovat esimerkiksi opettajan antama palaute sekä vertaisarviot. Lähes päällekkäisiä ovat termit osaamisen arviointi (assessment of learning) ja oppimisen arviointi (assessment for learning), joiden eroa englanninkieliset termit kuvaavat paremmin.⁵⁷

Arviointi vaikuttaa opetukseen, ja sen kautta ja erikseen oppimiseen. Kun arviointi on valikoinnin väline, opetuksen kohteeksi valikoituu helposti asioita, joita tiedetään arvioitavan, etenkin jos arvioinneissa menestyminen vaikuttaa työn säilymiseen ja palkkaukseen – mistä esimerkiksi yhdysvaltalaisista koulukulttuuria on kritisoitu. Taustalla on pyrkimys objektiivisuuteen ja tietynlainen tulosvelvollisuuden idea. Objektiivisuus on tietysti tavoiteltavaa, koska kyse on yhdenvertaisuudesta. Mutta täysin objektiivinen arviointi on mahdotonta, koska oppimistapahtumat ja arvioitavat kohteet

---

⁵⁵ Willbrink 1997

⁵⁶ On huomattu, että samalla osaamisella saa hyvin erilaisia arvosanoja päättöarvioinnissa. Esim. Ouakrim-Soivio 2013.

⁵⁷ Ouakrim-Soivo 2016a, 18; POPS2014, 47-53

ovat niin moniulotteisia. Jos taas pyritään varmasti mitattaviin arviointikohteisiin, kaventuu ala, mitä mitataan ja näin ollen opettelu arvoisena pidetään, mikä vie pohjaa monimutkaisempien taitojen tavoittelulta.⁵⁸

Kun koulutukselle asetetaan tavoitteita, pitäisi arvioinnin kohdistua niihin. Esimerkiksi historian opetuksella on Opetussuunnitelman perusteissa asetettuja historiatieteen ja didaktiikan kannalta perusteltuja tavoitteita. Aina arviointi ei kohdistu tavoitteisiin, vaan ohjaa eri suuntaan, silloin puhutaan backwash-vaikutuksesta.⁵⁹ Tässä tutkimuksessa on tarkoitus saada selville, miten erilaiset arvioinnin päämäärät näkyvät oppimateriaaleissa. Tutkimus tuottaa tietoa siitä, ohjaako oppikirjasarjojen arviointi kohti tavoiteltua oppimista – vai ohjaako se esimerkiksi perinteiseen sisältökeskeiseen suuntaan.

2.3.1. Arviointi Opetussuunnitelman perusteissa – tapaus historia

Opetussuunnitelman perusteissa 2014 käytetään arvioinnin yleiseen kuvaukseen noin 14 sivua, viitisen sivua enemmän kuin edellisessä. Arvioinnin periaatteita kuvataan lavasti ja sen monipuolisuutta korostetaan; muut elementit kuin kokeet painottuvat, esiin tuodaan mm. opetusvuorovaikutus arviointina, palaute, itse- ja vertaisarviointi. Uutena elementtinä kuvataan arviointikulttuuri, koulun arviointiin liittyvää toimintakulttuuria.⁶⁰

Perusteissa arviointi jaotellaan *Opintojen aikaiseen arviointiin* sekä *Perusopetuksen päättöarviointiin*. Tämän tutkimuksen kannalta relevantti *Opintojen aikainen arviointi*⁶¹ jaotellaan *Arviointiin lukuvuoden aikana* ja *Arviointiin lukuvuoden päättyessä*. *Arviointi lukuvuoden päättyessä* viittaa koko vuoden summaavaan arviointiin, todistukseen, jollaista on myös päättöarviointi. *Arviointi lukuvuoden aikana* sisältää sekä summatiivisen että formatiivisen arvioinnin elementtejä.⁶²

Arvioinnin kohteeksi todetaan yksiselitteisesti tavoitteet: ”Oppimisen, työskentelyn ja käyttäytymisen arvioinnin sekä palautteen antamisen oppilaille tulee aina

⁵⁸ Esim. Adamski 2014

⁵⁹ Watkins ym. 2005; Ahvenisto ym. 2013.

⁶⁰ Luku 6. ”Arvioinnissa käytetään monipuolisia menetelmiä. Opettaja kokoaa tietoa oppilaiden edistymisestä oppimisen eri osa-alueilla ja erilaisissa oppimistilanteissa.”(6.2), ”Oppilaita ohjataan niin yksilöinä kuin ryhmänä havainnoimaan oppimistaan ja sen edistymistä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä.” (6.2), ”Pääosa opintojen aikaisesta arvioinnista on luonteeltaan formatiivista. Tällöin arviointi ja siihen perustuva palautteen antaminen toteutetaan lukuvuoden aikana osana päivittäistä opetusta ja työskentelyä” (6.4.1)

⁶¹ ”Opintojen aikaisella arvioinnilla tarkoitetaan ennen päättöarviointia toteutettavaa arvioinnin ja palautteen antamisen kokonaisuutta. Opintojen aikainen arviointi on kaikilla vuosiluokilla pääosin oppimisen ohjaamista palautteen avulla.” POPS 2014, luku 6.4. (Alleviivaus lisätty.)

⁶² ”Pääosa opintojen aikaisesta arvioinnista on luonteeltaan formatiivista. Tällöin arviointi ja siihen perustuva palautteen antaminen toteutetaan lukuvuoden aikana osana päivittäistä opetusta ja työskentelyä. Se edellyttää opettajilta oppimisprosessiin liittyvää havainnointia ja vuorovaikutusta oppilaiden kanssa.” POPS 2014, luku 6.4.1

perustua opetussuunnitelman perusteissa asetettuihin ja paikallisessa opetussuunnitelmassa tarkennettuihin tavoitteisiin.” Myös oppilaiden tietoiseksi tekemistä niistä edellytetään.⁶³

Historian ja muidenkin oppiaineiden kohdalla on opetussuunnitelman tavoitteista (ks. kpl 2.2) johdettu arvioinnin kohde – ikään kuin tavoitteen otsikko – ja hyvän osaamisen kriteeri (ks. taulukko 3). Nämä hyvän osaamisen eli arvosanan 8 kriteerit on annettu oppiaineissa vain 6. luokalle sekä päättöarviointiin.

Taulukko 3: Historian opetuksen tavoitteet ja hyvän osaamisen kriteerit luokille 4-6 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014).			
Opetuksen tavoite	Sisältö-alueet	Arvioinnin kohteet historiassa	Hyvä/arvosanan kahdeksan osaaminen
Merkitys, arvot ja asenteet			
T1 ohjata oppilasta kiinnostumaan historiasta tiedonalana ja identiteettiä rakentavana oppiaineena	S1-S5		Motivaation kehittymistä ei käytetä arvosanan muodostamisen perusteena. Oppilaita ohjataan pohtimaan kokemuksiaan osana itsearviointia.
Tiedon hankkiminen menneisyydestä			
T2 johdattaa oppilasta tunnistamaan erilaisia historian lähteitä	S1-S5	Historian tietolähteiden tunnistaminen	Oppilas osaa ohjatusti etsiä historiatietoa erilaisista tietolähteistä.
T3 ohjata oppilasta havaitsemaan historiatiedon tulkinnallisuuden	S1-S5	Historiatiedon tulkinnallisuuden havaitseminen	Oppilas osaa erottaa toisistaan faktan ja tulkinnan.
Historian ilmiöiden ymmärtäminen			
T4 auttaa oppilasta ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia aikakausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä	S1-S5	Kronologian ymmärrys	Oppilas tunnistaa keskeiset historiaan liittyvät ajan jäsentämismuodot ja osaa antaa esimerkkejä eri aikojen yhteiskunnille ja aikakausille ominaisista piirteistä.
T5 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja	S1-S5	Historiallinen empatia	Oppilas pystyy eläytymään menneen ajan ihmisen asemaan ja nimeämään tämän toiminnan motiiveja.
T6 johdattaa oppilasta hahmottamaan erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille	S1-S5	Syy- ja seuraussuhteiden hahmottaminen historiassa	Oppilas tunnistaa ja osaa antaa esimerkkejä historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteista.
T7 auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille	S1-S5	Muutoksen hahmottaminen	Oppilas osaa kuvata muutoksia ja kertoa, miksi muutos ei ole sama kuin edistys. Oppilas osaa kuvata joidenkin esimerkkien avulla, miten muutos ei ole merkinnyt samaa eri ihmisten ja ryhmien näkökulmasta.
T8 harjaannuttaa oppilasta hahmottamaan jatkuvuuksia historiassa	S1-S5	Jatkuvuuden tunnistaminen	Oppilas osaa antaa esimerkkejä ilmiöiden jatkuvuudesta eri aikakaudesta toiseen.
Historiallisen tiedon käyttäminen			

⁶³ POPS 2014, luku 6.2, s.48, Tähän liittyen korostetaan oppimisen tavoitteiden ja arviointikriteerien näkyväksi tekemistä: ”Opettajat huolehtivat, että tavoitteet ja arviointiperusteet ovat oppilaiden tiedossa. Tavoitteiden pohtiminen ja oman oppimisen edistymisen tarkastelu suhteessa tavoitteisiin on tärkeä osa myös oppilaan itsearviointitaitojen kehittämistä.”

T9 ohjata oppilasta esittämään muutoksille syitä	S1-S5	Syy- ja seuraus-suhteen kuvaileminen	Oppilas osaa kuvailla pääpiirteissään joidenkin historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteita.
T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnat saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä	S1-S5	Tulkintojen selittäminen	Oppilas osaa selittää joidenkin esimerkkien avulla, miksi sama tapahtuma tai ilmiö voidaan tulkita eri tavoin.
T11 ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa	S1-S5	Ihmisen toiminnan selittäminen	Oppilas osaa esittää käsiteltävästä asiasta kertomuksen siten, että hän selittää tapahtuman tai ilmiön eri toimijoiden kannalta.

Osaamiskuvausten ja kriteerien vähyys on havaittu ongelmalliseksi. Kriteerejä muille numeroille ei ole, eikä niitä ole myöskään muille luokka-asteille. Päätösarviointiin on tehty tukimateriaali⁶⁴ hyvän osaamisen ylittävälle ja alittavalle osaamiselle, mutta se ei ole normi eikä sitä ole tehty alakouluun. Kriteerin vähäisyyden kiinnittävät huomiota myös Rantala ja Khawaja.⁶⁵ Kriteerien vähäisyys on ilmeisesti yksi syistä sille, että samalla osaamisella arvosana vaihtelee. Alkukesästä 2018 tätä opinnäytettä tehtäessä Opetushallitus ilmoitti ryhtyvänsä valmistelemaan tarkempia kriteerejä, joita tulee ainakin päätösarviointiin, mahdollisesti muillekin luokka-asteille.⁶⁶

Opetussuunnitelman perusteiden arvioinnin yleisessä osassa Oppiminen arvioinnin kohteena -otsikon alta löytyvät termit oppimisen edistymisen arviointi ja osaamisen tason arviointi.⁶⁷ Ne ovat lähellä luvussa 2.3. mainittuja osaamisen ja oppimisen arviointia, joka taas on lähes identtinen summatiivisen ja formatiivisen arvioinnin jaottelun kanssa. Opetussuunnitelmassa ne eivät hahmotu selkeästi erillisinä, vaan limittyvinä: ”*Oppimisen arviointi sisältää opinnoissa edistymisen ja osaamisen tason arviointia sekä palautteen antamista niistä.*”⁶⁸

Tutkimuksessa on kiinnostava nähdä, miten erilaiset arvioinnin tavat opettajan oppaissa huomioidaan. Vaikka opetussuunnitelman viesti ei ole yksiselitteinen, selkeästi arvioinnin pitäisi olla paljon muutakin kuin kokeita ja formatiivisen, ohjaavan arvioinnin roolin pitäisi olla merkittävä. Harmaalla vyöhykkeellä ovat etenkin koetehtävät, jotka hahmottuvat yleensä summatiiviseksi, osaamisen tasoa mittaavaksi arvioinnin välineeksi, mutta joita voisi käyttää myös oppimisen vaiheen tarkastamiseen

⁶⁴http://www.edu.fi/perusopetus/oppilaan_arviointi/ops2016_arvioinnin_tukimateriaalit/paattoarvioinnin_kriteerien_tukimateriaalit

⁶⁵ Rantala & Khawaja 2018

⁶⁶ Opetushallitus (5.6.2018)

https://www.opi.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/opetushallitus_laatii_tarkemmat_kriteerit_paattoarviointiin

⁶⁷ Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, luku 6.3, s.49

⁶⁸ Osaamisen tasoa kuvataan seuraavasti: ”*Osaamisen tasolla tarkoitetaan oppilaan eri tavoin osoittamaa osaamista suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja arvioituna oppilaan suoritusten perusteella. --. Tiedollisen ja taidollisen osaamisen tason arvioinnissa hyödynnetään valtakunnallisesti määriteltäviä arviointikriteerejä.*”

ja sen myötä tarpeelliseen edistämiseen. Myös kirjoissa olevia tehtäviä olisi mahdollista tarkastella arvioinnin formatiivisessa kehyksessä.

On kiinnostavaa, että sisältöjen osaamisen arviointia ei opetussuunnitelmassa edellytetä. On selvää, ettei taitoja voi osoittaa tai arvioida ilman historian sisältötietoa – ja opetussuunnitelmassa sisällöt kehoitetaan valitsemaan tukemaan tavoitteita. Vaikka keskeiset sisällöt määritetään, ei opetussuunnitelmassa oteta kantaa siihen, miten ne pitäisi hallita – käytännössä eri taitoja voi osoittaa vaikkapa vain keskiajan sisältötietoja hyödyntäen, jos tähän opettaja antaa mahdollisuuden. Tämä tutkimus antaa käsitystä siitä, kuinka taitoperusteisuus on opetusmateriaaleissa ja niiden arviointisuosuksissa huomioitu.

2.4. Tavoitetaksonomia ja sen suhde opetussuunnitelmaan

Tavoitteita on opetussuunnitelmissa ja kouluarjessa monenlaisia, ja niitä voi jäsentää eri tavoin. Tässä tutkimuksessa käytetään Andersonin ja Krathwohlin taksonomiaa⁶⁹, koska sen avulla voi tarkastella tehtävien vaatimaa osaamista ja sisältötiedon olemusta. Taksonomia on luokittelujärjestelmä. Käytettävän mallin perusidea on auttaa luokittelemaan oppimisen kohteita eli tavoitteita, opetustoimintaa ja arviointia, mihin tarkoitukseen siinä kuvataan erilaisia kognitiivisia prosesseja ja tiedon lajeja (Kuvio 2). Taksonomia on opettajalle työväline jäsentää tavoitteet, opetustoiminta ja oppimisen arviointi linjaan; jos esimerkiksi tavoitellaan lähteen analysoinnin taitoja, ei pidä opettaa tai arvioida vain vuosien ja nimien muistamista.⁷⁰

	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Faktatieto						
Käsitetieto						
Menetelmätieto						
Metakognitiivinen tieto						

Kuvio 2: Andersonin ja Krathwohlin taksonomian perusmuoto

Taksonomiaa on hyödynnetty myös opetussuunnitelman perusteita tehtäessä.⁷¹ Sitä on käytetty myös tutkimusten välineenä, mm. jäsennetty opetussuunnitelmatavoitteita ja

⁶⁹ Vaikka taksonomialla on useita tekijöitä, kutsutaan tätä oppimisen, opetuksen ja arvioinnin taksonomiaa usein Andersonin ja Krathwohlin taksonomiaksi kahden ensimmäisen kirjoittajan mukaan, tai vain Krathwohlin taksonomiaksi. Syynä voi helppouden lisäksi olla se, että Krathwohl oli mukana jo 1950-luvulla tekemässä Bloomin taksonomiaa, alan klassikkoa, jota päivittämällä Andersonin, Krathwohl ja kumppanit tekivät taksonomiensa

⁷⁰ Anderson ym. 2013/2001, 10; Anderson 2002

⁷¹ Ouakrim-Soivio 2016b, 70

verrattu tavoitteita koekysymyksiin.⁷² Sen sanotaan olevan hyvä väline opetussuunnitelman, opetuksen ja arvioinnin yhtäläisyyden (curricular alignment) tutkimuksessa.⁷³ Tässä tutkimuksessa tarkastelen vain tavoitteiden ja arvioinnin yhtenäisyyttä – mitataanko arvioinnilla sitä, mitä on opetuksen tavoitteena. Tätä voidaan tarkastella arvioinnin validiutena.⁷⁴

Valittu taksonomia on päivitetty versio 1950-luvulla tehdystä Bloomin taksonomiast. Jos malli vaikuttaa tekniseltä, syy voi olla sen syntytaustassa, sillä 1950-luvulla mitattavuus oli tärkeää positivistisen tieteenihanteen hengessä. Bloomin taksonomia tehtiin oppimisen arvioinnin tarpeisiin, ja se sisälsi ja sitä käytettiin erilaisten koepatteristojen rakentamiseen. Se kehiteltiin yliopistojen käyttöön, mutta levisi muuallekin; kirjaa ei kuitenkaan ole pidetty kovin helppolukuisena. Päivitetty versio haluttiin tehdä, koska vuosikymmenten aikana oli kertynyt paljon uutta tietoa oppimisesta ja taksonomian käytöstä, se myös haluttiin helppolukuisemmaksi ja konkreettisemmaksi koulutasolla.⁷⁵ Bloomin taksonomiaan verrattuna Anderson ja Krathwohlin taksonomiataulukon tuli joitain muutoksia ja lisäyksiä.⁷⁶

Taksonomialuokat sisältävät tosiaan useita alakategorioita (liite 2), vaikka siitä usein näkyykään vain kuvan 1 kaltainen versio. Tekijät pitävät alakategorioita tärkeämpinä kuin yläkategorioita. Alakategoriat ja niiden kuvaukset tekevät taksonomialuokittelusta käyttökelpoisemmän, ja niitä myös käytetään tässä tutkimuksessa luokittelun apuna. Silti kaikki osaamiskuvaukset, tavoitekuvaukset tai tehtävät eivät istu helposti luokkiin. Osin kyse on siitä, ettei koetehtäviä ole tehty taksonomiaa huomioiden, osin oppiaineiden erilaisuudesta. Tekijät korostavat mallin sopivan kaikkiin oppiaineisiin, mutta toteavat myös Bloomin ajatelleen, että kaikilla aineilla olisi hyvä olla oma taksonomiensa, joka huomioi oppialan erityispiirteet.

⁷² Ouakrim-Soivio, 2016b; Rosenlund 2011

⁷³ Anderson 2002, 257-258

⁷⁴ Airasian & Miranda 2002, 249-250

⁷⁵ Anderson ym. 2013/200, xxi-xxiii

⁷⁶ Anderson ym. 2013/2002, 263-270; Krathwohl 2002, 218. Kun Bloomin taksonomiassa olivat näkyvissä vain vaakarivin osaamisen tasot, on Anderson ja Krathwohlin taksonomiassa myös tiedon lajien kategoriat pystyvinä. Tiedon lajit olivat mukana jo Bloomilla, mutta teoksen liitteissä niiden rooli jäi vähäiseksi. Metakognitiivinen tieto tuli mukaan oppimistutkimuksen kehittymisen myötä. Kirjoittajat korostavat, että kognitiivisen prosessin kategoriat eivät muodosta kumulatiivista hierarkiaa, kun vielä Bloomin taksonomiassa oletettiin seuraavan tason saavuttaminen edellyttävän edellisen osaamista. Ks. myös Anderson ym. 2013/2001, 38-44, 266, 269, 38-44; Krathwohl 2002, 213-21. / Nyt taksonomian sanotaan rakentuvan monimutkaisuuden ja vaativuuden perusteella. Tosin kirjoittajat myöntävät, etteivät hierarkian rajat ole vaativuuden näkökulmastaan ehdottomia, esimerkiksi ymmärtämisen vaatimmat alakategoriat saattavat kognitiivisessa haastavuudessa ohittaa soveltamisen alakategorioita. Anderson ym. 2013/2001, 267

Ouakrim-Soivio on luokitellut Opetussuunnitelman perusteiden historian tavoitteet Andersonin ja Krathwohlin taksonomiaan (Taulukko 4).⁷⁷ Siinä on pyritty kuvaamaan, miten historian tavoiteltu osaaminen osuu taksonomiaan. Historian taitojen kannalta Ouakrim-Soivion luokittelussa on kiinnostavaa monen tavoitteen kuvaaman osaamisen sijoittaminen menetelmätietoon, joka on mm. tietoa oppiainekohtaisista taidoista. Kun historian opetuksessa taidot korostuvat, tulisi siinä liikkua juuri menetelmätiedon parissa, ei vain faktojen ja käsitteiden. Hänen valintojensa kritiikki auttaa hahmottamaan sekä taksonomian että opetussuunnitelmakirjausten haasteita.

Taulukko 4. Ouakrim-Soivion (2016) Opetussuunnitelman tavoitteiden luokittelu taksonomiaan ”Perusopetuksen vuosiluokkien 5–6 oppilaille asetetut tavoitteet ja hyvän osaamisen kuvaukset 6.vuosiluokan päättyessä historiassa. Merkinnällä T/A tarkoitetaan vuosiluokille 5–6 asetettua tavoitetta ja T/H viittaa kyseistä tavoitetta vastaavaan hyvän osaamisen kuvaukseen vuosiluokan 6. päätteeksi.”						
Tiedon ulottuvuus	Kognitiivisen prosessin ulottuvuus					
	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luo da
Fakta-tieto	T2/A: Tunnistaa erilaisia historian lähteitä. T2/H: Osaa ohjatusti etsiä historiatietoa erilaisista tietolähteistä.	T9/A: Esittää muutoksille syitä. T9/H: Kuvailee pääpiirteissään joidenkin historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteita.				
Käsite-tieto	T3/A: Havaitsee historiatiedon tulkinnallisuuden. T3/H: Erottaa toisistaan faktan ja tulkinnan. T7/A: Tunnistaa muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille. T7/H: Kuvaa muutoksia ja kertoo, miksi muutos ei ole sama kuin edistys, kuvaa joidenkin esimerkkien avulla, miten muutos ei ole merkinnyt samaa eri ihmisten ja ryhmien näkökulmasta.		T11/A: Selittää ihmisen toimintaa. T11/H: Esittää käsiteltävästä asiasta kertomuksen siten, että hän selittää tapahtuman tai ilmiön eri toimijoiden kannalta.			
Mene-telmä-tieto	T4/A: Ymmärtää erilaisia tapoja jakaa historia aikakausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä. T4/H: Tunnistaa keskeiset historiaan liittyvät ajan jäsentämisuodot ja osaa antaa esimerkkejä eri aikojen yhteiskunnille ja aikakausille ominaisista piirteistä. T8/A: Hahmottaa jatkuvuuksia historiassa. T8/H: Antaa esimerkkejä ilmiöiden jatkuvuudesta eri aikakaudesta toiseen.	T5/A: Ymmärtää ihmisen toiminnan motiiveja. T5/H: Eläytyy menneen ajan ihmisen asemaan ja nimeämään tämän toiminnan motiiveja. T6/A: Hahmottaa erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille. T6/H: Tunnistaa ja osaa antaa esimerkkejä historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteista.	T10/A: Selittää miten tulkinnot saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä. T10/H: Selittää joidenkin esimerkkien avulla, miksi sama tapahtuma tai ilmiö voidaan tulkita eri tavoin.			
Meta-kogni-						

⁷⁷ Ouakrim-Soivio 2016b

tiivinen tieto						

Ouakrim-Soivio on sijoittanut tavoitteen ja hyvän osaamisen kuvauksen aina samaan lokeroon, mikä ei ratkaisuna tee oikeutta näiden erilaiselle luonteelle. Hyvän osaamisen kuvaus on tavoitteeseen liittyvä yksi osaamisen taso, ja sen luokittelu staattiselle paikalle on mahdollista. Tavoitteet eivät kuitenkaan yleensä määritä tiettyä osaamista, vaan osaamisalueen, jolla voi olla monen tasoista osaamista. Tosin Ouakrim-Soivio on taulukkoonsa muokannut opetuksen tavoitteita osaamiskuvauksen suuntaan: ”johdattaa oppilasta tunnistamaan erilaisia historian lähteitä” → Tunnistaa erilaisia historian lähteitä.” Kun näin tai muuten tavoite kuvaisikin osaamisen tason, eivät tavoite ja hyvä osaaminen osu luontevasti samaan lokeroon. Esimerkiksi tavoite 2 ”Tunnistaa erilaisia historian lähteitä” osuu Muistamiseen (1.1.) ja Faktoihin; mutta hyvä osaaminen ”Osaa ohjatusti etsiä historiatietoa erilaisista tietolähteistä” ei ole varmasti vain faktojen muistamista.

Menetelmätietoon hän on sijoittanut kronologian, jatkuvuuksien hahmottamisen, historiallisen empatian, syy-seuraussuhteiden hahmottamisen ja tulkintojen selittämisen. Myös lähteisiin liittyvä tavoite T2 voisi olla osa menetelmätietoa, jos katsotaan hyvän osaamisen kuvausta. Luokittelun vaikeus tulee siitä, että vaativammat taidot ja tiedot vaativat usein historian alallakin faktojen ja käsitteiden hallintaa taustalleen. Luokittelemalla tehdyllä tavalla voi kuvata yhden tason osaamisesta, mutta se ei kerro, mitä taustalle tarvitaan. Yhden tavoitteen mukainen osaaminen voisi osua usealle eri tasolle. Vaikka luokittelussa on heikkouksia, se on kiinnostava menetelmällinen avaus opetussuunnitelman ja taksonomian välillä ja motivoi osaltaan tämän tutkimuksen tekoon.

Siinä missä arviointimateriaaleja opetussuunnitelman tavoitteisiin vertaamalla saadaan tietoa opetuksen poliittisen ohjauksen toteutumisesta, tarjoaa vertailu taksonomiaan kuvan historian arvioinnin kognitiivisesta monipuolisuudesta. Jos arviointi kohdentuu lähinnä faktojen ja käsitteiden pariin, etenkin niiden muistamiseen, ei oppikirjasarjoissa kuva osaamisesta ole irronnut sisältötietokeskeisyydestä.

2.5. Oppikirjojen ja opettajanoppaiden rooli suomalaisessa kouluopetuksessa

Oppikirjat ovat olleet ja ovat opetuksessa keskeisiä. Vaikka oppikirjan käyttö ei ole pakollista, ne ovat laajalti käytettyjä. Sen on katsottu kautta aikojen olleen sekä opettajan että oppilaan apuväline, *scripta manent*. Oppikirja on omanlaisensa kirjatyyppi, sen pitää

sisältää tietoa ja olla pedagogisesti rakennettu. Kirjan katsotaan helpottavan opettajan työtä, koska valikointia ja jäsentelyä on tehty valmiiksi.⁷⁸ Tutkimusten tulokset näkyvät niissä usein pitkällä viiveellä, jos sittenkään.⁷⁹

Jos oppikirja olisi vain yksi opetusväline monien joukossa, sen roolista ei oltaisi niin kiinnostuneita. Se kuitenkin jäsentää opetusta paljon. Kaikkialla oppikirjalla on iso rooli, mutta suomalaista opetuskulttuuria pidetään erityisen oppikirjakeskeisenä.⁸⁰ Vuodelta 2008 olevassa perusopetuspedagogiikan arviointiraportissa on lukuja oppikirjan vaikutuksesta opetuksen suunnitteluun: ”57 % opettajista mainitsi, että oppikirjoilla ja niihin liittyvillä työ- ja harjoituskirjoilla on paljon tai erittäin paljon vaikutusta opetuksen suunnitteluun.”⁸¹ Raportin mukaan oppikirjoja käytetään opetuksessa paljon, ja varsinkin luokanopettajat käyttävät paljon oppaita.⁸² Heinosen tutkimuksissa nousi esiin, että opettajanopas on keskeinen apuväline ja jopa syy valita oppikirjasarja.⁸³ Arvellaan, että opettaja lähtee suunnittelussa usein liikkeelle sisällöistä, kirjan tai opetussuunnitelman, mutta ei tavoitteista.⁸⁴

Oppikirja voi olla opetussuunnitelmaa vahvempi opetuksen linjaaja. Oppikirja nimittäin määrittää opetusta melko lailla oli opetussuunnitelma millainen tahansa.⁸⁵ Kirjojen on todettu ohjaavan opetuksen valmistelua usein enemmän kuin opetussuunnitelman ja vaikuttavan myös paikallisten opetussuunnitelmien tekoon, kun opetussuunnitelmalinjauksia on kuntatasolla tehty käytössä olevan oppikirjan perusteella.⁸⁶ Näin oppikirja voi vaikeuttaa normiohjauksen toteutumista – Suomen kontekstissa esimerkiksi taitopohjaisen historian opetuksen toteutumista. Opetussuunnitelmien ja kirjojen suhteen haasteena on, että opettajat saattavat pitää oppikirjoja opetussuunnitelman konkreetteina versioina. Kuitenkin oppikirjojen tarkastukset loppuivat Suomessa 1992 ja on havaintoja, etteivät ne aina vastaa

⁷⁸ Häkkinen 2002, 86; Heinonen 2005, 53-56; ks. myös Hiidenmaa ym. 2017

⁷⁹ Historian osalta mm. Pohjola 2012

⁸⁰ Korpisaari 2004, 215-216

⁸¹ Atjonen ym. 2008, 105

⁸² Asteikko: 1 = en juuri lainkaan, 2 = jonkin verran, 3 = paljon ja 4 = erittäin paljon. ”Alakoulun opettajat käyttivät (ka = 3,5) oppikirjoja yläkoulun opettajia (ka = 3,2) enemmän. Vastaavanlainen ero näkyi myös opettajan oppaiden käytössä. Kun aineenopettajien opettajan oppaiden käytön määrää kuvataan keskiarvolla 2,2, oli vastaava luokanopettajien keskiarvo 3,0. Oppaiden käyttö tukee luokan- opettajia eri aineiden opetuksessa ja antaa myös pohjaa työn käytännön järjestämiselle. Alakoulujen opettajien tavoitetietoisuus on vahvaa yleisten opetus- ja kasvatus tavoitteiden osalta ja ainekohtaisten tavoitteiden toteuttamisessa he tukeutuvat oppikirjoihin enemmän kuin aineenopettajat.” Atjonen, P. ym., 2008, 109

⁸³ ”Opettajaryhmien välillä suurin ero oli suhtautuminen opettajan materiaaliin. Erityisesti luokanopettajat korostivat hyvän, selkeän ja samalla monipuolisen opettajan materiaalin merkitystä. Luokanopettajien mielestä hyvä opettajan materiaali saattoi oppimateriaalivalintaa tehtäessä olla jopa ratkaiseva tekijä. Tämä onkin ymmärrettävää, kun ottaa huomioon luokanopettajien opettettävien oppiaineiden suuren määrän.” Heinonen, 2005, 227

⁸⁴ Vitikka 2010, 30,35

⁸⁵ Taylor & McIntyre 2017, 617

⁸⁶ Heinonen 2005, 53-56, 230-231

opetussuunnitelmia.⁸⁷ Kirjat eivät myöskään aina peilaa muuttuneita oppimiskäsityksiä.⁸⁸ Historian taitokeskeisyys on juuri tällainen muutos. Näin on ymmärrettävää, miksi oppikirja saatetaan nähdä taitoperusteisuuden käytäntöön siirtymisen vaikeuttajana - vaikka taitoja edistäviä oppikirjoja voidaan toki myös tehdä.⁸⁹

Historian oppikirjoista on nopea katsoa, löytyvätkö opetussuunnitelmassa edellytetyt sisällöt oppikirjasta. Mutta pelkästä sisällysluettelosta ei selviä, edistääkö kirja opetussuunnitelman tavoitteita eli historian taitoja. Kirjan analysointi taitojen opettamisen näkökulmasta voi olla luokanopettajalle haastavaa – mutta koska taitoja pitäisi opettaa ja niissä harjaantumista arvioida, olisi suotavaa, että kirjoissa yhteydet taitoihin olisivat olemassa ja esillä.

Opetussuunnitelman toteutumisen lisäksi oleellista materiaaleissa on se, että oppikirjat ja niiden materiaalit kuten kokeet muokkaavat oppilaiden käsityksiä tiedon luonteesta ja siitä, mitä ja miten pitäisi oppia. Jos historian kirjojen ja kokeiden tehtävissä keskitytään yksityiskohtien muistamiseen, voi käsityksesi tulla kokonaisuuksien ymmärtämisen sijaan irrallisten tiedonsirujen muistaminen.⁹⁰ Historian kirjat myös välittävät kuvaa tapahtumien merkityksistä.⁹¹

Tutkimuskirjallisuudesta saa perusteet väittää, että opettaja seuraa enemmän oppikirjaa kuin opetussuunnitelmaa. Liian suuria yleistyksiä pitää kuitenkin välttää. Esimerkiksi Heinonen löysi erilaisia opettajaryhmiä opetussuunnitelman käytön suhteen; osa seurasi sitä ja näki kirjan vain yhtenä välineenä, toisille kirja oli opetuksen ohjenuora⁹². Vaikka kaikki eivät normien mukaiseen opetukseen tarvitsisikaan kuin opetussuunnitelman, historian taitoperusteisuuden toteutumisen kannalta oppikirjojen ja oheismateriaalien soisi olevan opetussuunnitelman mukaisia. Se helpottaisi kaikenlaisia opettajia.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan nimenomaan oppikirjojen opettajanoppaita ja niistä arviointimateriaaleja. Tutkimusta aihepiiristä ei kovin paljon ole, mutta näyttää siltä, että oppimateriaalit usein ohjaavat ja antavat tukea perinteiseen, summatiiviseen arviointiin.⁹³ Historian opetukseen liittyen en löytänyt

⁸⁷ Esim. Latvala 2011

⁸⁸ Mikkilä-Edman ym. 1999; Brauch 2017, 600; Virokannas 2013, 51

⁸⁹ Brauch 2017, 600

⁹⁰ Esim. Rosenlund 2011, 169-170

⁹¹ Taylor & McIntyre 2017; Paez ym. 2017, 493

⁹² Heinonen 2005, 205-214. Ryhmät ovat 1) yksilölliset uudistajat, 2) oppimateriaaleihin tukeutuvat opettajat, 3) opetussuunnitelmalliset uudistajat ja 4) tavoitetietoiset uudistajat. Nämä tyypittelyt nousevat tutkimuksen kysymyksistä, eivätkä ole vain oppikirjojen käytön kannalta tehtyjä. Tutkimuksessa kuitenkin ilmeni erilaisia suhtautumisia oppikirjoihin ja niiden oppaisiin.

⁹³ Leppävuori & Laine 2016; Rosenlundin tutkimus historian tavoitteista ja opettajien pitämistä kokeista on lähellä.

kysymyksenasetteluni kaltaista tutkimusta, mutta luonnontieteistä yhden.⁹⁴ Historian oppimiselle oleellista on se, millaisiin arviointikäytäntöihin materiaali ohjaa, ja juuri sitä tässä tutkimuksessa halutaan tarkastella.

3. Lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmät

Lähdeaineistona tutkimuksessa ovat oppikirjasarjojen opettajanoppaat oheismateriaaleineen. Tässä luvussa kuvataan ensin aineiston analysointi ja sitten aineistona toimivat opettajanoppaat. Kasvatuksen historian tutkimusta jäsentänyt Kuikka sijoittaa niin oppikirjatutkimuksen kuin opetussuunnitelman tutkimuksen osaksi didaktiikan historiaa.⁹⁵ Tämä tutkimus on molempia ja siten osa didaktiikan historiaa – mutta tähän päivään kurottavana myös historian didaktiikkaa. Koska opetussuunnitelmaohjaus on koulutuspolitiikkaa, tarjoaa oppikirja-analyysi mahdollisuuden myös poliittisen historian näkökulmiin.

3.1. Aineiston analyysi

Aineistoa tutkitaan sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysi ymmärretään tässä laajempaan kehyksenä erilaisiin analyysihin; sen avulla pyritään kuvaamaan ja analysoimaan dokumentin sisältöä tutkimuskysymysten näkökulmasta. Se voi olla laadullista tai määrällistä. Tämä tutkimus on otteeltaan laadullinen, vaikka aineistoa osin määrällistetään.⁹⁶ Koska aineiston arviointielementtejä verrataan kahteen kriteeristöön, on kyseessä siltä osin teorialähtöinen sisällönanalyysi. Oppaissa mahdollisesti esiintyvä arviointiajattelu – kuten ohjeistukset arvioinnin toteuttamiseen – analysoidaan vapaammin, jolloin on kyse teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä.⁹⁷

---

⁹⁴ Leppävuori & Laine 2016

⁹⁵ Kuikka 2002, 90-93. Didaktiikka ymmärretään laajasti, ei vain opetusoppina.

⁹⁶ Tuomi & Sarajärvi 2002, 91

⁹⁷ Tuomi & Sarajärvi 2002, 108-119

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa silmäiltiin läpi opettajan opas sekä sähköinen materiaali ja paikallistettiin niistä arviointiin liittyvät paikat. Tehtyjä havaintoja koottiin ja aineistoa luettiin uudestaan ja tarkemmin. Forum-oppaiden ensimmäinen kierros näytti, että arviointitekstiä on vähän, joten myös opetussuunnitelmatavoitteita ja historiantaitoja käsittelevät paikat merkittiin, ne kun linkittyvät arviointiin.

Toisessa vaiheessa oli tarkoitus jäsentää arviointitekstejä diskurssi- ja käsiteanalyysin keinoin, jotta olisi käynyt ilmi, millaisin termein ja missä yhteyksissä oppaissa arviointia käsitellään. Koska kuitenkin Forum- ja Ritari-sarjoissa arviointitekstiä oli niin vähän, ei analysoitavaa juuri tullut. Arviointitekstit ja havainnot niistä kuvataan analyysin alussa (luvut 4.1.1., 4.1.3., 4.1.5.). Tämän lisäksi kuvataan, miten tavoitteet ja taidot näkyvät oppaassa (luvut 4.1.2., 4.1.4., 4.1.6.).

Kolmannessa vaiheessa luokiteltiin koetehtävät opetussuunnitelman tavoitteisiin sekä tavoitetaksonomiaan. Kokeiden löytyminen aineistosta oli ennakoitavissa, ne ovat selkeintä arviointisisältöä ja kohdistuvat osaamisen arviointiin. Koetehtävät koottiin liitteisiin, joissa jokaisen tehtävän luokittelu on näkyvillä. Luokittelut koottiin taulukoihin, jotka ovat kokonaisina liitteissä ja määrineen osana lukua 4. Tehtävien taulukointi määrällistää⁹⁸ aineistoa, mutta tilastollisia tunnuslukuja siitä ei lasketa – määrällistäminen palvelee aineiston hahmottamista.

Tehdyt havainnot kontekstoidaan niin oppikirjojen, historian opetuksen, opetussuunnitelman kuin opetussuunnitelman poliittisen luonteen yhteyteen.

3.1.1. Koetehtävien luokittelu opetussuunnitelman perusteiden tavoitteisiin ja sisältöihin

Koetehtävät luokitellaan Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden historian 4-6-luokan tavoitteisiin (Ks. Taulukko 5), jotta nähdään, kuinka monipuolisesti virallisten tavoitteiden suunnassa kirjasarjan arviointivälineillä on mahdollista arvioida. Näin saadaan vastauksia toiseen tutkimuskysymykseen. Luokittelussa lähdetään siitä, että tehtävään vastaaminen edellyttää aina osaamista. Pääteltäessä, minkä tavoitteen mukaista osaamista tehtävä mittaa, käytetään tavoitekuvausten lisäksi hyvän osaamisen kuvauksia sekä tavoitteen nimeä eli Arvioinnin kohdetta.

---

⁹⁸ Tuomi & Sarajärvi 2002, 120-121

Taulukko 5. Analyysin koontitaulukko koetehtävien opetussuunnitelman tavoitteisiin osumisen luokitteluun		
<u>Arvioinnin kohde</u> <i>Opetuksen tavoite</i>	<i>Hyvän osaamisen kuvaus</i>	<i>Tavoitteen osaamista arvioivat koetehtävät</i>
<u>Historian tietolähteiden tunnistaminen</u> T2 Johdattaa oppilasta tunnistamaan erilaisia historian lähteitä	Oppilas osaa ohjatusti etsiä tietoa erilaisista historian tietolähteistä	
<u>Historiatiedon tulkinnallisuuden havaitseminen</u> T3 ohjata oppilasta havaitsemaan historiatiedon tulkinnallisuuden	Oppilas osaa erottaa toisistaan faktan ja tulkinnan	F53:4
<u>Kronologian ymmärrys</u> T4 auttaa oppilasta ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia aikakausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä	Oppilas tunnistaa keskeiset historiaan liittyvät ajan jäsentämissuodot ja osaa antaa esimerkkejä eri aikojen yhteiskunnille ja aikakausille ominaisista piirteistä.	R53:6/ R54:2
<u>Historiallinen empatia</u> T5 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja	Oppilas pystyy eläytymään menneen ajan ihmisen asemaan ja nimeämään tämän toiminnan motiiveja.	F53:4 alleviivausmerkintä, jos jaettu kahteen kohtaan
<u>Syy- ja seuraussuhteiden hahmottaminen historiassa</u> T6 johdattaa oppilasta hahmottamaan erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille	Oppilas tunnistaa ja osaa antaa esimerkkejä historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteista.	
<u>Muutoksen hahmottaminen</u> T7 auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille	Oppilas osaa kuvata muutoksia ja kertoa, miksi muutos ei ole sama kuin edistys. Oppilas osaa kuvata joidenkin esimerkkien avulla, miten muutos ei ole merkinnyt samaa eri ihmisten ja ryhmien näkökulmasta.	
<u>Jatkuvuuden tunnistaminen</u> T8 harjaannuttaa oppilasta hahmottamaan jatkuvuuksia historiassa	Oppilas osaa antaa esimerkkejä ilmiöiden jatkuvuudesta eri aikakaudesta toiseen.	
<u>Syy- ja seuraussuhteiden kuvaileminen</u> T9 ohjata oppilasta esittämään muutoksille syitä	Oppilas osaa kuvailla pääpiirteissään joidenkin historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteita.	
<u>Tulkintojen selittäminen</u> T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnat saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä	Oppilas osaa selittää joidenkin esimerkkien avulla, miksi sama tapahtuma tai ilmiö voidaan tulkita eri tavoin.	
<u>Ihmisen toiminnan selittäminen</u> T11 ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa	Oppilas osaa esittää käsiteltävästä asiasta kertomuksen siten, että hän selittää tapahtuman tai ilmiön eri toimijoiden kannalta.	
<u>Ei mihinkään tavoitteeseen osuvat koetehtävät</u>		

Tavoitteiden lisäksi yhdeksi luokaksi otettiin Ei mihinkään tavoitteeseen osuvat koetehtävät. Siihen luokitellaan ne tehtävät, joilla ei voi mitata minkään tavoitteen mukaista osaamista. Yleensä ne mittaavat ainoastaan sisältöosaamista. Opetussuunnitelmassa todetaan, että ”Sisällöt valitaan siten, että ne tukevat tavoitteiden saavuttamista.”⁹⁹, ja monenlaisilla sisällöillä voidaan tavoitteiden suuntaisesti oppia. Irrallisten sisältöjen mittaaminen ei kuitenkaan tue tavoitteiden saavuttamisen arviointia.

⁹⁹ POPS 2014, 258

3.1.2. Koetehtävien luokittelu tavoitetaksonomiaan

Andersonin ja Krathwohlin taksonomia on kuvattu luvussa 2.4. Taksonomiassa on luokitteluun kaksi ulottuvuutta, kognitiiviset prosessit ja tiedon lajit (taulukko 6). Luokittelut jakautuvat alaluokkiin (ks. liite 2), vaikka oheista yksinkertaistettua kuviota yleensä esitellään taksonomiasta. Alaluokat olivat apuna aineiston analyysissä, vaikka koontitaulukosta ne puuttuvat kahdesta syystä: ne veisivät liikaa tilaa ja monia tehtäviä on mahdoton luokitella tarkasti johonkin alaluokkaan.

Taulukko 6: Anderson & Krathwohlin ym. oppimisen, opettamisen ja arvioinnin taksonomia (suom. Kärnä & Aksela 2013), johon sijoitetaan koetehtävät sopiville kohdille ja josta muodostuu koontitaulukko.						
Kognitiiviset prosessit →	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Tiedon lajit						
Faktatieto		F53:4				
Käsitetieto						
Menetelmätieto						
Metakognitiivinen tieto						

Liitteissä on jokaisen tehtävän kohdalle merkitty, mihin kognitiivisen prosessin tasoon ja mihin tiedon tasoon tehtävät kuuluu. Mikäli alaluokka (esim. 2.6 Vertaaminen) on ollut tunnistettavissa, on se merkitty; merkinnät helpottavat luokittelujen perusteiden tarkistamista. Jos tehtävä osuu kahteen kategoriaan, mikä on mahdollista, se merkitään molempiin. Näin on käynyt pääasiassa tiedonlajien suhteen, kun sekä fakta- että käsitetieto ovat olleet perusteltuja. Kognitiivisissa prosesseissa useampaan luokkaan kuulumista ei juuri ilmennyt, koska tehtävä merkittiin yleensä luokkaan, mihin se vaativimmillaan kuuluu, muistaminen oletettiin lähtökohdaksi vaativammassa taidoissa. Moniosaiset kysymykset (a, b, c) on jaettu useammaksi, jos osat ovat kuuluneet taksonomiassa tai opetussuunnitelmataavoitteissa eri luokkiin.

Koetehtävien taksonomiaan paikallistamisessa apuna ovat niiden verbit ja substantiivit. Verbi kuvaa usein edellytettyä kognitiivista prosessia ja substantiivi tiedon lajin määrittävää oppimisen sisältökohdetta. Luokittelu ei ole ongelmattonta, etenkin koska tehtäviä ei ole tehty taksonomiaa hyödyntäen. Haasteita on kuvattu liitteiden alaviitteissä ja analyysiluvuissa.

Analyysia opetussuunnitelmataavoitteiden ja taksonomian suhteen on tehty oheisen kaltaiseen taulukkoon (taulukko 7):

Taulukko 7. Esimerkki koekysymysten analyysin tekemisestä.				
		OPS-tavoite	Taksonomia	Ops-sisältö
I-kirja	Liite 14: Mitä historia on? -jakso ja Egypti-jakso			
M11:2	2) Aseta aikajärjestykseen vanhimmasta (1) uusimpaan (3) a) Rautakausi b) Pronssikausi c) Kivikausi	T4	Muistaa 1.2 / Käsitietö	S1

3.2 Aineiston esittely

Aineistona ovat uusimmat alakoulun historian oppikirjasarjojen opettajanoppaat ja sähköiset opettajan materiaalit kolmelta kustantajalta. Tutkimusta aloitettaessa muilla kustantajilla ei ollut historian kirjoja.¹⁰⁰ Oppaat valikoituivat aineistoksi, koska ne sisältävät oppikirja-aukeamien lisäksi taustoituksia sekä yleensä koemateriaalin. Sähköinen aineisto täydentää niitä.

3.2.1 Forum-kirjasarjan rakenne ja tausta

Forum on analysoitavista kirjasarjoista vanhin, julkaistu vuosina 2011 ja 2012. Kirjaa markkinoidaan uuteen opetussuunnitelmaan sopivaksi.¹⁰¹ Analysoitavana on 4.-6. painos; koska muutosten luonteesta ei mainita, ne ovat oletettavasti kosmeettisia verrattuna 1.-3. painokseen. Alakoulun oppiaines on jaettu kahteen kirjaan: Forum 5 ja 6, molempiin on tehtäväkirjat sekä opettajanopas. Lisäksi on tarjolla sähköinen opetusaineisto, joka sisältää kuvia, videoita, tehtäviä, tekstit luettuna, kirjan tehtävien vastaukset ja koetyökalun.

Kustantajana on Otava. Kirjasarjan tekijöitä on kolme. Kimmo Päivärinta on historian ja yhteiskuntaopin opettaja, FM, joka on ollut tekemässä Forum-kirjoja luokille 5-8 sekä historian kirjoja lukioon.¹⁰² Kati Solastie on luokanopettaja, KM, joka on ollut tekemässä useita eri oppiaineiden oppikirjoja alakouluun. Simo Turtiainen on historiaan erikoistunut luokanopettaja, KM.

Molemmissa kirjoissa on 7 jaksoa eri aihepiireistä, kappaleita 31 ja 33. Jakson aloittaa siirtymäaukeama, jossa kootaan edellisen jakson asiat ja orientoidaan

¹⁰⁰ On myös sähköisiä oppikirjatuottajia, ainakin Tablettikoulu ja eOppi, mutta kummallakaan ei ole historian oppikirjaa. Tämän tutkimuksen ollessa pitkällä ilmestyi keväällä 2018 Aarni-kustannukselta Tutki ja tulkitse.

¹⁰¹ Esite: <https://oppimisenpalvelut.otava.fi/wp-content/uploads/2016/06/forum56ops-esite-2016.pdf> (10.3.2018)

¹⁰² <https://www.suomentietokirjailijat.fi/kirjailijalle/tutustu-tietokirjailijaan/kimmo-paivarinta.html>

uuteen. Seuraavaksi jaksoissa on Aikakauden tutkittava arvoitus -kappale. Monien kappaleiden alussa on eläytymään johdatteleva fiktiivinen teksti, jota seuraa tietoteksti. Kappaleen lopussa on Muista tämä -tiivistelmä kolmella luetelmaviivalla. Pääasioiden hahmottamiseksi keskeisiä asioita on teksteistä tummennettu. Kuvia on runsaasti. Jokaiseen kappaleen lopussa on tehtäviä oppilaalle.

Opettajanoppaat rakentuvat kirjan kappaleiden ympärille, ne näkyvät aukeaman keskellä. Joillakin siirtymäaukeamilla ja joissakin Aikakauden arvoitus -kappaleissa avataan jakson aihepiiriä yleisemminkin. Oppaiden sisällöt kappaleissa rakentuvat samankaltaisesti. Oppaassa on aina kappaletta kohti Ajankäyttöehdotus (montako tuntia voisi käyttää), Kappaleen pääasiat listattuna (2-3), Kuvan avauksia eli vinkkejä ja taustaa kuvasta keskustelemiseen, Ideoita oppitunnille -osio, Taulukuva, Integroitivihjeet yhteyksistä muihin oppiaineisiin, kappaleen termit Sanaston sanat -otsikon alla, mallivastaukset kirjan tehtäviin ja välillä lisätietoja esimerkiksi henkilöistä.

Oppaan lopussa liitteissä on monistettavia materiaaleja opetukseen sekä kokeet. Kokeisiin tarjotaan mallivastaukset. Samat kokeet löytyvät sähköisestä opetusaineistosta, jossa on lisäksi koetyökalu, jolla voi muokata kokeita tai tehdä oman; koetyökalussa ovat kysymysvaihtoehtoina valmiiden kokeiden kysymykset.

3.1.2. Mennyt-sarjan rakenne ja tausta

Mennyt-sarjaan kuuluu kolme kirjaa, Mennyt I, II ja III, jotka mahdollistavat historian opettamisen kolmena vuonna luokilla 4-6. Sarjassa ovat tarjolla myös työkirjat, opettajan oppaat, digiopetusmateriaalit sekä digitehtävät. Oppaat ovat ensipainoksia ja painettu 2016 ja III vuonna 2017.

Kustantajana on Edukustannus. Kirjoilla on kolme tekijää. Jukka Rantala on historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen professori, joka oli mukana opetussuunnitelman perusteiden historian oppiainetyöryhmässä. Riia Palmqvist on luokan- ja erityisopettaja Viikin Normaalikoulussa, hän on ollut mukana tekemässä samalle kustantajalle myös yhteiskuntaopin sekä ympäristöopin kirjoja. Marko van den Berg on historian ja yhteiskuntaopin lehtori Helsingin normaalilyseosta ja historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen dosentti.¹⁰³

¹⁰³ <http://www.edukustannus.fi/alakoulu/mennyt/#authors>

Kahdessa ensimmäisessä kirjassa on kolme jaksoa ja kolmannessa kaksi. Kappaleita kirjoissa on 14, 17 ja 11 ja niiden pituuden ovat vaihtelevia. Jakso alkaa kuva-aukeamalla, jota seuraa aikajana. Jaksojen lopussa on aina Väestö, teknologia ja käsitys maailmasta -otsikolla kaksi tai kolme aukeamaa tietoa näistä asioista, jonka osana Mistä tietomme ovat peräisin -osio jakson tietojen lähteistä. Kuvitus on piirroskuvitusta. Tehtävien suhteen kirjassa on tehty valinta, joka poikkeaa kahdesta muusta analysoidusta sarjasta; oppilaan kirjassa ei ole lainkaan tehtäviä, vaan tehtävät ovat työkirjassa.¹⁰⁴

Oppaat on jaettu siten, että niissä on ohjeet oppitunneille reiluun kolmeen kymmeneen oppituntiin jokaisessa (31, 33, 38). Yhtä kirjan kappaletta kohti on varattu ja suunniteltu vaihteleva määrä oppitunteja, koska kappaleetkin ovat vaihtelevan mittaisia. Kahdessa muussa sarjassa opas oli jaettu kappaleittain. Mennyt-oppaissa on aina oppilaan kirjan aukeama sekä työkirjan aukeama, Kuvakysymykset keskustelua varten, Tavoitteet tunnille, Tunnin kulku -ehdotus, Käsitteet-lista tärkeistä kappaleen käsitteistä selityksineen, Tietojen syventäminen -lisätietoa ja työkirjaan viittaava Kotitehtävä. Usein mukana on opetuksen toiminnallistamiseen Toiminta-vinkki. Oppaan lopussa on liitteitä, jotka ovat usein materiaalia oppaassa esiteltyihin työskentelyideoihin.

Kokeet löytyvät kirjan liitteistä sekä opettajan digiaineistosta. Digiaineiston kokeet ovat samoja kuin oppaissa, mahdollisuutta muokata kokeita ei ole. Kokeisiin löytyvät vastaukset ja arviointiperusteet.

3.1.3. Ritari-sarjan rakenne ja tausta

Ritari-sarjaan kuuluu kaksi kirjaa, Ritari 5 ja 6. Niiden ensimmäiset painokset ovat vuodelta 2015 eli opetussuunnitelman perusteiden julkaisemisen jälkeen. Analysoitavana on Ritari 5-kirjan 1.-2. painos, Ritari 6:n ensimmäinen. Sarjaan on lisäksi tehtäväkirjat, Opettajan materiaali -opas, opettajan Digiopetusmateriaali, Muokattavat kokeet - sähköinen materiaali ja oppilaan Digitehtävät.

Sarjan kustantaja on Sanomapro. Kirjoilla on viisi tekijää. Jarno Bruun on luokanopettaja, KM, joka on ollut tekemässä myös yhteiskuntaopin alakoulun Vaikuttaja-sarjaa. Ossi Kokkonen, FL (historia), on lukion historian ja yhteiskuntaopin opettaja, joka on tehnyt myös Vaikuttaja-sarjaa sekä yläkoulun historian kirjasarjaa. Milena

¹⁰⁴ Pedagogisesti tämä on perusteltavissa oleva ratkaisu. Mutta kun kouluilla ei useinkaan ole rahaa tilata kaikkia työkirjoja, voi tehtävien puutteesta tulla ongelma. Kiinnostavaa on, on ratkaisuun vaikuttanut tekijöiden tausta – opettajat ovat normaalkouluilta, joilla on enemmän resursseja materiaaleihin.

Komulainen on luokanopettaja, KM, joka on ollut tekemässä myös äidinkielen Kirjakuja-sarjaa. Petri Lassi yläkoulun historian ja yhteiskuntaopin opettaja. Ari Sainio on toimittaja ja selkokieliasiantuntija, joka on huolehtinut kirjan kieliasusta.¹⁰⁵

Molemmissa kirjoissa on viisi jaksoa, kappaleita 28 ja 29. Lähes jokaisen jakson lopussa tai keskivaiheilla on Tutki-aukeama. Jakso alkaa aina aukeamalla, jossa on kuva ja aikajana. Kappaleet ovat lähes poikkeuksetta kahden aukeaman mittaisia, niissä on tekstin lisäksi valo- ja piirroskuvia ja karttoja sekä yleensä kolmen kohdan Tärkeää-tiivistys ja Tehtävät. Kirjoista löytyy muutamia Museossa-sivuja, joilla esitellään vanhoja löytöjä sekä Tarina-sivuja, joilla on sekä taruja että kertomuksia esimerkiksi jonkun lähteen löytymisestä.

Opettajan opas on nimeltään Opettajan materiaali. Se rakentuu kirjan kappalejaon perustalle. Se poikkeaa kahdesta muusta tutkitusta sarjasta niin, ettei siinä näy oppikirjan aukeamaa. Tehtäväkirjan aukeama vastauksineen on kuitenkin näkyvissä. Lisäksi oppaassa on kirjassa oleva kuva ja siihen kysymys – ilmeisesti keskustelua virittämään – sekä tietoa kuvasta, lähes joka kappaleessa Avainsanat selityksineen, Avainsanoja tiedonhakuun, Taustatietoa aihepiiristä, Toiminnallinen tehtävä ja Oppikirjan tehtävien ratkaisut. Tutki-aukeamat rakentuvat oppaassa eri tavoin. Niillä on kaksi vaihtoehtoista Ehdotusta tunnin rakenteeksi, Taustatietoa tehtävästä opettajalle, oppilaan aukeamaa taustoittava Taustatietoa lähteistä opettajalle sekä vastauksineen Tehtäviä, joita ei ole oppilaan kirjassa. Oppaassa on lisäksi liitteinä ajatuskarttapohja jokaiseen kappaleeseen. Minkäänlaista johdantoa tai oppaan tai sarjan käyttöohjetta ei ole. Kokeet löytyvät vain sähköisestä Muokattavat kokeet -materiaalista, jonka tekijöiksi on merkitty ainoastaan Bruun ja Komulainen.

4 Opetussuunnitelmalla vaikeuksia päästä oppikirjoihin

Tässä analyysi- ja tulosluvussa käydään läpi edellisessä luvussa esitellyt kolme oppikirjasarjaa niissä näkyvän arviointiajattelun, opetussuunnitelman tavoitteiden ja historian taitojen kannalta. Näillä vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Sen jälkeen esitetään analyysi jokaisen sarjan koetehtävistä suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin ja kognitiiviseen taksonomiaan. Analyysi keskittyy koetehtäviin, koska

---

¹⁰⁵ <https://www.sanomapro.fi/tutustu-ritari-sarjan-tekijoihin/> + LinkedIn

niiden rooli sarjojen arviointisisällöissä oli niin keskeinen ja niillä vastataan kahteen muuhun tutkimuskysymykseen.

4.1 Arviointitekstit, opetussuunnitelmatavoitteet ja historian taidot opettajanoppaissa

Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan kolmen oppikirjasarjan oppaita siitä näkökulmasta, miten niissä näkyvät opetussuunnitelman tavoitteet ja historian taidot.

4.1.1 Arviointitekstit Forumin opettajanoppaassa

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä kysyttiin, millaiseen arviointiin alakoulun historian opettajanoppaat ohjaavat. Arviointitekstejä kuvataan tässä alaluvussa. Arviointitekstin vähäisyyden takia analyysissä katsottiin myös, kuinka arviointia sivuavat opetussuunnitelman tavoitteet ja ajatus historian taidoista näkyvät oppaassa; niitä kuvataan seuraavassa alaluvussa (4.1.3).

Kokeiden ja niiden mallivastausten lisäksi oppaista löytyy tunnilla tapahtuvaan arviointiin liittyen vain seuraavat ohjeet: Kerrotaan ettei vuosilukuja tarvitse osata tarkasti vaan tärkeää on ajoitus (F5:21), että tulkintatehtävän alkuvaiheessa mikään tulkinta ei ole väärä (F5: 6, 41) ja että väittelyssä väitteiden pitää olla perusteltavissa (F5:184).

Kirjan lopussa ovat kokeet ja niihin myös mallivastaukset, joita opettaja voi käyttää tarkistamisen apuna. Koetehtävien yhteyttä historian opetussuunnitelman tavoitteisiin ei osoiteta – vaikka sellaisia osasta tehtävistä toki löytyy – eikä yhteyttä osoiteta myöskään historian taitoihin. Joko näitä ei ole ajateltu tehtäessä tai sitten yhteyksien näkyväksi tekemistä ei ole pidetty oleellisena. Osassa mallivastauksista on pisteytysohjeet, jotka perustuvat yleensä oikeiden vastausten määrään.¹⁰⁶

Molemmista oppaista löytyy yksi arviointia eri tavalla lähestyvä väline. Eläytyvää kirjoittamista eli Aikalaisen tarinaa tarjotaan liitteissä (F5: 228-229, F6: 236-237) arviointivälineeksi. Niiden arviointiohjeissa ovat historian taidot, joskaan eivät taitojen nimillä, vaan kirjoituksista ohjeistetaan arvioimaan ”historian osa-alueita”: aikajärjestys, tapahtumien oikeat suhteet, syyt ja seuraukset, kokonaisuuksien hahmottaminen, selkeät virheet ja mahdollisuudet, eläytyminen, oppilaan kokonaisvaltainen ymmärrys aikakaudesta. Kirjoitelmaan ohjeistetaan kehottamalla

¹⁰⁶ Esim. ”0,5p/asia”, ”sanan selitys 1p, sanan liittäminen Roomaan 1p”, ”Täydet pisteet saa, kun vastaa kaikkiin neljään laatikon kysymykseen.”(F67:4), ”2p/perusteltu muutos”.

harjoittelemaan kirjoittamistapaa ja että ”Tavoitteena on kehittää oppilaan päättelytaitoja, aineiston tulkintakykyä ja tiedon hankintaa sekä sen yhdistelyä. Tehtävässä painottuu oppilaslähtöisesti syy-yhteydet, jotka ovat historian tutkimuksen monitahoisimpia kysymyksiä/ongelmia.” Osa-alueet neuvotaan arvioimaan asteikolla 1-5, mutta kriteerejä eri tasoille ei anneta.

Itsearviointi on osa kouluissa edellytettävä arviointia, sillä ajatellaan kehitettävän oppilaan metakognitiivisia valmiuksia kuten oppimaan oppimista. Forumissa jokaisen kokeen lopussa oppilas tekee itsearvioinnin: ”Koe oli minulle: liian helppo/ sopivan haastava / liian vaikea”. Historian taitoihin ja niistä tietoiseksi tulemiseen tämä ei liity. Opetussuunnitelman ideaa se toteuttaa vain pintapuolisesti.

Oppimisen aikainen eli formatiivinen arviointi on painottunut opetussuunnitelmassa. Siitä ei Forum-oppaissa puhuta. Oppikirjan tehtävien voisi ajatella tukevan oppimistilanteissa tapahtuvaa arviointia; oppaassa niitä ei kuitenkaan tarkastella tältä kannalta. Tehtävät eivät myöskään tarjoa välineitä arviointiin, paitsi mallivastauksiin sisältyvän oikein/väärin-tarkastelun.

4.1.2 Opetussuunnitelman tavoitteet ja historian taidot Forum-oppaissa

Forumissa oppaissa opetussuunnitelman tavoitteisiin ei eksplisiittisesti viitata, ei vuoden 2014 opetussuunnitelman perusteisiin eikä kirjoitusajan perusteisiin vuodelta 2004. Historian taidot tulevat kuitenkin mainituiksi johdannossa oppimisen kohteina – ja niihin kuuluvat asiat siellä täällä muutenkin, mutta eivät juurikaan taitojen käsitteellä.

Taitojen diskurssi on yltänyt Forumin johdantoon. Forum 5 ja Forum 6 -oppaiden johdannoissa – yhden sivun Opettajalle – historian taitoja mainitaan, ”Oppilaat saavat mahdollisuuden eläytyä menneisyyden tapahtumiin”, ”Forumissa opetetaan suhtautumaan lähteisiin kriittisesti ja harjoitellaan syy-seuraussuhteiden ymmärtämistä”. ”, ”Historian keskeisiä elementtejä (lähdekritiikkiä ja tulkintoja) sekä taito- ja tunnelementtejä käytetään monipuolisesti.” Forum 6 -oppaassa johdannossa on lisäksi mainittu, kuinka ”Oppilaat oppivat ymmärtämään, miten elämä oli ennen erilaista. Oppaan avulla oppilaat voi johdatella pohtimaan tapahtumiin johtaneita syitä.” ja tarinallistetuista Aikakauden arvoitus -aloitusjaksoista kerrottaessa taidot mainitaan terminä toisen kerran ”Sen tarkoituksena on johdattaa oppilaat tulevaan aikakauteen ja herättää uteliaisuus yhdessä ratkaistavan arvoituksen avulla. Samalla harjoitellaan historian perustaitoja.”

Ajatus historian taitojen keskeisyydestä kuitenkin unohtuu jo samaisissa johdannoissa. Niiden loppuissa ohjeistetaan kirjan käyttöön hyvin sisältökeskeisesti: ”Jos viikkotunteja on vain yksi, kannattaa pyrkiä noudattamaan kappale tunnissa -periaatetta tai karsimaan sisältöjä oman kunnan opetussuunnitelman mukaisesti.”.¹⁰⁷ Myöhemmin oppaassa taidot eivät käsitteenä tule yhtä selkeästi mainituksi kuin johdannossa. Oppaan vinkeillä ja kirjalla taitoja on paikoin mahdollista harjoittaa, mutta sitä ei ole tehty näkyväksi, eivätkä ne näyttäyty kantavana teemana. Jos opettaja ei ole perillä historian taitojen ideasta, niiden keskeisyys opetustavoitteissa voi mennä ohi Forumin käyttäjältä.

Oppaassa kappaleiden alussa ovat Kappaleen pääasiat, 2-4 asiaa. Taidot liittyvät noin kolmasosaan pääasioista, etenkin hyvällä tahdolla luettuna.¹⁰⁸ Suurin osa niistä liittyy syy-seuraussuhteisiin, jotka usein pitää päätellä aiheeksi lausumista kuten ”Rooman valtakunta köyhtyi, kun laajeneminen päättyi” – sen sijaan että useammin olisi taito mainittuna kuten ”Pohditaan asioiden syy-seuraussuhteita”. Forum 5:ssä on pääasioissa muita taitoja etenkin neljässä ensimmäisessä luvussa, joissa perehdytään historiaan tiedonalana, Forum 6:ssa parissa ensimmäisessä.¹⁰⁹ Muuten kirjatut pääasiat liittyvät vain sisältöihin.

Jaksojen jälkeen listataan oppilaan kirjassa Jakson tärkeät asiat. Forum 5-kirjan ensimmäisen jakson lopussa on kolme taitokohtaa (lähteet, lähdekritiikki, tulkinnat) ja viimeisessä, koko viidettä luokkaa kertaavassa kaksi (lähteiden tutkiminen, tulkinnat). Forum 6:n listoissa ei ole taitomainintoja. Mukaan ei ole laskettu implisiittisiä syy-seuraussuhde- tai muutos-kohtia.

Forum 6 -oppaassa on kaksi historian tiedon luonteen ja taitojen kannalta kiinnostavaa kuviota, joilla pyritään tekemään historiaa opettajalle ymmärrettäväksi. Nazcan autiomaa -kuvioiden yhteydessä (F6:72) kuvataan Historian luonne kaaviolla: *Ongelma: mitä/miksi tapahtui → Lähteiden kerääminen ongelman ratkaisemiseksi → Lähdekritiikki: arvioidaan lähteiden uskottavuus → Tulkinta eli päätelmä tapahtuneesta.* Myöhemmän kappaleen (F6:94) Huomio opettajalle -kohdassa otsikolla ”Eläytymistehtävän merkitys historiassa” avataan, miksi kirjassa on eläytymistehtäviä:

¹⁰⁷ Forum 5, 3; Forum 6, 3. Historiaan on alakoulussa 3 vuosiviikkotuntia, eli toisena vuonna on yksi tunti opetusta viikossa. Kuitenkin molemmissa Forumin oppaissa kerrotaan, että kirja on tehty olettaen, että käytettävissä on kaksi viikkotuntia. Tavoitteiden ja taitojen näkökulmasta karsintaan voisi opastaa taitoihin keskittymällä – ja sitä olisi voinut tehdä jo kirjojen sisältöihin.

¹⁰⁸ Laskujeni mukaan, suuntaa-antavasti Forum 5:ssä 30/89 ja Forum 6:ssä 29/102. Joku voisi tulkita jotkin kohdat eri tavoin.

¹⁰⁹ Myös muutoksen (ja jatkuvuuden) havaitsemisen taitoa voi lukea joistain Pääkohdista – mutta sitä ei tuoda esiin esimerkiksi sanomalla ”Muutokset orjien asemassa”. Historiallista empatiaa voi harjoitella lähes joka aiheella – mutta sitäkään ei tehdä näkyväksi.

”Eläytyminen lisää siis historia ymmärtämistä ja kehittää historiantajua. Se antaa eväitä muodostaa uskottavampi tulkinta tutkittavasta asiasta.”. Sen ohessa on kuvio, jossa sivun 72 kaavioon on lähteiden keruun jälkeen laitettu sivusta tulemaan Historian aikakauteen ja tapahtumiin eläytyminen. Kuviot ovat toimivia, ja herääkin kysymys, miksi ne ovat vasta kirjasarjan jälkimmäisessä oppaassa eivätkä siinäkään alussa – asia kun ei liity vain kyseisiin kappaleisiin.

Oppaan vinkeissä taidot tulevat siellä täällä esiin mutta eivät juuri taitokäsitteellä. Forum 5:n alkuluvut taustoittavat historian luonnetta, ja niissä ovat selkeästi esillä lähteet, lähdekriittisyys, tulkintojen tekeminen - myös oppaassa. Forum 6:ssa liite Mitä historia on (F6:204-205) kertoo näitä viidennen luokan aloittaneita asioita. Forum 5:n alkukappaleiden jälkeen eniten taitoihin liittyviä asioita on jaksot aloittavissa Aikakauden arvoitus -kappaleissa. Niistä suurimpaan osaan liittyy lähteitä varsinkin 6-kirjassa, usein kyseessä ovat jollain tapaa lähteet ja lähdekriittisyys, joilla taustoitetaan tapausta. Muuten kappaleista löytyy hajanaisia mainintoja lähteistä¹¹⁰ ja tulkinnoista¹¹¹, ja eläytymiseen kannustetaan¹¹². Isossa osassa kappaleista ei siis käsitellä taitoja, ellei lasketa sitä, että teksteissä usein mainitaan jotain muutoksista ja tapahtumien syistä ja seurauksista.

Kappaleiden tehtäviä ei tarkasteltu oppaassa arviointina, eikä niiden yhteyttä taitoihin tai tavoitteisiin oppaassa avata näkyväksi.

4.1.3 Arviointiteksti Mennyt-opettajanoppaissa

Kirjoista löytyvät kokeet ja niihin vastausliitteet. Vastaussivuilla on monivalintoihin selkeät vastaukset mutta moniin tekstin tuottamistehtäviin pisteytysperiaatteet eikä suoria mallivastauksia. Mallivastauksissa on usein skaalattu pisteytystä ja kerrottu, minkä verran mistäkin osaamisesta pistettä saa. Digitaalisessa opetusmateriaalissa ovat samat kokeet kuin oppaassa, niihin ei ole muokkausmahdollisuutta.

¹¹⁰ Esim. F5: 83, Ruukkumaalaukset tärkeitä lähteitä -maininta; F5: 96, suulliset kertomukset; F5:14, arkeologiaa Pompeijissa; F5:152-155, Suomen esihistorian lähteitä; F5: 163, muinaispuvut; F5:169, oppikirjassa Suomen esihistorian lähteistä; F5:193 Muistatko vielä -viittaus kirjan alkuun; F6: 6, Historia perustuu lähteisiin; F6:12, Keskiajan lähteiden vähäisyys; F6: 32, legenda mainitaan; F6:52, siirtymäaikaan Pohdinnassa historian tutkijan ja arkeologin ero; F6: 124-125, mm. Kappaleen pääasiat;

¹¹¹ Esim. F5: 87 Troijan hevosesta; F5:155, Susiluola; F5: 164, Lähteitä ja tulkintoja -ryhmytyö; F5:183 tulkintoja viikinkien merelle lähden syistä; F6:74, lähteet eivät riitä minkään tulkinnan varmistamiseksi Amerikan asuttamisesta; F6:91, oppikirjassa tulkintavaihtoehtoja.

¹¹² Eläytyminen mm. F5: 120; F5:161; F6:94; F6:119; F6:161; F6:176

Johdannoissa viitataan opetussuunnitelman tavoitteisiin kerrottaessa, että ”jokaisen jakson alussa on taulukko, mikä kertoo Taitojen vihkon tehtävien kohdistumisesta opetussuunnitelman perusteissa esitettyihin historianopetuksen tavoitteisiin.” Samassa kappaleessa kerrotaan, kuinka ”Kokeet auttavat sinua suhteuttamaan oppilaiden oppimisen arviointia opetussuunnitelman perusteiden hyvän osaamisen kriteereihin.”

Jokaisen jakson aloitusaukeamalla on tosiaan taulukko, jossa näkyvät historian Opetuksen tavoitteet opetussuunnitelmassa, seuraavassa sarakkeessa ovat niistä johdetut Arvioinnin kohteet historiassa, kolmannessa sarakkeessa ovat tehtäväkirjan tehtävät, jotka kuhunkin tavoitteeseen liittyvät. Kun tavoitteita pitäisi arvioida ja kun tähän on jätetty näkyviin Arvioinnin kohteet historiassa -otsake, voidaan ajatella kirjantekijöiden intentioksi opastaa hahmottamaan tehtävät osaksi arviointia.

Tavoitteet on tehty oppaissa hyvin näkyviksi jaksojen alussa sekä kappaleissa (ks. 4.3.3), mikä tukee niiden saavuttamisen arviointia. Suoraan niiden arviointiin joka tunti ei kehoiteta tai ohjeisteta. Tehtäväkirjan tehtävillä monissa kappaleissa näyttäisi olevan mahdollista arvioida tunnille asetettuja tavoitteita¹¹³ - ja koska niiden yhteyden opetussuunnitelman tavoitteisiin on tehty näkyväksi, ainakin niissä etenemisen seuraaminen on mahdollista.

Oppaat eivät suoraan käytä formatiivisen arvioinnin käsitettä. Niissä ei myöskään selkeästi erotella oppimisen ja osaamisen arviointia (ks. 4.2). Kun työkirjojen tehtävät on linkitetty tavoitteisiin, voitaisiin ajatella, että ne halutaan hahmotettavan osaksi oppimisen arviointia. Ne antavat opettajalle tietoa siitä, mitä oppilas tavoitteeseen liittyen jo osaa, mitä voidaan käyttää formatiiviseen, oppimista edistävään arviointiin.

Opas tuo esiin draamaharjoituksen keinona arvioida oppilaiden historian tietämystä (M1:47, M2:34,96) ja antaa sen arviointiin myös ohjeita. Myös eläytyviä kirjoitelmia on osana kokeita.

Itsearviointi tulee esiin silloin, kun useiden jaksojen lopussa on jakson koonti -aukeama työkirjassa.¹¹⁴ Tässä yhtenä osana on itsearviointi, jossa on aina kolme kysymystä, joihinkin kuhunkin vastataan värittämällä oikeassa asennossa oleva peukalo (ylös/vaakaan/alas). Ensimmäinen kysymys näyttäisi aina olevan muotoa ”Arvioi, miten hyvin olet mielestäsi oppinut X-jakson asiat.”. Toinen ja kolmas kysymys palauttavat

¹¹³ Tätä ei ole systemaattisesti analysoitu, koska tutkimuksen fokus on oppaissa.

¹¹⁴ Näitä ei oppaassa näy jokaisen jakson lopussa. Tosin jostain syystä oppaista puuttuu parista kohdasta juuri jakson loppuun kuuluva työkirjan aukeama, joten työkirjoista pitää tarkistaa, ovatko aukeamat mukana joka paikassa.

mieliin jakson keskeisen oppimistavoitteen ja pyytää arvioimaan, kuinka hyvin sen osaa. Näissä arvioitavana on välillä selkeästi jokin historian taito, kuten muutoksen ymmärtäminen ”Egypti-jaksossa on oleellista oppia selittämään muutosta, joka tapahtui maanviljelykulttuuriin siirtymisen seurauksena. Kuinka hyvin olet oppinut tämän?”. Oppaassa ei itsearviointia näissä kohdin sen enempää pohdita, tuntirakenteissa vain kehoitetaan teetättämään koontiaukeama.

4.1.4. Opetussuunnitelman tavoitteet ja historian taidot Mennyt-oppaissa

Mennyt-sarjassa opetussuunnitelman tavoitteet ovat selkeästi näkyvissä aina jaksojen alussa, kun oppaassa on taulukko, joka kertoo, mitkä työkirjan tehtävät harjaannuttavat minkäkin tavoitteen mukaista osaamista. Jostain syystä näitä yhteyksiä ei ole tehty näkyväksi kokeista; ne on laitettu ainoastaan alakoulun opiskelun päättävään Historiallisen ajattelun osaamisen testi vuosiluokan 6 lopussa -kokeeseen (M3:s.71).¹¹⁵

Tunneille on aina merkitty tavoitteet. Forumissa nämä ovat Kappaleen pääasiat, Ritarissa niitä ei ole millään nimellä. Näistä tavoitteista löytyy suorilla käsitteillä opetussuunnitelman tavoitteita sekä ja näin ollen historian taitoja. Osa tavoitteista on selkeästi sisältöihin liittyviä, mutta paljon on taitojakin.

Tavoitteet ovat tuntien lisäksi asetettu myös jaksoille. Niiden aloitusaukeamilla on Jakson tavoitteet sekä Jakson avainkäsitteet, joista jälkimmäiset ovat usein suoraan historian taitoja ja opetussuunnitelman tavoitteita.¹¹⁶ Samalla aukeamilla on myös osio Jakson periaatteista, jossa avataan historian opetuksen olemusta kuten taitoja ja jaksoon tehtyjä valintoja niin sisältöjen kuin taitojen suhteen.

Työkirjalle annettu nimi Taitojen vihko tuo esiin sitä, että Mennyt-sarjassa taidot ovat keskeisessä roolissa. Taitojen käsite kulkee mukana oppaiden teksteissä¹¹⁷ harjoiteltavina asioina. Oppaassa ja kirjassa on paljon lähteisiin ja niiden tulkintaan liittyviä tehtäviä. Myös muutoksen ja jatkuvuuden sekä syy-seuraussuhteiden käsitteet ovat oppaassa selkeästi mukana – näitä ilmiöitä on voinut muista oppaista implisiittisinä havaita, mutta niissä ei ole tuotu juurikaan kyseisiä käsitteitä tekstiin suuntaamaan opettajan ajattelua ja opetusta.

¹¹⁵ Kiinnostavaa kyllä, siinä ovat mukana 5 tavoitetta ja yhdessä tehtävässä vain sisältöalue, johon se liittyy.

¹¹⁶ Esim. avainkäsitteinä: muutoksen hahmottaminen, jatkuvuuden tunnistaminen, historiallinen empatia (M1:50). Miksi nämä ota nimeltään avainkäsitteet, jää epäselväksi.

¹¹⁷ Esim. M1:16 ja M1:20 Tunnin kulku -osassa ”Harjoitelkaa historian taitoja yhdessä”.

4.1.5. Arviointiteksti Ritarin opettajanoppaassa

Opettajan materiaaleissa ei arvioinnista ole kirjoitettu mitään. Kokeita ei ole, kuten muissa sarjoissa, sillä ne ovat vain sähköisessä koeaineistossa. Selailulla ei myöskään opettajan Digiopetusaineistossa ole puhetta arvioinnista – jokaista alasivua ei kappaleista käyty läpi, mutta sivuston perusrakenteessa ei ole kohtaa arvioinnista.

Muokattavat kokeet ovat sähköisenä tarjottava liite, jossa ovat kirjasarjan kokeet. Markkinointitekstin mukaan ne sisältävät ”kolmentasoiset koetehtävät jokaiseen jaksoon sekä itsearviointia” ja ”opettaja voi itse rakentaa sopivan koepaketin sekä lisätä myös omia kysymyksiä.”¹¹⁸ Muokattavista kokeista löytyy pieni Kokeiden ohje - johdattelu¹¹⁹ niiden käyttöön, se on olemukseltaan tekninen eikä avaa arvioinnin periaatteita. Sitä ei kerrota, mihin kolme eri vaikeustasoa perustuvat – eroja kyllä näkyy, ja niistä lisää luvussa 4.2.6. Jokaiseen kokeeseen saa aktivoitua näkyviin vastaukset, jotka ovat pääasiassa mallivastauksia mutta myös vastauksia, joissa on alussa ”esim.”. Ohjeita esimerkiksi heikon ja hyvän vastauksen erottamiseen ei ole pidemmissäkään tuotostehtävissä. Jokaisen kokeen lopussa on arvosanaohje, jossa pisteistä tulee arvosana (4-10) lineaarisen käyrän mukaisesti; lineaarisuus säilyy, vaikka kokeita muokattaessa osan tehtävistä ja niin ollen pisteistä poistaisi. Jos käyttää annettua arvosanan määrittystä, ei väliä ole sillä, minkä tason kokeen on tehnyt.

Itsearviointiin Ritarin muokattavissa kokeissa on jokaiseen jaksoon oma – joskin samaa rakennetta noudattava – laaja itsearviointitehtävämateriaali, joka on hyvin linjassa historian taitojen kanssa. Siinä on osat Sisällöt, Työskentely ja Kokonaisarvio. Sisällöissä pyydetään tapahtumista kertomisen ja käsitteiden selittämisen osaamisen lisäksi mm. arvioimaan sitä ”Miten hyvin osaat kertoa tämän aikakauden erilaisista lähteistä?”, ”Miten hyvin osaat selittää, mitkä asiat muuttuivat historiassa tämän aikakauden aikana?”. Työskentely-osioissa kysellään historian opiskelusta. Kokonaisarvio-osassa kysytään ensin omaa arvosanaa jaksosta ja pyydetään

¹¹⁸ Lainaukset Sanomapron verkkokaupasta (30.04.18)

<https://tuotteet.sanomapro.fi/catalog/product/view/id/6213/s/561807-ritari-6-muokattavat-kokeet/category/6223/>

¹¹⁹ ”Kokeiden ohjeet: Tervetuloa käyttämään kokeita. Kokeet-työkalun avulla voit laatia erilaisille opetusryhmille sopivan kokeen. Voit tulostaa valmiin kokeen tai muokata siitä omanlaisen. Ohjelma antaa myös oikeat vastaukset tehtäviin. Valmis koe on kahden A4-sivun mittainen, ja kokeen maksimipistemäärä on 25. Kolmannelle sivulle voit halutessasi valita Ritari-logolla merkityn lähde tehtävän, jolloin kokeen maksimipistemäärä on 30. Kun olet valinnut kokeeseen sopivat kysymykset ja itsearvioinnin, voit tulostaa oikeat vastaukset. Muokattua koetta ei voi tallentaa.”

”Koe ja itsearviointi: Muokattaviin kokeisiin on määritelty valmiiksi käytettävissä oleva koe ja itsearviointi. Itsearvioinnista voit valita Sisällöt, Työskentely ja/tai Kokonaisarvio-elementit. Itsearvioinnin elementtejä ei voi muokata.”

”Kokeen muokkaaminen: Voit halutessasi muokata koetta valitsemalla eritasoisista kysymyksistä sopivan, vaihtamalla tehtävien järjestystä tai lisäämällä/vaihtamalla oman kysymyksen.”

perustelemaan se ja pyydetään kertomaan, mikä on ollut tunneilla parasta ja vaikeinta. Historian taitojen näkökulmasta kaksi kysymystä ovat kiinnostavia: ”Missä asioissa tai taidoissa koet onnistuneesi historian opiskelussa erityisen hyvin” ja ”Mitä asioita tai taitoja sinun pitäisi historiassa seuraavaksi erityisesti harjoitella?”.¹²⁰ Varsinaiset kokeet mittaavat tavoitteita ja historian taitoja heikosti (ks. 4.4.3), joten on kiinnostavaa, miten ne päätyivät kuitenkin osaksi itsearviointia.

Oppaassa ovat tarjolla mallivastaukset niin oppikirjan kuin tehtäväkirjan kysymyksiin. Ritari-sarjassa tehtäviä ei tarkastella arvioinnin kautta, vaikka niitä halutessaan voisi ajatella formatiivisen arvioinnin eli oppimisen arvioinnin ja sitä myötä ohjaamisen välineenä opetusarjen tilanteissa. Tehtävien vastauksissa ei ole minkäänlaista skaalausta tai ohjetta, mitä vastauksessa ainakin pitäisi olla tai mikä olisi hyvä vastaus.

4.1.6 Opetussuunnitelman tavoitteet ja historian taidot Ritarin oppaissa

Opetussuunnitelman tavoitteita ei mainita oppaassa, eikä opetussuunnitelmaa muutenkaan. Myöskään historian taitojen käsite ei tule kirjassa esiin, eikä historiallisen tiedon luonnetta käsitellä. Kirjasarjan yhteyksiä opetussuunnitelmaan ja taitoihin avataan sarjan mainosesitteessä¹²¹, mutta siinäkin ei mainita arviointia.

Esitteessä on tunnistettu ero historian tiedoissa ja taidoissa: ”Sisällöt on valittu uuden opetussuunnitelman mukaisesti ja se mahdollistaa keskittymisen historian perustaitojen ja -tietojen harjoitteluun.”. Siinä korostetaan historian taitojen harjoittelua: ”Oppikirjaan on koottu keskeinen tietosisältö, mutta laajuus on pidetty kohtuullisena, jotta opetussuunnitelman painottamien historian taitojen harjoitteluun ja lähteiden tutkimiseen jää oppitunneilla aikaa.”. Esitteessä myös kuvataan tutkimusaukeamien merkitys historian taitojen harjoittelussa: ”Kummassakin oppikirjassa on neljä tutkimusaukeamaa, joissa esitellään kunkin aikakauden arvoitus oppilaiden tutkittavaksi. Tutkimusaukeamien tarkoitus on harjoittaa historian taitoja, kuten menneisyyden tulkitsemista ja erilaisten lähteiden kriittistä analysointia.” Esitteessä on kerrottu opetussuunnitelmatavoiteryhmittäin (Merkitys, Arvot, Asenteet; Tiedon hankkiminen menneisyydestä; Historian ilmiöiden ymmärtäminen; Historiallisen tiedon käyttäminen),

¹²⁰ Ritari 5 Muokattavat kokeet, Varhaiset korkeakulttuurit, (30.04.18)

¹²¹ Ritari ja OPS 2016: <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/sanoma-public/spro/online/markkinointi/static/prod/kyselyt/196.pdf> (18.3.18)

mikä kirjassa mitään niistä tukee. Myös sisältöalueiden osuminen kirjan kappaleisiin on kuvattu.

Jos ajatus historian taidoista tai opetussuunnitelman ideoista on opettajalle vieraampi, ei sarja tee sitä näkyväksi, ellei saa käsiinsä esitettä. Sähköisessäkin aineistossa näitä ei avata.

Esitteen mukaan aikaa jää taitojen harjoitteluun, mutta siinä ei mainita, että taitojen harjoitteluun kuten lähteiden tulkitsemiseen ei ole juuri välineitä. Eksplisiittisesti asioita ei käsitellä, ns. taitojen diskurssi puuttuu oppaasta. Kappaleissa tulevat toki esiin syy-seuraussuhteet ja muutokset, koska ne ovat historian tapahtumien peruselementtejä, mutta mitä ne teksteissä ovat, milloin niihin tulisi opetuksessa keskittyä tms. jää mainitsematta. Lähteiden ja tulkintojen roolia historiassa kuvaillaan Ritari 5:n parissa ensimmäisessä kappaleessa, myös oppaassa, sekä Tutki-aukeamien opettajien taustatiedoissa. Myös joissakin muiden kappaleiden Taustatietoa-osioissa (mm. R5, kpl 9, 12 ja R6, kpl 24) on suorasti tai epäsuorasti lähteistä ja tulkinnoista, kun kerrotaan, miksi asiasta on erilaisia käsityksiä. Näiden kappaleiden oppilaan kirjan teksteissä lähteet eivät saa juuri roolia, mutta opettajalle historiallisen tiedon luonne tulee tutuksi.

Tutki-aukeamat sisältävät myös aineksia lähteiden ja tulkintojen käsittelyyn. Niissä kiinnostavaa on se, että Taustatietoa tehtävästä opettajalle -kohdassa toistuu aina lähes samana ”Tarkoituksena on harjoitella olemassa olevien lähteiden avulla tekemään päätelmiä ja muodostamaan oma näkemys asiasta.”, mutta varsinaisia lähteitä ei kirjoissa juuri ole, vaan oppilaalle tarjotaan erilaisia tulkintoja tai teorioita. Opaskin aloittaa ohjeistuksen kertomalla, kuinka ”esitellään neljä erilaista teoriaa”. Kirjoissakin kyse on lähinnä tulkinnoista, muutama kuva (kuten maalaus pyramidista) sekä tekstikatkelmia tarjotaan. Historiallisen tiedon tulkinnallisuuteen ja ehkä jopa tulkinnan luotettavuuden arviointiin tämä opastaa, mutta lähteiden avulla on hankala tehdä päätelmiä, jos ei lähteitä ole. Kritisoida voi sitäkin, onko historiallisen tiedon luonnetta ”muodostaa oma näkemys”, vai pitäisikö pyrkiä perusteltuun näkemykseen.

Oppaan aukeamilla ei ole listattu tavoitteita tunnille, tavoitteita oppimiselle tai kappaleen pääasioita; tavoitteen asettamista oppimiselle tai edes tavoitteiden nopeaa hahmottumista opettajalle opas ei tue. Kun oppikirja on tekstiltään selkeä ja visuaalisesti toimiva, on harmillista, että opettajanopas on jäänyt melko suppeaksi.

4.2 Koetehtävät puntarissa

Seuraavissa alaluvuissa on kuvattu ensin kolmen analysoidun oppikirjasarjan koetehtävien ilmeinen osuminen opetussuunnitelman tavoitteisiin ja sitten niiden osuminen käytettyyn Andersonin ym. (2013) tavoitetaksonomiaan. Luokittelut on koottu taulukoihin, jotka ovat kokonaisuudessaan liitteissä ja määrien osalta osana tekstiä. Taulukon lisäksi luokittelun tuomia havaintoja ja mahdollisia ongelmia kuvataan tekstissä. Kaikki koetehtävät luokitteluineen löytyvät liitteistä tutkielman lopussa mahdollisine selityksineen tai pohdintoineen. Pohdinta-luvussa vedetään havaintoja yhteen.

Koetehtävät on merkitty koodeilla, jotka toimivat sarjoissa samalla logiikalla. Ne koetehtävistä, jotka ovat sisältäneet alatehtäviä (esimerkiksi 2a, 2b), on jaettu eri kohdiksi, jos alatehtävät ovat osuneet eri tavoitteisiin tai taksonomialuokkiin. Mikäli luokittelu on ollut kovin epävarmaa, on tehtäväkoodi laitettu sulkuihin. Kun tehtävän luokittelu oli hankalaa, on usein katsottu tarjottuja mallivastauksia, jotta kävisi ilmi, mitä kirjantekijä on mahdollisesti tavoitellut tehtävällä.

Tutkimuskysymysten mukaisesti tarkasteltiin niin opetussuunnitelman tavoitteiden kuin sisältöjen osumista koetehtäviin. Koska kaikissa sarjoissa sisältöalueet tulivat koetehtävissä hyvin edustetuiksi, ei niitä käsitellä alaluvuissa.

4.2.1 Forumin koetehtävät suhteessa Opetussuunnitelman tavoitteisiin

Forum-oppaiden kokeiden tehtävien osuminen opetussuunnitelman perusteiden tavoitteisiin on esitetty taulukossa 8, tehtävät ovat liitteessä 3. Kaikkiin tavoitteisiin osuu ainakin joku tehtävistä. Ne kuitenkin painottuvat selkeästi tiettyihin tavoitteisiin ja noin kolmannes tehtävistä ei osunut mihinkään opetussuunnitelman tavoitteeseen.

Tavoitteisiin osumattomista tehtävistä iso osa oli sisältötietoja ilman taitoa testaavia, esimerkiksi *Kirjoita lyhyt tietoteksti viikinkilaivoista, Nimeä kirkkotyylit viivoille*, sekä monet sanoista tehtävissä *Selitä seuraavat historiaan liittyvät sanat*. Vaikka usein sisältöä testaava tehtävä on omillaan, joskus sitä seurasi soveltavampia ja johonkin tavoitteeseen liittyvä alatehtäviä.

Lähteisiin ja historiatiedon tulkinnallisuuteen liittyviä tehtäviä (T2, T3, T10) oli joitakin 5-luokan kokeissa, mutta vain yksi kuudennella luokalla. Tämä liittynee

siihen, että näitä historian taitoja ja historiaa tietona käsitteleviä lukuja on selkeästi Forum 5 -kirjan alussa, mutta ei yhtä selkeästi 6-luokan kirjassa.

Taulukko 8: Forum-sarjan koetehtävät tavoitteisiin luokiteltuna.	
Allekkain määrät oppaissa Forum 5 ja Forum 6, tummennettuna yhteismäärä	
<u>Arvioinnin kohde</u> <i>Opetuksen tavoite</i>	
T1 ohjata oppilasta kiinnostumaan historiasta tiedonalana ja identiteettiä rakentavana oppiaineena	
<u>Historian tietolähteiden tunnistaminen</u>	8 = 8
T2 Johdattaa oppilasta tunnistamaan erilaisia historian lähteitä	0
<u>Historiatiedon tulkinnallisuuden havaitseminen</u>	6 = 7
T3 ohjata oppilasta havaitsemaan historiatiedon tulkinnallisuuden	1
<u>Kronologian ymmärrys</u>	8 = 15
T4 auttaa oppilasta ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia aikakausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä	7
<u>Historiallinen empatia</u>	7 = 13
T5 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja	6
<u>Syy- ja seuraussuhteiden hahmottaminen historiassa</u>	5 = 19
T6 johdattaa oppilasta hahmottamaan erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille	14
<u>Muutoksen hahmottaminen</u>	0 = 6
T7 auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille	6
<u>Jatkuvuuden tunnistaminen</u>	1 = 3
T8 harjaannuttaa oppilasta hahmottamaan jatkuvuuksia historiassa	2
<u>Syy- ja seuraussuhteiden kuvaileminen</u>	3 = 6
T9 ohjata oppilasta esittämään muutoksille syitä	3
<u>Tulkintojen selittäminen</u>	2 = 2
T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnat saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä	0
<u>Ihmisen toiminnan selittäminen</u>	4 = 11
T11 ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa	7
<u>Ei mihinkään tavoitteeseen osuvat koetehtävät</u>	23 = 49
	26

Syy-seuraussuhteisiin (T6, T9) liittyviä tehtäviä oli eniten. Tämä osa-alue on ollut perinteisesti osana historian opiskelua, joten sen vahva mukana oleminen ei ole yllättävää. Selkeästi enemmän oli syy-seuraussuhteiden hahmottamista vaativia tehtäviä (T6) kuin niiden kuvailua vaativia (T9), joskin useiden tehtävien kohdalla tavoitteiden erottelu tuntui keinotekoiselta.

Ihmisen toimintaa selittäviin tavoitteisiin (T5 ja T11) osui useita tehtäviä, joskin enemmän pintapuolisesti. Näissä tavoitteissa on päällekkäisyyttä, ja useampi tehtävistä luokitui molempiin. Taito on haastava eikä helpoin purkaa tehtäviksi. Historiallisen empatian (nimellisesti T5, mutta paljon myös T11:ssä) ajatuksena on, että oppilas osaisi katsoa asioita aikalaisten perspektiivistä, ei nykyajasta. Näin pitkällä ei

oikeastaan mikään tehtävä vaatinut katsomaan, vaan niissä on kyse tavoitteen T5 mainitsemista motiivien ymmärtämisestä. T11:n hyvän osaamisen kuvauksen mukaista osaamista, jossa tapahtumaa tai ilmiötä selitettäisiin eri toimijoiden kannalta, ei mikään tehtävistä edellyttänyt.¹²² Näitä taitoja ja arviointiohjeidensa mukaan melkein kaikki muitakin edistää molemmissa oppaissa tarjottu eläytyvä kirjoittaminen Aikalaisen tarina (F5: 228-229, F6: 236-237).

Kronologia on sekin melko perinteistä historian opetuksen sisältöä. Lopulta tavoitteeseen T4 *Kronologian ymmärrys* tuli useita tehtäviä, kun päätin luokitella siihen tehtäviä laajemmin kuin tavoite- tai hyvän osaamisen kuvaus sisältää. Seitsemässä tehtävässä piti järjestellä tapahtumat aikajärjestykseen (esim. F56:3), mitä voisi pitää kronologiaan taitona, mutta se ei sisällynyt opetussuunnitelman kirjauksiin. Nimittäin T4 *Kronologian ymmärrys* kuvaillaan ymmärryksenä erilaisista tavoista jakaa historia aikakausiin ja käyttää niihin liittyviä käsitteitä, ja hyvän osaamisen kriteerissä vielä esimerkkien antamisena eri aikojen yhteiskuntien ja aikakausien piirteistä. Koska Mennyt-sarjassa sen tekijät olivat luokitelleet vastaavan tehtävän T4:n mukaiseksi ja tekijöissä on yksi opetussuunnitelman perusteiden historian osuuden laatijoista, on aikajärjestykseen laittaminen linjattu kuuluvaksi opetussuunnitelman intention tavoitteesta.

Toinen joustavuutta vaatinut tavoite oli Muutoksen hahmottaminen (T7). Sellaisena kuin sen opetussuunnitelma kuvailee, ei löytynyt yhtään tehtävää. Taulukkoon poimin lopulta tehtäviä, joissa käsitellään muutosta muuten. Opetussuunnitelmatavoitteena on ”auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille”. Tätä näkökulmaa lähiyhteisöistä ei kokeissa ole. Koetehtävät eivät myöskään ohjaa tarkastelemaan muutosta eri ihmisten erilaisina kokemuksina, ei lähiyhteisössä eikä laajemmalti. Esimerkiksi tehtävät ”*Miten tähtitietelijöiden havainnot muuttivat maailmankuvaa 1500-luvulla?*” ja ”*Kerro kolme esimerkkiä uudistuksista, joita Kustaa Vaasa teki kuninkaana.*” eivät osu kuvauksiin, vaikka kuvaavat muutosta. Hyvän osaamisen kriteeri koskee muutoksen kuvaamista eri ihmisten näkökulmasta ja alkaa ”Oppilas osaa kuvata muutoksia ja kertoa, miksi muutos ei ole sama kuin edistys.” Muutosten kuvaamisen vedoten laajensin luokittelussani

---

¹²² Tätäkin ulottuvuutta tarkasteltaessa herää ihmetys tavoitejaottelusta: miksi T5 ja T11 eivät olisi yhtenä tavoitteena. Historian ilmiöiden ymmärtäminen T4-T8 ja Historiallisen tiedon käyttäminen T9-T11 on tässäkin hieman ontuva jaottelu OPS-tavoitteissa. Taksonomiankin näkökulmasta tavoitteiden pitäisi olla jatkumolla.

tavoitteen koskemaan muutoksen hahmottamista laajemminkin. On hankala sanoa, onko T7:n muotoilu vahinko vai tietoinen rajaus opetussuunnitelman tekijöiltä.

4.2.2 Mennyt-sarjan koetehtävät suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin

Mennyt-sarjassa tehtäviä on vähiten, joskin ne ovat usein hieman laajempia. Sarjan tehtävät osuvat analysoiduista kirjasarjoista parhaiten opetussuunnitelman tavoitteisiin. Koonti on taulukossa 9, tehtävät luokitteluineen liitteessä 4. Tehtävistä noin seitsemäsosa ei osu tavoitteisiin. Yhtä tavoitetta lukuun ottamatta kaikkiin osuu koetehtäviä, ja jopa melko tasaisesti.

Taulukko 9: Mennyt-sarjan koetehtävät tavoitteisiin luokiteltuna. Allekkain määrät oppaissa Mennyt 1, Mennyt 2, Mennyt 3, tummennettuna yhteismäärä.	
<u>Arvioinnin kohde</u> <i>Opetuksen tavoite</i>	
T1 ohjata oppilasta kiinnostumaan historiasta tiedonalana ja identiteettiä rakentavana oppiaineena	
<u>Historian tietolähteiden tunnistaminen</u> T2 Johdattaa oppilasta tunnistamaan erilaisia historian lähteitä	3 1 = 6 2
<u>Historiatiedon tulkinnallisuuden havaitseminen</u> T3 ohjata oppilasta havaitsemaan historiatiedon tulkinnallisuuden	3 1 = 7 3
<u>Kronologian ymmärrys</u> T4 auttaa oppilasta ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia aikakausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä	3 1 = 7 3
<u>Historiallinen empatia</u> T5 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja	2 5 = 9 2
<u>Syy- ja seuraussuhteiden hahmottaminen historiassa</u> T6 johdattaa oppilasta hahmottamaan erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille	1 2 = 5 2
<u>Muutoksen hahmottaminen</u> T7 auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille	= 0
<u>Jatkuvuuden tunnistaminen</u> T8 harjaannuttaa oppilasta hahmottamaan jatkuvuuksia historiassa	0 0 = 1 1
<u>Syy- ja seuraussuhteiden kuvaileminen</u> T9 ohjata oppilasta esittämään muutoksille syitä	1 0 = 1 0
<u>Tulkintojen selittäminen</u> T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnat saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä	0 2 = 5 3
<u>Ihmisen toiminnan selittäminen</u> T11 ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa	2 1 = 4 1
<u>Ei mihinkään tavoitteeseen osuvat koetehtävät</u>	1 2 = 7 4

Mennyt-sarjan kohdalla tavoitteisiin luokittelu oli usein yksiselitteisempää kuin kahden muun sarjan kohdalla. Kun kirjaa on ollut tekemässä opetussuunnitelman perusteiden historian osuutta tehnyt alan professori, olisi erikoista, jos tavoitteet eivät tulisi huomioiduksi. Kiinnostavaa on, että kuudennen luokan viimeisestä kokeesta (M33) oli oppaassa jo valmiiksi kerrottu, mitä tavoitetta ne mittaavat. Jostain syystä ja valitettavasti tätä ei ollut tehty näkyväksi muiden kokeiden kohdalla. Vaikka tavoitteita pitäisi tehtävillä arvioida, on em. kokeessa kuitenkin yksi tehtävä, joka osui Ei mikään tavoite -luokkaan, koska tekijät eivät siihen kohtaan olleet laittaneet tavoitetta, vaan ainoastaan sisällön (S3).

Tämänkin sarjan luokittelun myötä kävi ilmi, että tavoitteissa on päällekkäisyyttä. Historiallisen empatian (T5) ja Ihmisen toiminnan selittämisen (T11) kohdalla useampi tehtävä osuu molempiin. Syy-seuraussuhteita mittaavat sekä T6 että T9 – ja niistä T6 on saanut enemmän osumia. Kun vertaa näiden kahden tavoitteen hyvän osaamisen kuvauksia, voisi ne nähdä jatkumona toisilleen – ja tehtäviä olisi voinut vastauksen olemuksesta riippuen hyödyntää molempien mittaamisessa.

Lähteet ja niistä tehtävät tulkinnat saavat Mennyt-sarjan kokeissa useita osumia (T2, T3, T10). Ne mittaavat perusasioita historian taitojen näkökulmasta mutta ovat puuttuneet perinteisestä sisältökeskeisestä opetuksesta. Näihin tavoitteisiin osuvista tehtävistä osa osuu useampaan – eli niissä on päällekkäisyyttä. Päällekkäisyyttä eli tehtävän osumista useampaan tavoitteeseen ei toki pidä automaattisesti pitää huonona. Se voi toki kertoa siitä, että samaa osaamisalaa kuvaa suotta useampi tavoite. Mutta se voi kertoa myös siitä, että sama tehtävä toimii useamman tavoitteen mittaamisessa.

Muutoksen hahmottaminen (T7) ei saa yhtään osumaa, ainoastaan yhden epävarman. Se kertoo ainakin siitä, että tavoite itsessään on muotoilultaan epäonnistunut. Muutos on historiassa läsnä, mutta siihen ei välttämättä kiinnitetä huomiota – ja varsinkin opetussuunnitelman tavoitteen muotoiluilla jää paljon muutoksesta opetuksen ja arvioinnin ulkopuolelle. Kun muutosta on mielekästä peilata verraten jatkuvuuteen, on kiinnostavaa, että ne ovat kaksi eri tavoitetta alakoulussa mutta yksi tavoite yläkoulussa.

4.2.3 Ritari-sarjan koetehtävät suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin

Ritari-oppaiden kokeiden tehtävien osuminen opetussuunnitelman perusteiden tavoitteisiin on esitetty taulukossa 10. Taulukko tehtävillä on liitteessä 6. Kahdesta

muusta sarjasta poiketen Ritarissa on kolmentasoiset tehtävät – taulukossa ne on merkitty tehtävän perään A, B tai C – mistä johtuen tehtäviä on selkeästi enemmän kuin muissa sarjoissa.

Taulukko 10: Ritari-sarjan koetehtävät tavoitteisiin luokiteltuna.	
Allekkain määrät oppaissa Ritari 5 ja Ritari 6, tummennettuna yhteismäärä.	
<u>Arvioinnin kohde</u>	
<u>Opetuksen tavoite</u>	
T1 ohjata oppilasta kiinnostu-maan historiasta tiedonalana ja identiteettiä rakentavana oppiaineena	
<u>Historian tietolähteiden tunnistaminen</u>	9 = 9
T2 Johdattaa oppilasta tunnistamaan erilaisia historian lähteitä	0
<u>Historiatiedon tulkinnallisuuden havaitseminen</u>	4 = 4
T3 ohjata oppilasta havaitsemaan historiatiedon tulkinnallisuuden	0
<u>Kronologian ymmärrys</u>	18 = 20
T4 auttaa oppilasta ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia ai-kausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä	2
<u>Historiallinen empatia</u>	7 = 15
T5 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja	8
<u>Syy- ja seuraussuhteiden hahmottaminen historiassa</u>	6 = 21
T6 johdattaa oppilasta hahmottamaan erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille	15
<u>Muutoksen hahmottaminen</u>	2 = 2
T7 auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille	0
<u>Jatkuvuuden tunnistaminen</u>	2 = 3
T8 harjaannuttaa oppilasta hahmot-tamaan jatkuvuuksia historiassa	1
<u>Syy- ja seuraussuhteiden kuvaileminen</u>	0 = 3
T9 ohjata oppilasta esittämään muutoksille syitä	3
<u>Tulkintojen selittäminen</u>	3 = 3
T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnat saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä	0
<u>Ihmisen toiminnan selittäminen</u>	4 = 7
T11 ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa	3
<u>Ei mihinkään tavoitteeseen osuvat koetehtävät</u>	50 = 116
	66

Yli puolet tehtävistä ei mittaa mitään opetussuunnitelman tavoitetta. Näistä iso osa testasi sisältötietojen muistamista. Tavoitteisiin osuneista tehtävistä eniten on syy-seuraussuhteita, kronologiaa ja historiallista empatiaa mittaavia tehtäviä.

Kronologian (T4) -tavoitteessa Ritarin kohdalla luokittelu vaatii selityksen. Suurin osa tehtävistä ei testaa taitoa ymmärtää tai käyttää erilaisia aikakausien luokitteluja, mitä tavoitteen alkuosa kuvaa, vaan taitoa käyttää niihin liittyviä historiallisia käsitteitä, mitä tavoitteen loppuosa kuvaa. Esimerkiksi kysymys ”Mitkä sanat liittyvät rautakauteen Pohjolassa?” (R53:4A). Tähän on otettu tehtävät, joissa selkeästi mainitaan aikakausi – kuten edellä – mutta ei sellaisia, joissa aikakauden käsitettä ei käytetä, vaikka asiat sillä tapahtuvatkin.

Lähteitä ja historiatiedon tulkinnallisuutta (T2, T3, T10) oli vain opinnot aloittavassa Ritari 5:n kokeissa. Tämä heijastaa selkeästi sitä, miten aihepiiri kirjassa käsiteltiin. Aihepiiriin olisivat voineet liittyä kokeiden viimeiseksi tehtäviksi tarjotut lähdetehtävät. Ne ovat analyysissa aina mukana ja numeroitu juoksevasti, vaikka koepaketissa tehtävässä on ritarilogo. Lähdetehtävä on lupaava nimi historian taitojen kannalta, mutta tehtävät itsessään ovat juuri tästä näkökulmasta hämmentäviä: ne mittaavat luetun ymmärtämistä eivätkä historian lähteiden ymmärtämistä. Mukana on tietotekstejä (R63:6A/B/C), joista pitää löytää vastauksia, mukana on myös alkuperäislähteitä (R55:6A/B/C), osaan niistäkin suhtaudutaan luetun ymmärtämistehtävänä ilman, että pitäisi olla mitenkään kriittinen lähdeä kohtaan. Tässä näyttää olevan samaa sekaannusta kuin oppikirjoissa – kuten todettiin, Tutkitaan-aukeamilla ei aina ole lähteitä vaan vain tulkintoja. Tietolähde ei ole sama kuin alkuperäislähde, mutta tämä jaottelu ei ole kirjasarjassa pysynyt kirkaana.

Ritari-sarjassa kolmen tasoiset tehtävät olivat lähes aina samasta aihepiiristä. Silloin niissä oli usein, mutta ei aina, nähtävissä vaikeutumista ensimmäisestä (A) kolmanteen (C), mikä näkyy selkeästi osaamistaksonomiaan luokiteltaessa. Kuten taulukon 10 laajasta versiosta (liite 6) näkee, eniten ei mikään tavoite -luokkaan meni A-kokeen tehtäviä, jotka olivat usein tiedon muistamisen tehtäviä, ja C-tason tehtäviä on osunut eniten opetussuunnitelmatavoitteisiin. Samasta aiheesta on siis tehty tehtäviä, joista toiset ovat vaativampia ja edellyttävät myös tavoitteen mukaista osaamista. Vaikka kirjasarjan materiaaleissa ei suoraan sanota, että kolme tasoa olisivat vaikeusjärjestyksessä, tältä usein näyttää.

4.2.4. Forumin koetehtävät suhteessa tavoitetaksonomiaan

Oheisessa taulukossa 11 ovat näkyvillä Forum-sarjan koetehtävien määrät luokiteltuna Andersonin ym. taksonomiaan. Vaikka luokittelussa fakta- ja käsitetiedon erottaminen ei ollut aina helppoa eikä rajan vetäminen muistamisen ja ymmärtämisen välille, hahmottuu tehtävien luonne melko selkeästi. Lähes kaikki tehtävät liittyvät faktojen ja käsitteiden muistamiseen sekä ymmärtämiseen. Menetelmätiedon puolelle hahmottuu kuusi tehtävää, metakognitiiviseen ei lainkaan. Haastavampia kognitiivisia prosesseja ei tehtävissä juuri vaadita.

Taulukko 11: Forum-sarjan koetehtävät luokiteltuna Andersonin ym (2014) taksonomiaan. Näkyvillä kyseisen luokan tehtävien määrät kirjassa, **tummennettuna kokonaismäärä**. Tehtäväkohtainen taulukko liitteissä.

	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Faktatieto	19 15 = 34	18 21 = 39		4 4 = 8		
Käsitetieto	4 7 = 11	13 17 = 30				
Menetelmä-tieto	2 0 = 2	3 0 = 3	1 0 = 1			
Metakognitiivinen tieto						

Luokittelu ei kaikin kohdin ole yksiselitteistä. Koska tehtäviä ei ole alun perin tehty taksonomian kautta, ei siihen luokittelukaan ole vaivatonta. Moni ymmärtämiseen luokiteltu tehtävä on sijoitettu sekä faktatiedon että käsitetiedon saralle siksi, että kyseisissä – usein tietotekstin tuottamisen – tehtävissä oppilas voi tehdä pyydetyn vastauksen faktatietoa käyttämällä tai hyödyntää myös yleisempiä käsitteitä. Samaan kysymykseen voi siis antaa hyvin eritasoisia vastauksia. Taksonomian tekijät toteavat itsekin, ettei jako faktojen ja käsitteiden välillä ole aina yksiselitteinen, vaan jaottelu on myös pragmaattinen, tuomassa opettajalle ajatuksen siitä, että opittavia asioita yhdistäviä käsitteitäkin tarvitaan. Myös kognitiivisten prosessien tasolla analyysissa joutui välillä miettimään, onko kyse muistamisesta vai ymmärtämisestä. Vaikeus ei kuitenkaan juuri kohdistu siihen, olisiko tehtävä pitänyt sijoittaa johonkin vaativampaan luokitteluun kahden ensimmäisen jälkeen. Mahdollisuus eri tasoisiin vastauksiin on tehtävissä läsnä, mutta ohjeistusta siitä, mitä eritasoiset vastaukset edellyttävät, ei ole – edes muutamien mallivastauksen pisteytysohjeet eivät tätä ole.

Analysoida-tehtävät ovat kaikki aikajärjestykseen luokittelun tehtäviä, jotka ovat analyysia melko yksinkertaisella tasolla. Tietotekstin tekeminen, joka on tehtävätyyppinä monessa kokeessa, voisi olla myös Luoda-kategoriassa Tuottamista. Se on kuitenkin merkitty Ymmärtämiseen ja siinä tarkemmin Yhteenvedon tekemiseen (2.4), koska taksonomiakirjassa Tuottaminen on kuvattu melko vaativana taitona, johon sisältyy suunnittelua. Koekontekstissa tietoteksti on ymmärtämisen esiintuomisen tapa.

Oheisessa taulukossa 12 näkyy se, miten opetussuunnitelmatavoitteisiin osumattomat tehtävät osuvat taksonomiaan. Faktatieto korostuu selvästi, tällaisia kysymyksiä ovat esim. ”Tunnista Antiikin Rooman rakennelmat. Poimi oikeat nimet

laatikosta. (F55:1)” ja ”Selitä seuraavat historiaan liittyvät sanat: a) yksinvaltiias (F53:1a).”

Taulukko 12: Forum-sarjan opetussuunnitelmatavoitteisiin osumattomien koetehtävien sijoittuminen Andersonin ym. (2014) taksonomiaan.						
Osumattomat/Yhteensä tässä luokassa						
	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Faktatieto	15/ 34	15/ 39				
Käsitetieto	4/ 11	3/ 30				
Menetelmä-tieto						
Metakognitiivinen tieto						

4.2.5. Mennyt-sarjan koetehtävät suhteessa tavoitetaksonomiaan

Myös Mennyt-sarjan tehtävät keskittyvät faktojen ja käsitteiden muistamiseen sekä ymmärtämiseen (Taulukko 13). Siitä löytyy kuitenkin tehtävien määrään suhteutettuna eniten muihinkin tiedonlajeihin ja vaativampiin kognitiivisiin prosesseihin osuvia tehtäviä.

Menetelmätietoon osuu kahdeksan tehtävää. Sellaisia ovat esim. ”Ovatko seuraavat asiat tosiasioita (faktoja) vai tulkintoja (mielipiteitä tai näkemyksiä).”(esim. M12:1) ja ” ”Kumpi teksteissä on mielestäsi uskottavampi? Perustele.” (M31:2b). Nämä ovat historian taitoja eli menetelmiä, joita voi soveltaa erilaisten sisältöjen kanssa. Lähteiden käyttö, luotettavuuden pohdinta sen osana, on yksi selkeistä taidoista. Vain sisältöä mittaava tehtävä ei osu menetelmätiedon saralle. Mennyt-sarjan tehtävien osuminen taitoja kuvaaviin historian opetussuunnitelmatavoitteisiin näkyy siten myös tässä luokittelussa. Mennyt-sarjan tehtävät edellyttävät tietysti myös sisältöjen osaamista, koska ei taitoja voi ilman niitä osoittaa. Mutta yleensä sen tehtävät vaativat myös soveltamista, joka on taksonomiassa välillä menetelmätietojen alueella, välillä kognitiivisesti vaativammassa taidoissa.

Taulukko 13: Mennyt-sarjan koetehtävät luokiteltuna Andersonin ym (2014) taksonomiaan. Näkyvillä kyseisen luokan tehtävien määrät kirjassa, **tummennettuna kokonaismäärä.** Tehtäväkohtainen taulukko liitteissä.

	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Faktatieto	2 4 4 = 10	2 4 6 = 12		0 0 1 = 1		
Käsitetieto	1 1 1 = 3	4 1 1 = 6		1 0 0 = 1	1 0 0 = 1	1 1 1 = 3
Menetelmä-tieto		3 2 3 = 8			0 0 1 = 1	
Metakognitiivinen tieto						

Kun katsotaan (Taulukko 14), miten Mennyt-sarjan opetussuunnitelmatavoitteisiin osumattomat tehtävät sijoittuvat taksonomiaan, huomataan niiden olevan fakta- ja käsitetiedon alueella sekä lähinnä yksinkertaisempien kognitiivisten prosessien alueella.

Taulukko 14: Mennyt-sarjan opetussuunnitelmatavoitteisiin osumattomien koetehtävien sijoittuminen Andersonin ym (2014) taksonomiaan. Osumattomat/Yhteensä tässä luokassa. Tehtäväkohtainen taulukko liitteissä.

	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Faktatieto	3 /10	2/ 12				
Käsitetieto	1/3					
Menetelmä-tieto						
Metakognitiivinen tieto						

Mennyt-sarjassa tavoitteisiin osumattomia tehtäviä oli suhteessa vähiten. Kiinnostavaa on, että ne osuvat taksonomiassa yksinkertaisimpiin osioihin – mikä näkyy myös muiden kirjasarjojen tehtävissä. Tästä ei voi kuitenkaan päätellä, etteivätkö yksinkertaisempien prosessien tehtävät voisi olla tavoitteiden mukaisia; Mennyt-sarjan faktatietojen muistamista mittaavista tehtävistä suurin osa mittaa tavoitteita.

4.2.6. Ritarin koetehtävät suhteessa tavoitetaksonomiaan

Oheisessa taulukossa 15 näkyvät Ritari-sarjan koetehtävien luokittelut Andersonin ym. taksonomiaan. Tässäkin tehtävien olemus hahmottuu melko selkeästi. Lähes kaikki tehtävät osuvat faktatiedon ja käsitetiedon muistamiseen ja ymmärtämiseen. Vaativampiin taitoihin ei juuri mennä.

Taulukko 15. Ritari-sarjan koetehtävät luokiteltuna Andersonin ym. (2013) taksonomiaan. Tummennettuna kohtaan osuneiden tehtävien määrä. Yksittäisten tehtävien luokittelu liitteissä. Tehtäväkohtainen taulukko liitteissä.						
	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Faktatieto	$\frac{42}{36} = 78$	$\frac{34}{38} = 72$		$\frac{3}{1} = 4$		
Käsitetieto	$\frac{5}{7} = 12$	$\frac{7}{15} = 22$		$\frac{1}{0} = 1$		
Menetelmä-tieto	$\frac{1}{0} = 1$	$\frac{1}{0} = 1$				
Metakognitiivinen tieto						

Kognitiivisten prosessien tasolla analyysissa ei juuri tarvinnut miettiä, olisiko tehtävä pitänyt sijoittaa johonkin kahta ensimmäistä vaativampaan luokkaan. Tiedon tasoissa erottelu fakta- ja käsitetiedon välillä on välillä vaikeaa – mutta rajankäyntiä näistä menetelmä- tai metakognitiiviseen tietoon ei tarvinnut käydä. Taksonomian tekijät toteavat itsekkin, että jaottelu ei ole aina selvää - että taustalla on myös pragmaattinen ajatus siitä, että jaottelu toisi opettajille mieleen, että opittavia asioita yhdistäviä käsitteitäkin tarvitaan.

Ritarin kokeissa on kolmentasoiset tehtävät. Kolmentasoiset tehtävät istuvat välillä todella mainiosti taksonomiaan. Niiden ei suoraan sanota vaikeutuvan järjestyksessä, mutta niin ne paljon tekevät. Usein tarjolla on kolme eri versiota samasta tehtävästä – ja ensimmäinen on helpoin. Vaikka tehtävät eivät aina tavoitteisiin osukaan, taksonomian kognitiivisilla ulottuvuuksilla ne etenevät selkeästi. Esimerkiksi ensin on A: ”Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Valitse laatikosta ja kirjoita sana selityksen perään.” (Muistamista – 1.1. Tunnistaminen) → sen jälkeen B: ”Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Kirjoita viivalle”, jossa ei saa enää vaihtoehtoja, ”(Muistamista – 1.2. Mieleen palauttaminen) → C ”Selitä omin sanoin seuraavat käsitteet.” (Ymmärtämistä – 2.1. Tulkitseminen). Tätä ei tapahdu kaikkien

tehtävien kohdalla. Taksonomialla vaikeutuvat tehtävät tuovan esiin, että samoilla sisällöillä tehtävästä voidaan tehdä eri tasoisia. On kiinnostavaa, että vaikeutuminen näyttää tapahtuvan yleisten ajattelun taitojen suunnassa, ei historian taitojen.

Taulukko 16. Ritari-sarjan opetussuunnitelmatavoitteisiin osumattomien koetehtävien sijoittuminen Andersonin ym (2014) taksonomiaan.						
Osumattomat/Yhteensä tässä luokassa						
	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Faktatieto	61/78	35/72		1/4		
Käsitetieto	10/12	7/22				
Menetelmä-tieto						
Metakognitiivinen tieto						

Kun Ritarin tehtävistä mitään opetussuunnitelman tavoitetta mittaamattomat merkitään taksonomiataulukoon (taulukko 16), painottuvat ne faktoihin ja niiden muistamiseen. Tavoitteet kuvaavat taitoja, jotka ovat pitkälti soveltamista eivätkä pelkästään historian faktojen muistamista, joten ei ole yllättävää, että monet faktakysymykset eivät luokittuneet opetussuunnitelman tavoitteisiin. Taksonomia-analyysi tuo esiin, että faktojen ja käsitteiden hallitsemisella on Ritari-kirjasarjan ilmentämässä historian oppimisessa yhä iso rooli. Se myös osoittaa, että ainakin koeosioissa siirtymää tietojen soveltamiseen on vielä vähän.

Seuraavassa Pohdinta-luvussa kootaan yhteen havaintoja eri oppikirjasarjoista. Sen lopussa mietitään myös, kuinka oppikirjojen arviointiosuuksia voisi kehittää.

5 Pohdinta

Tässä luvussa tehdään ensin yhteenvedoa tuloksista ja vastataan samalla tutkimuskysymyksiin. Näiden pohjalta tuloksia tarkastellaan laajemmassa kehyksessä pohtimalla, mitä ne kertovat hallinnollis-poliittisen ohjauksen toteutumisesta, opetussuunnitelmasta ja historian oppimisen edellytyksistä. Sen jälkeen pohditaan lyhyesti tutkimuksen luotettavuutta ja jatkotutkimusaiheita, ja lopuksi tarjotaan ajatuksia oppimateriaalien kehittämiseksi.

5.1 Arvioinnin kapeus ja koekeskeisyys

Ensimmäinen tutkimuskysymys oli, millaiseen arviointiin alakoulun historian opettajanoppaat ohjaavat ja miten se suhteutuu Opetussuunnitelman perusteisiin (luku6). Kahdessa sarjassa arviointivälineet vain ovat mukana, niissä ei suorasanaisesti ohjata minkäänlaiseen arviointitoimintaan. Eksplisiittistä arviointitekstiä on vain Mennyt-sarjassa, joka yhdistää johdannossa opetussuunnitelman tavoitteet kirjan tehtäviin ja kokeet hyvän osaamisen kriteereihin ja tuo tavoitteet mukaan jokaisen jakson alussa. Oppaissa selkein arviointiin liittyvä osa ovat kokeet, minkä lisäksi Forum- ja Mennyt-sarjoissa on eläytyvä kirjoitelma arviointimenetelmänä. Opetussuunnitelman edellyttämää itsearviointia on jokaisessa sarjassa mukana, tosin hyvin vaihtelevasti. Vertaisarviointia ei yhdenkään sarjan materiaaleissa opasteta hyödyntämään. Mikään sarjoista ei ohjeista arviointikulttuuriin tai mainitse tätä uuteen opetussuunnitelmaan tullutta termiä. Arviointivälineet ovat pitkälti osaamisen arviointiin, testaamiseen; oppimista ohjaavaan, formatiiviseen arviointiin kuten palautteeseen osana historian opetusta oppaat eivät ohjaa.

Toinen tutkimuskysymys edellytti selvittävän, miten oppikirjasarjojen arviointivälineiden mittaamat asiat sijoittuvat opetussuunnitelman perusteiden asettamiin tavoitteisiin ja sisältöihin. Jokaisessa sarjassa opetussuunnitelman edellyttämät sisältöalueet tulivat arviointimateriaaleissa hyvin käsitellyiksi. Tavoitteiden osaamisen testaaminen ei toteutunut yhtä hyvin, kuten koonnista taulukossa 17 näkee. Sekä Forum-että Ritari-sarjassa oli suuri joukko koetehtäviä, jotka eivät liittyneet mihinkään tavoitteeseen, vaan ne arvioivat vain sisältöjen hallintaa; Mennyt-sarja poikkesi tässä selkeästi kahdesta muusta.

Taulukko 17: Kolmen kirjasarjan koetehtävien osuminen opetussuunnitelman tavoitteisiin.			
	<i>Forum</i>	<i>Mennyt</i>	<i>Ritari</i>
<u>Arvioinnin kohde</u> Opetuksen tavoite			
T1 ohjata oppilasta kiinnostumaan historiasta tiedonalana ja identiteettiä rakentavana oppiaineena			
<u>Historian tietolähteiden tunnistaminen</u> T2 Johdattaa oppilasta tunnistamaan erilaisia historian lähteitä	8 = 8 0	3 = 6 1 2	9 = 9 0
<u>Historiatiedon tulkinnallisuuden havaitseminen</u> T3 ohjata oppilasta havaitsemaan historiatiedon tulkinnallisuuden	6 = 7 1	3 = 7 1 3	4 = 4 0
<u>Kronologian ymmärrys</u> T4 auttaa oppilasta ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia aikakausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä	8 = 15 7	3 = 7 1 3	18 = 20 2
<u>Historiallinen empatia</u> T5 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja	7 = 13 6	2 = 9 5 2	7 = 15 8
<u>Syy- ja seuraussuhteiden hahmottaminen historiassa</u> T6 johdattaa oppilasta hahmottamaan erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille	5 = 19 14	1 = 5 2 2	6 = 21 15
<u>Muutoksen hahmottaminen</u> T7 auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille	0 = 6 6	= 0	2 = 2 0
<u>Jatkuvuuden tunnistaminen</u> T8 harjaannuttaa oppilasta hahmottamaan jatkuvuuksia historiassa	1 = 3 2	0 = 1 0 1	2 = 3 1
<u>Syy- ja seuraussuhteiden kuvaileminen</u> T9 ohjata oppilasta esittämään muutoksille syitä	3 = 6 3	1 = 1 0 0	0 = 3 3
<u>Tulkintojen selittäminen</u> T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnat saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä	2 = 2 0	0 = 5 2 3	3 = 3 0
<u>Ihmisen toiminnan selittäminen</u> T11 ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa	4 = 11 7	2 = 4 1 1	4 = 7 3
<u>Ei mihinkään tavoitteeseen osuvat koetehtävät</u>	23 = 49 26	1 = 7 2 4	50 = 116 66

Joka sarjassa koetehtäviä tai ainakin tehtävä osui jokaiseen tavoitteeseen, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta, toisiin tosin hyvin harvoja ja hyvällä tahdolla tulkittuna. Hyvä tahto tarkoittaa tässä sitä, että moniin tehtäviin vastatessa voisi käyttää jonkin tavoitteen mukaista osaamista, mutta sitä ei vaadita. Tehtävien yhteys tavoitteisiin ei käynyt kirjasarjojen kokeissa ilmi – poikkeuksena Mennyt-sarjan viimeinen koe – joten tavoitteiden ja arviointitehtävien yhteyden etsiminen jää opettajalle, mikä lisää työn määrää ja voi johtaa siihen, ettei taitojen mittaus tule näkyväksi. Hämmäntävästi Ritari-sarjan koetehtävät keskittyivät paljon sisältöihin, mutta laajoissa itsearviointitehtävissä oli runsaasti tehtäviä, joilla pureuduttiin taitoihin – tämän ratkaisun taustaa ei avattu.

Kolmannen tutkimuskysymyksen myötä selvitettiin, kuinka monipuolista osaamista oppikirjasarjojen arviointivälineet mittaavat eli miten ne sijoittuvat Andersonin ym. (2013) oppimistavoitteiden taksonomiaan. Kuten kokoavasta taulukosta 18 käy ilmi, lähes kaikki koetehtävät osuivat kahteen helpoimpaan kognitiiviseen kategoriaan eli muistamiseen ja ymmärtämiseen. Tiedon kategorioissa lähes kaikki osuivat fakta- ja käsitetietoon. Näistä poikkeavia tehtäviä oli jokaisessa sarjassa, mutta vain muutamia. Metakognitiivista tietoa ei kokeissa testattu lainkaan. Menetelmätietoa testattiin ainoastaan muutamissa kysymyksissä.

Taulukko 18 Kolmen kirjasarjan koetehtävien osuminen Andersonin & Krathwohlin taksonomiaan (2014). Sarjojen (F = Forum, M = Mennyt, R = Ritari) kohdalla ovat koetehtävät kirjoista erikseen. Tummennettuna yhteismäärä kirjoista.

	<i>Muistaa</i>			<i>Ymmärtää</i>			<i>Soveltaa</i>			<i>Analysoida</i>			<i>Arvioida</i>			<i>Luoda</i>			
	<i>F</i>	<i>M</i>	<i>R</i>	<i>F</i>	<i>M</i>	<i>R</i>	<i>F</i>	<i>M</i>	<i>R</i>	<i>F</i>	<i>M</i>	<i>R</i>	<i>F</i>	<i>M</i>	<i>R</i>	<i>F</i>	<i>M</i>	<i>R</i>	
Fakta-tieto	19 15 4 34	2 4 4 10	42 36 78	18 21 6 39	2 4 12	34 38 72				4 4 8	0 0 1	3 1 4							
Käsite-tieto	4 7 11	1 1 3	5 7 12	13 17 30	4 1 6	7 15 22					1 1	1 0 1	1 1			1 3			
Menetelmätieto	2 0 2		1 0 1	3 0 3	3 2 8	1 0 1	1 1							0 0 1					
Meta-kognitiivinen tieto																			

Tavoitetaksonomiaan luokittelu osoittaa siten historian taitojen kannalta samaan suuntaan kuin opetussuunnitelmatavoitteisiin luokittelu – taitoajattelu ei ole lyönyt läpi kaikissa oppikirjoissa tai ainakaan niiden arviointimateriaaleissa. Historian taidoille olisivat tarpeellisia menetelmätieto ja vaativammat kognitiiviset prosessit kuten analysointi – joita voi toteuttaa yksinkertaisillakin tavoilla – sillä taidot eivät harjaannu tai ilmene vain faktoja ja käsitteitä hallitsemalla. Kun laitto opetussuunnitelman tavoitteisiin osumattomat tehtävät taksonomiataulukkoon (Taulukko 19), näkyi hyvin, millaiset tehtävät eivät mittaa historian taitoja. Opetussuunnitelman tavoitteita mittaamattomissa tehtävissä oli kyse fakta- ja jonkin verran käsitetiedon muistamista ja ymmärtämistä vaativista tehtävistä.

Taulukko 19 Sarjojen opetussuunnitelmatavoitteisiin osumattomien koetehtävien sijoittuminen Andersonin ym (2014) tavoitetaksonomiaan.						
	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Faktatieto	15 F 3 M 61 R	15 F 2 M 35 R		1 R		
Käsitetieto	4 F 1 M 10 R	3 F 7 R				
Menetelmä-tieto						
Metakognitiivinen tieto						

Fakta- ja käsitekysymyksillä voidaan mitata tavoitteiden kuvaamia historiantaitoja, sellaisiakin oli, mutta usein ne jäävät sisältöjen muistamista mittaaviksi. Materiaaleissa oli kuitenkin tehtäviä, jotka aloitetaan faktoja kysymällä ja siirrytään sitten soveltamaan niitä. Nämä osaltaan osoittavat, että tehtäviä voisi kehittää kohti taitojen mittaamista. Kaikissa kirjasarjoissa oli mainiosti tavoitteita mittaavia tehtäviä. Arvioinniltaan selkeimmin uuden opetussuunnitelman mukaisessa Mennyt-sarjassa menetelmätiedon alueelle ja vaativampiin kognitiivisiin prosesseihin liittyviä tehtäviä on suhteellisesti eniten. Historian opetuksen sisältökeskeisestä traditiosta kieli se, että kokeissa oli huomattavan paljon tehtäviä, jotka eivät mitanneet tavoitteita.

5.2 Asiakirjaohjaus tihkuu opetusarkeen

Opetussuunnitelma on osa hallinnollis-poliittista ohjausta, jolla politiikka pyritään jalkauttamaan kouluihin ja tuottamaan aiottua osaamista. Opetussuunnitelman ohjauksen vaikutus oppikirjasarjoihin näyttää tämän tutkimuksen perusteella melko pieneltä kahden kolmesta sarjasta kohdalla. Historian opetuksen tavoitteet opetussuunnitelmassa ja niiden ilmentämät historian taidot olivat päätyneet osaksi Ritari- ja Forum-sarjojen arviointiosuuksia vain kevyesti. Mennyt-sarjassa tavoitteet olivat selkeästi mukana – mihin on oletettavasti vaikuttanut, että sitä on ollut tekemässä opetussuunnitelman perusteiden valmisteluun osallistunut historian opetuksen professori. Opetussuunnitelman kuvaaman arviointikäsitteen ei voi sanoa läpäisseen oppikirjasarjoja; arviointi keskittyi kokeisiin.

Vaikka opetussuunnitelman linja taitoperusteiseen historian opetukseen on selkeä ja tutkijatkin näkevät sen mielekkäänä, eivät materiaalit laajasti tue sitä kohti

siirtymistä. Uuden opetussuunnitelman elementtejä on historian kirjasarjoissa kyllä mukana, ja sisällöt ovat mukana erinomaisesti. Mutta Mennyt-sarjaa lukuun ottamatta niiden arviointiosuuksia on hankala pitää opetussuunnitelman mukaisina. Analyysin keskiössä olleen arvioinnin lisäksi oppaista tarkastellut tavoitteet ja historian taidot jäävät vähälle huomiolle. Forum-sarjan kohdalla yksi ilmeinen syy lienee se, että sarja on tehty ennen uusimpien opetussuunnitelman perusteiden valmistumista – mutta edellisenkään opetussuunnitelman tavoitteet eivät näy. Ritariin tämä selitys ei toimi. Muiksi syiksi voidaan arvella ainakin pyrkimystä tehdä kirjasarja, joka myy – eikä silloin opetussuunnitelman mukaisuus ole välttämättä tärkeintä. On selvää, että opetuskulttuuri – esimerkiksi historiassa sisältökeskeisyyden vahva perinne – ohjaa niin kirjan tekijöiden kuin ostajia.

Tämän tutkimuksen aineistolla ei voida sanoa, millaisia opetuskäytännöt ovat. Mutta koska opettajien tiedetään nojaavan paljon opettajanoppaisiin ja kirjasarjoihin, voidaan olettaa, ettei taitoperusteinen historianopetus ole valtavirtaa. Oppikirjojen heikkoon opetussuunnitelmavastaavuuteen on kiinnitettävä huomiota, jos koulujen halutaan suuntautuvan ohjausasiakirjojen mukaisesti eikä opetussuunnitelmia pidetä vain hallinnon omana kielipelinä. Opetussuunnitelman mukainen oppimateriaali ei toki takaa opetussuunnitelman mukaista opetusta, mutta se helpottaisi sitä. Opetussuunnitelman siirtymistä kirjoihin olisi sitä paitsi mahdollista valvoa, toisin kuin opettajien opetuskäytäntöjä.

Aikoinaan Suomessa oppikirjat tarkastettiin. Mikäli koulujen opetusta halutaan lähemmäksi opetussuunnitelman linjauksia, kirjojen tarkastamista tulisi harkita. Kyseessä ei tietenkään olisi sen pohdinta, sopivatko sisällöt naapurimaalle, vaan ovatko kirjat materiaaleineen opetussuunnitelman mukaisia. Tätä voisi pitää myös eettisesti kestäväenä, jos ja tällä hetkellä kun opetussuunnitelma on pedagogisesti mielekäs.

5.3 Opetussuunnitelman tulisi olla toimivampi

Oppikirjojen ja niiden arviointiosuuksien peilaus opetussuunnitelmaan toimii myös opetussuunnitelma-analyysina. Hallinnollis-poliittinen ohjaus voi toimia huonosti myös siksi, ettei ohjaus ole selkeää. Perusteiden yleinen arviointiosa (luku 6) on selkeä ja perusteltavissa – se kuvaa arvioinnin monipuolisena. Arvioinnin kannalta selkeä ratkaisu on sekin, että oppiaineiden tavoitteista on jokaisesta johdettu arviointikriteeri (ts. hyvän

osaamisen kuvaukset); näin arvioidaan sitä, mitä on tavoiteltukin. Kuitenkin historian – ja monen muunkin oppiaineen – kohdalla herää hämmästys tavoitteiden runsaudesta. Historiassa tavoitteiden määrä kasvoi vuoden 2004 perusteista vuoteen 2014 viidestä yhteentoista, hyvän osaamisen kriteerit seitsemästä kymmeneen. Kun kaikkia tavoitteita tulisi opetuksella edistää ja arvioida, maltillisempi määrä olisi suositeltava. Tavoitteisiin on tunnutta ottavan kaikkea hyvää ja kaunista, ehkäpä miettimättä, miten niitä ehditään koulussa toteuttaa. Syynä on voinut ollut oppiaineen merkityksen korostaminen, vaikeus karsia tekijöille rakkaista asioista tai laiska toimitustyö, joka on sallinut oppiaineryhmille tavoitteita opetussuunnitelman kokonaisuutta miettimättä.¹²³

Koetehtävien analysoinnin kautta myös historian tavoitteiden ryhmittely Historian ilmiöiden ymmärtämiseen (T4-T8) ja Historiallisen tiedon käyttämiseen (T9-T11) ei ole onnistunut, vaan niiden ilmiöt limittyvät. Jos syihin ja seurauksiin liittyvät T6 ja T9 olisi yhdistetty, samoin historiallisen empatian T5 ja T11, olisi tavoitteiden määrä ja päällekkäisyys vähentynyt. Myös tiedon hankkiminen menneisyydestä -osion lähteitä ja tulkintoja koskevat taidot (T2, T3) olisi voinut yhdistää T10:n kanssa.

Historian tavoitteiden muotoilu ei aina ole onnistunut. Kronologian tavoite (T4) on muotoiltu opetussuunnitelmassa kapeasti, kuten luvussa 4.2.1. kuvattiin. Samassa luvussa kuvattiin myös toista ongelmallisesti muotoiltua tavoitetta Muutoksen hahmottaminen (T7). Koemateriaaleista löytyy useita muutokseen liittyviä tehtäviä, jotka osuisivat tavoitteen ajatukseen, mutta ne eivät osu tavoite- tai hyvän osaamisen kuvaukseen. Kriteerien muotoiluja jotkut tutkijat pitää epämääräisinä.¹²⁴

Opetussuunnitelma on rakentunut aikojen saatossa, samoin koulujen, opettajien ja oppikirjailijoiden suhde siihen. Jos se elää pitkälti omaa elämäänsä ilman selkeää vaikuttavuutta opetusarkeen, ei se vastaa tarkoitustaan. On huolestuttavaa, jos tavoitteiden muotoilut ovat ympäröyöreitä ja niitä on hyvin paljon – se välittäisi kuvaa, etteivät tekijätkään ole miettineet niiden käytettävyyttä. Toivottavasti näin ei ole.

¹²³ Nyt alakoulun 3-6-luokille on yhteensä noin 140 tavoitetta.

¹²⁴ <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005695041.html> (27.5., katsottu 30.7.2018) ”Mitä kriteereistä ajattelee arviointia työkseen tutkiva apulaisprofessori Juhani Rautopuro? Hän vaikuttaa ensin suorastaan kiusaantuneelta kysymyksestä. ”En minä vaan saa niistä kiinni. En edes kutsuisi niitä kriteereiksi, vaan kuvaukseksi, epämääräiseksi kuvaukseksi”, hän sanoo lopulta.”

5.4 Luotettavuus ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksen luotettavuuden vuoksi tehty analyysi on pyritty kuvamaan tarkkaan. Koetehtäviä luokiteltaessa vaikeiden ratkaisujen perusteluja on kuvattu liitteissä, jotta ratkaisut voi tarkistaa. Luokittelu opetussuunnitelman tavoitteisiin oli selkeämpää. Tavoitetaksonomiaan luokittelussa toinen luokittelija olisi saattanut päätyä välillä eri ratkaisuun. Kuitenkin hankaluus on siinä, onko tehtävä fakta- vai käsitetietoa mittaava, tai osuuko se muistamiseen vai ymmärtämiseen – soveltavampiin taitoihin rajankäyntiä ei juuri ollut.

Oleellista on ymmärtää se, mistä tutkimus antaa kuvaa ja mistä ei. Tutkimus antaa tietoa siitä, miten opetusmateriaaleissa käsitellään arviointia ja kuinka se suhtautuu opetussuunnitelman tavoitteisiin. Tutkimus ei anna suoraa kuvaa opetuksen todellisuudesta tai opetussuunnitelman toteutumisesta luokkahuoneissa. Sen perusteella, mitä muista tutkimuksista tiedetään, voidaan olettaa, että opetussuunnitelmaa väljästi noudattava tai noudattamaton oppikirja vähentää tai ainakin vaikeuttaa opetussuunnitelman mukaista opetusta. Tämän todentaminen vaatisi kuitenkin tutkimusta siitä, kuinka opettajat historian kirjasarjoja käyttävät.

Tutkimus tarjoaa lähtökohtia jatkotutkimusaiheille moneen suuntaan. Samalla tavalla olisi mahdollista analysoida yläkoulun historian kirjasarjat, tai vanhemmatkin kirjasarjat. Historian taitojen kannalta voisi verrata vanhempia kirjasarjoja nykyisiin tai analysoida nyt käsitellyistä kirjasarjoista niiden kappaleiden tekstit. Opetussuunnitelman toteutumisen kannalta tässä tutkimuksessa toteutettu tarkastelu olisi luontevaa ulottaa myös muiden oppiaineiden kirjasarjoihin. Koulutuspoliittisen diskurssin historian näkökulmasta olisi kiinnostava tarkastella sitä, miten hyvin opetussuunnitelmien linjaukset ovat menneet kirjoihin aikaisemmillä vuosikymmenillä, esimerkiksi silloin kun kirjoja vielä tarkastettiin.

5.5. Miten historian oppikirjasarjojen oppaita ja arviointia pitäisi kehittää

Tässä viimeisessä luvussa on ehdotuksia siitä, miten historian oppikirjasarjoja pitäisi kehittää, jotta ne paremmin palvelisivat oppimista ja sen arviointia.

Arvioinnin huomioimiseksi oppaissa olisi syytä olla pidempi johdanto oppiaineesta ja kirjasarjasta, jossa avattaisiin aineen tavoitteita, historian taitoja, arvioinnin luonnetta ja näitä osana materiaalia. Kun oppaat tuntuvat rakentuvan

kappaleittain tai oppitunneittain ja niissä nostetaan esiin tunnin tai kappaleen pääasioita, nämä voisi kiteyttää selkeästi opetussuunnitelman tavoitteista nouseviksi Harjoiteltavat asiat -listaksi. Ne suuntaisivat opettajaa nopeasti siihen, mihin ohjata oppilaita ja mihin tavoitteisiin ja taitoihin liittyväksi kappale on ajateltu. Tavoitekeskeinen kiteytys kappaleesta antaisi pohjaa ohjata oppimista tunneilla tavoitteen suuntaan formatiivisen arvioinnin hengessä opetussuunnitelman sanoin: ”Oppimista edistävä palaute on luonteeltaan laadullista ja kuvailevaa, oppimisen solmukohtia analysoivaa ja ratkovaa vuorovaikutusta.”¹²⁵

Oppaissa tulisi olla ohjeistusta monipuolisiin arviointitapoihin, mistä eläytyvät kirjoitelmat parissa sarjassa ovat mainio esimerkki. Opetussuunnitelma korostaa monipuolista arviointia – ja historian taidotkin ovat sellaisia, ettei koe suinkaan ole aina paras tapa osoittaa osaamista. Kun koe on kuitenkin usein taloudellinen tapa mitata osaamista ja dokumentoida sitä, jo koetehtäviä kehittämällä kirjasarjoista saisi paremmin opetussuunnitelman tavoitteita arvioivia. Se onnistuisi, jos tiedon lisäksi etsittäisiin enemmän soveltamista, taitojen osoittamista tietoja hyödyntäen – mitä on jo Mennyt-sarjan tehtävissä onnistuttu tekemään. Kaikki kolme oppikirjasarjaa ovat mukavan näköisiä ja kieleltään sujuvia eli mukavia käyttää. Tässä tutkimuksessa ei analysoitu, kuinka hyvin oppikirjan tekstit tukevat tavoitteiden oppimista - sen mahdollisiin pulmiin ei tietysti kokeiden kehittäminen auta. Mutta jos opettaja onnistuisi edistämään tavoitteiden mukaista oppimista, antaisivat valmiiksi tavoitteita mittaavat kokeet helpomman keinon arviointiin. Esimerkiksi monista vain sisältöjä mitanneista koetehtävistä olisi pienellä muokkauksella voinut tehdä tavoitteiden saavuttamista selvittäviä. Esimerkiksi:

Mitkä olivat keskiajan neljä säätyä? (F61:2)

→ Mistä olemme saaneet tietoa säädyistä? (*T2 - lähteet*)

→ Miksi pienillä säädyillä oli paljon valtaa? (*T6, T9 - Syy-seuraussuhteet*)

TAI

Kirjoita lyhyt tietoteksti viikinkilaivoista. (F57:4)

→ Kirjoita lyhyt tietoteksti siitä, mistä olemme saaneet tietoa viikinkilaivoista. (*T2 - lähteet*)

→ Kirjoita lyhyt tietoteksti siitä, miksi viikinkilaivat olivat tärkeitä muinaisille skandinaaveille (*T5 - historiallinen empatia*)

---

¹²⁵ Pops 2014, 67

Jo nyt monissa tehtävissä onnistutaan aloittamaan sisältökysymyksellä ja jatkamaan siitä tulkitsevimpiin ja historian taitoja mittaaviin tehtäviin. (esim. F56:5; R61:2B). Koska historian opiskelu tarvitsee tietysti myös sisältöä, tämän kaltaisten tehtävien käyttö on mielekästä. Tehtävien määrää olisi myös perusteltua miettiä; nyt tehtäviä aika paljon.

Koetehtävien ja tavoitteiden välinen selkeä pulma on, että opettaja ei oppaan avulla tiedä, mikä tehtävä mitäkin tavoitteita tehtävä mittaa. Tämä yhteys olisi tärkeää merkitä näkyviin, koska niin tavoitteita tulisi arvioitua, opettaja saisi tietoa niissä etenemisestä ja oppilasta tavoitteisiin kohdistuvaa palautetta. Tämä edellyttäisi tietysti, että koetehtävät on kehitelty tavoitteista käsin. Mennyt-sarjassa kappaleiden tehtävien yhteys tavoitteisiin on merkitty, mutta jostain syystä koetehtävien yhteyttä ei, paitsi yhdessä kokeessa. Jos huolena on, että kirjan pitäisi kestää yli opetussuunnitelmakauden ja tavoitteiden numerointi voi muuttua, voisi tehtäviin merkitä, mitä historian taitoa ne edistävät – koska taidot kuitenkin säilyvät, ja toivottavasti jopa arvioinnin kohteena.

Sekä analyysi opetussuunnitelman tavoitteiden että taksonomian kautta toivat esiin, että koetehtäviin voi vastata hyvin eritasoisesti ja että sitä ei juuri huomioida arviointiohjeissa. Usein tarjolla on mallivastaus – joka toki kertoo, millaista vastausta haetaan, mutta jossa ei huomioida vastaamisen mahdollisuuden moniulotteisuutta. Forumissa ja Ritarissa ohjeistus ja mallivastaukset eivät juuri opastaneet vastausten arvioinnin skaalaamiseen lukuun ottamatta määrää (montako oikeaa) tai perustelujen vaatimista (pitää perustella). Mennyt-sarja antaa joihinkin tehtäviin skaalausvaihtoehtoja. Mennyt myös käyttää tehtävätyyppejä, jossa on paras vastaus, melko hyviä vastauksia ja mahdoton vastaus, jonka taustoja yksi tekijöistä avaa tutkimusartikkelissa.¹²⁶ Esimerkkinä tehtävän moninaisuudesta käy: *Kirjoita tietoteksti aiheesta ”Antiikin olympialaiset”* (F54:7). Tehtävään voisi vastata listaamalla monia faktoja olympialaisista. Sen voisi kuitenkin kirjoittaa T11:n linjassa selittäen olympialaisiin liittyen ihmisen toimintaa, hyvää osaamista ilmaisten kertoa siitä eri toimijoiden kannalta. Siihen voisi vastata myös lähteiden näkökulmasta (T2) ja kertoa, mistä tietomme antiikin olympialaisista ovat peräisin. Oppilas voisi myös kuvata syitä olympialaisten järjestämiselle sekä niiden seurauksia (T6, T9) ja osoittaa vieläpä osaamistaan kertomalla jatkuvuudesta (T8) antiikin ja nykyisten olympialaisten välillä. Mallivastauksessa osa näistä on huomioitu, mutta yhteyttä tavoitteisiin ei.¹²⁷

¹²⁶ Rantala & Khawaja 2018

¹²⁷ Vastaus oppaassa: ”Oppilaan oma vastaus. Mallivastauksessa tulisi olla seuraavia asioita: Kreikkalaiset arvostivat urheilua ja urheilijoita. Olympialaiset järjestettiin Zeuksen kunniaksi neljän vuoden välein. Vain miehet saivat osallistua olympialaisiin. Naimisissa olevat naiset eivät saaneet tulla katsomoon. Kisat lopetettiin Rooman aikana.

Jos koetehtävät rakennettaisiin taitojen eikä vain tietojen kautta, niihin voisi rakentaa skaalausta siitä, millaista osaamista niissä voi osoittaa. Tämän osaamisen voisi suhteuttaa hyvän osaamisen kriteereihin. Jos opettajalla olisi ohjeistus siitä, millainen vastaus olisi historian tavoitteiden hyvän osaamisen kriteeriä ilmentävä, se auttaisi opettajaa arvioimaan opetussuunnitelman mukaisesti ja tekisi arvioinnista yhdenvertaisempaa. Osaamiseen skaalaamista auttaisi huomattavasti, jos Opetussuunnitelman perusteissa olisi muitakin osaamiskriteereitä kuin hyvän osaamisen (8) kriteeri kuudennelle luokalle; näin se ei olisi ainoastaan oppikirjailijoiden ajatus.

Opetusmateriaalien ja arvioinnin kehittämiseen vaadittaisiin siis myös toimivampi opetussuunnitelma. Kriteerien vähäisyys on ongelma, johon Opetushallitus on herännyt¹²⁸ – ja toivoa sopii, että kriteerejä kehitettäisiin muuallekin kuin päättöarviointiin. Olisi suotavaa, että opetussuunnitelman perusteet toimisivat käyttökelpoisena alustana, jonka päälle voitaisiin rakentaa niin vapaaehtoisesti kuin kaupallisesti opetussuunnitelman linjassa olevia materiaaleja. Kun tavoitteita olisi maltillinen määrä ja osaamisen kriteerejä eri tasoille, opetus- ja arviointimateriaalit olisi helpompi saada liittymään opetussuunnitelmaan ja tukemaan arvioinnin kohdistumista oikeisiin asioihin sekä sen yhdenvertaisuutta. Tämä ei veisi opettajan autonomiaa, jonka tähänkin asti olisi pitänyt kohdistua siihen, miten opetetaan, ei niinkään siihen, mitä opetuksella tavoitellaan. Opettajalle jäisi tilaa painottaa opetustaan ja käyttää historian taitojen opiskeluun monia eri reittejä.

Lisäksi vastauksessa voidaan mainita esimerkiksi laji/ ohjelma, olympiarauha, olympiatuli, palkinnot, nykypäivän olympialaiset jne. 0,5p/selitetty asia.”

¹²⁸ https://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/opetushallitus_laatii_tarkemmat_kriteerit_paattoarviointiin
Opetushallitus ilmoitti kesäkuun 2018 alussa luovansa lisää kriteerejä ainakin päättöarviointiin, jotta olisi muitakin kriteerejä kuin hyvän osaamisen (arvosanan 8) kriteeri.

Lähteet

Päivärinta, K., Solastie, K., Turtiainen, S. (2017/2011) Forum 5 historia opettajan opas. Helsinki: Otava. 4.-6.painos

Päivärinta, K., Solastie, K., Turtiainen, S. (2017/2012) Forum 6 historia opettajan opas. Helsinki: Otava. 4-6.painos

Päivärinta, K., Solastie, K., Turtiainen, S. Forum 5 historia Digiopetusaineisto

Päivärinta, K., Solastie, K., Turtiainen, S. Forum 6 historia Digiopetusaineisto

Bruun,J., Kokkonen, O., Komulainen, M., Lassi, P. (2016) Ritari 5 Opettajan materiaali. Helsinki: SanomaPro. 1.-2. painos.

Bruun,J., Kokkonen, O., Komulainen, M., Lassi, P., Sainio, A. (2015) Ritari 6 Opettajan materiaali. Helsinki: SanomaPro. 1.painos

Bruun,J., Kokkonen, O., Komulainen, M., Lassi, P. (2016) Sainio Ritari 5 Digiopetusmateriaali

Bruun,J., Kokkonen, O., Komulainen, M., Lassi, P., Sainio, A. (2016) Ritari 6 Digiopetusmateriaali

Rantala, J., Palmqvist, R., van den Berg, M. (2016) Mennyt I Opettajan opas. Helsinki: Edukustannus.

Rantala, J., Palmqvist, R., van den Berg, M. (2016) Mennyt II Opettajan opas. Helsinki: Edukustannus.

Rantala, J., Palmqvist, R., van den Berg, M. (2017) Mennyt III Opettajan opas. Helsinki: Edukustannus.

Rantala, J., Palmqvist, R., van den Berg, M. (2016) Mennyt I Opettajan digi

Rantala, J., Palmqvist, R., van den Berg, M. (2016) Mennyt II Opettajan digi

Rantala, J., Palmqvist, R., van dernBerg, M. (2016) Mennyt III Opettajan digi

Kirjallisuus

Adamski, Peter (2014), Historisches Lernen Diagnostizieren: Lernvoraussetzungen – Lernprozesse – Lernleistung.

Ahvenisto, Inkeri, van den Berg, Marko, Löfström, Jan, Virta, Arja (2013), ”Kuka oikeastaan asettaa opetuksen tavoitteet? Yhteiskuntaopin taidolliset tavoitteet ja niiden arviointi opetussuunnitelmien perusteissa ja Ylioppilastutkinnoissa”. Kasvatus & Aika, vol. 7, no.3, 40–55.

Ahonen, Sirkka (2016), ”Kaanonin paluu. Historianopetuksen politiikka idässä ja lännessä”. Historiallinen aikakauskirja, vol. 114, no. 3, 295-305.

Airasian, Peter & Miranda, Helena (2002), ”The Role of Assessment in the Revised

Taxonomy”. *Theory Into Practice*, vol. 41: no. 4, 249-254.

Anderson, Lorin (2002), “Curricular Alignment: A Re-Examination”. *Theory Into Practice*, vol. 4, no. 4, 255-260.

Anderson, Lorin, Krathwohl, David, Airasian, Peter, Cruikshank, Kathleen, Mayer, Richard, Pintrich, Paul, Raths, James, Wittrock, Merlin (2013/2001), *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing. A Revision of Bloom’s Taxonomy of Educational Objectives. Abridged Edition*. New York: Addison Wesley Longman.

Arola, Pauli (2002), ”Maaailma muuttui – muuttuiko opetus? Suomalaisen historian ja yhteiskuntatiedon opetuksen vaiheita”. Teoksessa: Löfström, Jan (toim.). *Kohti tulevaa menneisyyttä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Atjonen, Päivi, Halinen, Irmeli, Hämäläinen, Seppo, Korkeakoski, Esko, Knubb-Manninen, Gunnel, Kupari, Pekka, Mehtäläinen, Jouko, Risku, Anna-Maija, Salonen, Marjatta, Wikman, Tom (2008), *Tavoitteista vuorovaikutukseen. Perusopetuksen pedagogiikan arviointi. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 30*. Jyväskylä.

Blasé, Joseph, Björk, Lars (2010), “The Micropolitics of Educational Change and Reform: Cracking Open the Black Box”. Teoksessa Hargreaves, A. ym. (toim.) *Second International Handbook of educational change*. DE: Springer Verlag. 237-258

Brauch, Nicola (2017), “Bridging the Gap. Comparing History Curricula in History Teacher Education in Western Countries.” Teoksessa Carratero, M., Stefan, B., Grever, M. 2017. *Palgrave Handbook of Research in Historical Culture and Education*. New York : Palgrave Macmillan

Duquette, Cathrine (2015), “Relating historical consciousness to historical thinking through assessment.” Teoksessa Ercikan, Kadriye & Seixas, Peter (toim.), *New Directions in Assessing Historical Thinking*. New York: Routledge, 51–63.

Eliasson, Per; Alvé, Fredrik; Axelsson Yngvéus, Cecilia & Rosenlund, David 2015. “Historical consciousness and historical thinking reflected in large-scale assessment in Sweden”. Teoksessa Ercikan; Kadriye & Seixas, Peter (toim.), *New Directions in Assessing Historical Thinking*. New York: Routledge, 171–182.

Halonen, Mia, Nikula, Tarja, Saarinen, Taina, Tarnanen, Mirja (2015), “‘Listen, There’ll Be a Pause After Each Question’: A Swedish Lesson as a Nexus for Multi-sited Language Education Policies”. Teoksessa: Saarinen, T., Ihalainen, P., & Halonen, M. (toim.) *Language Policies in Finland and Sweden : Interdisciplinary and Multi-sited Comparisons*. Bristol: Multilingual Matters.

Hay, Peter J. & MacDonald, Doune (2008), "(Mis)appropriations of criteria and standards-referenced assessment in a performance-based subject". *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice* :2.

Heinonen, Juha-Pekka (2005), *Opetussuunnitelmat vai oppimateriaalit. Peruskoulun opettajien käsityksiä opetussuunnitelmien ja oppi- materiaalien merkityksestä opetuksessa. Soveltavan kasvatus- tieteen laitos. Tutkimuksia 257*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hiidenmaa, Pirjo, Löytönen, Markku, Ruuska, Helena (toim.) (2017), *Oppikirja Suomea rakentamassa*. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.

Häkkinen, Kaisa (2002), *Suomalaisen oppikirjan vaiheita*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Korpisaari, Harri (2004), "Behaviorismista konstruktivismiin - historian kouluopetuksen teoriapohja Suomessa 1952–2002". *Kasvatus*, vol. 35, no. 2, 206–221.

Kotilainen, Sofia (2015), "National Language Policy at the Local Level: The Realisation of Language Legislation in Late-19th-Century Finland". Teoksessa: Saarinen, T., Ihalainen, P., & Halonen, M. (toim.) *Language Policies in Finland and Sweden : Interdisciplinary and Multi-sited Comparisons*. Bristol: Multilingual Matters.

Krathwohl, David (2002), "A Revision of Bloom's Taxonomy: An Overview". *Theory Into Practice*, vol. 41, no. 4, 212-218.

Kuikka, Martti (2000), *Kasvatuksen historian tutkimus*. Helsinki: Otava.

Kärnä, Pirkko & Aksela, Maija (2013), "Työskentely- ja ajattelutaitojen arviointi kouluopetuksessa". Teoksessa: Räisänen, Anu (toim.), *Oppimisen ja arvioinnin kontekstit ja käytännöt*. Helsinki: Opetushallitus.

Kölbl, Carlos & Konrad, Lisa (2015), "Historical consciousness in Germany: Concept, implementation, assessment." Teoksessa Ercikan, Kadriye & Seixas, Peter (toim.), *New Directions in Assessing Historical Thinking*. New York: Routledge, 17–28.

Latvala, Elisa (2011), *Kylmän sodan historiatiedon muuttuminen oppikirjoissa. Historian oppikirjojen sisällöllisen tiedon muuttuminen ja Lukion opetussuunnitelman perusteiden lähtökohdat muutokselle*. Pro gradu. Itä-Suomen yliopisto.

Leppävuori, Anu & Laine, Anu (2016), "Oppilasarviointi 2. Luokan matematiikan oppimateriaaleissa". *LUMAT*, vol 4, no. 2, 87-106.

Mikkilä-Erdmann, Mirjamajja, Olkinuora, Erkki & Mattila, Eija (1999), "Muuttuneet käsitykset oppimisesta ja opettamisesta - haaste oppikirjoille". *Kasvatus*, vol. 30, no. 5, 436–448.

Nash, Gary, Crabtree, Charlotte, Dunn, Ross (1997), *History on Trial – Culture wars and the teaching of the past*. New York: Vintage Books.

Opetushallitus (2014), *Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet*.

Opetushallitus (2004), *Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet*.

Ouakrim-Soivio Najat (2013), *Toimivatko päättöarvioinnin kriteerit? Raportit ja selvitykset 2013:9* Helsinki: Opetushallitus.

Ouakrim-Soivio, Najat (2014), "Mitä historian ja yhteiskuntaopin oppimistulosten arviointi kertoi erilaisten oppikirjojen, -materiaalien ja työtapojen käytöstä?" Kirjassa: Kauranne, Jouko (toim.), *Oppikirjat oman aikansa ilmentymänä. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja 2014*. Helsinki: Suomen kouluhistoriallinen seura.

Ouakrim-Soivio, Najat (2016a), *Oppimisen osaaminen ja arviointi*. Helsinki: Otava.

Ouakrim-Soivio, Najat (2016b), "Historian opetuksen tavoitteet ja sisällöt muuttuvat – entä niiden arviointi?". *Historiallinen aikakauskirja*, vol. 114, no. 3, 295-305.

Ouakrim-Soivio, Najat & Kuusela, Jorma (2012), *Historian ja yhteiskuntaopin oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2011. Koulutuksen seurantaraportit 2012:3*. Helsinki: Opetushallitus.

Paez, Dario, Bobowik, Magdalena, Liu, James (2017), "Social Representations of the Past as Competences in History Education". Teoksessa: Carratero, M., Stefan, B., Grever, M.

(toim.) Palgrave Handbook of Research in Historical Culture and Education. New York: Palgrave Macmillan.

Paxton, Richard J. (1999), "A Deafening Silence: History Textbooks and Students Who Read Them". *Review of Educational Research*, vol. 69, no. 3, 315 - 339.

Pohjola, Kimmo (2012) Uuden ajan yleisen historian historiallinen toimijuus suomalaisissa lukion historian oppikirjoissa 1936-2010. Yleisen historian pro gradu. Jyväskylän yliopisto.

Rantala, Jukka (2002), "Alakoululaisten historianopetus". Teoksessa: Löfström, Jan (toim.). *Kohti tulevaa menneisyyttä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rantala, Jukka (2012), "Miten historian taitoja opetetaan?". Teoksessa Ouakrim-Soivio, Najat & Kuusela, Jorma, *Historian ja yhteiskuntaopin oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2011*. Helsinki: Opetushallitus, 141–146.

Rantala, Jukka & Ahonen, Sirkka (2015), *Ajan merkit. Historian käyttö ja opetus*. Helsinki: Gaudeamus.

Rantala, Jukka & Khawaja, Amna (2016), "Historian tekstitaitojen arvioiminen peruskoulun kuudesluokkalaisilla". Teoksessa: Pakula, Heini-Marja, Kouki, Elina., Silfverberg, Harry & Yli-Panula, Eija (toim.) *Uudistuva ja uusiutuva ainedidaktiikka*. Helsinki: Suomen ainedidaktinen tutkimusseura ry. 77-93.

Rantala, Jukka , Khawaja, Amna (2018) "Assessing historical literacy among 12-year-old Finns". *The Curriculum Journal*. (online-julkaisu)

Rantala, Jukka & van den Berg, Marko (2013), "Lukiolaisten historian tekstitaidot arvioitavana". *Kasvatus* 44 (4), 394–407.

Rokka, Pekka (2011), *Peruskoulun ja perusopetuksen vuosien 1985, 1994 ja 2004 opetussuunnitelmien perusteet poliittisen opetussuunnitelman teksteinä*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rosenlund, David (2011), *Att hantera historia med ett öga stängt. Samstämmighet mellan historia A och lärares prov och uppgifter*. Publikation från forskarskolan i historia och historiedidaktik 2. Lunds universitet/Malmö högskola.

Salminen, Jari (2012), *Koulun pirulliset dilemmat*. Helsinki: Teos.

Seixas, Peter (2017), "A Model of Historical Thinking". *Educational Philosophy and Theory*, vol. 49: 6, 593-605.

Seixas, Peter & Morton, Tom (2012), *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Toronto: Nelson, 2012.

Taylor, Tony, & Macintyre, Stuart (2017), "Cultural Wars and History Textbooks in Democratic Societies". Teoksessa: Carratero, M., Stefan, B., Grever, M. (toim.) *Palgrave Handbook of Research in Historical Culture and Education*. New York: Palgrave Macmillan.

Torsti, Pilvi (2012), *Suomalaiset ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.

Tuikkala, Ilpo (2016), *Alakoulun historian oppikirjojen kuvat ihmiskuvan ja ihmiskunnan edistyskertomuksen rakentajina*. Pro gradu. Oulun yliopisto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tyack, David, Cuban, Larry (1994), *Tinkering toward utopia. A Century of Public School Reform*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Veijola, Anna (2016), *Historiatietoisuus, historiallinen ajattelu ja historian tekstitaidot: Uuden opetussuunnitelman moninaiset lähtökohdat*”. *Kasvatus & Aika*, vol. 10, no. 2, 6–18.

Veijola, Anna, Rautiainen, Matti & Mikkonen Simo (2016), ”Miksi historiaa opiskellaan?”. *Politiikasta-verkkolehti*. 10.10.2016. <http://politiikasta.fi/miksi-historiaa-opiskellaan/>

Virokannas, Noora (2013), *Opetussuunnitelman, oppikirjojen ja nuorten historiakuvat peruskoulussa*. Pro gradu; Jyväskylän yliopisto.

Virta, Arja (2015), ”Historiaa Koiramäen kautta: Miten lapset tulkitsevat mennyttä kuvakirjasta.” *Kasvatus ja aika*, vol. 9, no. 4. 24-39.

Vitikka, Erja (2010), ”Pedagoginen ulottuvuus opetussuunnitelman arvioinnin näkökulmana”. Teoksessa: Korkeakoski, Esko & Siekkinen, Taru (toim.), *Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmajärjestelmän toimivuus. Puheenvuoroja sekä arviointi- ja tutkimustuloksia. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 53*. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvosto. 23-37

Väisänen, Jaakko (2005) *Murros oppikirjojen teksteissä vai niiden taustalla. 1960- ja 1990-luvun historian oppikirjat kriittisen diskurssianalyysin silmin*. Joensuun yliopisto. *Kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 107*.

Vänttinen, Juha (2009), *Saako historiasta selvää? Monikulttuuriset yläkoululaiset historian lähteillä. Historian taidot motiivien, seurauksien, historian tulkintojen ja lähteiden luotettavuuden arvioinneissa*. Turun yliopiston julkaisuja C 289.

Watkins, D., Dahlin B., & Ekholm, M. (2005), “Awareness of the backwash effect of assessment: A phenomenographic study of the views of Hong Kong and Swedish lecturers”. *Instructional Science*, 33,283–309.

Wilbrink, Ben (1997), “Assessment in historical perspective”. *Studies in Educational Evaluation*. Vol. 23, no. 1, 31-48.

Liitteet

Liite 1 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004: Historia, opetuksen tavoitteet, sisällöt ja hyvän osaamisen kriteerit luokalle 6.

”Perusopetuksen vuosiluokkien 5 ja 6 historianopetuksen tehtävänä on perehdyttää oppilas historiallisen tiedon luonteeseen, sen hankkimiseen ja peruskäsitteisiin sekä omiin juuriinsa ja eräisiin historian merkittäviksi muodostuneisiin tapahtumiin ja ilmiöihin esihistoriasta Ranskan suureen vallankumoukseen saakka. Perusteissa määriteltyjen sisältöjen opetuksessa korostetaan historian toiminnallisuutta ja oppilaan kykyä eläytyä menneisyyteen.

TAVOITTEET

Oppilas oppii

*ymmärtämään, että historian tiedot ovat historioitsijoiden tulkintoja, jotka saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä

*ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia aikakausiin ja käyttämään oikein käsitteitä esihistoria, historia, vanha aika, keskiaika, uusi aika

*tunnistamaan muutoksia oman perheen tai kotiseudun historiassa ja kuvailemaan muutoksia, joiden on katsottu vaikuttaneen oleellisesti ihmisten elämään, kuten maanviljelyn syntyä

*tunnistamaan esimerkkien avulla jatkuvuuden historiassa

*esittämään muutoksille syitä.

KESKEISET SISÄLLÖT

Omat juuret ja historiallinen tieto

*oman perheen ja kotiseudun historia

*muistelujen, kirjoitusten, esineiden, kuvien ja rakennetun ympäristön merkityksien tulkitseminen

Esihistoriallinen ja historiallinen aika sekä ensimmäiset korkeakulttuurit

*kivikauden ihmisten elinolot ja niissä tapahtuneet muutokset pronssin ja raudan keksimisen seurauksena

*maanviljelyn aloittamisen, valtioiden synnyn ja kirjoitustaidon keksimisen vaikutukset ihmisten elämään

Eurooppalaisen sivilisaation synty

*antiikin Ateenan ja Rooman yhteiskunta ja kulttuuri

*antiikin heijastuminen tähän päivään

Keskiaika

*uskontojen vaikutukset ihmisten elämään ja ihmisten eriarvoinen yhteiskunnallinen asema

*Suomen liittäminen osaksi Ruotsia

Uuden ajan murros

*eurooppalaisen ihmisen maailmankuvan ja arvojen muutokset keskiajan ja uuden ajan taitteessa: renessanssi taiteessa, reformaatio uskonnossa, maailmankuvan avartuminen tieteessä

Suomi Ruotsin valtakunnan osana

*elämää kuninkaan alamaisina ja suurvallan asukkaina

*suomalaisen kulttuurin muotoutuminen

Vapauden aate voittaa alaa

*Ranskan suuren vallankumouksen vaikutukset

Lisäksi yksi seuraavista teemoista, jonka kehitystä tarkastellaan esihistorialliselta ajalta 1800-luvulle saakka: a) jokin Euroopan ulkopuolinen korkeakulttuuri b) kaupankäynnin kehitys c) kulttuurin kehitys d) liikkumis- ja kuljetusvälineiden kehitys e) väestössä tapahtuneet muutokset

POPS 2004 Historia KUVAUS OPPILAAN HYVÄSTÄ OSAAMISESTA 6. LUOKAN PÄÄTTYESSÄ

Tiedon hankkiminen menneisyydestä

Oppilas

-osaa erottaa faktan mielipiteestä

-osaa erottaa toisistaan lähteen ja siitä tehdyn tulkinnan.

Historian ilmiöiden ymmärtäminen

Oppilas

-tietää, että menneisyyttä voi jaotella eri aikakausiin (kronologia) ja pystyy nimeämään yhteiskunnille ja aikakausille ominaisia piirteitä.

-tunnistaa ilmiöiden jatkuvuuden eri aikakaudesta toiseen ja ymmärtää, ettei muutos ole sama kuin edistys eikä se myöskään merkitse samaa eri ihmisten ja ryhmien näkökulmasta.

- osaa eläytyä menneen ajan ihmisen asemaan: hän osaa selittää, miksi eri aikakausien ihmiset ajattelivat ja toimivat eri tavoin sekä tuntee syy- ja seuraussuhteen merkityksen.

Historiallisen tiedon käyttäminen

Oppilas

-osaa esittää käsiteltävästä asiasta kertomuksen siten, että hän selittää tapahtuman tai ilmiön joidenkin toimijoiden kannalta

-tietää, että jotkut asiat voidaan tulkita eri tavoin, ja hän pystyy selittämään, miksi niin tapahtuu.

Liite 2: Andersonin ja Krathwohlin taksonomia tarkemmin

Muistaa Oppilas hakee tiedon pitkäaikaisesta muistista ja vertaa sitä annettuun tehtävään	Ymmärtää Oppilas ymmärtää suullisen, kirjoitetun tai piirretyn viestin merkityksen	Soveltaa Oppilas käyttää tietorakenteita annetussa tilanteessa	Analysoida Oppilas erittelee materiaalin ja ymmärtää sen osien yhteyden rakenteen ja merkityksen.	Arvioida Oppilas tekee johtopäätöksiä (Make judgments based on criteria and standards)	Luoda Oppilas yhdistää osia ja muodostaa kokonaisuuden tai tekee originaalin
1.1 Tunnistaminen Oppilas hakee tiedon pitkäaikaisesta muistista ja vertaa sitä annettuun tehtävään. 1.2 Mieleen palauttaminen Oppilas palauttaa tiedon mieleen pitkäaikaisesta muistista.	2.1 Tulkitseminen Oppilas muuttaa tiedon yhdestä muodosta toiseen, esim. selittää laskuperiaatteen. 2.2. Esimerkin antaminen Oppilas havainnollistaa käsitteitä tai periaatteita esimerkillä. 2.3. Luokittelu Oppilas luokittelee asioita kategorioihin. 2.4. Yhteenvedon tekeminen Oppilas tekee olennaiset asiat sisältäviä yhteenvetoja. 2.5. Päätteleminen Oppilas tekee loogisia johtopäätöksiä esitetyn tiedon pohjalta. 2.6. Vertaaminen Oppilas havaitsee kahden asian välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja. 2.7. Perustelevminen Oppilas tekee erilaisista systeemeistä syy-seurausmalleja.	3.1 Menetelmän käyttäminen (rutiinomainen suoritus) Oppilas käyttää rutiinomaista menetelmää tutun tehtävän ratkaisemiseen. 3.2. Menetelmän soveltaminen Oppilas valitsee menetelmän ja soveltaa sitä ennustaan tuntemattoman tehtävän ratkaisemiseen.	4.1. Erottaminen Oppilas erottaa tärkeitä ja olennaiset asiat tehtävänannosta. 4.2. Järjestäminen Oppilas tunnistaa tilanteeseen liittyvät perusosat ja muodostaa niistä johdonmukaisen kokonaisuuden. 4.3. Piilomerkitysten havaitseminen Oppilas tunnistaa materiaalin "rivien välistä luettavat" näkökulmat, ennakoasenteet, arvot tai aiomukset.	5.1. Tarkistaminen Oppilas tarkistaa prosessien tai tuotteiden johdonmukaisuuden ja virheetömyyden. 5.2. Arvosteleminen Oppilas arvosteleen tuotteen ulkoisten kriteerien ja standardien pohjalta.	6.1 Kehittäminen Oppilas kehittää vaihtoehtoisen hypoteesin tai ratkaisutavan esitettyjen kriteerien pohjalta. 6.2. Suunnittelu Oppilas suunnittelee tehtävän tai ongelman ratkaisun. 6.3. Tuottaminen Oppilas tekee tehtävänannon vaatimusten mukaisen omaperäisen tuotoksen.

Kuva Y: Andersonin ja Krathwohlin taksonomian kognitiivisen prosessin tarkemmat luokat. Termien suomennokset Kärnä & Aksela (2013)

Faktatieto: "Peruselementit, jotka oppijat täytyy tietää perehtyäkseen alaan ja ratkaistakseen sen ongelmia" A1 Tieto terminologiasta A2 Tieto tarkoista yksityiskohdista ja peruselementeistä
Käsitetieto: "Peruselementtien väliset suhteet osana laajempaa rakennetta, joka mahdollistaa niiden toimimisen yhdessä." B1 Tieto luokituksista ja kategorioista B2 Tieto periaatteista ja yleistyksistä B3 Tieto teorioista, malleista ja rakenteista
Menetelmätieto: "Miten jotain tehdään: tutkimuksen menetelmät, kriteerit taitojen, algoritmien, tekniikoiden ja metodien käytölle" C1 Tieto oppiainekohtaisista taidoista ja algoritmeista C2 Tieto oppiainekohtaisista tekniikoista ja metodeista C3 Tieto menetelmien käyttökriteereistä
Metakognitiivinen tieto: "Tietämys kognitioista yleisesti sekä tietoisuus ja tieto omista kognitioista." D1 Strateginen tieto D2 Tieto tarkoituksenmukaisen kontekstuaalisen ja konditionaalisen tiedon sisältävistä kognitiivisista tehtävistä D3 Itsetuntemus
Kuva Z: Andersonin ja Krathwohlin taksonomian tiedon lajien tarkemmat luokittelut. Termien suomennokset Kärnä & Aksela (2013), paitsi tiedonlajien yleiskuvaukset, jotka ovat kirjoittajan omat käännökset.

Liite 3: Forum 5 ja 6 koetehtävät ja luokittelut

	FORUM 5	OPS-T	Takso- nomia	Ops sisältö
	Koe jaksot 1-2			
F51:1a	1. Selitä seuraavat historiaan liittyvät sanat: a) historiantutkija	T2 ja T3 ¹²⁹	Ymmärtää 2.1/ Käsite	
F51:1b	b) lähdekritiikki	T3	Ymmärtää 2.1/ Käsite	
F51:1c	c) arkeologinen lähde	T2	Ymmärtää 2.1/ Käsite	
F51:1d	d) hedelmällisen puolikuun alue.	-	Muistaa (1.2)/Fakta	S1
F51:2a	2. Alla on historian kulkuun liittyviä väittämiä. Merkitse väittämän perään O, jos se on oikein ja V, jos se on väärin. Korjaa väärät väittämät alla oleville viivoille. a) Ihminen on elänyt maapallolla suurimman osan maapallon olemassaolosta.	-	Muistaa 1.1, 1.2/ fakta	S1
F51:2b	b) Vasta nyky-ihminen oppi tulentekotaidon.	-	Muistaa ¹³⁰ 1.1, 1.2/ fakta	S1
F51:2c	c) Esihistoria on aikaa ennen kirjoitustaidon keksimistä.	T4	Muistaa 1.1, 1.2/ käsite	S1
F51:2d	d) Maanviljely mahdollisesti pysyvän asutuksen.	T6	Muistaa 1.1, 1.2/ fakta	S1
F51:3	3. Mitä kaikkea historiantutkijan täytyy tehdä ja ottaa huomioon saadakseen selville, mitä todella on tapahtunut? Käytä suomuumion tapausta apunasi ja mainitse neljä asiaa.	T2, T3, T10	Ymmärtää 2.2, 2.4 / Menetelmä C3	
F51:4	4. Järjestä laatikon asiat oikeaan tapahtumajärjestykseen. Aloita ensin tapahtuneesta. <i>Ihminen nousee kahdelle jalalle.</i> <i>Raudan valmistus keksitään.</i> <i>Ihminen oppii tulentekotaidon.</i> <i>Ensimmäiset kylät syntyvät.</i> <i>Maanviljely keksitään.</i> <i>Otetaan käyttöön kiviset työkalut.</i>	T4 ¹³¹	Analysoida, 4.2 ¹³² / Fakta	S1
F51:5a	5. Tutki kuvaa. (luolamaalaus) a) Mitä kuva esittää?	-	Muistaa/ Fakta	S1
F51:5b	b) Milloin kuva on maalattu?	-	Muistaa/ Fakta	S1

¹²⁹ Historiantutkijan voi selittää viittaamalla lähteisiin (T2) tai tiedon tulkitsemiseen (T3), esim. mallivastauksen ”Historiantutkija on menneisyyttä tutkiva tiedemies.” kaltaisesti. Kuitenkin näiden kahden tavoitteen mukaista osaamista voi sisältyä ja voisi edellyttää vastaukseen.

¹³⁰ Kaikki tämän tyyppiset tehtävät on luokiteltu muistamiseen. Sen merkitseminen, onko väite oikein vai väärin, on selkeästi tunnistamista (1.1), mutta korjaaminen eli toinen osa tehtävää oli hieman hankalampi. Kuitenkin kyse on oikean vastauksen mieleen palauttamisesta (1.2), eikä tehtävä vaadi sen syvempää analyysia tai ymmärtämistä.

¹³¹ Tämä tehtävätyyppi on Forumissa yleinen. Se oli haastava sekä ops-tavoitteiden että taksonomian kannalta. Ops-tavoitteista päädyin laittamaan tämän kronologiaan (T4). Opetussuunnitelman kuvaus niin tavoitteesta kuin hyvän osaamisen kriteeristä ei sisällä ajatusta kronologiasta aikajärjestykseen laittamisen taitona – mutta koska Mennyt sarjassa, jota oli tekemässä yksi opetussuunnitelman tekijöistä, oli vastaava tehtävä (M33:7) luokiteltu tekijöiden toimesta T4:än kuuluvaksi, totesin sen olevan opetussuunnitelman tekijöiden intentioiden mukainen. / Tehtävätyypissä on myös paljon muutosta (T7), mutta siinäkin ops-kuvaus ei osu yleisiin asioihin, vaan lähtee enemmän lähiyhteisöstä ja muutoksen olemisesta erilaista eri ihmisille hahmottamisesta; ja isompana ongelmana se, että tapahtumat tehtävissä eivät liity kaikki toisiinsa, joten muutos ei niitä yhdistä. Syy-seuraussuhteita (T6) on joidenkin tapahtumien välillä, mutta ei kaikkien, joten tätäkään taitoa ei mitata.

¹³² Taksonomiataitona päädyin Analysoinnin alakohtaan 4.2 Järjestäminen. Sitä tehtävä mittaa, vaikkakin melko yksinkertaisella tasolla. On hyvä muistaa, että uudistetussa taksonomiassa ajatuksena on, että taitoja voidaan harjoitella eritasoisina. Järjestämisessä mm. tarkastellaan asioiden suhteita toisiinsa ja laitetaan ne järjestykseen ts. strukturiin. (Anderson ym. 2014 s.81)

F51:5c	c) Mitä kuva kertoo tekijöidensä elämäntavasta?	T3	Muistaa/ Menetelmä ¹³³	S1
F51:5d	d) Miksi kuvia maalattiin? Kirjoita ainakin kaksi erilaista tulkintaa.	T5	Ymmärtää/ Fakta	S1
F51:6a	6. a) Miksi esihistoriallisen ajan heimon piti olla tietyn kokoinen? b) Miten maanviljelyn keksiminen vaikutti ihmisten elämään? Perustele.	T6	Ymmärtää 2.7 / Fakta+ käsite	S1
F51:7	7. Kirjoita tietoteksti aiheesta ”Maanviljelyn synty”. Käytä laatikon apukysymyksiä.	T9	Ymmärtää 2.4/ Käsite	S1
Koe Jakso 3				
F53:1a	1. Selitä seuraavat historiaan liittyvät sanat: a) yksinvalti	-	Ymmärtää 2.1 ¹³⁴ / fakta	S1
F53:1b	b) historiallinen aika	T4	Ymmärtää 2.1 / Fakta	S1
F53:1c	c) Mesopotamia.	-	Ymmärtää 2.1 / Fakta	S1
F53:2	2. Sanalla korkeakulttuuri tarkoitetaan tietynlaista kulttuuria historiassa. Mitkä ovat korkeakulttuurin tunnuspiirteitä? Kirjoita neljä asiaa.	T8	Muistaa / Käsite	
F53:3	3. Selitä, miten seuraavia keksintöjä hyödynnettiin korkeakulttuureissa? a) pyörä b) aura c) kirjoitustaito	T11	Ymmärtää/ Fakta	
F53:4a	4. a) Järjestä laatikon asiat oikeaan tapahtumajärjestykseen. Aloita ensin tapahtuneesta. <i>ammatit eriytyvät</i> <i>kaikkien ei tarvinnut osallistua ruuan hankintaan</i> <i>maanviljely keksitään</i> <i>ihmiset elävät keräillen ja metsästäen</i> <i>raudan valmistus opitaan</i> <i>pyramidit rakennetaan</i>	T4	Analysoida 4.2/ Fakta A2	
F53:4b	b) Milloin ensimmäiset korkeakulttuurit syntyivät?	-	Muistaa/ Fakta	
F53:5a	5. Lue alla oleva teksti egyptiläisen haudan seinästä: En ole tuottanut kipua, en ole aikaansaanut nälkää, en ole antanut aiheita itkuun, en ole tappanut, en ole tuottanut kenellekään kärsimystä. a) Miksi haudan seinään oli kirjoitettu näin? Tee perusteltu tulkinta.	T2, T3	Soveltaa 3.1/ Menetelmä C2 ¹³⁵	
F53:5b	b) Mitä egyptiläiset ajattelivat tapahtuvan kuoleman jälkeen?	T5	Muistaa /Fakta	

¹³³ Tämä luokitus sisältää ajatuksen siitä, että lähteestä voidaan päätellä eli tulkita (T3) jotain tekijöiden elämästä. Tämän voi katsoa olevan menetelmätietoa, eli tapaa, jolla tuotetaan historiatietoa. Mallivastaus oppaassa ei edellytä tulkinnallisuuden pohtimista, mutta sisältää ajatuksen siitä, että kuvasta voi jotain päätellä. Siksi kyse on sen muistamisesta, ei ymmärtämisestä.

¹³⁴ Selitä seuraavat historiaan liittyvät sanat -tehtävä on yleinen Forumin kokeissa. Luokittelun ensi vaiheessa huomasin luokittelevani sitä eri tavoin, välillä muistamiseen, välillä ymmärtämiseen. Olen päätenyt kuitenkin luokittelemaan tehtävän ymmärtämistä vaativaksi, ja nimenomaan tulkitsemista (2.1), koska Anderson ym. (2013) kuvaavat, että tiedon muuttaminen muodosta toiseen voi olla sanojen muuttamista sanoiksi – ja tähän selittäminen on. Tätä voi täydentää esimerkeillä (2.2). Voin kuvitella, että oppilaat eivät aina vastaa selityksellä vaan usein esimerkiksi (F53:1b: Esim. keskiaika.), joka toki kertoo oppilaan olevan oikeilla jäljillä – mutta jonka ei pitäisi johtaa täysiin pisteisiin.

¹³⁵ Tämän tehtävän voi katsoa olevan lähteen tulkintaa, mikä on historiassa menetelmäosaamista.

F53:6	6. Olet pyramideja tutkiva arkeologi. Kerro tutkimuskohteestasi mahdollisimman tarkasti.	T2	Muistaa 1.2 / Fakta	S1, S2
	Koe jakso 4			
F54:1	1. Mitä tarkoitetaan antiikin ajalla?	T4	Ymmärtää 2.1, 2.2 / Käsite	S2
F54:2	2. Yhdistä oikein. Zeus • Sokrates • Demeter • Troija • filosofia • demokratia • Pythagoras • Haades •	-	Muistaa / Fakta	S2
	• kansanvalta • viljelyn jumalatar • kreikkalainen kaupunkivaltio • ylijumala • filosofian isä • tieteen rakastaminen • Manalan jumala • kehitti matematiikkaa			
F54:3	3. Alla on historian kulkuun liittyviä väittämiä. Merkitse väittämän perään O, jos se on mielestäsi oikein ja V, jos se on mielestäsi väärin. Korjaa mielestäsi väärät väittämät alla oleville viivoille. <i>a) Kreetalle syntyi Euroopan ensimmäinen korkeakulttuuri.</i> <i>b) Kreikkalaisilla oli kaksitoista pääjumalaa.</i> <i>c) Antiikin Kreikka oli jakaantunut kahteen kaupunkivaltioon.</i> <i>d) Kaikki saivat osallistua kansankokouksiin Ateenassa.</i>	-	Muistaa / Fakta	S2
F54:4	4. Järjestä laatikon asiat oikeaan tapahtumajärjestykseen. Aloita ensin tapahtuneesta. <i>Antiikin aika alkaa.</i> <i>Ateena ja Sparta sotivat keskenään.</i> <i>Egyptin korkeakulttuuri syntyy.</i> <i>Minolainen kulttuuri syntyy Kreetalle.</i> <i>Aleksanteri Suuri valtaa Kreikan.</i> <i>Hellenistinen kulttuuri syntyy.</i>	T4	Analysoida 4.2 / Fakta	S2
F54:5	5. Selitä, miten seuraavat kuvat liittyvät antiikin Kreikkaan. (1. ruukku, 2. ruukku, 3. amfiteatteri, 4. Temppele) ¹³⁶	-	Ymmärtää 2.1. / Fakta	S2
F54:6	6. Miten kreikkalaiset selittivät seuraavat asiat? a) ukkonen ja salamointi b) vuodenaikojen vaihtelu	T5, T11 ¹³⁷	Muistaa / Fakta	S2
F54:7	7. Kirjoita tietoteksti aiheesta ”Antiikin olympialaiset”.	(T11) ¹³⁸	Ymmärtää 2.4./ Fakta + Käsite	S2
	Koe jakso 5			
F55:1	1. Tunnista Antiikin Rooman rakennelmat. Poimi oikeat nimet laatikosta.	-	Muistaa 1.1/ fakta	S2

¹³⁶ Tehtävätyyppi edustaa ainakin mallivastausten perusteella Arvaa mitä opettaja ajattelee -lajia. Ruukkuja on tullut kokeeseen kaksi samanlaista, toinen lienee virhe; mallivastauksessa pitäisi kertoa siitä, että urheilu oli arvostettua... onneksi mallivastaukset eivät ole sitovia. Tämän tyyppinen tehtävä tarjoaa suuren kirjon vastausvaihtoehtoja, mutta ilmi ei käy, minkä tyyppistä osaamista haluttaisiin katsoa. Kun kuitenkin pitää selittää asioiden yhteys toiseen asiaan, katsomalla kyseessä olevan muistamisen sijaan ymmärtäminen.

¹³⁷ Luokittelun haasteita: Oppilas voi muistaa, miten kreikkalaiset selittivät asiat. Se ei tarkoita vielä ymmärtämistä. Jos oppilas ei millään tasolla ymmärrä, voidaan miettiä, toteutuuko t5 tai t11 ihmisen motiivien ymmärtämisestä. Välttämättä ei, jolloin jäädytään sisältöjen osaamisen tasolle. Taksonomiassa muistaminen riittää, mutta ymmärtämistäkin voisi mukana olla.

¹³⁸ T11 osuu tavoitteeksi, jos tekstin kirjoittaa toimijoiden kannalta. Kysymykseen voi vastata niinkin, ettei se liity mihinkään opettavista vaan kuvaa vain sisältöjen osaamista./ Taksonomiassa kyse on yhteenvedon tekemisestä (2.4), jollaiseksi olen luokitellut kaikki tietotekstien tekemiset. Tietoteksti voisi olla myös Luoda-osaston Tuottamista (6.3), mutta koetehtävänä se ei vielä mielestäni muodosta sellaista omaperäistä, suunniteltua tuotosta, josta taksonomian kirjoittajat puhuvat. Tietoteksti voi jäädä faktatasolle tai siinä voidaan operoida myös käsitteillä.

F55:2	2. Miksi antiikin Roomaa on kutsuttu sanoilla ”imperiumi” ja ”Välimeren herra”?	T6	Ymmärtää 2.7/ Käsite	S2
F55:3	3. Selitä sana, ja kerro miten se liittyy Rooman historiaan: a) Hannibal b) Circus Maximus c) patriisi d) legioona.	-	Ymmärtää/ Fakta	S2
F55:4	4. Roomalaiset rakensivat valtavan tieverkoston. Kerro ainakin kolme syytä, miksi hyvät kulkuyhteydet olivat tärkeitä Roomalle?	T6, T9	Ymmärtää 2.4, 2.7/ Fakta+Käsite	
F55:5	5. Selitä, miten sanonnat liittyvät Rooman historiaan: a) ”hajota ja hallitse – divide et impera” b) ”leipää ja sirkushuveja”.	-	Ymmärtää 2.5, 2.7/ fakta	S2
F55:6a	6. Pompeijin kaupunki on yksi merkittävistä Rooman valtakunnasta kertovista historiallisista löydöistä. a) Miten Pompeiji tuhoutui aikanaan?	-	Muistaa/ Fakta	
F55:6b	b) Miksi Pompeiji on ollut niin merkittävä löytö?	T2 ¹³⁹ T3	Ymmärtää/ Menetelmä	S2
F55:7	7. Kirjoita tietoteksti aiheesta ”Miksi ja miten Rooman valtakunta hajosi?” Muista, että tietotekstistä pitää ilmetä selkeästi asioiden syyt ja seuraukset. Siinä pitää siis kertoa, mitkä asiat johtivat mihinkin.	T9	Ymmärtää 2.4 ja 2.7 / fakta ja käsite	S2
Koe jakso 6				
F56:1	1. Selitä seuraavat Suomen esihistoriaan liittyvät asiat: a) mäkivilina b) hiidenkiukaat c) Tapio d) omavaraisuus.	-	Ymmärtää 2.1/ Fakta	S1, S2
F56:2	2. Alla on historian kulkuun liittyviä väittämiä. Merkitse väittämän perään O, jos se on oikein ja V, jos se on väärin. Korjaa väärät väittämät alla oleville viivoille. a) Nykivihminen saapui Suomeen ennen viimeistä jääkautta. b) Suomen ensimmäiset asukkaat osasivat pronssin käytön. c) Kivikauden suomalaiset elivät pääosin omavaraistaloudessa. d) Suomen ensimmäiset pysyvät asutukset syntyivät erämaihin.	-	Muistaa 1.1, 1.2/ Fakta	S1 +S2
F56:3	3. Järjestä laatikon asiat oikeaan tapahtumajärjestykseen. Aloita ensin tapahtuneesta. <i>Maanviljely alkaa Suomessa.</i> <i>Viimeisin jääkausi päättyi Suomessa.</i> <i>Ensimmäiset nykyihmiset saapuvat Suomeen.</i> <i>Vakituisesti asutut kylät syntyvät.</i> <i>Raudan käyttö opitaan Suomessa.</i> <i>Riistaeläimiä siirtyy Suomen alueelle.</i>	T4 ¹⁴⁰	Analysoida 4.2/ Fakta	S1 + S2

¹³⁹ Tämä kysymys (b-osa) on sellainen, johon voi tulla hyvin monen tasoisia vastauksia. Skaalaus sille, mitä pitäisi olla ja mikä osoittaisi minkäkin laista osaamista olisi paikallaan. Opas ei sellaista tarjoa. Oikea vastaus voisi olla ”Sen avulla on saatu tietoa antiikista.”, tai laajempi ”Sen avulla on saatu tietoa antiikista, koska laava peitti kaupungin nopeasti sellaisena kuin se oli ja se on tarjonnut paljon lähteitä tutkijoille.” Toisaalta hyvä vastaus voisi osoittaa tietämys lähteistä (T2) ja tulkinnasta (T3, T10) esim. ”Se tarjosi tutkijoille paljon hyvin säilyneitä alkuperäislähteitä, joiden avulla on voitu täsmentää tulkintoja siitä, millaista elämä oli antiikin aikana.” Tämän vuoksi myös taksonomialuokitus voi olla hyvin erilainen.

¹⁴⁰ Kts. Alaviite kysymykseen F51:4. Tässä tehtävässä vaihtoehdoille voisi löytää yhteisen muutosnimityksen (esim. muutoksia Suomen alueen elinolosuhteissa), mutta ei tämä silti osu T7:n kuvailuihin muutoksesta. Syy-seuraussuhteetkin löytyisivät muita vastaavia tehtäviä paremmin (raudan käytön oppiminen ei ehkä ole ihan niin suora).

F56:4	4. Kaupankäyntiä esihistoriallisella ajalla a) Kirjoita laivan alle, mitä kauppatavaraa Suomeen tuotiin esihistoriallisella ajalla. Kirjoita viisi asiaa. b) Kirjoita reen alle, mitä kauppatavaraa Suomesta vietiin esihistoriallisella ajalla. Kirjoita kolme asiaa.	-	Muistaa / Fakta	S1, S2
F56:5a	5. Muinaiset suomalaiset maalasivat kalliomaalauksia muun muassa Ristiinan Astuvansalmelle. a) Mitä Astuvansalmen kallioihin oli maalattu?	-	Muistaa/ Fakta	S1, S2
F56:5b	b) Mitä maalaukset kertovat muinaisten suomalaisten elämästä? ¹⁴¹	T5	Ymmärtää/ Fakta	S1, S2
F56:5c	c) Esitä ainakin kaksi erilaista ja perusteltua tulkintaa siitä, miksi kalliomaalauksia maalattiin.	T10	Ymmärtää 2.2., 2.7./ Käsite	S1, S2
F56:5d	d) Mistä muista arkeologisista lähteistä olemme saaneet tietoa esihistoriallisen ajan suomalaisten elämästä?	T2	Muistaa / Menetelmä	S1, S2
F56:6	6. a) Miten muinaisen Egyptin ja esihistoriallisen Suomen kulttuurit erosivat toisistaan 2 000 eaa.? b) Mistä kulttuurien erilaisuus johtui?	-	Ymmärtää 2.6,2.7 / Käsite	S1
F56:7	7. Kirjoita tietoteksti aiheesta ”Suomalaisten uskomuksia esihistoriallisella ajalla”. Kerro erilaisista uskomuksista esimerkkien avulla.	T5, T11	Ymmärtää 2.2, 2.7 / Käsite + Fakta	S1
Koe jakso 7				
F57:1a	1. a) Milloin oli niin sanottu viikinkiaika?	T4	Muistaa 1.2/ Käsite	S3
F57:1b	b) Keitä viikingit olivat?	-	Muistaa 1.2/ käsite	S3
F57:1c	c) Miksi viikingit lähtivät merille?	T5, T6	Ymmärtää/ Fakta	S3
F57:2	2. a) Piirrä alla karttaan viikinkien tärkeimmät vesireitit. b) Nimeä karttaan viikinkien lähtöalueet ja reittien päätepisteet.	-	Muistaa/ Fakta	S3
F57:3a	3. Perustele väitteet alla oleville viivoille. a) Viikingit eivät olleet pelkkiä merirosvoja.	T5	Ymmärtää 2.7. / Fakta	S3
F57:3b	b) Saagoissa kerrottu tieto voi olla vääristynyttä.	T2	Ymmärtää 2.7./ Menetelmä tieto	
F57:4	4. Valitse toinen alla olevista vaihtoehdoista. a) Kirjoita lyhyt tietoteksti viikinkilaiivoista. tai b) Piirrä kuva viikinkilaiivasta, ja nimeä kuvaan viikinkilaiivalle tyypillisiä asioita.	-	Ymmärtää 2.4 / Fakta Muistaa/ Fakta	S3

¹⁴¹ Kysymyksen teema mahdollistaisi myös historiatiedon tulkinnallisuuden (T3) tarkastelun, mutta kysymys ja sen mallivastaus ohjaavat kuitenkin toistamaan sitä, mitä kirjassa on valmiiksi tulkittu. Näin ollen tehtävä näyttyy faktojen muistamisena tai ymmärtämisenä – eikä se mene menetelmätietoon. OPS-tavoite T5 historiallisesta empatiasta on mahdollista kysymykseen hahmottaa, koska siinä yritetään ymmärtää ihmisen toiminnan motiiveja.

	FORUM 6	OPS-T	Taksonomia	Ops sisältö
	Koe jakso 1			
F61:1	1. Merkitse keskiaika aikajanelle	T4	Muistaa/ Fakta	S3
F61:2	2. Mitkä olivat keskiajan neljä säätyä?	-	Muistaa 1.2/ Käsite	S3
F61:3a	3. Selitä seuraavat historiaan liittyvät sanat: a) ristiretki	-	Ymmärtää/ fakta	S3
F61:3b	b) Bysantti	-	Ymmärtää 2.1/ Fakta	S3
F61:3c	c) väärän kuninkaan päivä	- (T5)	Ymmärtää/ Fakta	S3
F61:4	4. Järjestä laatikon sanat tapahtumajärjestykseen. Aloita ensin tapahtuneesta. <i>Musta surma leviää Euroopassa</i> <i>Rooman valtakunta hajoaa</i> <i>Kuninkaat läänittivät maata</i> <i>Kaupankäynti vilkastuu</i> <i>Säädöt syntyvät</i> <i>Keskiaika alkaa</i>	T4	Analysoida 4.2/ Fakta	S3
F61:5	5. Alla on historian kulkuun liittyviä väittämiä. Merkitse väittämän perään O, jos se on oikein ja V, jos se on väärin. Korjaa väärät väittämät alla oleville viivoille. Kirkolla oli suuri valta keskiajalla. Tavalliset ihmiset tunsivat hyvin valtakunnan asiat. Karnevaalit olivat aateliston ylellisiä juhlia. Goottilaisen kirkon voit tunnistaa esimerkiksi korkeista torneista.	-	Muistaa 1.1, 1.2/ Fakta	S3
F61:6	6. a) Nimeä kuvien kirkkotyylit viivoille b) Kirjoita alla oleville viivoille kolme asiaa, joista kirkkotyylin voi tunnistaa.	-	Muistaa 1.1/ Käsite	S3
F61:7	7. Miten seuraavat asiat vaikuttivat tavallisen talonpojan elämään? a) maanomistaja b) kirkko c) ilmasto	T5/ T11	Ymmärtää 2.7./ Fakta	S3
F61:8	8. Kirjoita tietoteksti aiheesta ”keskiaikainen kaupunki”. Käytä laatikon apukysymyksiä. <i>Millaisia kaupungit olivat? Miten kaupungeja hallittiin? Keitä kaupungeissa asui? Miten kaupunkielämä erosi maaseudun elämästä?</i>	T11	Ymmärtää 2.4, 2.6/ Fakta	S3
	Jakso 2: Aikalaisen tarina – ei koetta			
	Koe Jakso 3			
F63:1a	1. Selitä lyhyesti. a) Mihin osaan Amerikkaa korkeakulttuurit syntyivät?	-	Muistaa/ Fakta	S1
F63:1b	b) Mitkä asiat johtivat korkeakulttuurien syntymiseen?	T6	Ymmärtää / Käsite	S1
F63:1c	c) Miksi joitakin kulttuureita kutsutaan korkeakulttuureiksi?	T6	Ymmärtää 2.2./ Käsite	S1
F63:2a	2. a) Mitkä olivat Amerikan mantereen neljä merkittävintä korkeakulttuuria?	-	Muistaa 1.2 / Fakta	

F63:2b)	b) Kerro tarkemmin yhdestä korkeakulttuurista	- ¹⁴²	Ymmärtää 2.1/2.4/ Fakta	
F63:3	3. Kerro lyhyesti seuraavista historian tapahtumapaikoista: a) Nazcan autioma b) Machu Picchu c) Cajamarca.	-	Muistaa 1.2/ Fakta	
F63:4	4. Järjestä laatikon sanat tapahtumajärjestykseen. Aloita ensin tapahtuneesta. <i>Orjakauppa Amerikkaan alkaa.</i> <i>Columbus löytää Amerikan mantereen.</i> <i>Ryöstöretket Amerikkaan alkavat.</i> <i>Ensimmäiset asukkaat saapuvat Amerikkaan.</i> <i>Kiina nousee maailman mahtavimmaksi valtioksi.</i> <i>Eurooppalaiset lähtevät löytöretkille.</i>	T4	Analysoida 4.2/ Fakta	
F63:5a)	5. Tutki kuvaa. (<i>Nazcan autiomaan kuvioista tehty piirros</i>) ¹⁴³ a) Mitä kuva esittää?	-	Muistaa 1.1 / Fakta	
F63:5b)	b) Milloin kuvio on tehty?	-	Muistaa 1.2 / Fakta	
F63:5c)	c) Mitä kuva kertoo tekijöidensä elämäntavasta?	T5, T11	Ymmärtää 2.2, 2.7/ Fakta	
F63:5d)	d) Miksi kuvio on tehty? Kirjoita ainakin kaksi erilaista tulkintaa.	T11, T3	Ymmärtää 2.4, 2.7/ Fakta	
F63:6a)	6. a) Kirjoita laivan ruumaan oikealle kohdalle, mitä laivassa kullakin reitillä kuljetettiin. <i>Afrikasta Amerikkaan:/ Amerikasta Eurooppaan: /Euroopasta Afrikkaan:</i>	-	Muistaa 1.2/ Fakta	
F63:6b)	b) Miksi juuri Afrikasta kuljetettiin orjia Amerikkaan?	T6, T9	Ymmärtää 2.7 / Käsite	
F63:7	7. Kirjoita tietoteksti aiheesta ”Löytöretket”. Käytä laatikon apukysymyksiä. Miksi löytöretkille lähdettiin? Minne löytöretkiä tehtiin? Mitä löytöretkillä tapahtui? Esimerkki? Millaisia seurauksia löytöretkillä oli?	T11, T9	Ymmärtää 2.4/ Käsite + Fakta	
Koe jakso 4				
F64:1	1. Miten antiikin ajan ihannointi näkyi renessanssin aikana? Kerro kolme asiaa.	T8	Ymmärtää 2.6/ Käsite	S4
F64:2a)	2. Selitä seuraavat historiaan liittyvät sanat: a) yleisnero	-	Ymmärtää 2.4/ Fakta	
F64:2b)	b) vastauskonpuhdistus	T6	Ymmärtää 2.4/ Käsite	S4
F64:2c)	c) barokki.	T4	Ymmärtää 2.4/ Käsite	S4
F64:3	3. Kerro lyhyesti, mistä seuraavat henkilöt tunnetaan: a) Martti Luther b) Galileo Galilei c) Leonardo da Vinci.	-	Muistaa 1.2 / Fakta	S4

¹⁴² Tämä kysymys mahdollistaisi vastaamisen T11 näkökulmasta eli ihmisen toimintaa selittäen. Kuitenkin vastauksen voi antaa myös kuvailuna, jolloin T11 mukainen osaaminen ei välity. Jos oppilas kuvailisi korkeakulttuurin syntyä, myös syy-seuraussuhteet (T6, T9) olisivat mukana.

¹⁴³ On siitä huono tehtävä, että kuviota ei valmiiksi paikallisteta. Näin ollen sen voisi tulkita olevan myös kirjan kuvittajan taidetta...

F64:4	4. Miten tähtitieteilijöiden havainnot muuttivat maailmankuvaa 1500-luvulla? Kirjoita selitys ja piirrä kuva. Vanha käsitys: Uusi käsitys:	T7 ¹⁴⁴ T6	Ymmärtää 2.2, 2.4, 2.6 /Käsite	S4
F64:5a	5. Alla on historian kulkuun liittyviä väittämiä. Merkitse väittämän perään O, jos se on oikein ja V, jos se on väärin. Korjaa väärät väittämät alla oleville viivoille. a) Renessanssi oli koko kansan aikakausi.	T4	Muistaa 1.1, 1.2/ Käsite	S4
F64:5b	b) Uskonpuhdistuksen seurauksena katolinen kirkko jakautui kahtia.	T6	Muistaa/ Käsite ¹⁴⁵	
F64:5c	c) Nikolaus Kopernikus vahvisti havainnoillaan maakeskisen mallin oikeaksi.	-	Muistaa/ Fakta	
F64:5d	d) Ranska oli itsevaltiuden mallimaa.	-	Muistaa/ Käsite	
F64:6	6. Kerro kolmen esimerkin avulla, miksi voidaan sanoa, että Eurooppa muuttui paljon 1300- ja 1600-lukujen välisenä aikana. Perustele.	(T7)	Ymmärtää 2.2, 2.7 / Fakta	S4
F64:7	7. Kirjoita tietoteksti aiheesta ”Aurinkokuninkaan hovissa”. Käytä apuna laatikon kysymyksiä. Kuka Aurinkokuningas oli? Miten hän hallitsi? Mitä hän sai aikaan? Millaista hänen elämänsä oli?	- (T6)	Ymmärtää 2.4 / Fakta + Käsite	S4
Koe Jakso 5				
F65:1	1. Kerro kolme esimerkkiä uudistuksista, joita Kustaa Vaasa teki kuninkaana.	T6, T7	Ymmärtää 2.2. / Fakta	S3/S5
F65:2	2. Järjestä laatikon sanat tapahtumajärjestykseen. Aloita ensin tapahtuneesta. <i>Ruotsin suurvalta romahtaa. Kustaa III kaappaa vallan. Suuri Pohjan sota alkaa. säättyjen aika Kaarle XII nousee valtaan. Uudistukset vahvistavat Ruotsia. Ruotsi saavuttaa Itämeren herruuden. Itämeri ei ole kenenkään hallinnassa.</i>	T4	Analysoida 4.2 / Fakta	S3/S5
F65:3	3. Selitä seuraavat historiaan liittyvät sanat: a) Tukholman verilöyly b) Vasa-laiva c) Pultavan taistelu.	-	Ymmärtää 2.1/ Fakta	S5
F65:4	4. a) Miksi Ruotsista tuli suurvalta? Kerro kaksi syytä. b) Miksi Ruotsin suurvalta romahti? Kerro kaksi syytä.	T6	Ymmärtää 2.2, 2.5 / Fakta	S5

¹⁴⁴ Kyseessä on Muutoksen hahmottaminen (T7), jos katsotaan vain tavoitteen otsikkoa. Tavoitteessa on tarkoitus ”auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille.” Kysymys ei liity oppilaan lähiyhteisöihin, eikä sitä tarkastella eri ihmisten kannalta. Mutta jos mietitään muutoksen hahmottamista historian oppimisen kannalta, kysymyksen liittyminen muutokseen on selkeä.

¹⁴⁵ Tämä on mainio esimerkki tehtävästä, jossa luokittelu käsite- ja faktatiedon välillä on hankalaa. Uskonpuhdistus on käsite, johon voi liittyä laajasti ymmärrystä ja faktoja. Toisaalta jos sen muistaa vain terminä, on kyseessä fakta (A1). Sen lisäksi tehtävässä pitää muistaa, jakautuiko kirkko. Tämä tehtävä ei katso, ymmärtääkö oppilas uskonpuhdistuksen käsitetasolla vai vain faktana. // Ks. kysymys F65:5a – siinä olen tulkinnut uskonpuhdistuksen käsitteeksi, koska tehtävään vastataukseen pitää hahmottaa uskonpuhdistukseen liittyvän myös valtopoliittikkaa eli termi pitää hahmottaa hieman laajemmin.

	5. Alla on historian kulkuun liittyviä väittämiä. Merkitse väittämän perään O, jos se on oikein ja V, jos se on väärin. Korjaa väärät väittämät alla oleville viivoille.			
F65:5a	a) Uskonpuhdistus lisäsi kuninkaan valtaa.	T6	Muistaa 1.1, 1.2/ Käsite	
F65:5b	b) Ruotsi oli ainoana valtiona halukas hallitsemaan Itämerä.	-	Muistaa 1.1, 1.2/ Fakta	
F65:5c	c) Ruotsi erosi Kalmarin unionista suurella Pohjan sodassa.	- (T7)	Muistaa 1.1, 1.2/ Fakta	
F65:5d	d) Kustavilaisella ajalla kuninkaasta tuli itsevalti.	- (T7)	Muistaa 1.1, 1.2/ käsite	
F65:6	6. Kerro lyhyesti, mistä seuraavat hallitsijat tunnetaan: a) Kustaa Vaasa b) Kaarle XII c) Pietari Suuri d) Kustaa III.	-	Muistaa 1.2 / Faktat	
F65:7	7. Kirjoita tietoteksti aiheesta ”Säätyjen aika”. Käytä apuna laatikon kysymyksiä. Miksi? Mikä? Milloin? Millaista?	T9	Ymmärtää 2.4. / Käsite ¹⁴⁶	
	Koe, jakso 6			
F66:1	1. a) Kerro neljä hyvää asiaa, jotka Suomelle tapahtuivat osana Ruotsin suurvaltaa. b) Kerro neljä huonoa asiaa, jotka Suomelle tapahtuivat osana Ruotsin suurvaltaa.	T6 T7, T8? ¹⁴⁷	Muistaa/ Fakta	
F66:2	2. Selitä seuraavat historiaan liittyvät sanat: a) sotilaspoika b) Abc-kiria c) piilopirtti.	-	Ymmärtää 2.1./ Fakta	
F66:3	3. Yhdistä oikein siten, että nuoli yhdistää syy ja seurauksen. uskonpuhdistus • linnaleirit • suuri Pohjan sota • ilmaston kylmeneminen • epätasainen maasto • Suomenlinnan rakentaminen • suurvaltasodat •	T6	Ymmärtää/ Käsite	S5
F66:4a	4. Selitä miten seuraavat asiat liittyvät 1700-luvun kaupunkeihin: a) rautaruukit	T7	Ymmärtää / Fakta	S5
F66:4b	b) seurapiirit	T5	Ymmärtää / Käsite	
F66:4c	c) pukeutumissäännöt	T5	Ymmärtää / Käsite	
F66:4d	d) kaupankäynti.	-	Ymmärtää / Käsite	

¹⁴⁶ Tähän tehtävään tietotekstin voi tehdä pitkälti faktojen varassa, käyttämättä juurikaan selittäviä käsitteitä. Toisaalta käsitteitä voi käyttää paljonkin ja siten osoittaa ymmärrystä. Ops-tavoitteiden kannalta on mahdollista tuottaa vastaukseen paljon apukysymyksen miksi kautta ajatuksia ja olla näin syy-seuraussuhteiden äärellä (T6/T9), mutta ne voivat jäädä vähiinkin.

¹⁴⁷ Tässä voitaneen ajatella, että tapahtui muutoksia, jotka olivat hyviä tai huonoja asioita. Toisaalta jonkun jatkuvuus voisi sekin olla hyvä asia. On oikeastaan aika hassua, että muutos ja jatkuvuus on tavoitteissa purettu erillisiksi tavoitteiksi – etenkin kun luokille 7-9 ne ovat samassa tavoitteessa (HI 7-9: T7). Tässäkään muutos ei osu tavoitekuvaukseen – vaikka muutosta selkeästi tehtävä mittaa.

F66:5	5. Suomi voidaan jakaa kolmeen kulttuurialueeseen. a) Rajaa alueet karttaan. b) Mitkä asiat ovat vaikuttaneet kulttuurialueiden syntymiseen? Kerro kaksi esimerkkiä. c) Kerro tarkemmin yhdestä kulttuurialueesta.	T6 (b)	Ymmärtää 2.2 / Fakta+ Käsite	
F66:6a	6. Perustele seuraavat väitteet: a) Ranskasta otettiin mallia myös Suomessa.	(T5, T6, T8) ¹⁴⁸	Ymmärtää / Fakta	
F66:6b	b) Monet Suomessa tehdyt uudistukset näyttivät suomalaisista hyviltä, mutta oikeasti Ruotsi halusi tiukentaa otettaan Suomesta.	T7	Ymmärtää 2.7 / fakta	
F66:7	7. Kirjoita tietoteksti aiheesta ”Ihmisen elämäankaari 1700-luvulla”.	T11	Ymmärtää 2.4. / Käsite	
	Koe, Jakso 7			
F67:1	1. Kirjoita puhekupliin valistusajattelijoiden vaatimuksia.	- (T5)	Muistaa/ Fakta	S4
F67:2	2. Selitä seuraavat historiaan liittyvät sanat: a) valistus b) Bostonin teekutsut c) Bastiljin valtaus.	-	Ymmärtää 2.1. / Fakta	S4
F67:3	3. Järjestä laatikon sanat tapahtumajärjestykseen. Aloita ensin tapahtuneesta. ¹⁴⁹ <i>Siirtokunnat vaativat lisää vapauksia.</i> <i>Siirtokunnat julkaisevat itsenäisyysjulistuksen.</i> <i>Valistuksen ajatukset leviävät.</i> <i>Eurooppalaiset löytöretkeilijät löytävät Amerikan.</i> <i>Amerikan vapaussota syttyy.</i> <i>Amerikkaan perustetaan siirtokuntia.</i>	T4	Analysoida 4.2. / Fakta	S4
F67:4	4. Kirjoita tietoteksti aiheesta ”Ranskan vallankumous”. Käytä apuna laatikon kysymyksiä.	T11	Ymmärtää 2.4 / Fakta + Käsite	S4

¹⁴⁸ Tämä antaa mahdollisuuden vasta yksilön motiivien näkökulmasta (T5), syy-seurauksista (T6, T9) tai ilmiön jatkuvuudesta (T8). Oppaan mallivastaus ”Oppilaan vastaus. Esimerkiksi kartanoihin ja muotiin otettiin mallia Ranskasta.” antaa kuitenkin ymmärtää, ettei kokeenlaatija ehkä ajatellut mitään näistä.

¹⁴⁹ Tämä tehtävä ja vastaavat luokiteltiin lopulta T4:än eli kronologiaan. Kiinnostavasti tämä tehtävä voisi liittyä myös jatkuvuuteen (T8), jos kysyttäisiin, miten tietty aate on vaikuttanut taustalla eri ilmiöihin – mutta tämä tehtävänanto ei ohjaa tähän.

Liite 4 Mennyt koetehtävät ja luokittelut

Mennyt sarjan kokeiden (kirjan termein Oppimisen arviointi) tehtävät ja niiden luokittelu.

		OPS-tavoite	Taksonomia	Ops-sisältö
I-kirja	Liite 14: Mitä historia on? -jakso ja Egypti-jakso			
M11:1	1) Ovatko seuraavat väittämät tosiasioita (faktoja) vai tulkintoja (mielipiteitä, näkemyksiä) a) Christoffer Columbus teki löytöretken Amerikkaan vuonna 1492 b) Kolumbus on kaikkien aikojen suurin tutkimusmatkailija. c) Kolumbusta on arvosteltu alkuperäisasukkaisiin kohdistuneista julmuuksista. d) On turha arvostella Kolumbusta jälkikäteen.	T3	Ymmärtää 2.3 (2.6)/ Menetelmätieto C1 ¹⁵⁰	S4
M11:2	2) Aseta aikajärjestykseen vanhimmasta (1) uusimpaan (3) a) Rautakausi b) Pronssikausi c) Kivikausi	T4	Muistaa 1.2 / Käsitetieto	S1
M11:3	3) Mikä erottaa historiallisen ajan esihistoriallisesta ajasta?	T4 (+T2)	Ymmärtää 2.2, 2.4, 2.6 / Käsitetieto	S1
M11:4	4) Aseta syyt ja seuraukset järjestykseen (aloitus on annettu valmiiksi) 1. Ilmasto lämpenee Ammatit eriytyvät Korkeakulttuuri syntyy Riistan vähetessä aletaan viljellä maata Kirjoitustaito kehitetään Sahara aavikoituu Ruokaa jää yli viljelijöiden tarpeen, joten kaikkien ei tarvitse viljellä maata	T6	Analysoida 4.2 ¹⁵¹ / Käsitetieto	S1
M11:5	5) Nimeä kuvasta vähintään kolme faraon vallan tunnusmerkkiä. (kuvassa kultainen sarkofagin yläosa)	-	Muistaa 1.1/ Fakta	S2
M11:6	6) Yhdistä, ketkä muinaisessa Egyptissä ovat seuraavien virkkeiden sanoja. Huomaa, että yksi ihmisryhmä jää yhdistämättä. a) Minun on tunnettava jumalten nimet ja tunnukset, jumalia koskevat tarinat sekä kaikki mitä kuului jumalanpalvelusmenoihin.	T5	Ymmärtää 2.2, 2.5/ Fakta	S2

¹⁵⁰ Tätä tehtävätyyppiä on kokeissa useita. Ops-tavoitteisiin se luokitui helposti. Taksonomiassa se osuu kognitiivisista prosesseista ymmärtämiseen, mutta luokittelu tiedon lajeihin on monimutkaisempaa. Koska tehtävässä operoidaan kysymyksellä faktoista tai tulkintoista, ollaan käsitetasolla, vaikka väitteisiin itsessään riittäisi faktojen muistaminen. Kun kyse on historialle oleellisesta taidosta, luokittelen tehtävän menetelmätiedoksi, jossa on kyse oppiainekohtaisista taidoista ja algoritmeista. Ajattelen, että kyse ei kuitenkaan ole varsinaisesti menetelmätiedon käyttämisestä (kognitiivinen prosessi soveltaminen), koska tarkastelun kohde ja vaihtoehdot tulevat valmiina.

¹⁵¹ Tässä vaihtoehdoiksi mietin myös Ymmärtämistä(2.7), mutta koska vastaavat tehtävät luokiteltiin Forumiin (esim. F5:14)kohdalla Analysointiin (4.2), tehdään se tässäkin. Tässä lisänä on maininta syistä ja seurauksista, kun Forumissa tapahtumat piti laittaa tapahtumajärjestykseen. Forumissa käytetty peruste toimii tässäkin: Kyse on järjestämisestä (4.2) Sitä tehtävä mittaa, vaikkakin melko yksinkertaisella tasolla. On hyvä muistaa, että uudistetussa taksonomiassa ajatuksena on, että taitoja voidaan harjoitella eritasoisina. Järjestämisessä mm. tarkastellaan asioiden suhteita toisiinsa ja laitetaan ne järjestykseen ts. struktuuriin. (Anderson ym. 2014 s.81)

	b) Kestän nämä kepiniskut nurisematta. Isännällä on oikeus purkaa kiukkunsa minuun. Sitä paitsi isäntäni on yleensä helläkätinen. Minua ei ole kovin usein ruoskittu ylhäisten edessä. c) Olen täyttänyt temppeleit patsailla ja maalauttanut faraon elämästä kertovia kuvia. En ole herättänyt pelkoa palvelijoissani, vaan auttanut apua tarvitsevia. Olen kallistanut korvani niille, jotka puhuvat totta. d) Työskentelen seisten tai graniittilohkareen päällä istuen. Piirtäjä hoputtaa työtäni piirtämällä hieroglyfien ääri viivoja, vaikka työni ei ole vielä valmis. Vasara ja taltta ovat työvälineeni. e) Kirjurin mielestä ammattini on halveksittava, koska teen ruumiillista työtä. Luonnonvoimat ovat toistaiseksi olleet minulle suosiollisia. Nytkin minulla on tuotteita myytäväksi kaupungissa. Aion hankkia perheelleni herkullisia kakkuja tuomisiksi. * Maanviljelijä * Orja * Kuvanveistäjä, käsityöläinen tai taiteilija * Korkea-arvoinen virkamies, virkamies, visiiri tai käskynhaltija * pappi * sotilas			
M11:7	7) Laadi kirjoitelma, jossa kuvaat maanviljelyn keksimisen yhteyttä sivilisaation syntyyn. Avaa kirjoitelmassa sivilisaation käsitettä.	T9, T6	Ymmärtää 2.4 ¹⁵² /Käsitetieto	S1
	Liite 21: Kreikka-jakso			
M12:1	1) Ovatko seuraavat väittämät tosiasioita (faktoja) vai tulkintoja (mielipiteitä tai näkemyksiä). 1. Antiikin Ateenan demokratia oli toimivaa kansanvaltaa 2. Antiikin Ateenan asukkaat kutsuivat hallintomuotoaan demokratiaksi. 3. Naiset eivät saaneet osallistua kansankokouksiin Ateenassa. 4. Naisten asema oli huono Ateenassa.	T3	Ymmärtää 2.3. (2.6.)/ Menetelmätieto C1	S2
M12:2	2) Ympyröitä mitkä seuraavista ovat antiikin Kreikasta kertovia lähteitä a) Kolikon kuva b) Patsaiden päitä kuvassa (– teatterihahmon näköisiä) c) Filosofin Aristoteleen kirjoituksen vuosina 330-322 eaa. Ateenan kansalaisoikeuksien saamisesta. d) Maantieteilijä Pausaniuksen kirjoitukset 100 jaa. Antiikin olympialaisista.	T2	Muistaa 1.1. / Faktatieto	S2
M12:3	3) Kuvaile, mitä jokin valitsemistasi lähteistä kertoo Antiikin Kreikasta.	T2	Ymmärtää 2.4., 2.5./ Faktatieto	S2
M12:4	4) Onko lähde sinusta (alleviivaa) a) epäluotettava, b) hieman epäluotettava, c) aika luotettava, d) täysin luotettava. Perustele.	T2, T3, (T10)	Ymmärtää 2.2., 2.4, 2.7 / Menetelmätieto	S2
M12:5	5) Alleviivaa Ateenan kansalaisten vaimojen kaivolla käymästä keskustelusta repliikit, jotka eivät kuulu antiikin Ateenan demokratian aikaan tai sen ajan ihmisen ajatteluun. Nainen1. Oletko kuullut uutisia sodastamme Spartaan vastaan?	T4	Ymmärtää 2.6. TAI Arvioida 5.2. ¹⁵³ /Käsitetieto	S2

¹⁵² Forumissa kohdalla tehtävät ”Kirjoita tietoteksti aiheesta” luokittelin pitkän pohdinnan jälkeen Ymmärtämisen luokkaan 2.4. Yhteenvedon tekeminen, vaikka mietin myös Luoda-osan luokituksia. Mennyt-sarjassa tämä tehtävä sai saman luokan 2.4. Kuitenkin useita kirjoitelmatehtäviä (mm. M1:27) luokittelin Luoda-osioon kohtaan 6.3. Tuottaminen (”Oppilas tekee tehtävänannon vaatimusten mukaisen omaperäisen tuotoksen), koska ne ovat eläytyviä kirjoitelmia, jotka vaativat faktojen käyttöä. Näin ollen ne eivät ole vain pitkiä tietotekstejä.

¹⁵³ Luokittelun haasteena on se, millaista prosessointia tehtävän ajatellaan vaativan. Riittääkö ymmärrys, jossa verrataan omaa ymmärrystä Ateenasta vuoropuhelun sisältöihin. Vai olisiko kyse arvioinnista, jossa arvioidaan vuoropuhelun indikoimia tosiasia väitteitä kriteeriperusteisesti – kriteerinä Ateenan demokratian aika? Koontiin merkitsen molemmat.

	Nainen2. Kuulin, että kuninkaamme oli saanut surmansa. Nainen 1. Jumalat eivät tunnu olevan meille suosiollisia. Olemmekohan loukanneet heitä jollain tavoin? Nainen2. Olemme kyllä uhranneet jumalille perinteisten tapojen mukaan. Ehkä spartalaiset ovat saaneet sotataidon jumalattaren puolelleen. Nainen1. Silloin meidän ei auta kuin lähettää orjat miestemme avuksi. Nainen2. Ja voisimmehan me itsekkin lähteä kannustamaan joukkojamme.			
M12:6	6) Miten varakkaiden kansalaisten tyttöjen ja poikien kasvatus erosi toisistaan antiikin Ateenassa?	T11 ¹⁵⁴	Ymmärtää 2.6. / Käsite	S2
M12:7	7) Eläydy antiikin ajan ateenalaisen asemaan ja pyri ajattelemaan sen ajan ihmisen tavoin. Laadi kirje Miletosin kaupunkivaltiossa asuvalle sukulaisellesi. Kuvaa kirjeessä, mitä kansankokouksessa tänään keskusteltiin. Sisällytä kirjeeseesi seuraavat käsitteet: kansalainen, uhri, jumalat, demokratia.	T5, T11	Luoda 6.3. / Käsite	S2

II-kirja	<i>Liite 7 Oppimisen arviointi / Rooma-jakso</i>	OPS-tavoite	Taksonomia	Ops-sisältö
M21:1	1) Ovatko seuraavat väittämät tosiasioita (faktoja) vai tulkintoja (mielipiteitä tai näkemyksiä). Rastita oikea vaihtoehto. a. Miespuoliset patriisit ja plebeijit olivat Rooman kansalaisia. b. Rooma hyödynsi ”hajota ja hallitse” –menetelmää valloittamallaan alueilla. c. Gladiaattoritaistelujen järjestäminen oli rahojen tuhlaamista. d. Rooman tuhon syynä olivat taitamattomat keisarit.	T3	Ymmärtää 2.3 (2.6)/ Menetelmä - tieto C1	S2
M21:2	2) Yhdistä käsitteet oikeisiin selityksiin viivalla. Huomaa, että selityksiä on enemmän kuin käsitteitä. *klientti * plebeiji * Rooman kansalainen * patriisi * legionalainen - Germanian asukas - Rooman kansalainen, alemman kansanluokan jäsen - yhteisön tehtäviin palkattu henkilö - Rooman kansalainen, ylemmän kansanluokan jäsen - patriisin suojeluksessa oleva plebeiji - miespuolinen patriisi tai plebeiji - roomalainen sotilas	-	Muistaa/ Käsitetieto	S2
M21:3	3) Patriisilla ja plebeijillä oli klientti-suhde, josta molemmat osapuolet hyötyivät. a) Miten patriisi hyötyi tuosta suhteesta? Mainitse yksi asia. b) Miten plebeiji hyötyi tuosta suhteesta? Mainitse yksi asia.	T5/T11	Ymmärtää 2.2, 2.5, 2.7/ Käsite ¹⁵⁵	S2

¹⁵⁴ Tämän tehtävän vastauksen voisi ihmisen toiminnan selittämisen (T11) lisäksi viedä myös ihmisen toiminnan motiivien ymmärtämisen (T5) suuntaan. Toisaalta vastata voi ilman kummankaan tavoitteen mukaista osaamista.

¹⁵⁵ Tämä tehtävä on erinomainen esimerkki siitä, kuinka täsmällinen luokittelu on vaikeaa. Tässä voisi ajatella, että riittäisi muistaa (1.2) esimerkkejä (faktatieto) hyödyistä. Toisaalta kyse tehtävässä on käsitteistä, koska pitää hallita käsitteet patriisi ja plebeiji – sekä hyöty. Patriisin ja plebeijin voisi ajatella faktoina, koska ne ja suhteen hyötyjä voi muistaa, ilman että ymmärtää asiaa kovinkaan hyvin. Tehtävään voi vastata eri tasoilla, mitä mietin myös monen Forumin tehtävän kohdalla. Taksonomian tekijät toki toteavat, ettei jako käsitteiden ja faktojen välillä aina ole selkeä.

M21:4	4) Mitkä seuraavista ovat syitä Rooman valtakunnan tuhoutumiseen? Rastita oikeat vaihtoehdot. Huomaa, että syitä on monia. a. Rooman väkiluku väheni, eikä legioonien enää riittänyt Rooman kansalaisia. b. Rooman kansalaiset kuuluivat joko patriiseihin tai plebejeihin. c. Roomalaiset ylimykset kamppailivat vallasta keskenään. d. Raha menetti merkityksensä, ja siirryttiin vaihtokauppaan. e. Roomassa palvottiin monia jumalia. f. Roomalaisia kuoli tauteihin, minkä seurauksena verotulot vähenivät. g. Rahaa alettiin valmistaa halvemmasta metalliseoksesta, jotta legioonien palkat olisi voitu maksaa. h. Roomalaiset noudattivat lakeja.	T6	Muistaa/ faktatieto	S2
M21:5	5. Eläydy antiikin Rooman ajan roomalaisen asemaan ja pyri ajattelemaan sen ajan ihmisen tavoin. Olet hiljattain Rooman kaupunkiin muuttanut plebeiji. Laadi kirje Rooman ulkopuolella asuvalle sukulaisellesi, jossa kuvaillet Rooman hyviä ja huonoja puolia. Sisällytä tekstiisi seuraavat käsitteet: patriisi, Rooman lait, ”leipää ja sirkushuveja”, orja.	T5	Luoda 6.3/ Käsitetieto	S2
	<i>Liite 20 Oppimisen arviointi / Keskiäika-jakso</i>			
M22:1	1. Keskiajan ihmisen ajattelutapa Kuvittele olevasi nuori nainen/mies keskiajalla. Isäsi käskää sinun mennä naimisiin naapurikylän rikkaan talon pojan/tyttären kanssa. Et tunne tulevaa puolisoasi. Mitä teet? Rastia yksi vaihtoehto kustakin kohdasta. (Vaihtoehdot: Ei, Tuskin, Voi olla, Ehkä, Kyllä) a. Kieltäydy, koska on väärin ja julmaa pakottaa naimisiin ilman rakkautta. b. Suostun, koska muukin nuoret noudattavat isänsä tahtoa naima-asioissa. c. Vastustelen, koska jokaisella ihmisellä on oikeus rakkauteen. d. Tottelen, koska kapinointi vanhempia vastaan on kapinointia Jumalan lakia vastaan.	T5	Ymmärtää 2.5., 2.7./ Faktatieto	S3
M22:2	2. Ruton selittäminen Keskiajalla ihmiset olivat valmiita uskomaan ruton olleen Jumalan rangaistus heidän synneistään. Miksi? Rastita yksi vaihtoehto. a. Parempaakaan selitystä ei ollut tarjolla. b. Tavallisia ihmisiä kuoli enemmän kuin pappeja. c. Kirkko opetti, että rutto on rangaistus ihmisen synneistä. d. Ne, jotka tekivät katumusharjoituksia, pelastuivat rutolta. (Maksimi on 3 pistettä, pisteytysohjeissa kohdasta a saa 3pistettä, kohdasta c saa 1 pisteen. Ilmi ei käy, miksi saa rastiittaa vain yhden vaihtoehdon.)	T5	Ymmärtää 2.2./ Faktatieto	S3
M22:3	3. Vanhan ajan (antiikin) ja keskiajan vertailu	T4	Muistaa 1.1. /	S2,S3

	Kuvaako väite vanhaa aikaa (antiikin Rooman aikaa), keskiaikaa vai molempia? Rastita. - Koulut on tarkoitettu vain harvoille. - Kristinusko näkyy vahvasti kaikkien ihmisten elämässä. - Maailmassa on vain yksi todellinen suurkaupunki. - Ihmiset syntyvät eriarvoisiksi.		Faktatieto	
M22:4 a	4. Ritarit a. Miksi ritarit maalasivat kilpiinsä vaakunoita.	T5	Muistaa/ Faktatieto	S3
M22:4 b	b. Selitä, miksi ritarit olivat keskiajalla ylivoimaisia jalkamiehiin nähden.	T6	Ymmärtää 2.6., 2.7./ Faktatieto	S3
M22:4 c	c. Kuka tahansa ei voinut päästä ritariksi. Mitä ritarilta edellytettiin? Mainitse vähintään kaksi asiaa.	-	Muistaa/ Faktatieto	S3
M22:5 a	5. Ristiretkien erilaiset tulkinnat Vertaile lähteitä ja vastaa kysymyksiin. Lähde 1: Ote historioitsija Ibn al-Athirin kirjoituksesta. Al-Athir matkusti muslimijohtaja Saladinin armeijan mukana. <i>Saladin sanoi: "Olen kahdeksasti vannonut surmaavani hänet [ranskalaisen ritari Reynald de Chatillonin – ensimmäisen kerran, kun hän yritti hyökätä Mekkaan, ja toisen kerran, kun hän rikkoi aselepoa hyökkäämällä muslimien karavaanin kimppeen." Sitten hän nousi ja teloitti Reynaldin omin käsin.</i> Lähde 2. Ote lontoolaisen munkin kuvauksesta Reynald de Chatillonin teloituksesta. Munkki itse ei osallistunut ristiretkeen. Reynald johdattiin Saladinin luo. Sekaisin joko raivosta tai kateudesta Reynaldin erinomaisuutta kohtaan, tyranni teloitti tämän veteraanin omin käsin. a) Miten tekstien selityksen Reynaldin teloituksen syistä eroavat toisistaan?	T10	Ymmärtää 2.6. / Faktatieto	S3
M22:5 b	b) Kumpi dokumenteista on uskottavampi Saladinin teon selittäjänä? Perustele.	T2, T10	Ymmärtää 2.7./ Menetelmä -tieto	S3

III-kirja	<i>Liite 11 Oppimisen arviointi – Uusi aika</i>	OPS-tavoite	Taksonomia	Ops-sisältö
M31:1	1. Keskiajan ja uuden ajan vertailu Kuvaako väite keskiaikaa, uutta aikaa vai molempia? Merkitse x. - Tiede kehittyi Euroopassa suurin harppauksin. - Taiteilijat maalasivat vain uskonnollisia aiheita. - Ihmisen eivät arvostelleet kirkkoa julkisesti. - Kansankielinen kirjallisuus yleistyi.	T4	Ymmärtää 2.3/ Faktatieto	S3, S4
M31:2a	2. Kolumbuksen löytöretkien seuraukset Lue alla olevat tekstit. Vastaa kysymyksiin. Ote Kristoffer Kolumbuksen Espanjan kuningasparille lähettämästä kirjeestä ensimmäisen matkansa jälkeen. <i>"Saaren asukkaat ovat todelle vilpittömiä ja anteliaita kaiken omaisuutensa kanssa. Kukaan ei kiellä pyytäjiltä mitään. Pääinvastoin, he itse kannustavat meitä pyytämään, mitä haluamme. He tuntevat suurta kiintymystä kaikkia meitä kohtaan."</i> Ote pappi Bartolome des las CASasin kirjasta, jonka hän kirjoitti nähtyään, miten eurooppalaiset kohtelivat intiaaneja. <i>"Espanjalaiset söivät intiaanien ruoat, eivätkä tyytyneet siihen, minkä intiaanit vapaaehtoisesti antoivat. Kristittyjen monien kataluuksien, väkivaltaisuuksien ja kiusanteon jälkeen intiaanit alkoivat ymmärtää, että nuo miehet eivät olleetkaan tulleet taivaasta."</i> Lähde Jukka Rantalan vapaasti suomentama teoksesta Bartolome de las Casas (1971). History of the Indies. Harper & Row.	T3/T10	Ymmärtää 2.5/ Faktatieto	S4

	a) Miten eurooppalaiset kohtelivat intiaaneja tekstin mukaan?			
M31:2b	b) Kumpi teksteistä on mielestäsi uskottavampi? Perustele.	T2	Ymmärtää 2.4./ Menetelmä- tieto	S4
M31:3a	3. Renessanssikaupunki Tutki alla olevaa kaupunkikuvaa, joka on tuttu Taitojen vihkosi kannesta. Vastaa kysymyksiin. a) Mistä voit päätellä, että kuvassa ei ole nykyajan kaupunki?	-	Ymmärtää 2.6., 2.7./ Faktatieto	S4
M31:3b	b) Mitä renessanssin, löytöretkiajan tai uuden ajalle ominaisia asioita näet kuvassa? Mainitse vähintään kaksi asiaa.	T4	Ymmärtää 2.2./ Faktatieto	S4
M31:4	4. Kustaa Vaasa toteuttaa reformaation Tavallinen kansa ei halunnut luopua katolisen kirkon perinteistä. Kesti lähes sata vuotta ennen kuin luterilaisuus (protestanttisuus) juurtui Ruotsin valtakuntaan. Miksi kuningas Kustaa Vaasa toteutti reformaation? [ ] Hän halusi kirkon omaisuuden omaan ja valtion käyttöön. [ ] Hän uskoi siten paremmin palvelevansa Jumalaa. [ ] Hän halusi noudattaa muiden maiden hallitsijoiden esimerkkiä.	T6 (T7)	Muistaa/ fakta- + käsitieto	S4
	<i>Liite 14 Oppimisen arviointi/ 1600-1700-lukujen Suomi -jakso</i>			
M32:1	1. Ruotsin ajan perintö Nyky-Suomessa on monia asioita, jotka ovat saaneet alkunsa Ruotsin vallan aikana. Mitkä seuraavista ovat alkuaan Ruotsin ajalta? [ ] Suomen virallinen vaakuna [ ] Suomen laki- ja oikeusjärjestelmä [ ] Suomen siniristilippu [ ] lukuisast nykysuomen sanat [ ] presidentti maan hallitsijana [ ] Suvivirsi	T8 T6	Muistaa/ Faktatieto	S5
M32:2	2. 1600-1700-lukujen tuntomerkit Ympyröi kuvasta yhdeksän asiaa, joita 1600-1700-lukujen Suomessa ei vielä ollut.	¹⁵⁶	Ymmärtää 2.6/ Faktatieto	S5
M32:3	3. Sama laki kaikille Lue alla olevat kuvaukset. Mitkä kaksi niistä kuvaavat lainkäyttöä Suomessa 1700-luvulla.	¹⁵⁷	Muistaa 1.1/ Faktatieto	S5

¹⁵⁶ Kyseinen piirroskuva ei ole historian tietolähde (T2). Mutta pitäisikö se tulkita testaamaan kronologian ymmärtämisen (T4) hyvän osaamisen kuvauksen kohtaa ”osaa antaa esimerkkejä eri aikojen yhteiskunnille ja aikakausille ominaisista piirteistä.”? En tulkinut näin...

¹⁵⁷ Tämänkin voisi luokitella osaksi kronologiaosaamista. Mutta se edellyttäisi sitä, että kaikki aikakauden piirteiden nimeämiset tulkittaisiin osaksi kyseistä tavoitetta. Tämä ei kuitenkaan ole ihan kronologian ytimessä.

	[ ] Aatelinen, joka surmasi talonpojan tai porvarin, saattoi selvitä ilman tuomiota, jos hän maksoi surmatun perheelle korvauksen. [ ] Kuninkaan virkamiehet alkoivat jakaa tuomioita myös aatelisille, jos nämä rikkoivat lakia. [ ] Jos porvarit ja talonpojat rikkoivat lakia keskinäisissä riidoissaan, he sopivat asian ilman, että kuninkaan virkamiehet pystyivät puuttumaan siihen. [ ] Eri säätyjen edustajat oppivat, että laki on sama kaikille.			
M32:4	4. Eläytyvä kirjoitelma. Kuvittele olevasi 1600-luvulla elänyt talonpoika. Olet juuri kuullut, kun sotilas luki kuninkaan määräyksen ottaa kylästäne miehiä sotaväkeen. Kirjoita tarina, jossa kerrot mitä kuult. Sisällytä kertomukseesi seuraavat käsitteet: talonpoika, suurvalta, kuningas, sääty.	T5/ T11	Luoda 6.3/ Käsitetieto	S5
	<i>Liite 15 Kopernikus – kirkon ystävä vai vihollinen? Oppimisen arviointi¹⁵⁸</i> <i>(Tähän arviointiin liittyen on vastausosassa myös mainittu, mihin tavoitteisiin tehtävät liittyvät.)</i>			
M33:1	1. Ovatko seuraavat väittämät tosiasioita (faktoja) vai tulkintoja (mielipiteitä)? a. Keskiajalla planeettojen liikkeistä tiedettiin vähemmän kuin nykyään. b. Kopernikus on kaikkien aikojen tärkein tähtitieteilijä. c. Keskiajalla uskottiin, että aurinko kiertää maata. <i>[arviointin kohde: T3 Historian tulkinnallisuuden havaitseminen]</i>	T3	Ymmärtää 2.3 (2.6)/ Menetelmä- tieto C1	S4
M33:2	2. Merkitse oikea vastaus. Keskiajalla ihmiset uskoivat Raamattuun ja katolisen kirkon oppeihin a. hyvin paljon b. jonkin verran c. eivät lainkaan <i>[arviointin kohde: S3 keskiaikaan liittyvä sisältötieto]</i>	- ¹⁵⁹	Muistaa/ Faktatieto	S3
M33:3	3. Alla oleva kuva on vuodelta 1539. Tutki kuvaa. Vastaako kuva katolisen kirkon kannattamaan maakeskistä maailmankuvaa? [ ] vastaa [ ] ei vastaa Perustele vastauksesi: <i>[arviointin kohde: T2 Historian tietolähteiden tunnistaminen]</i>	T2	Ymmärtää 2.5, 2.6., 2.7. / Käsitetieto	S3
	Lue inforuutu ja lähteet 1-3 <i>Inforuutu</i> - <i>Nikolaus Kopernikus (1473-1543) oli puolalainen tähtitieteilijä, joka kyseenalaisti maakeskisen maailmankuvan ja julkaisi aurinkokeskisen maailmankuvan mallinsa.</i>			

¹⁵⁸ Liitteessä lukee Oppimisen arviointi, kuten muissakin kokeissa. Oppitunnin kohdalla (M3, s71) sanotaan ”Historiallisen ajattelun osaamisen testi vuosiluokan 6 lopussa”. Oppimisen ja osaamisen arviointia voidaan termeinä hahmottaa erilaisia, (ks.luku 2) , mutta tässäkin ne menevät ristiin.

¹⁵⁹ Sinällään hauskaa, että kirjasarjan tekijät, joista yksi oli mukana tekemässä myös opetus suunnitelman perusteiden historian osuutta ja joiden kirjasarja korostaa tavoitteita, laittavat mukaan koetehtävän, joka ei liity tavoitteisiin.

	- Katolinen kirkko ei tuominut Kopernikuksen aurinkokeskistä mallia tämän elinaikana. - Kopernikus kuului katoliseen kirkkoon ja uskoi sen oppeihin. Tätä seuraa kolme eri lähdettä			
M33:4	4. Lue uudelleen lähde 1 ja inforuutu. Ympärii sopivin vaihtoehto (vain yksi) Kopernikus omisti kirjansa esipuheen paaville, a. koska hän arvosti katolista kirkkoa. b. koska hän arveli näin saavansa paremmat myyntiluvut teokselleen. c. koska hän ymmärsi, että hänen teoksensa saattaisi suututtaa kirkon edustajia ja halusi pitää hyvät välit kirkkoon. [arvioinnin kohde: T11 ihmisen toiminnan selittäminen]	T5 (T11) ¹⁶⁰	Ymmärtää (2.5.)/ Faktatieto	S3,S4
M33:5	5. Lue uudelleen lähde 2 ja lähde 3 Historian oppikirja (lähde 2) ja kardinaalin kirja (lähde 3) antavat erilaisen kuvan siitä, miten katolinen kirkko suhtautui Kopernikuksen ajatuksiin. Miksi? Ympärii sopivin vaihtoehto (vain yksi). a. Oppikirjan näkemys perustuu muihin lähteisiin, joissa katolinen kirkko tuomitsi Kopernikuksen ajatukset. Oppikirjan kirjoittajat halusivat painottaa nimenomaan katolisen kirkon vastustaneen uudenlaista maailmankuvaa. b. Kardinaali ei puhu totta. c. Oppikirjan tekijät eivät tienneet, että jotkut katolisen kirkon edustajista kannattivat Kopernikuksen näkemyksiä. [arvioinnin kohde: T10 tulkintojen selittäminen]	T10	Ymmärtää 2.4., 2.5./ Menetelmä- tieto	S3, S4
M33:6	6. Oppikirjassa (lähde 2) sanotaan, että katolinen kirkko vastusti Kopernikuksen ajatuksia. Saako oppikirjan tulkinta tukea lähteistä 1 ta 3? [ ] saa [ ] ei saa Perustele vastaukseksi: [arvioinnin kohde: T10 tulkintojen selittäminen]	T3/ T10	Arvioida 5.1/ Menetelmä- tieto	S3, S4
M33:7	7. Aseta tapahtumat oikeaan aikajärjestykseen (1=vanhin, 5=uusin). [ ] Katolinen kirkko opettajaa vuosisatoja maakeskistä maailmankuvaa. [ ] Aurinkokeskinen maailmankuva yleistyy. [ ] Antiikin tiedemiehet selittävät muiden planeettojen kiertävän maata. [ ] Kirkko tuomitsee Kopernikuksen maailmankuvan. [ ] Kopernikus esittää aurinkokeskisen maailmankuvan mallinsa. [arvioinnin kohde: T4 kronologian ymmärrys] ¹⁶¹	T4	Analysoida 4.2 ¹⁶² / Faktatieto	S3, S4

¹⁶⁰ Kiinnostavasti tekijöiden mukaan on kyse tavoitteesta 11 (ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa) eikä T5:stä (ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja), jota tehtävä kuitenkin mittaa. Nämä tavoitteet ovat päällekkäisiä, mutta tämä valintatehtävä ei vaadi ihmisen toiminnan selittämistä.

¹⁶¹ On kiinnostavaa, että tekijät, joista Rantala on ollut tekemässä opetussuunnitelman perusteiden historian osuutta, määrittävät tämän olevan T4:n eli Kronologian ymmärryksen mukaista arviointia. Forum-tehtäviä ensin luokitelllessani olin sitä mieltä, ettei tämä aikajärjestykseen luokittelu osu T4:n tai sen hyvän osaamisen kuvaukseen. Koska se tässä on T4:n mukaisesti laitettu, päädyin tulkitsemaan niin, että opetussuunnitelman tekijöiden intentio on ollut sisällyttää aikajärjestykseen luokittelu myös T4:än – tätä ratkaisua on käytetty muissakin tulkinnoissa. Kun ajatellaan, että kronologia voidaan hahmottaa ops-kirjauksia laajemmin, herää kritiikkiä ops-tekstejä kohtaan – jos luodaan normi, sen pitäisi olla riittävän selkeä ja kattava.

¹⁶² Tämän tyypiset tehtävät on Forum-sarjassa luokiteltu analysointiin.

Liite 5 Ritari-sarjan koetehtävät ja luokittelut

Kysymykset otettu 22.4. ja 23.4.

Ritari 5, 1. koe – Esihistoria

Helppo	Ops	Taksonomia	Perusversio	Ops	Taksonomia	Vaikea	Ops	Taksonomia
<i>R51:1A</i> 1 Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Valitse laatikosta ja kirjoita sana selityksen perään. Arkeologi, kivikausi, raunio, museo, kirjasto, historiallinen aika, lähde, hylky, esihistoriallinen aika, jääkausi, eaa., jaa., historiantutkija, perustus esine, kirjoitus, piirros tai muu ihmisen jättämä jälki menneisyydestä _____ menneisyyden tutkija, joka tutkii entisaikojen ihmisten esineitä ja asumuksia _____ paikka, jossa ihmiset voivat tutustua historian esinelöytöihin _____ ajanjakso ihmiskunnan historiassa kirjoitustaidon keksimisen jälkeen _____ hävitetyt tai sortuneen rakennuksen jäännös _____ lyhenne, jota käytetään vuosilukujen jälkeen, kun puhutaan tapahtumista ennen vuotta 1 _____ yli satatuhatta vuotta kestänyt ajanjakso, jolloin Pohjois-Eurooppa oli pysyvän jääpeitteen alla _____	T2, T4	Muistaa 1.1./ fakta	<i>R51:1B</i> 1. Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Kirjoita sana selityksen perään. esine, kirjoitus, piirros tai muu ihmisen jättämä jälki menneisyydestä _____ menneisyyden tutkija, joka tutkii entisaikojen ihmisten esineitä ja asumuksia _____ paikka, jossa ihmiset voivat tutustua historian esinelöytöihin _____ ajanjakso ihmiskunnan historiassa kirjoitustaidon keksimisen jälkeen _____ hävitetyt tai sortuneen rakennuksen jäännös _____ lyhenne, jota käytetään vuosilukujen jälkeen, kun puhutaan tapahtumista ennen vuotta 1 _____ yli satatuhatta vuotta kestänyt ajanjakso, jolloin Pohjois-Eurooppa oli pysyvän jääpeitteen alla _____	T4	Muistaa / fakta	<i>R51:1C</i> 1 Selitä omin sanoin seuraavat käsitteet. lähde, arkeologi, historiallinen aika, kivikausi, museo, eaa., jääkausi	T2, T4	Ymm. 2.1/ fakta
<i>R51:2A</i> 2 Yhdistä oikein. Merkitse kirjain laatikkoon. Espanjassa sijaitseva paikkakunta, josta löytyi, kivikautisia luolamaalauksia kivikaudelta peräisin oleva jäämuumio, joka löydettiin Alpeilta suurin tunnettu kivikautinen kaupunki, joka sijaitsi nykyisen Turkin alueella kivikaudelta peräisin oleva suuri kivinen rakennelma, joka sijaitsee Englannissa yksi maailman vanhimmista kaupungeista, jonka ympärille oli rakennettu paksut muurit Ranskassa sijaitseva paikkakunta, josta nuoret pojat löysivät hienoja luolamaalauksia A Jeriko, B Altamira, C Lascaux, D Çatal Höyük, E Ötzi, F Stonehenge	- S1	Muistaa 1.1 / fakta	<i>R51:2B</i> 2. Miten seuraavat nimet liittyvät kivikauteen? Selitä omin sanoin. Altamira Ötzi Çatal Höyük	- S1	Ymm. 2.1./ Fakta	<i>R51:2C</i> 2 Valitse kaksi seuraavista sanoista ja kerro molemmista vähintään kolme asiaa. Altamira. Jeriko, Çatal Höyük	- S1	Muistaa 1.2/ fakta
<i>R51:3A</i> 3 Ovatko väitteet oikein (O) vai väärin (V)? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. Kivikausi on ihmisen historian pisin aikakausi. Kivikauden ihmiset vaihtoivat usein asuinpaikkaa. Kivikauden ihmiset osasivat sytyttää tulen. Kivikaudella valmistettiin esineitä vain kivistä. Kivikauden ihmisten tärkein viljelykasvi oli peruna.	T4 S1	Muistaa ¹⁶³ /fakta	<i>R51:3B</i> 3. Valitse kolme seuraavista kuvista ja selitä, miten ne liittyvät ihmisten elämään kivikaudella. (Kivikirves, keihäs, vuodista tehty telta, hedelmällisyyspatsas, Stonehenge)	T4 S1	Muistaa ¹⁶⁴ /fakta	<i>R51:3C</i> 3 a) Mitä kaikkea tiedemiehet ovat saaneet selville kivikauden ihmisten elämästä tutkimalla Ötzi-nimistä jäämuumiota? Kirjoita ainakin kolme asiaa. b) Millaisia löytöjä Stonehengestä on tehty ja mitä näistä löydöistä on päätelty?	T2, T3 S1	Muistaa / Menet. (b-osa)

¹⁶³ Oiken-väärin-väittämät ovat vaikeita luokiteltavia. Kyse on mieleenpalauttamisesta (1.2), mutta mukana voisi olla vertaamista (ymmärtää 2.6.) tiedon ja väitteen välillä. Valittu luokittelu faktatietojen muistamiseen on kuitenkin linjassa toisen sarjojen kanssa (ks. M21:4). Luokittelu faktoihin tai mielipiteisiin on luokiteltu ymmärtämiseen (esim. M21:1), koska siinä vertailu tehdään haastavammalla kategorialla.

¹⁶⁴ Tehtävään voi vastata muistitiedolla (1.2), mutta siinä voi ilmentää myös ymmärtämistä.

Kivikauden ihmiset hankkivat ruokaa metsästä, kalastamalla ja keräilemällä.								
<i>R51:4A</i> 4 Mitkä seuraavista sanoista liittyvät maanviljelyn keksimiseen? Ympyröi. siemen / maissi / viinirypäle / tuulimylly / Lähi-itä / jauhinkivi / hirssi / tomaatti / viikuna / sirppi / haarukka / peruna	- S1	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R51:4B</i> 4. Valitse kuusi seuraavista sanoista. Selitä, miten ne liittyvät maanviljelyn keksimiseen. Saviruukut, Lähi-itä, hampaat, siemen, jauhinkivi, kotieläimet, viikuna, kaupungit	- T7	Muistaa / Käsite ¹⁶⁵	<i>R51:4C</i> 4 a) Miten maanviljely keksittiin? b) Miten ihmisten elämä muuttui, kun he oppivat viljelemään maata? Mainitse ainakin neljä asiaa.	T6, T7, T11 S1	Ymm. 2.5/ Käsite
<i>R51:5A</i> 5.¹⁶⁶ Lue uutinen ja yhdistä oikein. Merkitse kirjain laatikkoon. (Helsingin sanomien uutinen ensimmäisestä kuulennosta) alus, joka laskeutui Kuun pinnalle ensimmäisenä kuunpinnalla kävellyt ihminen toisena kuunpinnalla kävellyt ihminen paikka, johon kuualus laskeutui Yhdysvalloissa sijaitseva kaupunki, josta avaruuslentoa johdettiin A Houston/ B Edwin Aldrin / C Neil Armsrong / D Kotka / E Hiljaisuuden meri	-	Ymm. / Fakta	<i>R51:5B</i> 5. Lue uutinen ja vastaa kysymyksiin. (Helsingin sanomien uutinen ensimmäisestä kuulennosta) a. Ketkä kävelivät Kuussa? b. Miten he pääsivät Kuuhun? c. Milloin kuukävely tapahtui? Kirjoita päivämäärä. d. Miksi kuukävelyä pidetään merkittävänä historian tapahtumana?	-	Ymm./ fakta	<i>R51:5C</i> 5. a) Lue uutinen. b) Kirjoita oma tietotekeksi kuukävelystä. Käytä apunasi seuraavia kysymyksiä: MITÄ? KUKA? MISSÄ? MILLOIN? MIKSI?	-	Anal./ Fakta

Varhaiset korkeakulttuurit / Ritari 5, 2. koe

Helppo	Ops	Taksonomia	Perusversio	Ops	Taksonomia	Vaikea	Ops	Taksonomia
<i>R52:1A</i> 1 Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Valitse laatikosta ja kirjoita sana selityksen perään. Kivikausi/ Indus-kulttuuri /pronssikausi/ Sumer/ rautakausi/ Mesopotamia/ korkeakulttuuri aikakausi, jolloin kuparista ja tinasta tehtyä metalliseosta käytettiin aseiden ja työkalujen tärkeimpänä valmistusmateriaalina _____ varhaisia valtakuntia (esim. Sumer, Egypti ja Caral), joille oli tyypillistä maanviljely, suuret kaupungit, kirjoitustaito sekä erilaiset ammatit ja hallitsijat _____ Aikakausi, jolloin malmista opittiin erottamaan metallia, josta sepät takoivat erilaisia aseita ja esineitä _____ nykyisen Intian ja Pakistanin alueella noin 2600–1800 eaa. sijainnut muinainen kulttuuri, josta tiedetään vielä melko vähän _____ alue, jossa kehittyivät Sumerin ja Babylonian korkeakulttuurit ja joka tunnetaan myös nimellä Kaksoisvirranmaa _____	T4 S1	Muistaa 1.1 / Käsite	<i>R52:1B</i> 1 Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Kirjoita viivalle. Aikakausi, jolloin kuparista ja tinasta tehtyä metalliseosta käytettiin aseiden ja työkalujen tärkeimpänä valmistusmateriaalina. _____ Varhaisia valtakuntia, joille oli tyypillistä maanviljely, suuret kaupungit, kirjoitustaito sekä erilaiset ammatit ja hallitsijat. Näitä olivat mm. Sumer, Egypti ja Caral. Aikakausi, jolloin malmista opittiin erottamaan metallia, josta sepät takoivat erilaisia aseita ja esineitä. _____ Nykyisen Intian ja Pakistanin alueella noin 2600–1800 eaa. sijainnut muinainen kulttuuri, josta tiedetään vielä melko vähän. _____ Alue, jossa kehittyivät Sumerin ja Babylonian korkeakulttuurit. Tunnetaan myös nimellä Kaksoisvirranmaa. _____	T4 / - S1	Muistaa 1.1 / Käsite	<i>R52:1C</i> 1 Selitä omin sanoin seuraavat käsitteet. pronssikausi korkeakulttuuri rautakausi Indus-kulttuuri Mesopotamia	T4 S1	Ymm. 2.1 / Käsite
<i>R52:2A</i> 2 Mihin seuraavat asiat liittyvät? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. quipu eli solmukirjoitus terrakottasotilaat korkeakulttuuri, joka on saanut nimensä alueen läpi virtaavan joen mukaan nuolenpääkirjoitus kuningas Hammurabin lait papyrus	- S1	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R52:2B</i> 2 Mihin korkeakulttuuriin seuraavat asiat liittyvät? Kirjoita viivalle. papyrus _____ quipu eli solmukirjoitus terrakottasotilaat nuolenpääkirjoitus kuningas Hammurabin lait korkeakulttuuri, joka on saanut nimensä alueen läpi virtaavan joen mukaan	- S1	Muistaa / 1.2 fakta	<i>R52:2C</i> 2 Valitse kaksi seuraavista korkeakulttuureista. Kerro molemmista kulttuureista vähintään kolme asiaa. Caral Sumer Indus	- S1	Muistaa / Fakta

¹⁶⁵ Käsitieto valittu siksi, että maanviljely on käsite, jonka yhteyteen termit (faktatieto) pitää selittää. Muistaa on kognitiivisen prosessin kategoriana, koska se riittää tehtävään, vaikka tässäkin voisi osoittaa myös ymmärrystä.

¹⁶⁶ Ritari-sarjan kokeiden viimeiset tehtävät ovat ohjeen mukaan valinnaisia. Ne on numeroitu tähän taulukkoon, vaikka kokeissa tehtävänumero puuttuu. Digiaineiston ohjeessa ”Kolmannelle sivulle voit halutessasi valita Ritari-logolla merkityn lähde tehtävän”, jonka mukaan tehtävät ovat lähde tehtäviä. Tämän kokeen tehtävät näyttää kuitenkin mittaavaan luetun ymmärtämistä.

A Indus/ B Sumer / C Caral/ D Egypti/ E Kiina/ F Babylonia								
<i>R52:3A</i> 3 Numeroi seuraavat asiat oikeaan järjestykseen. palsamointi vainajan sydämen punnitseminen sopivan hautapaikan rakennuttaminen ruokaa, tavaroita ja vaatteita hautaan mumion kääriminen pellavaliinoiniin hauta-arkkuun ja sarkofaagiin laittaminen	- S1	Ymm. / Fakta	<i>R52:3B</i> 3 Kerro, mitä egyptiläisen uskonnon mukaan kuolleelle ihmiselle tehtiin ennen hautaamista. Voit käyttää laatikossa olevia sanoja apunasi. Palsamointi, mumio, sarkofagi, hautaan laitettavat esineet	T5 ¹⁶⁷ /- S1	Ymm. 2.4 / Fakta	<i>R52:3C</i> 3 Mitä muinaisessa Egyptissä tehtiin kuolleelle ihmiselle ennen hautaamista? Kerro omin sanoin.	T5 / -	Ymm. 2.4 / Fakta
<i>R52:4A</i> 4 Liittyvätkö seuraavat asiat Kiinan ensimmäiseen keisariin (K), Egyptin faraon (F) vai molempiin (M)? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. Hänen uskottiin olevan auringonjumalan poika. Hän rakennutti muurin valtakunnan suojaaksi. Hän rakennutti suuria hautamuistomerkkejä. Hänellä oli vallan tunnusmerkkeinä kruunu, valtaistuini, valtikka ja ruoska. Hän nimitti papit ja toimi viestinviejänä jumalten ja kansan välillä. Hän otti käyttöön yhteisen rahan ja mittayksiköt.	- S1	Ymm. 2.3 / fakta	<i>R52:4B</i> 4 Kerro molemmista hallitsijoista vähintään kolme asiaa. A. Kiinan ensimmäinen keisari B. Egyptin farao	- S1	Muistaa / fakta	<i>R52:4C</i> 4 Mitä samaa ja mitä erilaista oli Kiinan ensimmäisessä keisarissa ja Egyptin faraossa? Kerro ainakin kuusi asiaa.	- S1	Ymm. 2.6 / Fakta
<i>R52:5A</i> 5 Ovatko väitteet oikein (O) vai väärin (V)? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. Kirjureiden ei tarvinnut maksaa veroja Egyptissä. Suurin osa egyptiläisistä työskenteli palvelijoina. Niilin tulvat olivat hyödyllisiä maanviljelijöille Egyptiläiset kävivät kauppaa muiden kansojen kanssa. Monet orjista olivat muualta tuotuja sotavankeja. Egyptiläiset rakensivat talot puusta. Tärkein ruoka oli leipä. Naiset eivät koskaan työskennelleet kodin ulkopuolella. Kaikki lapset pääsivät kouluun. Egyptiläiset arvostivat kauneutta.	- S1	Muistaa / Fakta	<i>R52:5B</i> 5 Täydennä ajatuskartta. Kirjoita siihen vähintään 10 asiaa. (Keskuskäsitteenä PERHE-ELÄMÄÄ MUINAISESSA EGYPTISSÄ, siitä TALOT, VAPAA-AIKA, RUOKA, IHMISET, josta NAISET, MIEHET, LAPSET)	- /	Muistaa / Fakta	<i>R52:5Ca</i> 5 Valitse seuraavista aiheista toinen ja kerro siitä. A. Mitä hyötyä Niilistä oli muinaisille egyptiläisille? <i>R52:5Cb</i> B. Vertaile naisten, miesten ja lasten elämää muinaisessa Egyptissä.	T6 S1 T5 / T11 S1	Ymm. 2.4, 2.6 / Fakta
<i>R52:6A</i> 6. Rosettan kivi Lue teksti. Ovatko väitteet oikein (O) vai väärin (V)? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. (Hieroglyfien arvoitus -teksti kertoo Rosettan kiven löytämisestä ja merkityksestä) 1. Hieroglyfit ovat muinaisia egyptiläisiä kirjoitusta. 2. Rosettan kivi on saanut nimensä hieroglyfien arvoituksen keksijän mukaan. 3. Rosettan kivi on yli metrin korkuinen. 4. Rosettan kivessä on kolmella eri kielellä kirjoitettuna sama teksti. 5. Tutkijat tunnustivat heti kaikki kolme kieltä. 6. Hieroglyfien arvoitus ratkesi v. 1799. 7. Jean-François Champollion keksi hieroglyfien arvoituksen ollessaan vasta 11-vuotias. 8. Champollion tiesi koko ajan, että hän saisi ratkaistua hieroglyfien arvoituksen. 9. Champollion huomasi tutkimuksissaan, että hieroglyfit sisältävät kuvakirjoituksen lisäksi myös äännekirjoitusta. 10. Ilman Champollionin keksintöä emme tietäisi niin paljon Egyptin historiasta.	T2	Ymm. 2.5. / Fakta	<i>R52:6B</i> 6. Lue teksti ja vastaa sen alla oleviin kysymyksiin. (Hieroglyfien arvoitus - tietoteksti kertoo Rosettan kiven löytämisestä ja merkityksestä) a. Mitä ovat hieroglyfit? b. Miksi löydetylle kivelle annettiin nimi Rosettan kivi? c. Mikä teki tästä kivistä niin erikoisen muihin kiviin verrattuna? d. Miksi hieroglyfien arvoituksen ratkaiseminen oli vaikeaa? e. Miksi Champollionin keksimä ratkaisu oli tärkeä historiantutkimuksen kannalta?	T2	Ymm. ¹⁶⁸ 2.5 / Fakta	<i>R52:6C</i> 6. a) Lue teksti. Hieroglyfien arvoitus b) Mitkä ovat tekstin tärkeimmät asiat historian kannalta? Kirjoita viidellä virkkeellä.	- / T2 ¹⁶⁹	Analys. 4.1 / Fakta / käsite

¹⁶⁷ Tähän on mahdollista vastata osoittaen T5:n kuvaamaa osaamista, ihmisen toiminnan motiivien ymmärtämistä, mutta vastaamista miksi-kysymykseen ei suoraan edellytetä. Vastaus voi siis jäädä vain kuvailun tasolle.

¹⁶⁸ Ritari-sarjassa on joitakin vastaavia tehtäviä, jossa mitataan ennen kaikkea luetun ymmärtämistä. Se osuu Ymmärtämisen kategoriaan, ja usein kohtaan 2.5. Päättelyminen (tekee loogisia johtopäätöksiä esitetyn tiedon pohjalta). Kuitenkin tämän tekstin kohdalla kolmas vaihtoehtoinen tehtävä (R52:6c) menee Analysoinnin tasolle (4.1 Erottaminen – Oppilas erottaa tärkeät ja olennaiset asiat tehtävänannosta), koska siinä pitää miettiä asioiden tärkeyttä.

¹⁶⁹ Tehtävänanto mahdollistaa vastaamisen niinkin, ettei lähteitä tule paljoa mietittyä. Silloin toki vastaus ei ole tekstin asioiden kovinkaan hyvää ymmärtämistä kuvaavaa.

Kivi-, pronssi- ja rautakausi/ Ritari 5, 3.koe

Helppo	Ops	Taksonomia	Perusversio	Ops	Taksonomia	Vaikea	Ops	Taksonomia
<i>R53:1A</i> 1. Yhdistä oikein. Merkitse kirjain laatikkoon. Ruuhi /malmi/ launi/ hiidenkiuas/ muinaislinna/ samaani/ uhrikivi A pronssikautinen röykkiöhauta/ B kivi, jonka koloihin ihmiset veivät rautakaudella ruokaa ja lahjoja hengille ja jumalille/ C yhdestä puusta veistetty vene/ D tietäjänä tai parantajana pidetty ihminen/ E käytettiin raaka-aineena raudan valmistuksessa/ F kivikaudella käytetty kalastusväline/ G korkealle mäelle tai saareen rakennettu rautakautinen turvapaikka	- S1	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R53:1B</i> 1. Liitätkö sana Pohjolan kivikautteen, pronssikautteen vai rautakautteen? Merkitse rastilla. Samaani, näkki, viikingit, kalliomaalaukset, saviset pienoispatsaat, hiidenkiukaat, kankaaiset vaatteet (Kokeessa taulukko, jossa em. sanat pystysarakkeessa, ylärivillä kolme aikakautta)	T4 S1	Ymm. 2.3 / Fakta + käsite	<i>R53:1C</i> 1 Selitä omin sanoin seuraavat käsitteet. Uhrikivi/ launi/ ruuhi/ hiidenkiuas/ samaani/ muinaislinna/ muinaisusko	- S1	Ymm. / Fakta
<i>R53:2A</i> 2. Nimeä kuvat Kuvissa vuotapäällysteinen telta/ keihäs/ ruukku	- S1	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R53:2B</i> 2 Liitätkö sana Pohjolan ensimmäisiin asukkaisiin, vasarakirveskansaan vai molempiin? Merkitse rastilla. metsästys ja kalastus/ maanviljely/ kotieläimet/ kampakuvioiduilla koristellut suippopohjaiset saviastiat / nuorakuvioiduilla koristellut tasapohjaiset astiat (Kokeessa taulukko, jossa em. sanat pystysarakkeessa, ylärivillä tehtävän kaksi vaihtoehtoa)	- S1	Ymm. 2.3 ¹⁷⁰ / Fakta	<i>R53:2C</i> 2 Keitä olivat vasarakirveskansaksi kutsutut ihmiset? Kerro heistä ainakin kolme asiaa.	- S1	Muistaa / Fakta
<i>R53:3A</i> 3 Mitkä sanat liittyvät pronssikauden maanviljelyyn? Ympyröi. vehnä /tuhka/ ohra/ peruna/ turve/ kaski/ rypsi/ metsä/ pellava/ tuli	T4 ¹⁷¹ S1	Muistaa/ fakta	<i>R53:3B</i> 3 Miten kuva liittyy pronssikauden maanviljelyyn? Kerro omin sanoin. (Piirrettyssä kuvassa poltetaan metsää, taustalla mies)	T4	Ymm. 2.1 / Fakta	<i>R53:3C</i> 3 Mitä on kaskiviljely? Selitä omin sanoin.	- S1	Ymm. 2.4 / käsite
<i>R53:4A</i> 4 Mitkä sanat liittyvät rautakautteen Pohjolassa? Ympyröi. Viikingit/ muinaislinnat/ samaani/ vasarakirves/ näkki/ miekka/ hiidenkiukaat/ savipatsaat/ sirppi	T4 S1	Muistaa / Fakta	<i>R53:4B</i> 4 Valitse kaksi rautakautteen liittyvistä sanoista. Kerro molemmista ainakin kolme asiaa. Muinaislinna/ samaani/ viikingit	T4 S1	Muistaa /fakta	<i>R53:4C</i> 4 Millaisia uskomuksia rautakauden ihmisillä oli? Kerro omin sanoin.	T4, T5	Ymm. 2.2 / fakta
<i>R53:5A</i> 5 Milloin Pohjolassa käytettiin seuraavia työkaluja ja aseita? Merkitse rastilla. Pystyriivillä: Sirppi/ viikate/ vasarakirves/ kuokka/ aura/ miekka Vaakarivillä vaihtoehdot: kivikausi/ pronssikausi/ rautakausi	T4 S1	Ymm. 2.3 / Fakta	<i>R53:5B</i> 5 Miekat tehtiin eri tavalla pronssi- ja rautakaudella. Selitä omin sanoin, miten miekka tehtiin. a. pronssikaudella b. rautakaudella.	T4 S1	Ymm. 2.1, 2.4 / Fakta	<i>R53:5C</i> 5 Vertaile kivikauden, pronssikauden ja rautakauden työkaluja ja aseita.	T4 S1	Ymm. 2.6 / Fakta
<i>R53:6A</i> 6 Lue teksti Levänluhdan muinaisjäänneksistä. Merkitse, ovatko väitteet oikein (O) vai väärin (V). (Tietoteksti) *Levänluhdan uhrilähteestä on löytynyt sekä ihmisten että eläinten luita. *Levänluhdan vainajat ovat kuolleet 1800-luvun puolivälissä. *Levänluhdasta on löytynyt erilaisia esineitä, kuten koruja. *Levänluhdan uhrilähde sijaitsee suolla. *Levänluhdan lähteen löydöistä voidaan päätellä, että rautakauden ihmisillä on ollut erilaisia kotieläimiä. *Levänluhdan vainajien luut värjäävät veden punaiseksi. *Levänluhdan uhrilähteen arvellaan olevan uhripaikka, joukkohauta tai hautausmaa.	T2, T10	Ymm. 2.5 / Fakta ?	<i>R53:6B</i> 6. Lue teksti Levänluhdan muinaisjäänneksistä ja vastaa kysymyksiin. (Tietoteksti) a. Mitä kaikkea Levänluhdasta on löydetty? b. Mitä eri selityksiä tutkijoilla on sille, että samasta paikasta on löytynyt näin paljon ihmisluita? c. Miksi Levänluhdan lähteen vesi värjäytyy punaiseksi? d. Miksi Levänluhdan muinaisjäänneksiset ovat arvoituskelliset?	T2, T10	Ymm. 2.5 / Fakta	<i>R53:6C</i> 6. a. Lue teksti Levänluhdan muinaisjäänneksistä. b. Tee tekstin pohjalta ajatuskartta, johon kokoat tekstin tärkeimmät asiat. (Valmiina keskuskäsitteenä Levänluhdan muinaisjäänneksiset)	T2	Analys. 4.2 / fakta

¹⁷⁰ Taksonomiaan luokittelun haaste on, onko tämänkaltainen muistamista vaativa tehtävä kuitenkin ymmärtämistä ja siinä luokittelua (2.3) kuvaava taito. Vai olisiko se vain muistamista?

¹⁷¹ Päätin luokitella tämän ja seuraavan tehtävän T4:än eli kronologian ymmärrykseen. Syynä se, että sen hyvän osaamisen kuvauksessa on kohta ”osaa antaa esimerkkejä eri aikojen yhteiskunnille ja aikakausille ominaisista piirteistä.” Tehtävässä on tunnistaa aikakaudelle ominaisia piirteitä. Koska kysymyksessä selkeästi käytetään aikakauden käsitettä, liittyy tehtävä mielestäni tuohon.

*Levänluhdan lähettä tutkitaan edelleen. *Lähes kaikki Levänluhdan lähteen vainajat ovat naisia ja lapsia. *Levänluhdan esinelöydöistä voidaan päätellä, että rautakauden ihmiset olivat rikkaita.								

Antiikin Kreikka / Ritari 5, 4.koe

Helppo	Ops	Taksonomia	Perusversio	Ops	Taksonomia	Vaikea	Ops	Taksonomia
<i>R54:1A</i> 1 Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Valitse laatikosta. Filosofia/ Zeus/ Odysseus/ oraakkeli/Pallas Athene/ metoikki/ Mykene/ Akropolis ajattelun taitoja korostava tiede, joka syntyi antiikin Kreikassa _____ antiikin kreikkalaisten ylijumala, joka oli myös taivaan ja ukkosen jumala _____ toisesta kaupunkivaltiosta Ateenaan muuttanut kreikkalainen, joka työskenteli tavallisesti kauppiana tai käsityöläisenä. _____ Kreikan kansallistarinoiden päähenkilö, sotapäällikkö, joka tarinan mukaan valloitti oveluudella Troijan kaupungin ja eksyi harharetkillään esimerkiksi kykloopin luolaan _____ Ateenassa sijaitseva kukkula, jonne on rakennettu temppeleitä antiikin jumalille _____	- S2	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R54:1B</i> 1.Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Kirjoita viivalle. ajattelun taitoja korostava tiede, joka syntyi antiikin Kreikassa _____ antiikin kreikkalaisten ylijumala, joka oli myös taivaan ja ukkosen jumala _____ toisesta kaupunkivaltiosta Ateenaan muuttanut kreikkalainen, joka työskenteli tavallisesti kauppiana tai käsityöläisenä. _____ Kreikan kansallistarinoiden päähenkilö, sotapäällikkö, joka tarinan mukaan valloitti oveluudella Troijan kaupungin ja eksyi harharetkillään esimerkiksi kykloopin luolaan _____ Ateenassa sijaitseva kukkula, jonne on rakennettu temppeleitä antiikin jumalille _____	- S2	Muistaa 1.2 / fakta	<i>R54:1C</i> 1 Selitä omin sanoin seuraavat sanat. filosofia / Zeus/ metoikki/ Odysseus/ Akropolis	- S2	Muistaa / Fakta + käsite
<i>R54:2A</i> 2 Liittyvätkö seuraavat asiat Ateenaan (A) vai Spartaan (S)? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. urheilulliset naiset kotona pysyttelevät naiset kansankokoukset ankara kasvatus sotilasvalmennus kaksi kuningasta	- S2	Muistaa / fakta	<i>R54:2B</i> 2 Millaista oli elämä Spartan kaupunkivaltiossa? Kirjoita vähintään kolme asiaa.	T5 S2	Muistaa / Fakta	<i>R54:2C</i> 2 Vertaile ihmisten elämää Ateenan ja Spartan kaupunkivaltiossa.	T5 S2	Ymm. 2.6 / Fakta
<i>R54:3A</i> 3 Täydennä tekstiin puuttuvat sanat Ateenassa valta kuului kansalle. _____ oli tapahtuma, jossa Ateenan kansalaiset päättivät yhteisistä asioista. Kaikki yli 20-vuotiaat vapaat ateenalaiset _____ kelpasivat kansalaisiksi. _____ oli keino päättää asioista kokouksessa. Enemmistön mielipide voitti. Tätä päätöksentekotapaa kutsutaan nimellä demokratia eli _____.	- S2	Muistaa / käsite	<i>R54:3B</i> 3 a) Mitä antiikin Kreikan kansankokouksissa tehtiin? b) Ketkä saivat osallistua kansankokouksiin ja ketkä eivät? c) Miten päätökset kansankokouksissa tehtiin?	T11 S2	Muistaa / fakta	<i>R54:3C</i> 3 Kerro, miten demokratia toimi Ateenassa.	T11 S2	Ymm 2.4 / käsite
<i>R54:4A</i> 4 Mitä lajeja antiikin olympialaisissa oli? Merkitse rastilla. Paini/ kuulantyyttö/ juoksu/ keihäänheitto/ seiväshyppy/jousiammunta/ kymmenottelu/ pankration/ jalkapallo/ marathon	- S2	Muistaa / fakta	<i>R54:4B</i> 4 Ovatko seuraavat antiikin olympialaisiin liittyvät väitteet oikein vai väärin? Merkitse rastilla. Vain miehet kilpailivat. Kilpailutilanteessa oltiin alasti. Kilpailut järjestettiin Pallas Athene -jumalan kunniaksi. Kilpailujen aikana sotiminen oli kielletty. Kilpailuissa oli useita eripituisia juoksuja. Kilpailut järjestettiin joka vuosi. Kilpailulajeja olivat mm. nyrkkeily, pankration, viisiottelu ja hevoskilpailut. Naiset saivat seurata kisoja katsomosta.	-	Muistaa / Fakta	<i>R54:4C</i> 4 Millaiset olivat antiikin olympialaiset? Kerro vähintään neljästä asiasta.	- S2	Muistaa / Fakta

<i>R54:5A</i> 5 Mihin aiheeseen seuraavat sanat liittyvät? Merkitse rastilla. Aiheiden vaihtoehtoina antiikin teatteri/ antiikin taide/ antiikin tiede Luokiteltava sanat: kuoro/Platon/ korinttilainen/ Arkhimedes/ tragedia/ Samothraken Nike/ Sokrates/ doorilainen/ Hippokrates/ komedia	-	Ymm. 2.3 / Fakta	<i>R54:5B</i> 5 Valitse yksi seuraavista aiheista ja kerro siitä vähintään viisi asiaa. a. Antiikin Kreikan teatteri b. Antiikin Kreikan taide c. Antiikin kreikan filosofit	- / (T4 / T5 / T6) ¹⁷²	Muistaa / Fakta	<i>R54:5C</i> 5 Vertaile antiikin ajan teatteria nykypäivän teatteriin. Mitä asioita on säilynyt ja mitä on muuttunut?	T7	Ymm. 2.4, 2.6, 2.7/ Fakta
<i>R54:6A</i> 6 Miten seuraavat sanat liittyvät Aleksanteri Suureen? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. Aleksanterin hevonen/ Aleksanterin isä/ idässä oleva suurvalta, jonka Aleksanteri valloitti/ Aleksanteri kuoli todennäköisesti tähän tautiin 32-vuotiaana/ idän ja lännen kulttuurin sekoittuminen Aleksanterin valtakaudella/ filosofi, joka opetti Aleksanteria/ Aleksanteria kohdeltiin kuin uutta faraota/ kaupunki, jonka Aleksanteri perusti Egyptiin A Persia/ B hellenismi/ C Bukefalos/ D Aristoteles/ E Aleksandria/ F Egypti/G malaria/H Filippus II	- S2	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R54:6B</i> 6 Valitse laatikosta neljä sanaa. Selitä, miten ne liittyvät Aleksanteri Suureen. Persia/ Aristoteles/hellenismi/ Aleksandria/ Filippus II/ Egypti/ Bukefalos/ malaria	- / T6 ¹⁷³ S2	Muistaa / Fakta	<i>R54:6C</i> 6 Mitä on hellenismi ja miten se liittyy Aleksanteri Suureen? Kerro omin sanoin.	T6 S2	Ymm. 2.4, 2.7 / Käsite
<i>R54:7A</i> 7.a. Lue teksti ja tee sen alla oleva tehtävä. (<i>Minotaurus-tietoteksti</i>) Valitse oikea vaihtoehto. a. Kuka oli Minotaurus? härän ja ihmisen sekoitus/ Ateenan kuninkaan poika/ monipäinen hirviö b. Mihin kreikkalaiseen kulttuuriin tämä tarina liittyy? Minolaiseen/ mykeneläiseen/ hellenistiseen c. Mihin Minotaurus suljettiin? kuninkaan palatsin vankilaan/ sokkeloon/autiolle saarelle d. Kuka oli Theseus? kreetalainen sankari/ ateenalainen nuori mies/ Ariadnen veli e. Kuka oli Ariadne? Ateenan kuninkaan tytär/ Kreetan kuningatar/ Kreetan prinsessa f. Miten Theseus surmasi Minotauruksen? yhdessä Ariadnen kanssa/ lankakerän avulla/yksin b. Onko tarina Minotauruksesta tapahtunut oikeasti? Perustele vastauksesi.	T3 ¹⁷⁴ S2	Ymm. 2.5, 2.7 / Fakta	<i>R54:7B</i> 7. a. Lue teksti ja vastaa sen alla oleviin kysymyksiin. (<i>Minotaurus-tietoteksti</i>) b. Kehen tarinan henkilöön seuraavat asiat liittyvät? Kreetan hallitsija suljettiin labyrinttiin Kreetan prinsessa surmasi Minotauruksen rakennutti suuren labyrintin a ntoi lankakerän labyrinttiin c. Mihin antiikin ajan kulttuuriin tämä tarina liittyy? d. Onko tarina Minotauruksesta tapahtunut oikeasti? Perustele vastauksesi.	T3 S2	Ymm. 2.5, 2.7 / Fakta	<i>R54:7C</i> 7. a. Lue teksti ja vastaa sen alla oleviin kysymyksiin. (<i>Minotaurus-tietoteksti</i>) b. Mihin antiikin ajan kulttuuriin tämä tarina liittyy? c. Mitkä tarinan tapahtumista ja henkilöistä ovat täysin mielikuvitusta ja mitkä voisivat olla oikeita historian tapahtumia tai henkilöitä? Peruste vastauksesi.	T3, T10 S2	Ymm. / Ment.

Antiikin Rooma / Ritari 5, 5. koe

Helppo	Ops	Taksonomia	Perusversio	Ops	Taksonomia	Vaikea	Ops	Taksonomia
<i>R55:1A</i> 1. Yhdistä oikein. Merkitse kirjain laatikkoon. Antiikin Rooman rikas maanomistaja/ antiikin Rooman tavallinen vapaa kansalainen, esim. kauppias tai käsityöläinen/ antiikin Rooman kerrostalo/ tavallisten kansalaisten edustaja antiikin Rooman kansankokouksissa/ taistelija antiikin Rooman taistelunäytöksissä A kansantribuuni/ B insula/ C patriisi/ D gladiaattori/ E plebeiji	- S2	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R55:1B</i> 1 Mistä antiikin Roomaan liittyvästä sanasta on kysymys? Kirjoita. antiikin Rooman rikas maanomistaja _____ antiikin Rooman tavallinen vapaa kansalainen, esim. kauppias tai käsityöläinen _____ antiikin Rooman kerrostalo _____ tavallisten kansalaisten edustaja antiikin Rooman kansankokouksissa _____ taistelija antiikin Rooman taistelunäytöksissä _____	- S2	Muistaa 1.2. / Fakta	<i>R55:1C</i> 1 Selitä omin sanoin seuraavat sanat. Patriisi/ kansantribuuni/ insula/ gladiaattori/ plebeiji	- S2	Muistaa 1.2 / Fakta

¹⁷² Tähän voisi vastata monenkin tavoitteen näkökulmasta, mutta myös ilman. Tehtävänanto ei velvoita.

¹⁷³ Tämä tehtävä antaa mahdollisuuden vastata monenkin eri tavoitteen mukaista osaamista osoittaen. Toisaalta vastaaminen onnistuu myös ilman niitä.

¹⁷⁴ Tässä tehtävän loppuosaa, jossa pitää miettiä, onko tarina oikeasti tapahtunut, tulkitaan osuvaksi Historiatiedon tulkinnallisuuden havaitsemiseen (T3).

R55:2A 2. Nimeä rakennukset (Kuvissa Colosseum, Circus Maximus, akvedukti)	- S2	Muistaa / Fakta	R55:2B 2 Yhdistä oikein. Merkitse kirjain laatikkoon. antiikin Rooman kuuluisin amfiteatteri/ roomalaisten rakentama temppele/ roomalaisten rakentama tie, joka kulki Roomasta Etelä-Italiaan/ roomalaisten rakentama akvedukti/ antiikin Rooman tunnetuin kilpa-ajareena/ roomalaisten kaupunkien keskellä sijainnut tori A Colosseum/ B Via Appia/ C Circus Maximus/ D Forum/ E Pont du Gard/ F Pantheon	- S2	Muistaa 1.1 / Fakta	R55:2C 2 Roomalaiset olivat taitavia rakentajia. Mitä kaikkea he rakensivat? Miksi rakennukset ovat edelleen tunnettuja? Kuvaille ainakin kolme rakennusta. (Kuvassa Colosseum. Kirjoitustilaa 9 riviä)	T8 ¹⁷⁵ S2	Ymm. 2.2, 2.4 / Fakta
R55:3A 3. Yhdistä oikein. Merkitse kirjain laatikkoon. Rooman ensimmäinen keisari/ Rooman diktaattori/ keisari, jonka aikana Rooman valtakunta oli laajimmillaan/ karthagolainen sotapäällikkö/ keisari, joka määräsi Rooman valtakuntaan uskonnonvapauden/ Caesarin ystävä, joka osallistui hänen murhaansa/ Rooman perustaja tarinan mukaan A Brutus/ B Hannibal C Gaius Julius Caesar/D Romulus/ E Trajanus/ F Konstantinus/ G Augustus	- S2	Muistaa 1.1 / Faktat	R55:3B 3 a. Ympyröi nimet, jotka liittyvät Rooman valtakuntaan. Augustus/ Gaius Julius Caesar/ Hammurabi/ Trajanus/ Odysseus/ Romulus/ Konstantinus/ Homeros/ Brutus b. Valitse yksi ympyröimistäsi henkilöistä ja kerro hänestä vähintään neljä asiaa.	- S2	Muistaa / Faktat	R55:3C 3 Miten seuraavat sanat liittyvät Rooman syntyyn ja laajenemiseen? Selitä omin sanoin. etruskit / Karthago / Välimeri / pax romana	T6	Ymm. 2.7/ Fakta + käsite
R55:4A 4 Miten tämä kuva liittyy Rooman valtakunnan historiaan? Kerro omin sanoin. (Kuvassa sotatorsu)	- S2	Muistaa 1.1 / Fakta ?	R55:4B 4 Ovatko väitteet oikein (O) vai väärin (V)? Merkitse kirjain laatikkoon. Rooman kaupunki syntyi Tiber-joen varrelle. Germaanit perustivat Rooman kaupungin. Roomalaiset taistelivat Italian niemimaasta etruskien kanssa. Roomalaiset sotivat karthagolaisten kanssa useita kertoja. Rooman valtakunta laajeni koko Välimeren alueelle. Roomalaiset perustivat Pariisiin, Lontoon, Wienin, Kölnin ja Budapestin. Roomalaiset johtivat valloittamiaan kansoja ”hajota ja hallitse” – menetelmällä. Rooman rauhallista kukoistuskautta kutsutaan nimellä pax romana.	- S2	Muistaa / Fakta	R55:4C 4. Mitkä kaikki asiat nykyisen Euroopan kulttuurissa pohjautuvat antiikin Kreikan ja Rooman kulttuureihin? Kerro omin sanoin.	T 8	Ymm. 2.4, 2.6 / Fakta
R55:5A 5 a) Ovatko väitteet oikein (O) vai väärin (V)? Merkitse laatikkoon. Rooman valtakunta jaettiin kahteen osaan v. 395. Rooman valtakunnan rappeutuminen johtui rahapulasta ja jatkuvista vihollisten hyökkäyksistä. Länsi-Rooman toinen nimi on Bysantti. Kristinusko syntyi ja levisi Rooman keisarikunnassa. b) Kirjoita karttaan Itä-Rooman ja Länsi-Rooman pääkaupungit.	-	Muistaa / Fakta	R55:5B 5 Täydennä ajatuskartta Rooman jakautumisesta. Keskuskäsitteenä ROOMAN JAKAUTUMINEN, josta johdettu kaksi laatikkoa.	T6	Ymm. 2.2. / Fakta	R55:5C 5 Ratkaise ristikko. a) Rooman ensimmäinen keisari b) Rooman diktaattori c) keisari, jonka aikana Rooman valtakunta oli laajimmillaan d) karthagolainen sotapäällikkö e) keisari, joka määräsi Rooman valtakuntaan uskonnonvapauden f) Gaius Julius Caesarin ystävä, joka osallistui hänen murhaansa g) Gaius Julius Caesarin ottolapsi	-	Muistaa / fakta
R55:6A 6. Lue teksti ja tee sen alla oleva tehtävä. (Sotilaan palvelustodistus - teksti – ilmeisesti mukailtu alkuperäislähde)	- ¹⁷⁶	Ymm. 2.5 / Fakta	R55:6B 6. Lue teksti ja tee sen alla oleva tehtävä. (Sotilaan palvelustodistus-teksti) Rooman armeijassa palvelleille ratsusotilaille annettiin palveluksen	-	Ymm. 2.5. / Fakta	R55:6C 6. Lue teksti ja tee sen alla oleva tehtävä. <u>Sotilaan palvelustodistus</u> Keisari Trajanus, jumalaksi julistetun keisari Nervan poika, määrää, että	-	Ymm. 2.4, 2.5 / Fakta

¹⁷⁵ Vaikka tehtävän kaksi osaa ovat vain muistamista edellyttäviä, miksi-kysymys on kognitiivisesti vaativampi. Kognitiivinen vaativuus ei takaa osumista ops-tavoitteisiin. Tässä kuitenkin juuri miksi-kysymys osuu jatkuvuuden tunnistamiseen (T8), tai ainakin vastauksen voisi antaa sen kautta.

¹⁷⁶ Vaikka kyseessä on alkuperäislähde, ei siitä annettu tehtävä liity mitenkään lähteiden ja niiden tulkintaan liittyviin tavoitteisiin T2 ja T3.

Rooman armeijassa 25 vuotta palvelleille ratsusotilaille annettiin palveluksen päätyttyä pronssilaatta. Se oli todistus palveluksesta ja sen päättymisen tuomista eduista. Mitä keisarin lupaamia oikeuksia laataan oli kaiverrettu? Ympyröi. Rooman kansalaisuus sotilaille itselleen Rooman kansalaisuus sotilain lapsille Rooman kansalaisuus sotilain lapsenlapsille Rooman kansalaisuus sotilain vaimolle oikeus solmia avioliitto oikeus palvella armeijassa seuraavat 25 vuotta oikeus asua Britanniassa oikeus solmia avioliitto vain sellaisten naisten kanssa, jotka ovat Rooman kansalaisia oikeus pysyä naimattomana		päätyttyä pronssilaatta. Se oli todistus palveluksesta ja sen päättymisen tuomista eduista. Ovatko seuraavat väitteet oikein (O) vai väärin (V)? Merkitse kirjain laatikkoon. 1. Keisari Trajanusta pidettiin Rooman valtakunnassa jumalana. 2. Keisari Trajanus oli keisari Nervan poika. 3. Keisari Trajanus määräsi kaikille roomalaisille ratsusotilaille Rooman kansalaisuuden. 4. Keisari Trajanus määräsi kaikille Britanniassa taistelleille ratsusotilaille Rooman kansalaisuuden. 5. Keisari Trajanus määräsi, että kaikkien ratsusotilaiden piti mennä naimisiin. 6. Keisari Trajanus lupasi huolehtia kaikkien ratsusotilaiden lapsista ja lapsenlapsista. 7. Keisari Trajanus lupasi Rooman kansalaisuuden myös ratsusotilaiden vaimoille. 8. Keisari Trajanus halusi palkita pitkään armeijassa palvelleet ratsusotilaat. 9. Keisari Nerva halusi palkita pitkään armeijassa palvelleet ratsusotilaat.		<i>Britanniassa palvelevat ratsusotilaat, jotka ovat olleet armeijassa 25 vuotta, saavat Rooman kansalaisuuden itselleen, lapsilleen ja heidän jälkeläisilleen. He saavat lisäksi oikeuden solmia laillisen avioliiton niiden naisten kanssa, joiden kanssa he elivät yhdessä, kun he saivat kansalaisuuden. Mikäli miehet olivat naimattomia, he saavat myöhemmin solmia avioliiton haluamansa naisen kanssa (mutta ei useamman kuin yhden naisen kanssa).</i> Rooman armeijassa 25 vuotta palvelleille ratsusotilaille annettiin palveluksen päätyttyä pronssilaatta. Se oli todistus suoritetusta sotilaspalveluksesta. Miksi pronssilaatta oli roomalaisille ratsusotilaille hyvin tärkeä? Mitä oikeuksia heille siinä luvattiin? Kerro omin sanoin.	

Keskiäika Euroopassa/ Ritari 6, 1. koe

Helppo	Ops	Taksonomia	Perusversio	Ops	Taksonomia	Vaikea	Ops	Taksonomia
<i>R61:1A</i> 1. Mistä keskiäikaan liittyvästä sanasta on kysymys? Valitse laatikosta. Maaorja/ pyhimys/ porvari/ kisälli/ pormestari viljeli jonkun toisen omistamaa maata, ja vastineeksi saamastaan sadosta työskenteli maanomistajan maatilalla _____ työskenteli monta vuotta käsityöläismestarin opissa _____ kaupungissa asuva kauppias tai käsityöläinen _____ johti kaupunkia yhdessä raatimiesten kanssa _____ paavin pyhäksi julistama ihminen, joka oli elinaikanaan tehnyt ihmetekoja _____	- S3	Muistaa 1.1 / käsite	<i>R61:1B</i> 1. Mistä keskiäikaan liittyvästä sanasta on kysymys? Kirjoita viivalle. viljeli jonkun toisen omistamaa maata, ja vastineeksi saamastaan sadosta työskenteli maanomistajan maatilalla _____ paavin pyhäksi julistama ihminen, joka oli elinaikanaan tehnyt ihmetekoja _____ työskenteli monta vuotta käsityöläismestarin opissa _____ kaupungissa asuva kauppias tai käsityöläinen _____ johti kaupunkia yhdessä raatimiesten kanssa _____	- S3	Muistaa 1.2 / käsite	<i>R61:1C</i> 1. Selitä omin sanoin seuraavat sanat. Maaorja/ kisälli / pyhimys/ porvari /pormestari	- S3	Ymm. 2.4 / käsite
<i>R61:2A</i> 2. Liittyvätkö seuraavat sanat kristinuskoon (K) vai islamiin (I)? Merkitse oikea kirjain. Paavi/ luostari/ ristiretket/ Koraani/ Muhammed/ muslimi/ kirkonkirous/ nunna/ Raamattu/ munkki	- S3	Ymm. 2.3 / Fakta	<i>R61:2B</i> 2 a. Mitä olivat ristiretket? b. Miksi ihmiset lähtivät ristiretkille? c. Mitä ristiretkistä seurasi? (kuhunkin tehtävään on kaksi riviä vastaustilaa)	T5, T6 ¹⁷⁷ S3	Ymm. 2.7 / käsite	<i>R61:2C</i> 2 a. Millainen oli keskiajan katolinen kirkko? b. Millainen oli Arabian niemimaalla syntynyt uusi uskonto, islam? c. Kerro näiden kahden uskonnon kohtaamisesta.	T6 S3	Ymm. 2.4 / käsite
<i>R61:3A</i> 3. Valitse yksi sanoista. Kerro, miten se liittyy keskiajan kaupankäyntiin. markkinat / kaukokauppa /tullimaksut / ylellisyystavarat	- S3	Ymm. 2.4, 2.7 / Fakta	<i>R61:3B</i> 3 a. Millaiset olivat keskiajan markkinat? b. Miten tullimaksut liittyivät keskiajan kaupankäyntiin? c. Millaista oli kaukokauppa keskiajalla? (kuhunkin tehtävään on kolme riviä vastaustilaa)	(T4) S3	Ymm. 2.4 / Käsite	<i>R61:3C</i> 3. Millaista oli kaupankäynti keskiaikaisessa kaupungissa? Missä ostoksia tehtiin? Mitä oli myytävänä? Ketkä kauppa kävivät? Kerro omin sanoin.	(T4) S3	Ymm. 2.4 / Fakta
<i>R61:4A</i> 4. Ovatko väitteet oikein (O) vai väärin (V)? Merkitse. Musta surma tappoi paljon ihmisiä keskiajalla. Musta surma levisi helposti ihmisestä toiseen. Mustan surman oikea nimi on paiserutto. Mustaan surmaan löytyi lopulta lääke. Mustaa surmaa levittivät eläimet.	T6	Muistaa / Fakta	<i>R61:4B</i> 4. Mistä sanasta on kysymys? Kirjoita sana ruudukkoon. (ruudukossa on oikea määrä paikkoja kirjaimille) kuninkaalle uskollinen ylhäisen suvun jäsen maa-alue, joka kuningas antoi aateliselle ammatti, johon aatelispoika kouluttautui opettelemalla sotilastaitoja ja käytöstapoja paikka, johon aatelisperhe saattoi lähettää tyttärensä aatelisten johtamien sotajoukkojen tukikohta	-	Muistaa 1.2 / Fakta	<i>R61:4C</i> 4. Keitä olivat keskiajan aateliset? Miten seuraavat sanat liittyvät heidän elämäänsä? Kerro omin sanoin. Vero / lait / kuningas / läänitykset / ritarit / sopimukset / linna	T5	Ymm. 2.4 / Käsite
<i>R61:5A</i> 5 a. Nimeä keskiajan säädät. (Kuvassa perinteinen pyramidi, ylimmässä lukee kuningas) b. Valitse yksi säädystä. Kerro tähän säätöön kuuluneista ihmisistä vähintään kaksi asiaa.	-	Muistaa / Fakta	<i>R61:5B</i> 5. Mikä oli musta surma? Miksi sitä pelättiin keskiajalla niin paljon? Kerro omin sanoin.	T5	Ymm. 2.4 / Fakta	<i>R61:5C</i> 5. Mikä oli musta surma? Miten kuva liittyy siihen? Kerro omin sanoin. (Piirretyssä kuvassa makaa kärsivän näköinen mies luonaan ruoska, vieressään koira, taustalla lintunaamioinen mies höyryävä astia kädessään)	-	Muistaa / Fakta
<i>R61:6A</i> 6.a) Lue tiivistelmä Robert Chichelen testamentista. Testamenti tarkoittaa asiakirjaa, johon henkilö on kirjoittanut, mitä hän haluaa omaisuudelleen tehtävän sitten kun hän on kuollut. <i>Jumalan nimeen, amen. Kesäkuun viidentenä päivänä 1439 minä Robert Chichele, Lontoon kaupungin asukas ja kauppias, teen testamentini. Jätän sieluni</i>	- ¹⁷⁸	Ymm. 2.5 / Faktat	<i>R61:6B</i> 6a Lue tiivistelmä Robert Chichelen testamentista. Testamenti tarkoittaa asiakirjaa, johon henkilö on kirjoittanut, mitä hän haluaa omaisuudelleen tehtävän sitten kun hän on kuollut. 6b. Ovatko väitteet oikein (o) vai väärin (v)? Merkitse ruutuun.	-	Ymm. 2.5 / Fakta	<i>R61:6C</i> 6 a. Lue tiivistelmä Robert Chichelen testamentista. b. Mitä kaikkea Robert Chichele omisti? Mitä hän halusi omaisuudelleen tehtävän kuolemansa jälkeen? Kerro omin sanoin Robert Chichelen testamentista.	-	Ymm. 2.4, 2.5 / Fakta

¹⁷⁷ Tehtävää ei ole sen osista huolimatta jaoteltu luokittelun kannalta useaksi eri analyysikohteeksi, vaikka tapaa on joissain tutkimuksen luokitteluissa käytetty. Tässä kuitenkin näkyy, miten mainosti tehtävä rakennetaan, kun se alkaa käsitteen selityksellä (mitä tavoitteet eivät edellytä, mutta mikä tietysti rakentaa pohjaa taidoille), ja jatketaan ihmisen motiivien ymmärtämisellä (T5) ja tapahtuman seurauksilla (T6).

¹⁷⁸ Sama ilmiö kuin R55:6-tehtävässä, jossa alkuperäislähdettä käytetään ainoastaan luetun ymmärtämisen testaamiseen.

kaikkialtialle Jumalalle, neitsyt Marialle ja kaikille pyhimyksille. Ruumiini haudataan Lontooseen Pyhän Jamesin kirkkoon, jonka seurakuntaan kuulun. Veljelleni Henrylle, joka on Canterburyn arkkipiispa, annan perinnöksi kaikki omistamani helmet, niin isot kuin pienetkin. Pyhän Jamesin kirkon kirkkoherralle jätän testamenttina 40 shillinkiä, jotta hän rukoilee sieluni puolesta. Hautajaisteni järjestämistä varten jätän Pyhän Jamesin kirkolle 10 puntaa. Annan perinnöksi 20 puntaa, jotka on jaettava tasan Lontoon ja sen esikaupunkien tyrmiin vangituille vangeille ja kaupungin sairaaloissa oleville potilaille. Lisäksi annan 60 puntaa jaettavaksi myötäjaisiksi kolmellekymmenelle hyvämaineiselle tytölle, jotka menevät naimisiin. Keille kaikille Robert Chichele jakoi omaisuutensa? Ympyröi. Henry Chichele, Canterburyn arkkipiispa pyhimykset Pyhän Jamesin kirkko Pyhän Jamesin kirkon kirkkoherra Lontoon kauppiat Lontoon vangit ja sairaalojen potilaat esikaupunkien asukkaat 30 hyvämaineista tyttöä, jotka menevät naimisiin			Robert Chichele oli kauppias, joka eli Lontoossa 1400-luvulla. Robert Chichele kuoli 4.6.1439. Robert Chichele omisti paljon helmiä. Robert Chichele ja Henry Chichele olivat veljeksiä. Robert Chichele kuului Lontoon Pyhän Jamesin kirkon seurakuntaan. Henry Chichele kuului Lontoon Pyhän Jamesin kirkon seurakuntaan. Henry Chichele sai perinnöksi Robert Chichelen omistamat helmet. Robert Chichele halusi auttaa esimerkiksi vankeja ja sairaita ihmisiä. Robert Chichele jätti 80 puntaa rahaa jaettavaksi sellaisille ihmisille, joita hän ei henkilökohtaisesti tuntenut. Robert Chichele oli uskonnollinen ihminen.					

Keskiaika Pohjolassa/ Ritari 6, 2. koe

Helppo	Ops	Taksonomia	Perusversio	Ops	Taksonomia	Vaikea	Ops	Taksonomia
<i>R62:1A</i> 1 Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Valitse laatikosta. Tuomiokirkko / peijaiset / viikingit / markkinat / saamelaiset / katedraaliskoulu / luostari / arkeologit / piispa / käräjät nykyisen Ruotsin, Norjan ja Tanskan alueella 700-1000-luvulla eläneistä ihmisistä käytetty nimitys _____ kirkon omistama laitos, jossa munkit ja nunnat työskentelivät _____ keväällä ja syksyllä kaupunkien toreilla järjestetty tapahtuma, jossa tanssittiin, seurattiin esityksiä ja tehtiin ostoksia _____ menneisyyden tutkija, joka tutkii entisaikojen ihmisten esineitä ja asumuksia _____ tapahtuma, jossa toisiaan lähellä asuvat talonpojat kokoontuivat päättämään yhteisistä asioista ja tuomitsemaan rikollisia _____ karhun kaatamisen kunniaksi järjestetty juhla, jossa pyydettiin anteeksi karhun hengeltä, että metsästäjät olivat tappaneet sen _____	- S4	Muistaa 1.1 / faktat	<i>R62:1B</i> 1 Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Kirjoita viivalle. nykyisen Ruotsin, Norjan ja Tanskan alueella 700-1000-luvulla eläneistä ihmisistä käytetty nimitys _____ kirkon omistama laitos, jossa munkit ja nunnat työskentelivät _____ keväällä ja syksyllä kaupunkien toreilla järjestetty tapahtuma, jossa tanssittiin, seurattiin esityksiä ja tehtiin ostoksia _____ menneisyyden tutkija, joka tutkii entisaikojen ihmisten esineitä ja asumuksia _____ tapahtuma, jossa toisiaan lähellä asuvat talonpojat kokoontuivat päättämään yhteisistä asioista ja tuomitsemaan rikollisia _____ karhun kaatamisen kunniaksi järjestetty juhla, jossa pyydettiin anteeksi karhun hengeltä, että metsästäjät olivat tappaneet sen _____	- S4	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R62:1C</i> Selitä omin sanoin seuraavat sanat. viikingit / luostari / markkinat / arkeologi / käräjät / peijaiset (2 riviä/selitys)	- s4	Ymm. / Käsite ?
<i>R62:2A</i> 2 Ovato väitteet oikein (O) vai väärin (V)? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. Viikingit tekivät ryöstö- ja kaupparetkiä. Viikinkilaivat olivat pitkiä ja kapeita purjelaivoja. Irlannin pääkaupunki Dublin oli alun perin viikinkien talvileiripaikka. Viikingit käyttivät sarvenmallisia kypäröitä. Viikinkien pystyttämää muistokiviä kutsutaan riimukiviksi. Viikingit myivät koruja ja hopeaa ja ostivat tilalle turkkia ja suolakalaa. Viikingit purjehtivat Amerikkaan asti. Viikingit tekivät matkoja aina Bagdadiin asti.	- S3	Muistaa / fakta	<i>R62:2B</i> 2 Valitse laatikosta neljä asiaa ja kerro, miten ne liittyvät viikinkeihin viikinkilaiva / Amerikka / ryöstö- ja kaupparetkat / Dublin, Novgorod ja Kiova / talvileirit / riimukivi	- S4	Muistaa / faktat	<i>R62:2C</i> 2 Kerro viikingeistä. Vastaa ainakin seuraaviin kysymyksiin: Keitä he olivat? Mitä he tekivät? Mitä heistä on jäänyt muistoksi? (8 riviä vastaustilaa)	T5, T6	Ymm. 2.4/ Fakta
<i>R62:3A</i> 3 Täydennä puuttuvat sanat. Valitse laatikosta.	- S3	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R62:3B</i> 3 Täydennä puuttuvat sanat. Keskiajan ihmiset uskoivat luonnonjumaliin. Suomessa	- S3	Muistaa 1.2 / Fakta	<i>R62:3C</i> 3 Millaisiin asioihin ihmiset uskoivat Suomen	T11	Ymm. / Fakta + käsite

<i>Ahti / Ukko / Väinämöinen / Kaleva / Tapio / kristinusko / luonnonskonto</i> Keskiajan ihmiset uskoivat luonnonjumaliin. Suomessa pääjumala oli säänja sadon jumala _____. Muita tärkeitä jumalia olivat metsänjumala _____ ja vedenjumala _____. Luonnonjumalien rinnalle levisi ruotsalaisten kauppiaiden mukana uusi uskonto _____. Tästä oli merkinä esimerkiksi hautoihin laitetut ristiriipukset.			pääjumala oli sään ja sadon jumala _____. Muita tärkeitä jumalia olivat metsänjumala _____ ja vedenjumala _____. Luonnonjumalien rinnalle levisi ruotsalaisten kauppiaiden mukana uusi uskonto _____. Tästä olivat merkinä esimerkiksi hautoihin laitetut ristiriipukset.			alueella ennen kristinuskon tuloa?		
R62:4A 4 Kuuluvatko seuraavat asiat sarkaviljelyyn (S) vai kaskiviljelyyn (K)? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. Länsi-Suomi metsien kaataminen ja polttaminen pellot jaettu kaistaleisiin tiivit kylät peltojen keskellä Itä-Suomi talot sijaitsivat kaukana toisistaan	-	Muistaa / Käsite ¹⁷⁹	R62:4B 4 Mitä eroja oli sarka- ja kaskiviljelyllä?	-	Ymm. 2.6 / Käsite	R62:4C 4 Kerro keskiajan maanviljelytavoista eri puolilla Suomea.	T5	Ymm. 2.4 / fakta
R62:5A 5 Valitse oikea vaihtoehto. a. Miksi Suomeen rakennettiin linnoja keskiajalla? kuninkaan asuinpaikaksi vankiloiksi/ Suomen alueiden puolustamiseksi /porvareiden kauppapaikaksi b. Mitkä valtiot solmivat Pähkinäsaaren rauhan vuonna 1323? Ruotsi ja Suomi / Ruotsi ja Novgorod / Suomi ja Novgorod / Hansa-liitto ja Novgorod c. Mitkä olivat keskiajan tärkeimmät kaupungit Suomessa? Helsinki ja Turku / Turku ja Hämeenlinna / Turku ja Viipuri / Novgorod ja Turku d. Missä sijaitsi Suomen merkittävin birgittalaisluostari? Viipurissa / Turussa / Naantalissa / Tukholmassa	-	Muistaa / Fakta	R62:5Ba 5 a) Miksi Suomeen rakennettiin keskiajalla linnoja? R62:5Bb B) Miksi Pähkinäsaaren rauha v. 1323 on merkittävä? R62:5Bc c) Miten katolinen kirkko näkyi keskiajan ihmisten elämässä?	T6 T6 T5?	Ymm. / Fakta Ymm. / fakta Muistaa/ fakta	R62:5C 5Valitse yksi seuraavista aiheista ja kerro siitä. ¹⁸⁰ A. Keskiajan linnat B. Pähkinäsaaren rauha C. Keskiajan kirkot ja luostarit	-	Ymm. 2.4. / Fakta
R62:6A 6 Mitkä seuraavista asioista sopivat keskiajan Turkuun? Merkitse rastilla. Tuomiokirkko / katedraalikoulu / Pyhän Olavin luostari / kotieläiminä hevosia, lemmiä ja sikoja /viikinkien perustama kaupunki / Pähkinäsaaren rauha / Suurtori / Olavinlinna / kaskiviljely / kaupankäynti	-	Muistaa / Fakta	R62:6B 6 Kirjoita ajatuskarttaan asioita keskiajan Turusta. Keskellä KESKIAJAN TURKU, siitä lähtee kolme kohtaa: TUOMIOKIRKKO, KADUT JA TALOT, KATEDRAALIKOULU	-	Muistaa / Fakta	R62:6C 6 Kirjoita ajatuskarttaan asioita keskiajan Turusta. (Keskellä laatikossa termi Keskiajan Turku)	-	Muistaa /fakta
R62:7A 7. Lue teksti kuningas Kristofferin maanlaista. Vastaa tekstin alla oleviin tehtäviin. Kuningas Kristofferin maanlaki tuli voimaan Ruotsissa ja samalla myös Suomen alueella 1442. Ryöstämisestä tässä laissa määrätään seuraavasti: [--] Kuningas Kristofferin maanlaki 1442 (suom. Martti Ulkuniemi) Merkitse ovatko seuraavat väitteet oikein (O) vai väärin (V). *Jos varasti toiselta tavaraa, jonka arvo oli enemmän kuin puoli markkaa, sai kuolemantuomion. *Jos ryösti tavaran, jonka arvo oli alle puoli markkaa, joutui teitatuksi. *Jokaisella oli lupa ottaa ryöstäjä kiinni ja viedä hänet käräjille. *Jos oli mukana ryöstäjoukossa, saattoi joutua mestatuksi, vaikka ei itse olisi ryöstänyt mitään. *Ryöstäjällä ei ollut mitään mahdollisuutta puolustaa itseään.	- S3	Ymm. 2.5. / fakta	R62:7B 7. Lue teksti kuningas Kristofferin maanlaista. Vastaa tekstin alla oleviin tehtäviin. [--] Kuningas Kristofferin maanlaki 1442 (suom. Martti Ulkuniemi) a. Mikä rangaistus määrättiin puolen markan arvoisen esineen ryöstäjälle? b. Mikä rangaistus määrättiin kolmen äyrin arvoisen esineen ryöstäjälle? c. Millainen mahdollisuus ryöstämisestä syytetyllä oli puolustautumiseen? d. Mitä kuka tahansa sai tehdä ryöstäjälle? e. Miten rangaistiin rikoksessa mukana olleita, jotka eivät olleet itse ryöstäneet mitään?	- S3	Ymm. 2.5. / Fakta	R62:7C 7. Lue teksti kuningas Kristofferin maanlaista. Vastaa tekstin alla oleviin tehtäviin. [--] Missä laissa määrättiin ryöstämisestä? Kirjoita omin sanoin. (13 riviä vastaustilaa)	- S3	Ymm. 2.4., 2.5/ Fakta

¹⁷⁹ Tämä olla käsitteiden (sarka- ja kaskiviljely) muistamista. Toisaalta, jos pääteltäisiin (itse en siihen päätenyt) tehtävään vastaamisen vaativan termien ymmärtämistä, oltaisiin Ymmärtämisen prosesseissa (esim. 2.3).

¹⁸⁰ Tehtävätyypin ongelma tavoitteiden kannalta on tehtävänannon laeva määrittely. Vastata voisi syy-seuraussuhteet, muutokset, jatkuvuuden tai lähteekin huomioiden, mutta mitään näistä ei velvoiteta.

Uuden ajan alku/ Ritari 6, 3.koe

Helppo	Ops	Taksonomia	Perusversio	Ops	Taksonomia	Vaikea	Ops	Taksonomia
<i>R63:1A</i> 1 Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Valitse laatikosta. renessanssi / reformaatio / Itä-Intian kauppakomppania / dynastia / asteekit /Kielletty kaupunki /inkat / siirtokunta / suurmogulien valtakunta tarkoittaa uudelleensyntymistä, antiikin aikaa ihannoiva aikakausi 1300–1500-luvuilla _____ kirkon uudistusliike, joka sai alkunsa Martin Lutherin julkaisemista teesistä _____ nykyisen Meksikon alueella elänyt intiaanikansa, joka tunnetaan kaupungeistaan, sotimistaidoistaan ja ihmishuhreistaan. _____ löytötretkien jälkeen eurooppalaisten valtioiden perustama kylä tai kaupunki Amerikan mantereelle. _____ Kiinan keisaria varten rakennettu suuri palatsialue, jonne tavalliset kiinalaiset eivät saaneet mennä. _____ islaminuskoisten hallitsijoiden Intiaan perustama valtio, joka kukoisti 1500-1700-luvuilla. _____	-	Muistaa 1.1 / käsite	<i>R63:1B</i> 1. Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Kirjoita viivalle tarkoittaa uudelleensyntymistä, antiikin aikaa ihannoiva aikakausi 1300–1500-luvuilla _____ kirkon uudistusliike, joka sai alkunsa Martin Lutherin julkaisemista teesistä _____ nykyisen Meksikon alueella elänyt intiaanikansa, joka tunnetaan kaupungeistaan, sotimistaidoistaan ja ihmishuhreistaan. _____ löytötretkien jälkeen eurooppalaisten valtioiden perustama kylä tai kaupunki Amerikan mantereelle. _____ Kiinan keisaria varten rakennettu suuri palatsialue, jonne tavalliset kiinalaiset eivät saaneet mennä. _____ islaminuskoisten hallitsijoiden Intiaan perustama valtio, joka kukoisti 1500-1700-luvuilla. _____	-	Muistaa 1.2 / käsite	<i>R63:1C</i> 1 Selitä omin sanoin seuraavat sanat. renessanssi / reformaatio / asteekit / siirtokunta / Kielletty kaupunki / suurmogulien valtakunta / (2 riviä/vastaus)	-	Ymm. / käsite
<i>R63:2A</i> 2 Mitkä seuraavista asioista olivat reformaation seurauksia? Ympyröi. luterilainen kirkko syntyi / kirjapainotaito keksittiin / aneakauppa poistettiin katolisesta kirkosta / anglikaaninen kirkko perustettiin Englantiin / maalaustaide kehittyi / ihmiset pääsivät lukemaan Raamattua omalla kielellään	T6 S4	Muistaa / Faktat	<i>R63:2B</i> 2. Numeroi seuraavat Lutheriin liittyvät tapahtumat oikeaan järjestykseen. *Luterilainen, reformoitu ja anglikaaninen kirkko saivat alkunsa. *Katolinen kirkko tuomitsi reformaation kannattajia kuolemaan. *Luther julkaisi 95 teesiä. *Lutherin ajatukset levisivät kirjapainotaidon ansiosta ympäri Eurooppaa. *Katolinen kirkko myi aineita. *Katolinen kirkko menetti valtansa ja aneakauppa poistettiin.	T6, S4	Analys. / Faktat	<i>R63:2C</i> 2 Tee ajatuskartta reformaatiosta. Keskuskäsitteenä reformaatio, siitä lähtee neljä eri linjaa: kritiikki katolista kirkkoa kohtaan / protestanttisten kirkkojen synty / Luther /muutokset katolisessa kirkossa	T6 S4	Ymm. 2.2, 2.3 / Fakta
<i>R63:3A</i> 3 a) Ketkä seuraavista olivat löytöretkeilijöitä? Merkitse rastilla. Johannes Gutenberg / Vasco da Gama / Kristoffer Kolumbus / Amerigo Vespucci / Bartolomeu Dias / Martin Luther / Fernão de Magalhães / Katarina von Bora b) Valitse kaksi löytöretkeilijää ja kerro, mihin he tekivät löytöretkensä	- S4	Muistaa / Fakta	<i>R63:3B</i> 3 Yhdistä seuraavat asiat oikeaan henkilöön. Merkitse kirjain laatikkoon. Yksi nimi on ylimääräinen. keksi kirjapainotaidon / purjehti ensimmäisenä Afrikan eteläkärkeen / löysi ensimmäisenä meritien Intiaan / Purjehti ensimmäisenä uudelle mantereelle, Amerikkaan / lähti ensimmäiselle maailmanympäripurjehdukselle / Hänen mukaansa nimettiin uusi maanosa / Kiinan laivaston komentaja, joka teki löytöretkiä Intiaan A Kristoffer Kolumbus / B Francisco Pizarro / C Johannes Gutenberg / D Fernão de Magalhães / E Zeng He / F Bartolomeu Dias / G Amerigo Vespucci / H Vasco da Gama	- S4	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R63:3C</i> 3 Mitä historiallisesti merkittäviä seuraavat henkilöt ovat tehneet? Fernão de Magalhães / Johannes Gutenberg / Vasco da Gama / Kristoffer Kolumbus / Amerigo Vespucci / Zeng He / Bartolomeu Dias (1 rivi/vastaus!)	- S4	Muistaa 1.2 / Fakta
<i>R63:4A</i> 4. Liittyvätkö seuraavat asiat Michelangeloon (M), Leonardo da Vinciin (L) vai William Shakespearaan (W)? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. Romeo ja Julia / Sikstuksen kappelin kattofreskot / tekniikkaan liittyvät keksinnöt / näytelmäkirjailija / Viimeinen ehtoollinen / Daavid-patsas / Mona Lisa / Pietarinkirkon kupolin suunnittelu	- S4	Ymm. 2.3 / Fakta	<i>R63:4B</i> 4. Mistä seuraavat renessanssijan taitelijat ovat tulleet tunnetuksi? a) Leonardo da Vinci b) Michelangelo c) William Shakespeare	- S4	Muistaa / Fakta	<i>R63:4C</i> 4.Valitse yksi seuraavista renessanssijan taitelijoista ja kerro hänestä tarkasti. a) Leonardo da Vinci b) Michelangelo c) William Shakespeare	- S4	Muistaa 1.2 / Fakta
<i>R63:5A</i> 5 Ovatko seuraavat asiat löytöretkille lähdön syitä vai	T6 S4	Ymm. 2.4 / Fakta	<i>R63:5B</i>	T6 S4	Ymm. 2.5 / Fakta	<i>R63:5C</i> 5 Mitä hyviä ja huonoja seurauksia oli	T9 S4	Ymm. 2.4, 2.7 / Fakta

retkien seurauksia? Merkitse rastilla. (Yläriivin vaihtoehtoina Lähden syitä + Löytöretkien seurauksia) Pystyivillä vaihtoehdot: Haluttiin löytää merite Intiaan. / Mausteita haluttiin saada halvemmalla. / Ihmiset halusivat vallata uusia alueita. / Kristinuskoa haluttiin levittää. / Intiaanit sairastuivat uusiin tauteihin. / Intiaanit joutuivat pakkotyöhön. / Afrikkalaisia vietettiin orjiksi Amerikkaan. / Eurooppaan tuotiin uusia ruoka-aineita. / Kaupankäynti lisääntyi. / Laivanrakentajat menestyivät.			5 Yhdistä syyt ja seuraukset. Merkitse oikea kirjain laatikkoon. Intialaiset mausteet olivat kalliita. / Kompassi oli keksitty. / Eurooppalaiset toivat Amerikkaan uusia tauteja. / Amerikan pelloilla ja kaivoksissa tarvittiin lisää työvoimaa. / Amerikasta kuljetettiin kauppatavaroita Eurooppaan. A Intiaanit sairastuivat ja kuolivat. / B Orjia haettiin Afrikasta. / C Eurooppalaiset halusivat löytää suoran meritien Intiaan. / D Laivanrakentajat menestyivät. / E Laivat pystyivät purjehtimaan kauemmas.			löytöretkillä eurooppalaisten, afrikkalaisten ja intiaanien kannalta? Kerro omin sanoin.		+ Käsite
<i>R63:6A</i> 6. Lue teksti maya-intiaaneista ja valitse, ovatko seuraavat väitteet oikein (O) vai väärin (V). (Tietoteksti, ei alkuperäislähde) Mayat kirjoittivat hieroglyfejä. Kaikki maya-intiaanit kuolivat 900-luvulla. Mayat olivat sotaisia. Suurin osa mayoista asui kaupungeissa. Mayat muokkasivat ulkonäköään. Mayojen kulttuuri kukoisti noin 3000 eaa. Kaskiviljelyssä kasvit saavat ravinteita poltettujen puiden tuhkasta. Mayat uhrasivat sotasalaaniin saatuja ihmisiä jumalilleen. Mayat asuivat pyramidinmuotoisissa taloissa. Mayalasten päät olivat vastasyntyneenä maissintähkän muotoisia.	-	Ymm. 2.5 / Fakta	<i>R63:6B</i> 6. Lue teksti maya-intiaaneista. Tee tekstin pohjalta ajatuskartta, johon kokoat tekstin tärkeimmät asiat. (Tietoteksti + sen alla tyhjää tilaa, ei valmiita käsitteitä)	-	Ymm. / Fakta	<i>R63:6C</i> 6. Lue teksti maya-intiaaneista ja vastaa kysymyksiin. (tietoteksti) a) Keitä olivat mayat? b) Millaista elämää mayat elivät? c) Mitä yhteistä mayoilla oli muinaisten egyptiläisten kanssa? d) Vertaile maya-kulttuuria muihin intiaanikulttuureihin (esim. asteekit ja inkat). Mitä samoja piirteitä niissä on?	-	Ymm. 2.6 / Käsite

1600-1700-luvut maailmalla/ Ritari 6., 4. koe

Helppo	Ops	Taksonomia	Perusversio	Ops	Taksonomia	Vaikea	Ops	Taksonomia
<i>R64:1A</i> 1 Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Valitse laatikosta. kolmas sääty / valistusajattelijat / vallankumous / vapaussota / aateliset / inkvisiittorit suurin osa kansasta, ja joilla oli ankara verotus _____ filosofeja ja tiedemiehiä, jotka korostivat järjen käyttöä ja tasa-arvoa sekä arvostelivat uskontoa _ tapahtuma Ranskassa vuonna 1789, jolloin valta siirtyi kuninkaalta kansalaisten muodostamille puolueille _ katolisen kirkon pappeja, jotka taistelivat harhaoppina pidettyjä ajatuksia vastaan _____	- S4	Muistaa / Fakta	<i>R64:1B</i> 1 Mistä historiaan liittyvästä sanasta on kysymys? Kirjoita viivalle. se osa kansasta, jota verotettiin ankarimmin _____ filosofeja ja tiedemiehiä, jotka korostivat järjen käyttöä ja tasa-arvoa sekä arvostelivat uskontoa _____ tapahtuma Ranskassa vuonna 1789, jolloin valta siirtyi kuninkaalta kansalaisten muodostamille puolueille _____ katolisen kirkon pappeja, jotka taistelivat harhaoppina pidettyjä ajatuksia vastaan _____	- S4	Muistaa / Fakta + käsite	<i>R64:1C</i> 1 Selitä omin sanoin seuraavat sanat. kolmas sääty / valistusajattelijat / Ranskan vallankumous / inkvisiittorit	- S4	Muistaa / fakta + käsite
<i>R64:2A</i> 2 Mitkä asioista liittyvät Ranskan Aurinkokuninkaan? Merkitse rasti. Ludvig XIV / Versailles / Marie-Antoinette / yleinen elämä / barokki / parlamentti / päätti veroista / itsevaltiat / hallitsijana yli 70 vuotta	- S4	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R64:2B</i> 2 Ludvig XIV oli Ranskan tunnetuimpia hallitsijoita. Kerro, miten seuraavat sanat liittyvät häneen. Aurinkokuningas / itsevaltiat / Versailles / barokki	- S4	Ymm. / Fakta	<i>R64:2C</i> 2 Kerro Ranskan Aurinkokuninkaan elämästä. (7 riviä tilaa)	- ¹⁸¹ S4	Ymm. 2.4. / Fakta
<i>R64:3A</i> 3 Liittyvätkö asiat kaupungeihin (K) vai maaseutuun (M)? Merkitse oikea kirjain laatikkoon.	- S4	Ymm. 2.5 / Fakta	<i>R64:3B</i> 3. Millaista oli elämä 1600- ja 1700-lukujen kaupungeissa ja maaseudulla? Kerro	T11 S4	Muistaa / Fakta	<i>R64:3C</i> 3 Vertaile elämää 1600- ja 1700-lukujen maaseudulla ja	T11 S4	Ymm 2.6/ Fakta

¹⁸¹ Sama haaste kuin aiemminkin mainittu (ks. R62:5c): Tehtävään vastatessa voi hyödyntää useamman tavoitteen mukaista osaamista, mutta niitä edellytetä eikä niiden suuntaan ohjata.

Porvarit / kerjäläiset ja kulkurit / tartuntataudit levisivät helposti / talonpojat / omavaraistalous / vaihtokauppa			molemmista vähintään kolme asiaa. a. kaupungit b. maaseutu			kaupungeissa. Kerro vähintään kuusi asiaa.		
<i>R64:4A</i> 4 Ovatko väitteet oikein (O) vai väärin (V)? Merkitse kirjain laatikkoon. a. Kopernikus päätteli, että planeetat ja Aurinko kiertävät Maata. b. Kirkko julisti Kopernikuksen tutkimukset kielletyiksi. c. Galilei löysi ensimmäisenä Jupiterin kuut ja Kuun kraatterit. d. Galilei oli taitava rakentamaan kaukoputkia. e. Katolinen kirkko kannusti Galileita tähtitieteen tutkimuksissa. f. Newton keksi painovoiman.	- S4	Muistaa / fakta	<i>R64:4B</i> 4 Liittyvätkö sanat Kopernikukseen (K), Galileihin (G) vai Newtoniin (N)? Merkitse oikea kirjain laatikkoon. aurinkokeskinen maailmankuva / painovoiman keksijä / puolalainen pappi ja tiedemies / rakensi kaukoputkia ja löysi Jupiterin kuut ja Kuun kraatterit / italialainen tähtitieteilijä, fyysikko ja matemaatikko / englantilainen fyysikko ja matemaatikko	- S4	Ymm. 2.3 / Fakta	<i>R64:4C</i> 4 Kerro, mistä seuraavat tiedemiehet tulivat tunnetuksi. a. Kopernikus b. Galilei c. Newton	- S4	Ymm. 2.4 / Fakta
<i>R64:5A</i> 5 Valitse oikea vaihtoehto. a) Miksi eurooppalaiset lähtivät Pohjois-Amerikkaan? <i>He pakenivat Euroopassa käytyjä sotia. / He halusivat tuhota intiaanikulttuurin. / He halusivat vapaampia oloja ja parempaa elämää.</i> b) Mitkä maat perustivat eniten siirtokuntia? <i>Espanja ja Portugali / Englanti ja Ranska / Hollanti ja Ruotsi</i> c) Miksi siirtokunnat halusivat itsenäistyä? <i>Ne eivät halunneet maksaa veroja Englannille. / Ne halusivat sotia Englantia vastaan. / Ne halusivat tuoda orjia Afrikasta.</i> d) Mitä merkittävää tapahtui vuonna 1776? <i>Englanti valloitti 10 siirtokuntaa. / New York perustettiin. / Siirtokunnat julistautuivat itsenäisiksi.</i> e) Miksi Amerikassa käytiin vapaussota? <i>Eurooppalaiset halusivat valloittaa intiaanien alueita. / Englanti ei halunnut antaa siirtokuntien itsenäistyä. / Amerikkaan haluttiin tuoda enemmän orjia työvoimaksi.</i>	T5	Muistaa / fakta	<i>R64:5B</i> 5 Yhdistä syyt ja seuraukset. Merkitse oikea kirjain laatikkoon. Eurooppalaiset halusivat parempaa toimeentuloa. A / Maatiloille tarvittiin lisää työvoimaa. B / Euroopan suurvallat kävivät sotia Amerikan siirtokunnista. C / Englannille maksettavat verot ärsyttivät siirtokuntien asukkaita. D / Englanti ei hyväksynyt siirtokuntien itsenäistymistä. E Itärannikolle syntyi 13 Englannin hallitsemaa siirtokuntaa. / Englanti julisti siirtokuntia vastaan sodan, jonka se hävisi. / Amerikkaan perustettiin ensimmäiset siirtokunnat. / Siirtokunnat julistautuivat itsenäiseksi valtioksi, Yhdysvalloiksi. / Orjia tuotiin Afrikasta.	T6	Ymm. / fakta	<i>R64:5C</i> 5 Miten seuraavat sanat liittyvät Yhdysvaltojen itsenäistymiseen? Kirjoita. 13 Englannin siirtokuntaa / verotus / vuosi 1776 / vapaussota / George Washington	T6	Ymm. 2.4, 2.7 / fakta
<i>R64:6A</i> 6. Alla on osa Ranskan ihmisoikeuksien julistuksesta vuodelta 1789. Mihin julistuksen kohtaan seuraavat asiat liittyvät? Lue teksti ja merkitse oikea kirjain laatikkoon. Yksi laatikko jää tyhjäksi. A. Kaikkien rangaistusten pitää perustua lakiin. B. Kaikilla ihmisillä on oikeus julkaista omia ajatuksiaan. C. Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. D. Ihmisiä pitää kohdella samalla tavalla lain edessä. E. Ihmisiä saa ottaa kiinni vain silloin, kun he ovat rikkoneet lakia. -Ihmiset syntyvät ja elävät vapaina ja oikeuksiltaan tasavertaisina. - Kaikki oikeus vallan käyttöön perustuu pohjimmaltaan kansaan; kukaan ei voi käyttää valtaa, joka ei ole kansasta lähtöisin. - Laki on yleisen tahdon ilmaus; kaikilla kansalaisilla on oikeus henkilökohtaisesti tai edustajan välityksellä päättää sen säätämisestä; sen täytyy olla sama kaikille, olkoon kysymys sitten suojelusta tai rangaistuksesta. Kaikilla kansalaisilla, ollen tasavertaisia lain edessä, on yhtäläinen pääsy kaikkiin julkisiin arvoihin, paikkoihin ja virkoihin kykyjensä mukaan ja ilman muuta erottelua kuin heidän avujensa ja taipumustensa mukaiset erot. - Ketään ei saa syyttää, pidättää tai pitää vangittuna muuta kuin lain	- S4	Ymm. 2.5 / Fakta	<i>R64:6B</i> 6. Alla on osa Ranskan ihmisoikeuksien julistuksesta vuodelta 1789. Lue teksti ja vastaa kysymyksiin. a) Kuka julistuksen mukaan päättää Ranskan asioista? b. Miten ihmisiä tulee julistuksen mukaan kohdella lain edessä? c. Millä perusteella ihmisille määrätään rangaistuksia julistuksen mukaan? d. Minkä tapahtuman yhteydessä tämä julistus annettiin? e. Miten tavallisen ranskalaisen elämä muuttui tämän julistuksen myötä?	- / T6 S4	Ymm. 2.2, 2.5, / Fakta	<i>R64:6C</i> 6. Alla on osa Ranskan ihmisoikeuksien julistuksesta vuodelta 1789. Lue teksti ja vastaa kysymyksiin. a. Kirjoita lyhyesti omin sanoin, mitä tässä julistuksessa määrättiin. b. Miksi tämä julistus annettiin vuonna 1789? c. Vertaa julistusta nykypäivään lakeihin ja sääntöihin. Mitä yhteistä niissä on?	T6	Ymm. 2.6, 2.7 / Käsité

säättämässä tapauksissa ja lain määräämien normien mukaan. - Lailla ei saa säätää kuin ehdottoman ja ilmeisen välttämättömiä rangaistuksia, eikä ketään saa rangaista muuta kuin lain perusteella, lain, joka aiemmin on rikoksesta säädetty, julkaistu ja laillisesti sovellettu. Jokainen on syytön, kunnes julistetaan syylliseksi. - Vapaa ajatusten ja mielipiteiden vaihto on ihmisten kallisarvoisimpia oikeuksia. Kaikki kansalaiset voivat puhua, kirjoittaa ja julkaista mielipiteitään vapaasti paitsi silloin, kun he syyllistyvät tämän vapauden laissa määriteltyyn väärinkäyttämiseen. <i>Octave Aubry: Ranskan suuri vallankumous I. Kuningasvallan tuho - teoksen mukaan.</i>								

Uusi aika Pohjolassa/ Ritari 6, 5. koe

Helppo	Ops	Taksonomia	Perusversio	Ops	Taksonomia	Vaikea	Ops	Taksonomia
<i>R65:1A</i> 1. Yhdistä oikein. Kalmarin unioni A/ reformaatio B / lukukinkerit C / ruotu D / torppari E / pettu F / muutaman talon ryhmä, jonka piti elättää yksi sotilas/ tilaisuus, jossa testattiin ihmisten lukutaitoa / pienen vuokramaan viljelijä / kirkon uudistusliike, joka käynnistyi Martin Lutherin julkaisemista teeseistä / männystä saatava aine, jota lisättiin jauhoihin nälänhädän aikana / 1300-luvulla muodostettu Tanskan, Ruotsin ja Norjan liitto	-	Muistaa 1.1 / Fakta	<i>R65:1B</i> 1. Mstä sanasta on kysymys? Kirjoita. 1300-luvulla muodostettu Tanskan, Ruotsin ja Norjan liitto – kirkon uudistusliike, joka käynnistyi Martin Lutherin julkaisemista teeseistä _____ tilaisuus, jossa testattiin ihmisten lukutaitoa _____ muutaman talon ryhmä, jonka piti elättää yksi sotilas _____ pienen vuokramaan viljelijä _____ männystä saatava aine, jota lisättiin jauhoihin nälänhädän aikana _____	-	Muistaa 1.2 / Fakta	<i>R65:1C</i> 1. Selitä käsitteet omin sanoin. Kalmarin unioni / reformaatio / lukukinkerit / ruotu / torppari / pettu	-	Ymm. / Fakta + (Käsite) ¹⁸²
<i>R65:2A</i> 2 Valitse sukupuusta yksi Vaasa-suvun jäsen. Miksi häntä pidetään tärkeänä henkilönä Ruotsin historiassa? Kerro ainakin neljä asiaa. (Sukupuun kuva ja siinä seuraavat henkilöt: Erik XIV, Kustaa Vaasa, Kaarina Juhana III Maununtytär, Katarina Jagellonica, Kaarle IX, Sigismund)	-	Muistaa / Fakta	<i>R65:2B</i> 2 Ketä Vaasa-sukuun kuulunutta hallitsijaa tarkoitetaan? Kirjoita. Hän hallitsi Ruotsia lähes 40 vuotta. Hän hallitsi sekä Ruotsia että Puolaa. Hän peri kruunun isältään. Hän perusti Helsingin. Hän asui Turun linnassa. Hän toteutti Ruotsissa reformaation. Hän sai Ruotsin eroamaan Kalmarin unionista. Hän meni naimisiin puolalaisen prinsessan kanssa.	-	Muistaa 1.2. / Fakta	<i>R65:2C</i> 2 Nuijasota syttyi vuonna 1597. Mitkä kaikki asiat johtivat sodan syttymiseen? Miten sota päättyi? Kerro nuijasodasta omin sanoin.	T6, T9	Ymm. 2.4 / Fakta
<i>R65:3A</i> 3 Ovatko väitteet oikein (O) vai väärin (V)? Merkitse kirjain laatikkoon. Mikael Agricola oli pappi. / Mikael Agricola opiskeli Wittenbergin yliopistossa. / Mikael Agricola toimi Turun piispana. / Mikael Agricola kirjoitti ensimmäisen suomenkielisen kirjan. / Mikael Agricola vastusti reformaatiota. / Mikael Agricola osasi monia kieliä. / Mikael Agricola suomensi Uuden testamentin. / Mikael Agricola halusi ohjata kansan luterilaisuudesta katolisuuteen.	-	Muistaa / Fakta	<i>R65:3B</i> 3 Minkä kirjan kansilehti kuvassa on? Kerro kirjasta vähintään neljä asiaa. (ABCKiria)	-	Muistaa / Fakta	<i>R65:3C</i> 3 Mikael Agricola eli 1500-luvulla. Mitä kaikkea hän sai aikaan? Miksi häntä edelleen arvostetaan suuresti? Kerro Mikael Agricolasta omin sanoin.	T6, T8	Ymm. 2.4 / Fakta
<i>R65:4A</i> 4 a. Nimeä Ruotsin suurvalta-ajan säädöt.	T5 S5	Ymm. 2.2 / Fakta	<i>R65:4B</i> 4 Ruotsi oli 1600-luvulla suurvalta. Selitä, miten sanat	- S5	Ymm. 2.7 / Käsite	<i>R65:4C</i> 4 Miksi Ruotsi nousi 1600-luvulla	T9	Ymm. 2.4, 2.7 / Käsite

¹⁸² Tässäkin kohtaa on käsitteiden selittämisen tehtäviin liittyvä luokitteluhaaste, faktoja vai käsitteitä taksonomian kannalta. Faktatieto on taksonomiassa peruselementtejä, jotka täytyy tietää perehtyäkseen alaan ja ratkaistakseen sen ongelmia, kuten ”Tieto terminologiasta” ja ”Tieto tarkoista yksityiskohdista ja peruselementeistä”. Käsitetieto on peruselementtien eli faktojen välisiä suhteita, kuten ”Tieto luokituksesta ja kategorioista”, ”Tieto periaatteista ja yleistyksistä”. Kaikki käsitteet, reformaationkin, voi selittää terminä, ymmärtämättä sitä osana isompaa kokonaisuutta. Silloin kyse on faktasta. Jos termi jäsenyty selittäväksi, siitä voi tulla käsite.

(Kuvassa säätypyramidi, jossa kuusi kohtaa) b. Valitse yksi säädyistä. Kerro siihen kuuluvien ihmisten elämästä vähintään kolme asiaa.			liittyvät Ruotsin suurvalta-aikaan. itämeri / armeija / hakkapeliitat / Kustaa II Aadolf / Kuningatar Kristiina / Pietari Brahe			suurvallaksi? Mitä alueita Ruotsi hallitsi? Millaisia uudistuksia Ruotsissa tehtiin? Kerro Ruotsin suurvalta-ajasta omin sanoin.		
<i>R65:5A</i> 5 Yhdistä oikein. Aleksanteri I / Pietari Suuri / Augustin Ehrensvärd / Kaarle XII / Kustaa III / palautti vallan säädyiltä kuninkaalle / nosti Venäjän suurvallaksi / liitti Suomen osaksi Venäjää / nousi Ruotsin kuninkaaksi 15-vuotiaana / suunnitteli Viaporin linnoituksen	- S5	Muistaa / Fakta	<i>R65:5B</i> 5 Valitse yksi hallitsijoista. Kerro hänestä vähintään viisi asiaa. Pietari Suuri / Aleksanteri I / Kaarle XII / Kustaa III	- S5	Muistaa / Fakta	<i>R65:5C</i> 5 Valitse laatikosta viisi sanaa. Miten valitsemasi sanat liittyvät siihen, että Suomesta tuli vuonna 1809 osa Venäjää? Kerro omin sanoin. isoviha / Aleksanteri I / pikkuviha / Ruotsi / suuriruhtinaskunta / suuri Pohjan sota / Suomen sota / Viapori/ autonomia	T5 S5	Ymm. 2.4, 2.7 / Fakta
<i>R65:6A</i> 6. Seuraava teksti on katkelma kirjeestä, jonka suomalaiset talonpojat lähettivät 1500-luvulla kuningas Sigismundille. Lue teksti huolellisesti ja vastaa kysymyksiin. <i>Tunnustamme rikkoneemme vastoin kuningastamme ja esivaltaamme, minkä tähden me nyt nöyrästi rukoilemme ja anomme armoa armolliselta herraltamme ja kuninkaaltamme. Pidetään voimassa vala, jonka armollinen herra kuningas uskollisille 5 palvelijoilleen on tehnyt, jotta niin köyhä kuin rikas, niin kirjanoppimaton kuin kirjanoppinut, niin vapaa mies kuin vapauttamaton, nauttisi saamistaan etuoikeuksista, ja ettei se joka voimallisempi on, ryöstäisi, hävittäisi ja kuoliaaksi löisi sitä joka vähemmän voi, niin kuin on tässä maakunnassa aika ylenpalttisesti tapahtunut. Tätä me kunnialliset talonpojat emme tahdo salata. Sillä sen päälle on armollisen herra kuninkaan korkeus ja valta perustettu. Siellä missä ei näitä asioita vahvasti pidetä voimassa, niin ei taida hänen armonsa korkeus ja valta kauan pysyväinen olla. Jumalan huomaan ja haltuun teidät antaen. Suomen Turussa 2. lokakuuta vuonna 1597</i> Teksti on muokattu nykysuomeksi. Alkuperäinen katkelma löytyy Suomen historian lähteitä sisältävästä kokoelmasta Acta Historica Fennica. a. Mitä ikäviä asioita maakunnassa oli tapahtunut? b. Miksi talonpojat halusivat kertoa ikävyyksistä kuninkaalle? c. Mitä talonpojat pyysivät kuninkaalta? (4 riviä vastaustilaa/kohta)	-	Ymm. 2.4 / Fakta	<i>R65:6B</i> 6. Seuraava teksti on katkelma kirjeestä, jonka suomalaiset talonpojat lähettivät 1500-luvulla kuningas Sigismundille. Lue teksti huolellisesti ja tee tehtävä. Ovatko väitteet oikein (O) vai väärin (V). Merkitse ruutuun. Talonpojat tunnustivat, että heidän maakunnassaan oli tehty ikäviä asioita. Talonpojat toivoivat, ettei heidän maakunnassaan enää tehtäisi ryöstöjä ja muita rikoksia. Talonpojat pyysivät kuninkaalta lisää etuoikeuksia. Talonpojat pyysivät kuninkaalta armoa. Talonpojat halusivat rikkaiden ihmisten auttavan köyhiä. Talonpojat pitivät itseään kunniallisina. Talonpojat halusivat, että kuningas määrää rikollisille rangaistuksen. Talonpojat halusivat vapautua kuninkaan kanssa solmitusta sopimuksesta. Talonpojat halusivat pitää voimassa kuninkaan kanssa solmitun sopimuksen. Talonpojat lupasivat pitää salaisuuden.	-	Ymm. 2.5 / Fakta	<i>R65:6C</i> 6. Seuraava teksti on katkelma kirjeestä, jonka suomalaiset talonpojat lähettivät 1500-luvulla kuningas Sigismundille. Lue teksti huolellisesti ja tee tehtävä. Miksi talonpojat olivat kirjoittaneet kirjeen kuninkaalle? Kerro omin sanoin.	-	Ymm. / Fakta

Liite 6 Luvun 4 koontitaulukot yksittäisillä koekysymyksillä

Taulukko 8: Forum-sarjan koetehtävät tavoitteisiin luokiteltuna. Koodeissa F = sarja, 1. numero = sarjan kirja, 2. numero = monesko koe, kaksoispisteen jälkeen tehtävän numero. Alleviivattu tehtävä on useammassa luokassa.			
<u>Arvioinnin kohde</u> <u>Opetuksen tavoite</u>	<i>Hyvän osaamisen kuvaus</i>	<i>Tavoitteen osaamista arvioivat koetehtävät</i>	
T1 ohjata oppilasta kiinnostumaan historiasta tiedonalana ja identiteettiä rakentavana oppiaineena	<i>Ei arvioinnin kohteena.</i>		
<u>Historian tietolähteiden tunnistaminen</u> T2 Johdattaa oppilasta tunnistamaan erilaisia historian lähteitä	Oppilas osaa ohjatuksi etsiä tietoa erilaisista historian tietolähteistä	<u>F51:1a/ F51:1c/ F51:3/ F53:5a/ F53:6/ F55:6b/ F56:5d/ F57:3b/</u>	8 = 8 0
<u>Historiatiedon tulkinnallisuuden havaitseminen</u> T3 ohjata oppilasta havaitsemaan historiatiedon tulkinnallisuuden	Oppilas osaa erottaa toisistaan faktan ja tulkinnan	<u>F51:1a/ F51:1b/ F51:3/ F51:5c/ F53:5a/ F55:6b/</u> <u>F63:5d/</u>	6 = 7 1
<u>Kronologian ymmärrys</u> T4 auttaa oppilasta ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia aikakausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä	Oppilas tunnistaa keskeiset historiaan liittyvät ajan jäsentämisuodot ja osaa antaa esimerkkejä eri aikojen yhteiskunnille ja aikakausille ominaisista piirteistä.	F51:2c/ F51:4/ F53:1b/ F53:4a/ F54:1/ F54:4/ F56:3/ F57:1a/ F61:1/ F61:4/ F63:4/ F64:2c/ F64:5a/ F65:2/ F67:3/	8 = 15 7
<u>Historiallinen empatia</u> T5 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja	Oppilas pystyy eläytymään menneen ajan ihmisen asemaan ja nimeämään tämän toiminnan motiiveja.	F51:5d/ F53:5b/ <u>F54:6/ F56:5b/ F56:7¹⁸³/ F57:1c/ F57:3a/</u> (F61:3c)/ <u>F61:7/ F63:5c/ F66:4b/ F66:4c/ (F66:6a)/</u>	7 =13 6
<u>Syy- ja seuraussuhteiden hahmottaminen historiassa</u> T6 johdattaa oppilasta hahmottamaan erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille	Oppilas tunnistaa ja osaa antaa esimerkkejä historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteista.	F51:2d/ F51:6/ F55:2/ <u>F55:4/ F57:1c/</u> F63:1b/ F63:1c/ <u>F63:6b/ F64:2b/ F64:4/ F64:5b/ F64:7/ F65:1/ F65:4/ F65:5a/ F66:1/ F66:3 / F66:5/ (F66:6a)/</u>	5 =19 14
<u>Muutoksen hahmottaminen</u> T7 auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille	Oppilas osaa kuvata muutoksia ja kertoa, miksi muutos ei ole sama kuin edistys. Oppilas osaa kuvata joidenkin esimerkkien avulla, miten muutos ei ole merkinnyt samaa eri ihmisten ja ryhmien näkökulmasta.	<u>F64:4/ (F64:6)/ F65:1/ F66:1/ F66:4a/ F66:6b_</u> (Kaikki vain os T7 ymmärretään muutoksena tavoitteen kuvausta laajemmin)/	0 = 6 6
<u>Jatkuvuuden tunnistaminen</u> T8 harjaannuttaa oppilasta hahmottamaan jatkuvuuksia historiassa	Oppilas osaa antaa esimerkkejä ilmiöiden jatkuvuudesta eri aikakaudesta toiseen.	F53:2/ F64:1/ <u>(F66:6a)/</u>	1 = 3 2
<u>Syy- ja seuraussuhteiden kuvaileminen</u> T9 ohjata oppilasta esittämään muutoksille syitä	Oppilas osaa kuvailla pääpiirteissään joidenkin historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteita.	F51:7/ <u>F55:4/ F55:7/</u> <u>F63:6b/ F63:7/ F65:7/</u>	3 = 6 3
<u>Tulkintojen selittäminen</u> T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnat saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä	Oppilas osaa selittää joidenkin esimerkkien avulla, miksi sama tapahtuma tai ilmiö voidaan tulkita eri tavoin.	<u>F51:3/ F56:5c/</u>	2 = 2 0
<u>Ihmisen toiminnan selittäminen</u> T11 ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa	Oppilas osaa esittää käsiteltävästä asiasta kertomuksen siten, että hän selittää tapahtuman tai ilmiön eri toimijoiden kannalta.	F53:3/ <u>F54:6/ (F54:7)/ F56:7/</u> F61:7/ F61:8/ <u>F63:5c/ F63:5d/ F63:7/ F66:7/ F67:4</u>	4 = 11 7
<u>Ei mihinkään tavoitteeseen osuvat koetehtävät</u>		F51:1d/ F51:2a/ F51:2b/ F51:5a/ F51:5b/ F53:1a/ F53:1c/ F53:4b/ F54:2/ F54:3/ F54:5/ F55:1/ F55:3/ F55:5/ F55:6a/ F56:1/ F56:2/ F56:4/ F56:5a/ F56:6/ F57:1b/ F57:2/ F57:4a/ F57:4b/ F61:2/ F61:3a/ F61:3b/ F61:5/ F61:6 / F63:1a/ F63:2a/ (F63:2b) / F63:3 / F63:5a/ F63:5b/ F63:6a/ F64:2a/ F64:3/ F64:5c/ F64:5d/ F64:6/ <u>F64:7/ F65:3/ F65:5b/ F65:5c/ F65:5d/ F65:6/ F66:2/ F67:1/ F67:2 /</u>	23 = 49 26

¹⁸³ T5 T11 ihmisen toiminnan syistä osuvat usein samaan tehtävään. Samoin T6 ja T9 syy-seuraussuhteista. Ops-tavoitteiden jaottelu näiden kohdalla on hieman keinotekoista.

Taulukko 9: Mennyt-sarjan koetehtävät tavoitteisiin luokiteltuna. Koodeissa M = sarja, ensimmäinen numero = sarjan kirja, toinen numero = koe, kaksoispisteen jälkeen tehtävän numero. <u>Alleviivattu tehtävä</u> sijaitsee useammassa luokassa. Pieni kirjain tarkoittaa, että tehtävä on jaettu osiin.			
<u>Arvioinnin kohde</u> <i>Opetuksen tavoite</i>	<i>Hyvän osaamisen kuvaus</i>	<i>Tavoitteen osaamista arvioivat koetehtävät</i>	
T1 ohjata oppilasta kiinnostumaan historiasta tiedonalana ja identiteettiä rakentavana oppiaineena	<i>Ei arvioinnin kohteena.</i>		
<u>Historian tietolähteiden tunnistaminen</u> T2 Johdattaa oppilasta tunnistamaan erilaisia historian lähteitä	Oppilas osaa ohjatusti etsiä tietoa erilaisista historian tietolähteistä	M12:2/ M12:3/ <u>M12:4/</u> <u>M22:5b/</u> M31:2b/ M33:3/	3 1 = 6 2
<u>Historiatiedon tulkinnallisuuden havaitseminen</u> T3 ohjata oppilasta havaitsemaan historiatiedon tulkinnallisuuden	Oppilas osaa erottaa toisistaan faktan ja tulkinnan	M11:1/ M12:1/ <u>M12:4/</u> M21:1/ <u>M31:2a/ M33:1/ M33:6/</u>	3 1 = 7 3
<u>Kronologian ymmärrys</u> T4 auttaa oppilasta ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia aikakausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä	Oppilas tunnistaa keskeiset historiaan liittyvät ajan jäsentämisuodot ja osaa antaa esimerkkejä eri aikojen yhteiskunnille ja aikakausille ominaisista piirteistä.	M11:2/ M11:3/ M12:5 M22:3/ M31:1/ M31:3b/ M33:7	3 1 = 7 3
<u>Historiallinen empatia</u> T5 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja	Oppilas pystyy eläytymään menneen ajan ihmisen asemaan ja nimeämään tämän toiminnan motiiveja.	M11:6/ <u>M12:7/</u> <u>M21:3/ M21:5/ M22:1/</u> M22:2/ M22:4a/ <u>M32:4/ M33:4/</u>	2 5 = 9 2
<u>Syy- ja seuraussuhteiden hahmottaminen historiassa</u> T6 johdattaa oppilasta hahmottamaan erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille	Oppilas tunnistaa ja osaa antaa esimerkkejä historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteista.	M11:4/ M21:4/ M22:4b/ M31:4/ <u>M32:1/</u>	1 2 = 5 2
<u>Muutoksen hahmottaminen</u> T7 auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille	Oppilas osaa kuvata muutoksia ja kertoa, miksi muutos ei ole sama kuin edistys. Oppilas osaa kuvata joidenkin esimerkkien avulla, miten muutos ei ole merkinnyt samaa eri ihmisten ja ryhmien näkökulmasta.	(M31:4)	= 0
<u>Jatkuvuuden tunnistaminen</u> T8 harjaannuttaa oppilasta hahmottamaan jatkuvuuksia historiassa	Oppilas osaa antaa esimerkkejä ilmiöiden jatkuvuudesta eri aikakaudesta toiseen.	<u>M32:1/</u>	0 0 = 1 1
<u>Syy- ja seuraussuhteiden kuvaileminen</u> T9 ohjata oppilasta esittämään muutoksille syitä	Oppilas osaa kuvailla pääpiirteissään joidenkin historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteita.	M11:7	1 0 = 1 0
<u>Tulkintojen selittäminen</u> T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnat saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä	Oppilas osaa selittää joidenkin esimerkkien avulla, miksi sama tapahtuma tai ilmiö voidaan tulkita eri tavoin.	M22:5a/ <u>M22:5b/</u> <u>M31:2a/ M33:5/ M33:6/</u>	0 2 = 5 3
<u>Ihmisen toiminnan selittäminen</u> T11 ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa	Oppilas osaa esittää käsiteltävästä asiasta kertomuksen siten, että hän selittää tapahtuman tai ilmiön eri toimijoiden kannalta.	M12:6/ <u>M12:7/</u> <u>M21:3/</u> <u>M32:4/</u>	2 1 = 4 1
<u>Ei mihinkään tavoitteeseen osuvat koetehtävät</u>		M11:5/ M21:2/ M22:4c/ M31:3a/ M32:2/ M32:3/ M33:2	1 2 = 7 4

Taulukko 10: Ritari-sarjan koetehtävät tavoitteisiin luokiteltuna. R = sarja, 1.numero = sarjan kirja, 2. numero = koe, kaksoispisteen jälkeen tehtävän numero, minkä perässä tason kirjain. <u>Alleviivattu</u> useammassa luokassa.			
Arvioinnin kohde <i>Opetuksen tavoite</i>	Hyvän osaamisen kuvaus	Tavoitteen osaamista arvioivat koetehtävät	
T1 ohjata oppilasta kiinnostumaan historiasta tiedonalana ja identiteettiä rakentavana oppiaineena	<i>Ei arvioinnin kohteena.</i>		
Historian tietolähteiden tunnistaminen T2 Johdattaa oppilasta tunnista-maan erilaisia historian lähteitä	Oppilas osaa ohjatusti etsiä tietoa erilaisista historian tietolähteistä	<i>R51:1A/ R52:6A/ R53:6A/ → 3</i> <i>R52:6B/ R53:6B/ → 2</i> <i>R51:1C/ R51:3C/ (R52:6C)/ R53:6C/ → 4</i>	9 = 9 0
Historiatiedon tulkinnallisuuden havaitseminen T3 ohjata oppilasta havaitsemaan historiatiedon tulkinnallisuuden	Oppilas osaa erottaa toisistaan faktan ja tulkinnan	<i>R54:7A/ → 1</i> <i>R54:7B/ → 1</i> <i>R513C/ R54:7C/ → 2</i>	4 = 4 0
Kronologian ymmärrys T4 auttaa oppilasta ymmärtämään erilaisia tapoja jakaa historia ai-kausiin sekä käyttämään niihin liittyviä historiallisia käsitteitä	Oppilas tunnistaa keskeiset histo-riiaan liittyvät ajan jäsentämis-muodot ja osaa antaa esimerkkejä eri aikojen yhteiskunnille ja aikakausille ominaisista piirteistä.	<i>R51:1A/ (R51:3A)/ R52:1A/ R53:3A/ R53:4A/ R53:5A/ → 6</i> <i>R51:1B/ R51:3B/ R52:1B/ R53:1B/ R53:3B/ R53:4B/ R53:5B/ → 7</i> <i>R51:1C/ R51:3C/ R52:1C/ R53:4C/ R53:5C/ → 5</i> <i>(R61:3B)/ → 1</i> <i>(R61:3A) → 1</i>	18 = 20 2
Historiallinen empatia T5 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toiminnan motiiveja	Oppilas pystyy eläytymään menneen ajan ihmisen asemaan ja nimeämään tämän toiminnan motiiveja.	<i>(R52:3B)/ R54:2B/ → 2</i> <i>(R52:3C)/ R52:5Cb/ R53:4C/ R53:5C/ R54:2C/ → 5</i> <i>R64:5A/ R65:4A/ → 2</i> <i>R61:2B/ R61:5B/ → 2</i> <i>R61:4C/ R62:2C/ R62:4C/ R65:5C/ → 4</i>	7 =15 8
Syy- ja seuraussuhteiden hahmottaminen historiassa T6 johdattaa oppilasta hahmotta-maan erilaisia syitä ja seurauksia historian tapahtumille ja ilmiöille	Oppilas tunnistaa ja osaa antaa esimerkkejä historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteista.	<i>R54:6B/ R55:5B/ → 2</i> <i>R51:4C/ R52:5Ca/ R54:6C/ R55:3C/ → 4</i> <i>R61:4A/ R63:2A/ R63:5A/ → 3</i> <i>R61:2B/ R63:2B/ R63:5B/ R64:5B/ R64:6B/ → 5</i> <i>R61:2C/ R62:2C/ R63:2C/ R64:5C/ R64:6C/ R65:2C/ R65:3C/ → 7</i>	6 = 21 15
Muutoksen hahmottaminen T7 auttaa oppilasta tunnistamaan muutoksia oman perheen tai yhteisön historiassa sekä ymmärtämään, miten samat muutokset ovat voineet tarkoittaa eri asioita eri ihmisille	Oppilas osaa kuvata muutoksia ja kertoa, miksi muutos ei ole sama kuin edistys. Oppilas osaa kuvata joidenkin esimerkkien avulla, miten muutos ei ole merkinnyt samaa eri ihmisten ja ryhmien näkökulmasta.	<i>R51:4C/ R54:5C/ → 2</i>	2 = 2 0
Jatkuvuuden tunnistaminen T8 harjaannuttaa oppilasta hahmot-tamaan jatkuvuuksia historiassa	Oppilas osaa antaa esimerkkejä ilmiöiden jatkuvuudesta eri aikakaudesta toiseen.	<i>R55:2C/ R55:4C/ → 2</i> <i>R65:3C → 1</i>	2 = 3 1
Syy- ja seuraussuhteiden kuvaileminen T9 ohjata oppilasta esittämään muutoksille syitä	Oppilas osaa kuvailla pääpiirteissään joidenkin historian ilmiöiden syy- ja seuraussuhteita.	<i>R63:5C/ R65:2C/ R65:4C/ → 3</i>	0 = 3 3
Tulkintojen selittäminen T10 ohjata oppilasta selittämään, miten tulkinnat saattavat muuttua uusien lähteiden tai tarkastelutapojen myötä	Oppilas osaa selittää joidenkin esimerkkien avulla, miksi sama tapahtuma tai ilmiö voidaan tulkita eri tavoin.	<i>R53:6A/ → 1</i> <i>R53:6B/ → 1</i> <i>R54:7C/ → 1</i>	3 = 3 0
Ihmisen toiminnan selittäminen T11 ohjata oppilasta selittämään ihmisen toimintaa	Oppilas osaa esittää käsiteltävästä asiasta kertomuksen siten, että hän selittää tapahtuman tai ilmiön eri toimijoiden kannalta.	<i>R54:3B/ → 1</i> <i>R51:4C/ R52:5Cb/ R54:3C/ → 3</i> <i>R64:3B/ → 1</i> <i>R62:3C/ R64:3C/ → 2</i>	4 = 7 3
Ei mihinkään tavoitteeseen osuvat koetehtävät		<i>A: R51:2A/ R51:4A/ R51:5A/ R52:2A/ R52:3A/ R52:4A/ R52:5A/ R53:1A/ R53:2A/ R53:3A/ R54:1A/ R54:2A/ R54:3A/ R54:4A/ R54:5A/ R54:6A/ R55:1A/ R55:2A/ R55:3A/ R55:4A/ R55:5A/ R55:6A → 22</i> <i>B: R51:4B/ R51:5B/ R52:2B/ R52:4B/ R52:5B/ R53:2B/ R53:3B/ R54:1B/ R54:4B/ R54:5B/ R54:6B/ R55:1B/ R55:2B/ R55:3B/ R55:4B/ R55:6B → 16</i> <i>C: R51:2C/ R51:5C/ R52:2C/ R52:4C/ R53:1C/ R53:2C/ R53:3C/ R54:1C/ R54:4C/ R55:1C/ R55:5C/ R55:6C → 12</i> <i>A: R61:1A/ R61:2A/ R61:3A/ R61:5A/ R61:6A/ R62:1A/ R62:2A/ R62:3A/ R62:4A/ R62:5A/ R62:6A/ R62:7A/ R63:1A/ R63:3A/ R63:4A/ R63:6A/ R64:1A/ R64:2A/ R64:3A/ R64:4A/ R64:6A/ R65:1A/ R65:2A/ R65:3A/ R65:5A/ R65:6A → 26</i> <i>B: R61:1B/ R61:4B/ R61:6B/ R62:1B/ R62:2B/ R62:3B/ R62:4B/ R62:5B/ R62:6B/ R62:7B/ R63:1B/ R63:3B/ R63:4B/ R63:6B/ R64:1B/ R64:2B/ R64:4B/ R64:6B/ R65:1B/ R65:2B/ R65:3B/ R65:4B/ R65:5B/ R65:6B → 24</i> <i>C: R61:1C/ R61:5C/ R61:6C/ R62:1C/ R62:5C/ R62:6C/ R62:7C/ R63:1C/ R63:3C/ R63:4C/ R63:6C/ R64:1C/ R64:2C/ R64:4C/ R65:1C/ R65:6C → 16</i>	50 = 116 66

Taulukko 11: Forum-sarjan koetehtävät luokiteltuna Andersonin ym (2014) taksonomiaan.						
	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Fakta-tieto	F51:1d/ F51:2a/ F51:2b/ F51:2d/ F51:5a/ F51:5b/ F53:4b/ F53:5b/ F53:6/ F54:2/ F54:3/ F54:6/ F55:1/ F55:6a/ F56:2/ F56:4/ F56:5a/ F57:2/ F57:4b/ F61:1/ F61:5/ F63:1a/ F63:2a/ F63:3/ F63:5a/ F63:5b/ F63:6a/ F64:3/ F64:5c/ F65:5b/ F65:5c/ F65:6/ F66:1/ F67:1/	F51:5d/ <u>F51:6a</u> / F53:1a/ F53:1b/ F53:1c/ F53:3/ F54:5/ <u>F54:7</u> / F55:3/ <u>F55:4</u> / F55:5/ <u>F55:7</u> / F56:1/ F56:5b/ <u>F56:7</u> / F57:1c/ F57:3a/ F57:4a/ F61:3a/ F61:3b/ F61:3c/ F61:7/ F61:8/ F63:2b/ F63:5c/ F63:5d/ <u>F63:7</u> / F64:2a/ <u>F64:7</u> / F65:1/ F65:3/ F65:4/ F66:2/ F66:4a/ <u>F66:5</u> / F66:6a/ F66:6b/ F67:2/ <u>F67:4</u> /		F51:4/ F53:4a/ F54:4/ F56:3/ F61:4/ F63:4/ F65:2/ F67:3		
Käsite-tieto	F51:2c/ F53:2/ F57:1a/ F57:1b/ F61:2/ F61:6/ F64:5a/ F64:5b/ F64:5d/ F65:5a/ F65:5d/	F51:1a/ F51:1b/ F51:1c/ <u>F51:6a</u> / F51:7/ F54:1/ <u>F54:7</u> / F55:2/ <u>F55:4</u> / <u>F55:7</u> / F56:5c/ F56:6/ <u>F56:7</u> / F63:1b/ F63:1c/ F63:6b/ <u>F63:7</u> / F64:1/ F64:2b/ F64:2c/ F64:4/ <u>F64:7</u> / F65:7/ F66:3/ F66:4b/ F66:4c/ F66:4d/ <u>F66:5</u> / F66:7/ <u>F67:4</u> /				
Menetelmä-tieto	F51:5c/ F56:5d/	F51:3/ F55:6b/ F57:3b/	F53:5a			
Meta-kognitiivinen tieto						

Taulukko 12: Forum-sarjan Andersonin ym (2014) taksonomiaan luokitelluista tehtävistä tummennettu ne, jotka eivät osu mihinkään opetussuunnitelmatavoitteeseen.

	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda	
Fakta- tieto	F51:1d/ F51:2a/ F51:2b/ F51:2d/ F51:5a/ F51:5b/ F53:4b/ F53:5b/ F53:6/ F54:2/ F54:3/ F54:6/ F55:1/ F55:6a/ F56:2/ F56:4/ F56:5a/ F57:2/ F57:4b/ F61:1/ F61:5/ F63:1a/ F63:2a/ F63:3/ F63:5a/ F63:5b/ F63:6a/ F64:3/ F64:5c/ F65:5b/ F65:5c/ F65:6/ F66:1/ F67:1/	F51:5d/ <u>F51:6a/</u> F53:1a/ F53:1b/ F53:1c/ F53:3/ F54:5/ <u>F54:7/</u> F55:3/ <u>F55:4/</u> F55:5/ <u>F55:7/</u> F56:1/ F56:5b/ <u>F56:7/ F57:1c/</u> F57:3a/ F57:4a/ F61:3a/ F61:3b/ F61:3c/ F61:7/ F61:8/ F63:2b/ F63:5c/ F63:5d/ <u>F63:7/ F64:2a/</u> <u>F64:7/</u> F65:1/ F65:3/ F65:4/ F66:2/ F66:4a/ <u>F66:5/ F66:6a/</u> F66:6b/ F67:2/ <u>F67:4/</u>			F51:4/ F53:4a/ F54:4/ F56:3/ F61:4/ F63:4/ F65:2/ F67:3		
Käsite- tieto	F51:2c/ F53:2/ F57:1a/ F57:1b/ F61:2/ F61:6/ F64:5a/ F64:5b/ F64:5d/ F65:5a/ F65:5d/	F51:1a/ F51:1b/ F51:1c/ <u>F51:6a/</u> F51:7/ F54:1/ <u>F54:7/ F55:2/</u> <u>F55:4/ <u>F55:7/</u></u> F56:5c/ F56:6/ <u>F56:7/</u> F63:1b/ F63:1c/ F63:6b/ <u>F63:7/</u> F64:1/ F64:2b/ F64:2c/ F64:4/ F64:6/ <u>F64:7/</u> F65:7/ F66:3/ F66:4b/ F66:4c/ F66:4d/ <u>F66:5/ F66:7/</u> <u>F67:4/</u>					
Mene- telmä- tieto	F51:5c/ F56:5d/	F51:3/ F55:6b/ F57:3b/	F53:5a				
Meta- kogni- tiivinen tieto							

Taulukko 13: Mennyt-sarjan koetehtävät luokiteltuna Andersonin ym (2014) taksonomiaan. Alleviivattu on kahdessa eri luokassa.						
	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Fakta- tieto	M11:5; M12:2; M21:4; M22:3; M22:4a; M22:4c; <u>M31:4</u> ; M32:1; M32:3; M33:2;	M11:6; M12:3; M22:1; M22:2; M22:4b; M22:5a; M31:1; M31:2a; M31:3a; M31:3b; M32:2; M33:4;		M33:7		
Käsite- tieto	M11:2; M21:2 <u>M31:4</u> ;	M11:3; M11:7; <u>M12:5</u> ; M12:6; M21:3; M33:3;		M11:4;	<u>M12:5</u> ;	M12:7; M21:5; M32:4;
Mene- telmä- tieto		M11:1; M12:1; M12:4; M21:1; M22:5b; M31:2b; M33:1; M33:5;			M33:6;	
Meta- kogni- tiivinen tieto						

Taulukko 14: Mennyt-sarjan koetehtävät Andersonin ym (2014) taksonomiassa, johon on merkitty tummentamalla ne tehtävät, jotka eivät osuneet mihinkään ops-tavoitteisiin.						
	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Fakta- tieto	M11:5; M12:2; M21:4; M22:3; M22:4a; M22:4c; <u>M31:4;</u> M32:1; M32:3; M33:2;	M11:6; M12:3: M22:1; M22:2; M22:4b; M22:5a; M31:1; M31:2a; M31:3a; M31:3b; M32:2; M33:4;		M33:7		
Käsite- tieto	M11:2; M21:2 <u>M31:4;</u>	M11:3; M11:7; <u>M12:5;</u> M12:6; M21:3; M33:3;		M11:4;	<u>M12:5;</u>	M12:7; M21:5; M32:4;
Mene- telmä- tieto		M11:1; M12:1; M12:4; M21:1; M22:5b; M31:2b; M33:1; M33:5;			M33:6;	
Meta- kogni- tiivinen tieto						

Taulukko 15. Ritari-sarjan koetehtävät luokiteltuna Andersonin ym. (2013) taksonomiaan. R = sarja, 1.numero = sarjan kirja, 2. numero = koe, kaksoispisteen jälkeen tehtävän numero, minkä perässä tason kirjain. Alleviivattu on useammassa luokassa.

	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoi	Arvioida	Luoda
Fakta-	R51:1A/ R51:1B/ R51:2A/ R51:2C/ R51:3A/ R51:3B/ R51:4A/ R52:2A/ R52:2B/ R52:2C/ R52:4B/ R52:5A/ R52:5B/ R53:1A/ R53:2A/ R53:2C/ R53:3A/ R53:4A/ R53:4B/ R54:1A/ R54:1B/ <u>R54:1C</u>/ R54:2A/ R54:2B/ R54:3B/ R54:4A/ R54:4B/ R54:4C/ R54:5B/ R54:6A/ R54:6B/ R55:1A/ R55:1B/ R55:1C/ R55:2A/ R55:2B/ R55:3A/ R55:3B/ R55:4A/ R55:4B/ R55:5A/ R55:5C/ R61:4A/ R61:4B/ R61:5A/ R61:5C/ R62:1A/ R62:1B/ R62:2A/ R62:2B/ R62:3A/ R62:3B/ R62:5A/ R62:5Bc/ R62:6A/ R62:6B/ R62:6C/ R63:2A/ R63:3A/ R63:3B/ R63:3C/ R63:4B/ R63:4C/ R64:1A/ <u>R64:1B</u>/ <u>R64:1C</u>/ R64:2A/ R64:3B/ R64:4A/ R64:5A/ R65:1A/ R65:1B/ R65:2A/ R65:2B/ R65:3A/ R65:3B/ R65:5A/ R65:5B/	R51:1C/ R51:2B/ R51:5A/ R51:5B / R52:3A/ R52:3B/ R52:3C/ R52:4A/ R52:4C/ R52:5C/ R52:6A/ R52:6B/ <u>R53:1B</u>/ R53:1C/ R53:2B/ R53:3B/ R53:4C/ R53:5A/ R53:5B/ R53:5C/ R53:6A/ R53:6B/ R54:2C/ R54:5A/ R54:5C/ R54:7A/ R54:7B/ R55:2C/ <u>R55:3C</u>/ R55:4C/ R55:5B/ R55:6A/ R55:6B/ R55:6C/ R61:2A/ R61:3A/ R61:3B/ R61:5B/ R61:6A/ R61:6B/ R61:6C/ R62:2C/ <u>R62:3C</u>/ R62:4C/ R62:5Ba/ R62:5Bb/ R62:5C/ R62:7A/ R62:7B/ R62:7C/ R63:2C/ R63:4A/ R63:5A/ R63:5B/ <u>R63:5C</u>/ R63:6A/ R63:6B/ R64:2B/ R64:2C/ R64:3A/ R64:3C/ R64:4B/ R64:4C/ R64:5B/ R64:5C/ R64:6A/ R64:6B/ <u>R65:1C</u>/ R65:2C/ R65:3C/ R65:4A/ R65:5C/ R65:6A/ R65:6B/ R65:6C		R51:5C/ <u>R52:6C</u>/ R53:6C/ R63:2B/		
Käsite-	R51:4B/ R52:1A/ R52:1B/ <u>R54:1C</u>/ R54:3A/ R61:1A/ R61:1B/ R62:4A/ R63:1A/ R63:1B/ <u>R64:1B</u>/ <u>R64:1C</u>/	R51:4C/ R52:1C/ <u>R53:1B</u>/ R53:3C/ R54:3C/ R54:6C/ <u>R55:3C</u>/ R61:1C/ R61:2B/ R61:2C/ R61:3B/ R61:4C/ R62:1C/ <u>R62:3C</u>/ R62:4B/ R63:1C/ <u>R63:5C</u>/ R63:6C/ R64:6C/ <u>R65:1C</u>/ R65:4B/ R65:4C/		<u>R52:6C</u>/		
Mene-	R51:3C/	R54:7C/				
Meta-						
kogni-						
tiivinen						
tieto						

Taulukko 16. Ritari-sarjan koetehtävät luokiteltuna Andersonin ym. (2013) taksonomiassa ja kuinka ops-tavoitteisiin osumattomat tehtävät (tummennettuina) siihen sijoituivat.						
	Muistaa	Ymmärtää	Soveltaa	Analysoida	Arvioida	Luoda
Fakta-tieto	<i>R51:1A/ R51:1B/ R51:2A/ R51:2C/ R51:3A/ R51:3B/ R51:4A/ R52:2A/ R52:2B/ R52:2C/ R52:4B/ R52:5A/ R52:5B/ R53:1A/ R53:2A/ R53:2C/ R53:3A/ R53:4A/ R53:4B/ R54:1A/ R54:1B/ R54:1C/ R54:2A/ R54:2B/ R54:3B/ R54:4A/ R54:4B/ R54:4C/ R54:5B/ R54:6A/ R54:6B/ R55:1A/ R55:1B/ R55:1C/ R55:2A/ R55:2B/ R55:3A/ R55:3B/ R55:4A/ R55:4B/ R55:5A/ R55:5C/</i> <i>R61:4A/ R61:4B/ R61:5A/ R61:5C/ R62:1A/ R62:1B/ R62:2A/ R62:2B/ R62:3A/ R62:3B/ R62:5A/ R62:5Bc/ R62:6A/ R62:6B/ R62:6C/ R63:2A/ R63:3A/ R63:3B/ R63:3C/ R63:4B/ R63:4C/ R64:1A/ R64:1B/ R64:1C/ R64:2A/ R64:3B/ R64:4A/ R64:5A/ R65:1A/ R65:1B/ R65:2A/ R65:2B/ R65:3A/ R65:3B/ R65:5A/ R65:5B/</i>	<i>R51:1C/ R51:2B/ R51:5A/ R51:5B / R52:3A/ R52:3B/ R52:3C/ R52:4A/ R52:4C/ R52:5C/ R52:6A/ R52:6B/ R53:1B/ R53:1C/ R53:2B/ R53:3B/ R53:4C/ R53:5A/ R53:5B/ R53:5C/ R53:6A/ R53:6B/ R54:2C/ R54:5A/ R54:5C/ R54:7A/ R54:7B/ R55:2C/ R55:3C/ R55:4C/ R55:5B/ R55:6A/ R55:6B/ R55:6C/</i> <i>R61:2A/ R61:3A/ R61:3B/ R61:5B/ R61:6A/ R61:6B/ R61:6C/ R62:2C/ R62:3C/ R62:4C/ R62:5Ba/ R62:5Bb/ R62:5C/ R62:7A/ R62:7B/ R62:7C/ R63:2C/ R63:4A/ R63:5A/ R63:5B/ R63:5C/ R63:6A/ R63:6B/ R64:2B/ R64:2C/ R64:3A/ R64:3C/ R64:4B/ R64:4C/ R64:5B/ R64:5C/ R64:6A/ R64:6B/ R65:1C/ R65:2C/ R65:3C/ R65:4A/ R65:5C/ R65:6A/ R65:6B/ R65:6C</i>		<i>R51:5C/ R52:6C/ R53:6C/ R63:2B/</i>		
Käsite-tieto	<i>R51:4B/ R52:1A/ R52:1B/ R54:1C/ R54:3A/</i> <i>R61:1A/ R61:1B/ R62:4A/ R63:1A/ R63:1B/ R64:1B/ R64:1C/</i>	<i>R51:4C/ R52:1C/ R53:1B/ R53:3C/ R54:3C/ R54:6C/ R55:3C/</i> <i>R61:1C/ R61:2B/ R61:2C/ R61:3B/ R61:4C/ R62:1C/ R62:3C/ R62:4B/ R63:1C/ R63:5C/ R63:6C/ R64:6C/ R65:1C/ R65:4B/ R65:4C/</i>		<i>R52:6C/</i>		
Menetelmä-tieto	<i>R51:3C/</i>	<i>R54:7C/</i>				
Meta-kognitiivinen tieto						